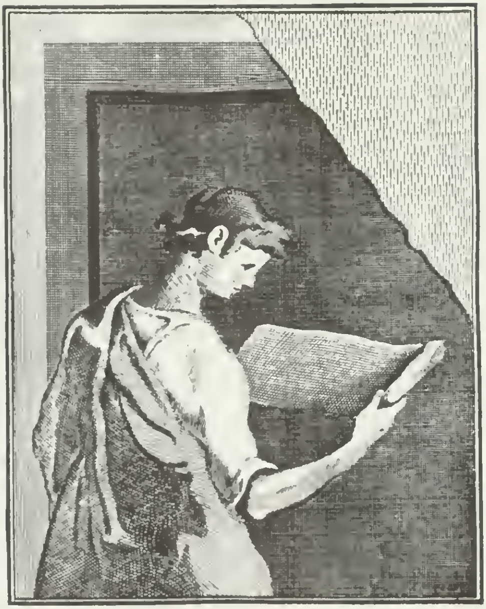

THE GETTY CENTER LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/mariigrapaldide00grap

FRANCISCI MARII GRAPALDI DE PARTIBVS AEDIVM LIBELLVS CVM ADDITAMENTIS EMENDATISSIMVS.

FRANCISCVS MARIVS GRAPALDVS PARMENSIS AD LECTOREM.

ANTONIO Quintiano primi in hac Vrbe nominis Bibliopolæ:compluribuſq; aliis qui Sturnatim (ut ita loquar) huc conuolabant: annum ab hinc ſeptimum libellos noſtros dedimus diſſeminandos. Satio peracta eſt: & meſſis ipſa cum ſpicilegio in horreis condita:Placuit igitur rurſum (q̃ noſtra ẽ auiditas) Sationis aleam ſubire. Et iterum ecce ſationem habes lector meſſorue Candidiſſime :Solum altius repaſtinatum:elegantius excultum eſt: fimus pinguior inſperſus: glebæ duriores protritæ: Ne pigeat campum Intrare Spica uel una decerpta hinc ad lætiora abiturus/ Si ad manũ non fecerit:Scias tamen pauca latifundia ſine glabretis aut rubiginetis inueniri: Ipſe equidem operam ſedulam impendi:Tu lege mete:excute alienos labores:& cõde quæ bona ſunt. Apludam granaq; abortiua æquum eſt Pullos pipientes depaſcere: uel Formicas in horreolis ſuis hypogeis ſepelire. Vale:& quicquid ideſt æqui boni cõſule:

Tranquillus Moloſſus.

S i partes habitura ſuas: ſi cõmoda rebus:
Si manſura diu condere tecta paras:
E t dare conſtructis ſi congrua nomina muris:
Aptaq; in exactis ponere quæq; locis:
Quod tibi Parmenſis Marii peperere labores
Hoc breue: ſed rarum conſule lector opus.

SVMMA ET ORDO OPERIS.

LIBRO PRIMO continentur

Præfatio		Folio	Primo
Proœmium		Folio	II.
Parietes: Veſtibulum: Ianua: Atrium			
Periſtylium	Caput.I.	Folio	III
Cauedium Puteus Ciſterna:			
Fons	Caput.II.	Folio	viii
Vinaria cella	Caput.III.	Folio	X
Penaria cella	Caput.4.	Folio	14
Hortus	Caput.v.	Folio	20
Hippodromus cum nemuſculo			30
Piſcina	Caput.VI.	Folio	33
Leporarium	Caput.7.	Folio	39
Stabulum	Caput.8.	Folio	43
Auiariũ & Cors.	Caput.9.	Folio	50
Balneum & Therme	Caput.10.	Folio	58

Libro Secundo Continentur.

Præfatio		Folio	61
Scalæ: Contignatio pauimenta			
Proceſtrium	Caput.I.	Folio	61.
Baſilica	Caput.2.	Folio	63.
Cænaculum	Caput.3.	Folio.	64.
Coquina	Caput.4.	Folio.	84.
Gynætium	Caput.5.	Folio.	92.
Cubiculum	Caput.6:	Folio:	96.
Valitudinariũ	Caput.7.	Folio.	107
Sacellum	Caput.8.	Folio.	111.
Bibliotheca	Caput. 9	Folio.	112.
Armamẽtariũ	Caput.10.	Folio.	117.
Granarium	Caput.11.	Folio.	124
Turris & tectũ	Caput.12.	Folio.	129

Sequitur Index eorum quæ præcipua habentur: ſupra quæ Trecẽta alia inuenies ſcitu digniſſima.

Index Eorum quæ Præcipua hoc Volumine Continentur.

Apes mellilegulæ I
Arenatum 3
Antidora 3 & 23
Alabaſtrites 3
albarium 4
arteſes 4
admiſſionales 4
antæ 4
antipagmenta 4
atlantes 5
adſerere 5
atrium 6
atrienſis 6
argēti metalla 8
aqua puteana 8
aqua ciſterna rum & fontiũ & decocta 9
aganippe 9
abſtemius 9
antlia 10
apotheca 11
aigleuces 12
aruiſium 12
amabile uinũ 12
acetum 12
aerugo 13
acetoſa 13
acertariũ i3 & 2i
adeps i6
abdomen i6
admiſſarius i7
apexabo i7
axungia i7
aruina i7
amurca i8

apiarii i3
albumen i9
aromata i9
aromatopolæ i9
aluearia 2i
amaracus 2i
artemiſia 22
apium 22
apiorum gens 22
anetum 22
aniſum 22
aporeta 23
apes furtiuæ 23
annuicaulia 24
apiana 24
atriplex 25
antraphaſis 25
armoracia 26
allium 26
antipathia 27
aſcaloniæ 27
althea 27
ariſtalthea 27
aſparagi 28
aurũ corõariũ 29
arbores 29
æſculeta 3i
atocia 3i
anguilla 34 & 37
anguillarium 34
aurata 35
aurum 35
alec 35
acipenſer 36
aſcalabotes 36
alecula 37

ariſtulæ 37
altiles cochleæ 38
acetabula 38
aſtaci 38
attilus 38
aper 40
ægipanes 43
apria 44
aſturcones 44
arulator 44
agaſo 45
æpolus 45
aſinus 45
anſula 47
aureæ 48
antilena 49
auiaria 50
aquila 50
aſtures 50
anatariæ aqlæ 50
accipitres 50
anſer 52
adeps 52
amphibia 52
anas 52
alectorius 53
adriãæ galline 53
atricapilla 54
aues ſermoci. 55
aquatici corui 56
ales phœbæa 56
alauda 56
acanthis 57
academia 58
apodyterium 58
aliptes 60

Apoxyomeni	60	aduentores	84	alueolus	i04
aſſeres	62	archimagirus	84	aes ſignatum	i04
aſſarota	62	alaria	85	aerarium	i04
arcus	62	acapna	85	aes alienum	i04
alea	63	acapniſtum	86	argẽtũ ſignatũ	i04
architricli. 64	73	amphoræ	83	auræ ſignatum	i05
abacus 66	73	aulicoctia	88	auaritia	i05
aquiminariũ	66	auxilla	88	automata	i06
anaglypha	63	ahenum	83	aqualis	i06
anceſa	63	aquarium	89	andronæ	i07
anſæ aræ	63	aquariolũ	89	apoplexia	i08
argentarii	68	aluei alueoli	89	argema	i03
acratiſmos	69	alliatum	91	angina	109
antecœnium	69	aſinariæ mole	9i	anoneſia	i09
acrenæ mẽſæ	lxx	amylũ	92	abſtinentia	ii0
arbor acleti	72	andronitis	92	affectio	ii0
altila	73	andros	92	apoſtema	iii
archipoſias	73	androgynus	92	antrax	iii
archipoſiarch	73	antiæ diſcerni.	93	athanaſia	iii
azymus es	74	ad oris decorẽ	93	ara	iii
artolagini	74	ad Ornatum	93	adoratio	ii2
aceroſus	74	acus ars	94	acerra	ii2
abſtenius	75	acupictor	94	aſpergillum	ii2
argyrendatæ	76	ancilla	95	armaria	ii2
aſſum	76	anthithalamꝰ	96	auguſta carta	ii3
ariſtophorum	76	arcolæ	97	atramentariũ	ii5
auellana	78	amphitapetes	93	autographus	ii5
amygdala 78	80	amphimalla	93	anulus ſigna.	ii6
apinum	78	aulea	93	apoſtoli	ii6
apiana 79 &	82	attalica	93	anatomæ	ii6
apyrina	79	arietes aurati	99	archigramatei	ii7
armeniaca	lxxx	alcones	i00	armamẽtariũ	ii7
aproniana	lxxx	argẽtea primo	i0i	agricolaꝛ ar	ii7
actia	lxxx	auriſcalpium	i02	aſpis ma	i9
aminea	82	arca arcula	i02	argyraſpidæ	ii9
aſtaphis	82	arcella	i02	aquariæ cotes	i20
arculus	83	aluta	i03		
analecta	83	aurũ montale	i03		

Anceps 121
acies 121
amentum 122
arcus 122
arquites 122
arcubaliſtæ 123
aeluri 124
adoria 125
alica 125
auena 126
albus dies 126
acus 127
aquam cribro 128
aculeus 128
arces 129
architectus 130
agrãma ticus 130
amuſos 130
ambrices 130
antefixa 131

Littera B

Baſſaltes 3
baſis 7
boleti 16
butyrum 17
bugloſſus 24
bubula lingua 24
beta 24
blitum 25
betonica 25
bunion 26
bulbus 27
bellicæ corõæ 29
buxus 31
baccæ Iunipi 32
branchiæ 34
barbo 34
buccinum 37
barbulus 38
barrus 39
biſſon 43
bobile 43
bucephalas 44
bubulcus 45
buſſequa 45
bobona 49
bulgæ 49
boſca 52
bubo 57
balneæ lviii
baiæ lviii
baptiſterium lviiii
baptiſmus lviiii
baſilica lxiii
bracteæ lxx
bigamus lxxii
bigæ lxxii
biſſellium lxxii
bifera 72 & 83
buccea 74
bucella 74
bacchus lxxv
boletaria 77
bellaria 73
baſilica nux 73
balanus 78 e 107
balauſtium 79
bumaſthe 82
botrys 82
batillum 87
baccæ 93
bombyx 94 103
bambacium 94
babylonica 93
bracteata feli 99
barbat⁹ (citas 101
brũduſina ſpe 101
bõbicina cula 103
bullæ 104 & 111
boa 111
bibliotheca 112
biblos 112
bibliopola 112
bibliograph⁹ 113
bibula carta 113
baiuli 118
buccula 118
brachialia 118
bipenis 120
balteus 121
baliſtæ 123

Littera C

Caſa 2
Cruſtari 3
Calx 3
carariẽſe mar 3
cementa mor 4
cardo 5
carda 5
clauis 6
clauicularius 6
clauſtra 6
conclauia 6
corinthia 7
cryptoportic⁹ 7
columnæ 7
compluuium 8
ciſterna 8
cabura 9
ciſſula 9
elytorius 9
ciconia 10

caſtellum	io
crater	10
cella	io
cella	i4
cadi ligneis	ii
colores uini	ii
ceruſſa	i3
colum	i4
cellarium	i4
condus	i4
caſeoꝝ genera	i5
coagulum	i5
compernes	i6
carnarium	i6
caro	i6
carnes ad ſal.	i6
cordylæ	i6
clidium	i6
cybium	i6
caryinum	i8
cacochyla	i9
coryphylum	20
caryophylum	29
cinamus	20
cinamomum	20
crocum	20
crocomagna	20
coryceus	20
cepuros	2i
cypus	2i
ceramentum	22
campe	24
cima	24
caules	24
coriandrum	25
cucumerariū	25
cucurbitæ	25
camerarium	25
careota	26
cepe	27
cromyon	27
capitati	27
corruda	28
capparis	28
carduus	28
coronæ	29
corollæ	29
corollaria	29
cariophilns	29
conuoluulus	29
crinon	29
chameplatani	xxxi
cypria laurus	xxxi
corneta	xxxi
ceraſeta	xxxi
coryleta	xxxi
cypreſſeta	xxxi
conus	xxxi
chameciſſos	32
corymbi	32
chromis	34
coitus piſciū	35
crepidulæ	36
coruli	37
conchæ	37
crotalia	37
chelouophagi	38
cochleæ	38
cancri	38
cirri	33
camarus	38
carabi	33
carpione	33
carpanus	33
cameloparda/lis	40
ceruus	4i
corybation	42
cuniculi	42
capreæ	42
cercopitheci	42
cebus	43
cynocephali	xliii
caſtor	xliii
caprile	xliii
catulire	xliiii
cociones	xliiii
cantherii	xliiii
caballarii	xliiii
curulles	xliiii
carrucarii	xliiii
carpecarii	xliiii
calcitro	xlv
camelli	xlvi
canis	xlvi
capiſtrum	xlvii
cordi agni	xlvii
camus	48
calcaria	48
cingulæ	48
clitellæ	49
cors	50
coturnices	5i
chelidon	5i
cinchramus	5i
ciconiæ	52
chenoboſcion	52
cygnus	52
capi	53
capones	53
caper	53
cantherius	53
cucurire	53

Caſtrata 53
coruus 56
corax 56
cornix 56
corydalus 56
carduelis 56 e 57
cauea 57
cochlides 61
contignatio 61
coaſſatio 62
cannea 62
cœnaculum 64
cœnatio 64
conclaue 64
cancelli 64
clatrata feneſtra 64
clatrī 65
cauton 65
cortina 66
candelabra 66
cereus 67
calix uitreus 67
cululli 67
criſtallus 67
campſores 68
collybuſtæ 68
cœna 69
comeſſatio 69
cœnipeta 69
citreæ menſæ 70
centra 70
cilibatum 70
cibarium 71
conuiuium 71
cathedra 72
cultellus 73
chironomon 73
conuiuæ 73
coepulones 73
conuictores 73
cupedia 73
cupedulæ 73
cupedinarli 73
cibarii 74
chryſendatæ 76
catinus 76
circuli 76
caryon 78
caryinum 78
corylus 78
citrea 79
cydonia 79
cotonea 79
cicus 79
chriſomela 79
cydonites 80
ceraſa 80
corna 80
cariotæ 81
cariotides 81
cauneæ 83
coctona 83
caricæ 83
cana 83
caniſtra 83
caniſtella 83
caniferæ 83
ciſtulæ 83
ceſticulus 83
culina 84
cocus 84
coquina 84
caminus 85
capnos 85
calo 86
carbo 86
carbunculus 86
cinis 86
cocula 87
caſiterum 87
catena 88
cucuma 88
ceramion 88
cacabus 88
chytropodes 88
caulæ 88
caldarium 88
conchæ 89
capſaces 89
clibanus 90
craticula 90
cochleare 91
creagræ 91
culter 91
catillus 92
clibanus 92
ceruſſa 93
calamiſtrum 93
cinifliones 93
caſtulæ 93
colus 94
cottonum 94
calathi 94
carbaſus 94
cunæ 95
cunabula 95
crepundia 95
cumba 96
cubiculum 96
cubilia 96
camera 96
concamerare 96
cubicularii 96
clinopodia 96

clinopale 96
culcitra 96
circenſe 97
ceruical 97
centones 98
cortinæ 98
conops 99
conopæum 99
conopios 99
cubitus 99
conquoquere 99
crapula 100
coitus 100
capilli 100
capillitium 100
capillamentũ 100
caua ſpecula 102
conſpicilia 102
cyprius puluis 102
capſa 102
capſella 102
campeſtre 103
calopodia 103
capitium 103
cheridote 103
crumenæ 104
cicidella 106
clepſydra 106
cæricæ 106
cloaca 107
conclauæ 107
clinici 107
chirurgici 107
cataplaſmata 107
cephalea 108
crithe 108
cataracta 108
cocles 109
caper 109
chiragra 109
coxendix 110
coxa 110
catarrhica 110
caritas 111
chriſtus 111
codices 113
charta 113
cucullus 114
chartopolis 114
ceræ 114
calamus 114
chalcantum 115
calami 115
calamaria 115
chalcographꝰ 115
cæra 116
chartophylati 117
chalybs (um 117
cataphratus 117
cementarii ar/ 117
caſſis (ma 118
conus 118
criſtæ 118
chirothecæ 118
chiromantia 118
chirographũ 118
chironomia 118
calcaria 119
clypeus 119
cluere 119
chryſoaſpidæ 119
chryſos 119
cetra 119
contus 120
cutis 120
curetis 20
cotes 120
cuneus 121
capulus 121
capularis 121
corigiæ 122
crena 122
choryti 123
catapulta 123
curgulio 124
cati 124
conchis 126
cicer 127
cicera 127
cicerones 127
cribra 27
cribrare 128
coſcinomãtia 128
chorus 128
congius 128
culeus 128
columbarium 129
capreoli 130
culmina 131
columen 131

¶Littera .D.

Domorꝫ iuen/ 2
Doron tio 3
Dora 3
Decumana 5
Ductarius 10
Dyotta 11
Dolia 11
Defrutum 12
Deuteria 13
Defecatio 13
Defecatores 13
Digitelli 19

Dulciaril	19	domuirio	110	equire	44
duciclinium	23	diurnus	100	equitium	44
dentes	24	denigratio ca.	100	equulei	44
dictamum	27	dentiſcalpium	102	equiſio	45
damaſcēæ ro'	28	dentifricium	102	equi meritorii	46
daphne ſæ	31	dimyxos	106	ephippium	48
dentrociſſos	32	diſpepſia	109	eleotheſium	60
decipulæ	33	diui 111 &	112	euſaroton	62
delphin	34	deus	111	emblemata	62
dentices	37	deleticia	114	exedræ	63
dactyli 37 &	82	dactylion	116	ellychnium	65
daſipus	42	dactyliotheca	116	epiſtominm	66
dorcas	42	dolones	122	eſcaria	68
dama	42	diſtichum hor	126	epitrapezia	68
dromedarii	46	domata deū	130	eſca ſuauiſsia	74
dureta	59	delicia	130	ebrietas	75
diatribæ	63			edulia	76
diæta 64 &	110	¶ Littera E		elixum 76 &	87
daduchus	65	Elimino	5	epulum	77
delphica	66	epyſtilium	7	emplaſtratio	81
domicenium	69	eiectitia	17	entelechia	85
dicterium	70	eleliſphacon	22	educatio	95
diſcus	70	endiuia	23	eutychus	95
decimæ	72	eruca	23	epithalamium	96
diſci 73 &	76	euzomon	25	equeſtria	97
diriuitores	73	euphroſinū	24	equitatio	100
dulciarii pāes	74	euphroſinæ	24	epheſtris	103
dilutum uinū	75	eupatorium	27	exomidæ	103
diſchophorus	76	erymgion	28	emplaſtrum	108
dapiferi	77	euerriculum	33	epilepſia	108
diuidere	77	excipulæ	33	epiphora	108
deciana	79	epidromes	33	epiſthotonos	109
duracina 80 e	82	elenchi	37	elcoſis	109
drupæ	82	emydæ	38	ephemeris	110
deuerra dea	84	elephas	39	epiſtolaris	113
diſpenſatores	84	exermatus leo	40	emporium	114
digitale	94	elaphos	41	emporeticus	114
Dormitoriū	99	equi	43	epiſtolium	911

examen ii7
enſis i21
euaginare i2i
eruilia i27
eruum i27
excuſſoria i28
equuleus i28

¶Littera F

Fores 4
faber 6
fontiũ diuerſi 9
fiſtula tas. 9 e iii
flocces i3
fex i3
fungi i6
faliſcus uẽter i7
fartores i7
fraces i8
fœniculum 22
flox 29
flammea 29
ficeta 3i
flutæ 33
fuſanei piſces 34
fauago 37
fœnile 43 & 92
furculæ 47
fimetum 47
fœnum 47
farrago 47
fœſtuca 47
fœniſecæ 47
fiſcella 48
fræna 48
flagellum 48
fulica 52
ficedula 54
feneſtra 64
funera 67
funalia 67
figlina 68 & 69
fana 72
fuſcinula 73
fercula 73
fomẽtũ uene 75
frixũ ris 76
flabellum 83
focus 85
fumarium 85
fornax 85
fomites 86
fauilla 86
flauus 86
folles 86
folliculus 86
formucales 87
ficatum 90
fiſcinnla 9i
fuſus 94
forfex 94
forceps 94
formus 94
forpicuia 94
fornices 96
fornicariæ 96
fulchrum 96
fratilli 98
fimbriæ io3
fibulæ io4
fœnus io5
fœnerator io5
foria io7
forices io7
fames io8
faſcinum iio
febris iio
foruli ii2
folia chartæ ii3
feretrum i2i
funda i23
farreum i24
faba i24
felles i24
fruges i24
frumenta i24
far i25
farina i25
faba i26
fabii i27
faſellus i27
faſiolus i27
farinaria i28
fanum i30
faſtigium i3i

¶Littera G

Gerræ ſiculæ I
Gypſum 4
gerrones i3
glandia i7
gingiber i9
glyciriza 24
gentiana 27
glottis 34
gobius 37
garum 37
gyrapha 40
glires 42
gradarii 44
gnomões den 45
grues tes 5i
gauiæ 52
galli 53
gallinæ 53
gallinaria 54

Gracculi 56
gallerita 56
galbula 57
galberus 57
guttus 60
gradus 61
gymnaſium 63
gymnaſiarche 63
gymnoſophi. 63
gutturnium 66
gẽmati calices 67
globuli 76
gabatæ 77
græca nux 78
groſſuli 79
granata 79
groſſi 83
gynæcium 92
gynæconitis 92
glomera 94
geruli 95
gauſape 98
gnomon 106
gibbus 109
graphi. 114 & 115
graphiarium 114
gemmæ 116
gazophylaciũ 117
gangabæ 118
galea 118
gladius 121
geſſa 122 & 131
granarium 124
git 126
gutta 13

¶ Littera H

Hyperthyron 5
Harpax 10
Hypogæa 11
Hepſema 12
Hippace 15
hila 17
hira 17
hydreleum 18
hortus 20
hæredium 20
hedioſmus 21
hyſopus 24 & 27
hiſpanũ olus 25
hippodromus 30
hamus 33
hamiota 33
hirci 35
herices 42
hiſtrices 42
herinacei 42
hara 43
hippo. 44 & 49
hinnus 45
hinulus 45
hippothelæ 45
hippos 49
hippona 49
hippoconii 49
hippopera 49
hirundo 51
holocauſtum 53
holographum 53
holophanta 53
hypenemia 53
hexaclinos 64
hypocauſtum 59
hyalos 68
hyalina 68
hyalurgos 68
hemicyclus 72
heracleotica 78
hydria 89
hydromel 89
hydropotes 89
hermaphrodi- 92
hipopodion 96
hediſmata 102
harpyæ 105
horologium 106
hidrocephalia 108
hordeolum 108
hæmoptoea 109
hernia 110
hæmorhoideſ 110
hierodulus 112
hopla 117
hoplomachus 117
haſtile 120
haſtarium 120
hippotoxotæ 122
horeum 124
hordeum 124
hemina 128
hoſtarium 128
hypogeſon 131

¶ Littera I

Inſula 3
Ianua 4 & 5
Ianitor 4
Impluiuum 8
Inuitius 9
Infundibulũ 14
Iſicia 17
Intuba 23
Inula 24
Iris 29
Iacinthus 29
Iuniperus 32

Icthys 33
Icthyotrophia 33
icthyophagi 33
inteſtina terra 43
ibices 42
iecur anſerinũ 52
ientaculum 69
incœnis 69
ixonii amici 70
iuſcum 77
iuſculum 77
iuli 79
inſitio 81
inoculatio 81
ignis 84
ignitabulum 85
infundibulum 85
incoctilia 87
intincta 91
intrita 91
inſtratum 98
inſtita 103
iſomerine 106
intertrigo 110
iſchia 110
iconia 112
imago 112
idiographus 116
index 116
iubæ 118
indicũ milium 126
incerniculum 128
Littera L
Latericiꝰ pies 3
lateres 3
leucoſtictos 3
loricatio 4
lapis liminariſ 5
lomentum 12
lagæna 12
lora 13
lacus 13
lura 14
lurcones 14
lemargi 14
lac 15
lardus 16
laciniæ 16
loci 17
luconica 17
longano 17
liquamen 17
libanotis 21
lactucæ 23
lacuturres 24
lutea 29
libium 29
liber arborũ 29
laurus 31
laureta 31
lampetra 34
lingulaca 34
lupꝰ 34 e 35 e 43
limariæ 34
iactes piſcium 34
lupanar 35
loligo 35
lacertus 36
lutariæ 38
limax 38
locuſtæ 38
leporaria 39
lucabos 39
leo 40
leopardi 40
lepus 41
lepuſculi 42
lutra 43 & 58
linx 43
laliſio 45
lora 47 & 121
lupatum 48
luſcinia 55
ligurinus 57
lixignani 58
lutamenta 58
laconicum 59
labrum 59
lintea 60
lithoſtrata 62
loricula 63
lucta 63
lacus 65
lacunar 65
laquearium 65
lucerna 65
lychnus 65
lychnobii 65
lychnuchi 65
lebes 66
luter 68
liber deus 75
loculi 75
lances 76
lagana 76
lixulæ 76
lachanon 76 e 116
lacanopolis 76
lingulæ 77
labruſca 82
lapis uiuus 85
lares 85
ligua 85

lignifer 86
lix 86
lixiuium 86
lixæ 87
lauatrina 89
lechytus 89
lanii 91
ligiile 92
lanificium 93
librariæ 95
lectus 96
lingonicum 97
lodices 97
lanerum 103
limbus 103
latus clauus 103
latrooes 104
loculi 104
lucerna 105
lampyris 106
lotium 106
laſanum 106
latrina 107
linamentum 108
lethargus 108
lenhes 108
luſcitio 108
luſcitiſi 108
luſcus 109
lichena 109
lipothymia 109
lithiaſis 110
lararium 111
libraria 112
libri 113
lanionia mēſa 117
lorica 118
lancea 120
lancearii 120
lōchophoros 120
legumina 124
laconica ſiligo 125
lobæ 126
lentuli 127
lupinus 127
loculamenta 129
lituus 130

¶Littera M

Mhri 3
mœnia 3
marmoris us⁹ 3
malta 4
metalla 8
madulſæ 9
machīa aq̄ria 10
modioli 10
materiarii 11
mulſum 12 31
mellacium 12
melandria 16
mel 18
muria 19
myriſtyca nux 19
menta 21
marathrum 22
menſtrua 23
meconium 23
myriophilon 24
marubium 24
melones 25
melopepones 25
maluæ 27
melope 27
malachis 27
maleoli 30
myrtuo 32
murtia uenus 32
murenæ 33
muſtella 34
mulus 34 & 45
mulei 34
menæ 35
murices 37
margaritæ 37
maiæ 38
manus 39
myopiæ 42
mellis 43
monoceros 43
mandra 44
mani 44
manuli 44
mulio 45
millus 46
mellitei 47
monile 49
mantica 49
manticula 49
maialis 53
melācoryph⁹ 54
merulæ 55
morticina 56
monedulæ 56
motacilla 57
mediaſtyni 58
mutuli 62
muſeacum 62
malluuium 66
manalis 66
murrha 68
murrina 68
merenda 69
monopodia 71
mutitatio 72

mantile 72
mantellium 72
manticularia 72
miſſus 73
merum 76
magidæ 76
mala 79
medica 79
muſtea 79
moſchos 80
merena 80
mora celſi 81
meſpila 81
muſcæ 83
myagrus 83
micæ 84
mediaſtyni 87
manipuli 89
monoxyla 89
muſtacea 90
mortarium 91
moretum 91
molæ 91
moletrina 91
meta 92
mūdus mulie/ 93
māuæ bris 95
matta 97
meridiari 100
magmata 102
myra 102
myropola 102
myropolium 102
myrothecium 102
marſipia 104
muſcarium 104
matula 106
matellio 106
morboꝝ nūe/ 108
mētagra rus 109
mola 110
muto 110
mirmetia 110
margo 113
membranæ 114
membranei 114
minium 115
miniari 115
monaulum 118
manus 118
manicæ 118
machæra 121
macherofori 121
mucro 121
maehinæ 124
midas 126
milium 126
milica 126
modius 128
medimnus 128
mina 128
miſcellæ 129
menianum 130
mapalia 131

Littera N

Nebulones 14
Niuariū colū 14
nix æſtiua 14
naſturtium 23
napi 26
narciſſus 29
narce 29
nix 32
nyſia 32
naſa 33
nebrides 42
neſſotrophiō 54
noctua 57
natabulum 58
naumachia 60
numulari 68
nectarea potio 74
nanticus 74
nuces 78
nueleus 78
nnx iuglans 78
narancia 79
nani 79
nuciperſicum 80
naſiterna 89
nouacula 91
nutrices 95
nox 100
nat'ale ſpeculū 101
necidalus 103
numus 104
nomiſma 104
neruici 111
neruus 122

Littera O

Ophites 3
onvchites 3
oſtia 4
oſtiarius 4
obices 6
orreum 11
opercula 11
oenomel 12
omphax 12
omphacium 12

Oxos	13	omophagi	76	pinacotheca	6
oxymel	13	oporetheca	79	periſtylium	6
oxygala	13	oliuæ	82	porticus	6
oxypora	13	orchis	82	phengites	6
oxyporopolæ	13	oliuaꝝ cōdit̃a	82	paradromidæ	7
operaria uina	13	ollares uuæ	82	puteus	8
orificium	17	oſtracon	83	putearius	8
oleum	17	oſtraciſmus	83	pagus	9
olearia cella	18	olla	83	paganus	9
oua	19	offa	90	paganalia	9
olus	21	ofella	90	paſſum	12
olitor	21	omphacinum	91	protropum	12
ocymum	22	oecos	92	prælum	13
opium	23	oeconomus	92	promus	14
olea	30	oeconomia	92	penus	15
oletum 30 &	107	obſtetrix	95	penarium	15
oliuetum	30	orexis	100	penaria cella	15
orum	35	ocularia	102	Parmeñ. caſeꝰ	15
orata	35	opiſthotonos	109	perna	16
orichalchum	35	oratio	112	petaſo	16
oua piſcium	35	ortographia	115	pelamydes	16
oſtrea	57	ocreæ	113	pruneoli	16
oſtrearia	37	oriza	125	porcaria	17
origes	42	¶ Littera P		piper	19
ouile	43	Parietes	3	penſiles horti	20
opilio	45	pentadoron	3	paradiſus	20
onagri	45	porphyrites	3	pomaria	20
oreæ	48	podium	4	perſa	21
ornythones	50	podiolum	4	petroſelinū.22	27
ortygiæ	51	propyleum	4	pyretra	23
ottus	51	poſtes	4	papauer	23
ortygometra	51	pſeudothyra	4	Portulaca	24
oenophorus	69	prætoria	5	peplios	24
orbes	73	poſtica	5	prototomus	24
oenon	76	peſticula	5	pepones	25
oenophorum	76	planulæ	5	paſtinacæ	26
oenopolium	76	poſtliminium	5	pſeudobuniō	26
obſonia	76	peſſuli	5	pſeudoſmarag	26

Porrum 27
pappus 28
pedamenta 30
pergula 30
parmula 30
plantaria 30
platanus 31
pineta 31
populeta 31
piperitis 32
piſcinæ 33
piſcinarii 33
plotæ 33
petunculi 35
paſſes 36
paſtinaca 36
pinguedo 36
phyſemata 37
paguri 38
perſicus 38
proboſcis 39
pardi 39
pardales 39
pygardi 42
proſtibulæ 43
pegaſi 45
porcarius 45
plaudi 46
præſepium 47
præſepe 47
prata 47
palea 48
poſtomis 48
poſtilena 49
phalere 49
pauo 50
phaſiani 50
perdices 50
porphyrio 51
pygmei 51
phalaris 52
pullarius 53
puluerat. aues 54
pullus 54
pilaris 54
philomena 55
pſitacus 55
picæ 55
phalacros 56
phalacrocora/ 56
perdix ces 56
picus 57
paſſerculus 57
piſcina 58
pſicrolutres 58
p̄furniū 59 & 92
propnigeon 59
pnigos 59
portatileſ ſcha 61
perticæ (læ 61
proceres 62
pauimenta 62
proceſtrium 62
procoetum 62
pergula 63
pancraſtiaſtes 63
pentathli 63
palæſtrita 63
pyxagathiis 63
pyctæ 63
pugil 63
ꝓgymnamata 63
palæſtra 63
polymyxos 65
pēſiles lychni 65
peluis 66
peluium 66
polubrum 66
plutonis noīa 67
poculum 68
phyala 68
plaſtice 69
prandiculum 69
paraſitus 69
proteruia 70
paſſerinæ 70
paralleli 70
pincernæ 73
pocillatores 73
propinator 73
prægustator 73
panis genera 74
pantheon 74
pamphagus 74
pancarpiæ 74
panarium 74
paſtili 76
paropſis 77
ꝓmulſidariū 77
pemmata 77
pontica nux 78
pinea nux 78
piſtacea 79
paradiſea 79
pomarium 79
punica mala 79
pumiliones 79
pruna 80 & 86
perſica 80
pliniana 80
pediculi 81
petioli 81

Pira	81	phrigiones	94	pluteus	114
palma	81	papilla	95	penna	115
pauſia	82	puerperæ	95	pennaria	115
præcia	82	puerperiæ	95	punica cæra	116
præcoces	83	procœtion	96	planaratrum	117
prodromi	83	puluinus	97	pelta	119
pauoninum	83	porcæ	97	peltati	119
panariola	83	plagæ	97	Parma	119
pulices	83	plagulæ	97	pugio	121
popinones	84	periſtromata	98	pugiunculus	121
popina	84	peripetaſmata	98	punctim	121
pyr	84	pronus	99	parazoma	121
pyra	84	pugillatoriꝰ fo	100	pilla	122
pyramis	84	peredia lis	100	pharetra	123
pyromantia	84	pila trigonalis	100	papilio	125
pyralis	85	pecten	100	polenta	125
Pyrotus	85	pediculi	100	ptiſana	125
prunicipes	87	penula	103	panicum	126
papiliones	88	pileum	103	piſum	127
pulmenta	88	patagium	103	piſones	127
peluis	89	papiliones	103	pala	127
penis	89	pecunia	104	periſteris	129
penicilli	89	pharmacopo	107	piſterotrofiũ	129
patina	90	pedicili le	108	palumbes	129
patinarius	90	paronichia	109	pilæ	130
Pyxos	91	pepſi	109	paraſtatæ	130
Pyxis	91	pneumatoſis	109	plancæ	130
Pyxidula	91	podagra	110	pectenatum	131
Piperatum	91	perniones	110	tectum	
Piſtrinum	91	piretus	110	¶ Littera Q	
Piſtores	92	parſimonia	110	Quali 14 &	94
Panificæ	92	pinacotheca	112	Qualeæ	51
Panificium	92	paginæ	113	Quĩquertiões	63
Purpuriſſus	93	papirus	113	Quadtæ	73
Pſilothrum	93	pergamene	114	Quaſilla	94
Pilæ mattiacæ	93	palimpſeſtus	114	Quartanarii	110
Perizoma	93	philuræ	114	Quirinus	120
Penſa	94	pugillares cæ.	114		

Littera R

Redeptores 4
Repages 6
repagula 6
rhodiacum 6
recocta 15
roſinarinus 21
raphani 26
rapaciolum 26
raponcium 26
ruta 27
roſa 28
rhodinũ oleũ 28
rhodos 28
raia 36
rama 36
rombus 36
roboraria 39
rhedarii 44
raſtelli 47
retinacula 48
roſtrum 51
rhinoceros 60
rudus 62
rimæ 62
recidipna 69
rubiginoſa 79
rhoiton 79
racemus 82
reſticula 83
rutabulum 92
reticula 93
rhumbus 94
radere 100
rhenones 102
rude æs 104
reiectus 110
regalis 113
rulla 117
radius 123

Littera S

Silicei 3
Sabulum 3
ſalutatorium 4
ſulcus 5
ſtrix 5
ſuperliminare 5
ſera 5
ſarire 5
ſublicium 6
ſtriatæ 7
ſpira 7
ſalis metalla 8
ſiphonculus 9
ſiphones 10
ſeriæ 11
ſpinæ 11
ſtipare 11
ſapore 11
ſapa 12
ſecundaria 13
ſolium 14
ſecundarius 15
ſerum 15
ſuccida 15
ſpongioli 16
ſpineoli 16
ſumen 16
ſubrumi 16
ſanguiculi 17
ſyncipitia 17
ſal 18
ſalinæ 18
ſamium 18
ſalitus 19
ſalſamentum 19
ſalſamentarii 19
ſalarii 19
ſaccarum 19
ſinapi 19
ſanſucus 21
ſerpillium 21
ſaluia 22
ſelinis 22
ſenectus 22
ſanctuaria 23
ſyntheſis 23
ſaturea 23
ſeſſiles 23
ſatyria 23
ſcapi 24
ſpinacia 25
ſtaphilinon 26
ſiſer 26
ſcolopendriũ 27
ſeſeli 27
ſuccus porri 27
ſcipiones 27
ſpongiæ 28
ſeruiæ 29
ſtroph a 29
ſtephanos 29
ſtrophiola 29
ſtephanoploc 29
ſubdialis os 30
ſabina 31
ſandaraca 32
ſalſæ 33
ſagena 33
ſpuriæ 34
ſepia 35
ſcarus 35
ſcarus 37

Serrate dẽtes	35	ſycelis	liiii	ſtanius	74
ſolea	36	ſturni	lv	ſecundarii	74
ſacri piſces	36	ſitaces	lv	ſemilixulæ	76
ſquatinæ	36	ſolitariꝰ paſſer	lvii	ſcutela	77
ſtellio	36	ſtardæ	lvii	ſcutra	77
ſcombri	37	ſudatoria	lviii	ſpermã	78
ſardæ	37	ſpoliarium	lviii	ſpinæ	78
ſq̃moſi piſces	37	ſphæriſterium	lix	ſtrobilus	78
ſilurus	37	ſphæromachi	lix	ſtoreæ	79
ſquilla	38	ſolium a	lix	ſtrutea	79
ſcardua	38	ſtrigiles	lx	ſorba	81
ſturio	38	ſtrigecula	lx	ſpadix	82
ſubulones	41	ſtrigmenta	lx	ſpadones	82
ſimiæ	42	ſubdialis	lxi	ſpatha	82
ſphynges	xliii	ſcalæ	lxi	ſtica	82
ſatyri	xliii	ſolarium	lxi	ſycos	83
ſimus	xliii	ſignina	lxii	ſycoſis	83
ſilus	xliii	ſaros	lxii	ſycomorus	85
ſtabulum	xliii	ſchænobates	lxiii	ſudor	83
ſtabularius	xliii	ſcholæ	lxiii	ſcopæ	83
ſubare	xliiii	ſtibadia	lxiiii	ſcoporii	83
ſuccuſſones	xliiii	ſpecularia	lxv	ſcobes	83
ſtratiotica	xliiii	ſcyphi hõerici	68	ſcobina	84
ſoleæ	xliiii	ſcyphus	68	ſalamandra	85
ſuarius	xlv	ſcoma	lxx	ſuſurro	86
ſcorta	xlvi	ſegmentum	lxx	ſcintilla	86
ſicilire	xlvii	ſegmẽtate mẽ	lxx	ſuffitores	87
ſecordes	xlvii	ſuppellex ſæ	lxxi	ſulphitrata	87
ſpicilegium	xlvii	ſumptuariæ	lxxi	ſtañen uaſa	87
ſtramentum	xlvii	ſedile	lxxi	ſcopulæ	89
ſtramen	xlvii	ſubſellium	lxxii	& lobis	
ſtrigilis	xlvii	ſcannum	lxxii	ſpõngia	89
ſtrata	xlvii	ſalinum	lxxii	ſartago	90
ſtapedes	49	ſtructores	73	ſolum	90
ſaginarium	l	ſympoſium	73	ſinapium	91
ſodoĩtice aues	li	ſympotis	73	ſyncerus	92
ſagĩare gallĩas	liiii	ſiligineus	74	ſpeculum	93
		ſpeuſicii	74	ſpeculum	101

Sapo	93	ſtilus	114	ſetacea	128
ſemicinctia	93	Sepia	115	ſubcernicula	128
ſuberatæ cre'	93	ſcriptorium	115	ſextarius	128
ſpōdilu (pidæ	94	ſpicula	115	ſaccus	129
ſpondæ	96	ſyngraphium	115	ſaxatiles	129
ſcabellum	96	ſymbolum	116	ſolaria	130
ſindones	97	ſcriniō 16 &	117	ſcandulæ	130
ſtragula	97	ſecretarii	117	ſtilla	131
ſiparia	98	ſutorū arma	117	ſtiria	131
ſomnus 99 &	100	ſcruppi	118	ſtillicidium	131
ſudarium	101	ſcutum	119	ſubgrundaria	131
ſudariolum	101	ſcytos	119	¶ Littera T	
ſpeculum	101	ſcuticæ	119	Tetradoron	3
ſtymmata	102	ſcorta	119	tophus	3
ſcutulata	103	ſcutati	120	tectorium	4
ſandalium	103	ſecuris	120	thyræ	4
ſcapularis	103	ſalinariæ	121	Thyridion	4
ſericum	103	ſpathiferi	121	tablinum	6
ſchopina	104	ſandopila	121	tolo	10
ſchachi	104	ſariſſæ	122	trocleæ	10
ſimbella	105	ſagittæ	122	tympana	10
ſcioterícon	106	ſpicula	122	tortiuum	12
ſcaphium	106	ſcranteum	123	trebianum	12
ſella familiariſ	107	ſcuta	123	tragopagus	13
ſuffuſio	108	ſcuticæ	123	tertiaria	13
ſynanchis	109	ſpingardæ	123	trioboli	13
ſtomachus	109	ſcopus	123	torcular	13
ſincopis	109	ſcopulus	123	tinea	14
ſciron	110	ſcorpio	123	tinia	14
ſedes	110	ſclopetti	123	thynnium	16
ſcalpellum	110	ſyri	124	trapetes	17
ſynctesis	111	ſiliquæ	124	taberna	18
ſyntericus	111	ſiligo	125	thymbra	23
ſacellum	111	ſandala	125	tyrſi	24
ſacerdos	111	ſpelta	125	theriaca	26
ſcabritia	113	ſecale	126	talia	27
ſchedæ	114	ſiſama	126	talea	27
ſchedulæ	114	ſcapus	127	teſſera	27

Trachea 27
tõſilia nemora 31
topiarium 32
tragula 33
tendiculæ 33
trigla 34
tarantula 36
tympania 37
teſtudines 38
temulus 38
theriotrophia 39
thoes 40
tigris 40
tiheldones 44
tollutares 44
taberna meri- 46
tripudiũ. toria 53
teripudium 53
turdi 54
turdarium 54
terraneola 56
thermæ 57
tignum 61
tignarius 61
tabulatio 62
tabulata 62
trabes 62
teſſelatum 62
triclinium 64
trulleum 66
toreumata 68
trapeza 68
trapezita 68
tricliniaria 69
tigrinæ 70
teſtudineum 70
tripodes 71
trigæ 72
tribunalia 72
thronus 72
turunda 74
temetum 75
temulentia 75
tragemata 78
tegetes 79
tuberes 81
tubera 81
tiberiana 82
teſtula 85
tubi 85
torris 86
titio 86
torques 88
teſtæ 88
tuceta 88
tripes 88
tomacula 90
teſtus 90
teſtuacium 90
tudicula 91
tyrocneſtis 91
truſatiles 92
tetanothra 93
thalaſſio 94
texendi ars 94
teſtudo 96
torus 96
tomentum 96
toralia 97
tapetes 98
tondere 100
tonſores 101
thorax 103 & 118
talus 104
teſſera 104
teſtæ 106
trimyxos 106
tintinabulum 106
toles 109
tonſillæ 109
tetanos 109
tragos 109
tutelaris 112
theca 112 & 115
taempocon 115
tela 117
trutina 117
tonſæ 117
torquis 118
toxos. 122
tormentum 123
triticum 125
tuciæ miraculú 128
turres 129
tranſtra 129
tectum 130
tibicines 130
templum 130
tegulæ 130
teſtudinatum 131
tubuli 131
tubi 131

¶Littera V

Væ 4
Veſtibulum 4
ualuæ 5
ueſtes 5
uilla 9
urna 10
urinatores 10
uinaria cella 11
uinum 11
uappa 13
uelabrenſis ca

ſeus i5
uterus i7
uulua 17
uitelius 19
uiridaria 21
uernatio 22
unicaulis 24
uiolæ 29
uiuiradix 30
uineta 3i
ucrnix 32
uiuaria 33 & 39
uatrochos 36
uniones 37
uariæ 40
unicornis 43
uulpecula 43
uri 43
ueredi 44
ueredarii 44
ueterina 46
ueterinarii 46
uenatici canes 46
uacerra 47
uulgæ 49
urinatrix 52
uertiex 53
uariæ picæ 55
uultures 56
unctor 60
unctuarium 60
ũbratic⁹ cõd⁹ 61
uerſatilia 65
uitrum 67
uitrearii 67
urceoli 68
ueſperna 69
uocatores 71
uinum 75
uiſceratio 77
unedon 81
uuæ 82
uuæ paſſa 82
urna 89
ueru 90
uenatorius 9i
uolſellæ 93
ueſtiſpicæ 95
uentoſa 97
ueſtes ſtragule 98
unguenta i02
ueſtiũ nomina 102
uellus 102
undulata 103
uerſicolores
ueſtes 103
ueſtiſpici 104
uictoriatus 105
uſura 105
uigiliæ 106
ualitudiarius 107
uotum 108
uiſus 1108
uua 109
umbilici ii3
uſus anulorũ 116
uagina 12i
uenabulum 121
ueruta i22
uelites i23
uicia 126
uanum 127
uallum i27
uentilabrum i27
uentilator i27
uelabrum i27
urna i28

Littera X

Xyſtus 7
Xyſtici 7
Xylocinamũ 20
Xylon 94

Littera Y

Y littera

Littera Z

Zephyria 53
Zymitus 74
Zizipha 80
Zonæ i04
Zographa 115
zea i25

Explicit
Tabula

GRAPALDINA

Marmora picta : lacus radiantes : atria longa:
Luxus opus:paruo tempore uicta cadunt
A eternum ſtabant Grapaldi paruula tecta:
Ingeniis ætas nulla nocere poteſt:

Philippus Beroaldus Bononienſis.
In Laudem Operis.

Tectum nobile multiplex uenuſtum
Cellas:horrea:porticus:columnas:
Menſas:balnea:fornices:dietas
Extruxit tibi doctus Architectus:
Nec perpendiculo decempedaq;
Metatus calamo ſed eleganti
Structuram uariauit & poliuit.
Lector perſpice:rem ſtatim probabis.

HORLANDO MARCHIONI PAL
LAVICINO LAVRETI FRAN
CISCVS MARIVS GRAPAL
DVS PARMENSIS.

Signa dabit Plaſtes:leporem uenator:& auceps
Perdices:crepidas ſutor :& arma faber:
I ſitia & fartor:ſumen:uentremq; faliſcum.
Inſtar pyramidis Bubſequa lactis opus:
Et figulus capides:ientacula dulcia piſtor:
Crœſus opes:numos diuitis arca Mydæ:
Attalicum textrix:redolentia coccina lydus
Infector:uates grande poema dabit.
Aſt ego quæ potui:ne ſpernas munera:gerræ
Sint licet:eſt etiam grata Corolla Ioui.
Fœlix uiue diu Marii non immemor:Euan
Phœbus Calliope tu mihi ſolus eris.

HORLANDO MARCHIONI PALLAVICINO FRANCISCVS MARIVS GRAPALDVS PARMENSIS.

CVM MVLTI Libelli Compluriaq; uolumina candidiſſime uir eruditorum omnium fauiſſor conſtantiſſime hac potiſſimum de cauſa ſæpius legantur: quia uiris optimis Illuſtribuſue dicata ſunt :ego haſce meorũ ſtudiorum primitias : ſeu magis lubet hæc

Gerræ ſiculæ

nugaméta gerris ſyracuſanis uaniora ſub tuo nomine edere conſtitui : ut cum legentes uiderint tibi in quo uirtutes de excellentia inter ſe certare iam norunt omnes:eſſe dicata:auidius legant:reuerentiuſq; obſeruẽt. Sunt autem de partibus ædium:additis quæ conuenire uidebantur ex probatiſſimis : quantum potui: ſcriptoribus & imprimis Plinio luce doctrinarum ſplendidiſſima:quorum uerba ſæpicule inter legendum notabis:nec de omnibus: ſed quæ crebra lectione occurrerunt memoria ingeniumq; ſuggeſſit : his equidem multa:illa uero quamplurima apes ex floridis herbantibuſq; pratis mellilegulas ſecutus in ſcedulis calamo digeſſi : magis dictionum ſtudens interpretamentis q̃ locorum ſingulorum idoneis:ut Architecti ſolent:diſpoſitionibus: Domus enim tam ampliſſimæ ſtructurã non docere : uerum ædificatæ partes deſcribere : hoc eſt ſingulis nomina ſua reddere:& breuiuſcule fortaſſis quam decebat elaboraui. Complura fateor me uel addere uel diffuſius ſcribere potuiſſe:quorum quibuſdam conſulto : ne in immenſum opus creſceret falce imperaui : quædam cum obſoleta tum nimis triuialia minime conuenire uiſa ſunt.Præterea alius alio plura & ſcire & rimari poteſt:nemo omnia:homines ſumus.

Plinius

Apes melillegulæ

Mihi autem ſatis eſt huius materiæ:quam publice uti litatis ergo ſuſcepi maximam partem tradidiſſe hoc breui Enchiridiolo:quod a ſemidocto ītra decimeſtre ſpatium & conceptum & editum pigmentariorum oli torum & artificum turbæ ſemidoctulæ emptionem ſi uenerit in auctione præſtolabitur:Affranius quippe nauci non daret:nec licitator Plautus Cicum offerret. Ea tamē omnia qualiacumq; ſunt his præcipue ſatur nalibus:quæ nūc chriſtiana religio ex ortu redempto ris ſaluberrimo Natalitia rectiſſime nūcupat ad te mi to tāquam Xeniola ueterum morem Romanorū imi tatus:ut cum tallis ſepoſitis:teſſeris:ſcruppis: & alueo lo poſt ludum:quem tempus poſtulat: in ocio fueris:ſi tamen Africani Scipionis exemplo eſſe potes ocioſus hæc legas: legendoq; cælum expolitionis(dum modo caſtigatoris & non reformatoris operam requirere uideantur)adhibeas:& illa ueluti æſculapius Virbium aut reſtituas ad uitam:aut iuuante Vulcano :ut Plato: tragica poemata liberes infamia:ſi peruenire non me rentur ad famam.Noui enim ingenii tui acumen: no ui acerrimū illud tuum iudicium:quod mediuſfidius tanti facio:quanti Catonem illum adoriam gladio ade ptum .M. Cicero romanæ princeps eloquentiæ facie bat:& merito. In te namq; ſumma doctrina & Lepos uiget atticus muſarum(ut dicunt) eloquio comparan dus . Quam ob rem ſi has meas nugulas non impro baueris ſublimi feriam ſidera uertice.Vale & Marium tibi addictum excipe .

Saturnalia q̄ Natalitia

FRANCISCI MARII GRAPALDI PARMENSIS DE PARTIBVS AEDIVM LIBER.

MVNDI RVDIMENTO HOMINES FERI
& inculti ante fruges co/
gnitas querna glande ac
fructibus: quos paſſim e
Domorum inuentio terra natura produxerat
uictitabant: in ſpeluncilq; [sic: ſpeluncisq;]
aut habitabant: aut tecta
ſiluarum incolebant. Ve/
rum agreſti illo & ferino
uictu aliquantulum poſi
to: cœpere primum alii tuguriola de fronde harun/
dinibuſq; contexere: alii quemadmodum Doxius Cæ/
lii filius exemplo ab hirundinum nidulis ſumpto: luto
Casa Acerato extruere loca quæ cannulis temere contecta
ſubirent: mox cogitationibus ſuis adiicientes res no/
uas: non ſolum humiles caſas: ſed & ampliſſimas do
mos fundatas & lateritiis parietibus aut lapidibus ere
ctas: materiaq; & tegulis tectas conſtruere cœperunt:
ueluti Athenis Eurialus & Hiperbius fratres excogi/
taſſe dicuntur: Procedente demum tempore luxus ille
Romanorum ſumptuoſiores ac ſplendidiores erexit:
& picturæ honore: & ex toto fere orbe marmoribus
tranſlatis: & quod maius eſt ſolerti inuento ex arena
in cruſtas ſectis: quibus nō cōtenta luxuria etiam addi
Secta marmora dit: ut trabes & parietes tanq̃ uaſa inaurarentur: com
pluriaq; ac diuerſa ad habitandum loca non tantum
utilitatis opportunitatiſue: ſed & uoluptatis cauſa po
nerentur: de quibus ne longius q̃ res exigit noſtra pro
currat oratio hinc exordior: candide & fœliciter lege.

PARIETES VESTIBVLVM IANVA ATRIVM PERISTYLIVM CAPVT PRIMVM.

INTER PARIETES
Architectorum omnium Lateritii
ſententia lateritii præfe Parietes
runtur : utpote ſi ad per
pendiculum fiant æterni:
ideoq; ad publica ut pluri
mum & priuata opera ſa/
trapū domos: ac ampliſſi
mas principum regumq;
aulas ponuntur. ❡ E ſilice
tamen græci diu probaue
re : erecti ſunt & marmorei : quos Romæ primo ſcæ Silicei
nam .M. Scauri ædilis habuiſſe memorant. ❡ Verum Marmorei
excogitata arte marmora ſecandi in laminas fuere in Cruſtati
prætio cruſtati : cruſta tantum marmoris intecti : qua
primum Romæ totius domus ſuæ parietes ī celio mō
te legimus Mamurram e formiis equitem Romanū Parietes
operuiſſe. Sunt autem & priuatarum ædium & publi
carum : ſignificantq; ſtructuram domus uniuerſæ cor
pus ambiētem : quæ ſi undiq; uiam habuerit Inſulam
faciet. Muri uero primum a Traſone erecti ſiue mœ/ Inſula
nia urbium & oppidoꝝ : Structuræ quoq; quæ ædes Muri
intus diſtingunt ac ſeparāt diuerſis nominibus ad ua/ Mœnia
ria opera uſuſq; plurimos parietes dicuntur:id genus
omnia iactis in ſolo ſtabili fundamentis calce arena
lateribus marmore gypſo cementis creſcunt & con/
ſtruunt At ſi ſtabile ſolum non fuerit ex uligine uel Calx
aquarum exundantia : Fiſtuca inſtrumento ſublicæ pa
liq; ex alno imprimis pangentur ad fundamina : Calx
ipſa de albo ſaxo aut ſilice optima coquitur fornace
calcaria per calcarios ad ſtructurā quæq; erit ex ſpiſſo

Arena Arenatum Sabulum Lateres Lydoron Tetradoron Pentadoron Doron Dora Antidora Marmoris uſus	ſaxo & duriore utiliſſima iuſta tamē arenæ ab aridita te hærendoue mixtione tēperata:unde arenatū e calce & harena:cuius ſunt foſſitia fluuiatica & marina inter quas groſſior ſabulum nuncupatᷣ. Lateꝝ quoq; fiunt genera tria:Lydoron ſiue Didoron lōgum ſeſquipede latum pede : Tetradoron e palmis quatuor : Pentado ron e quinq;.Doron.n.græci palmū appellant:& dora munera q̄ manu darētᷣ:unde Antidora. Variant autē nationes lateꝝ nomina & formas:quæ omnes ſiue ob lōgæ uel incuruæ ſeu quadrangulæ triāgulæue fuerint fornace latericia durandæ ſunt.Marmoris in ædificiis etiamnū uſus ꝓbatur :qui apud Romanos adeo pcre buit : ut nauibus ad id ꝑparatis ex lōginquis regioni bus tranſmarinis ꝓuinciis extremis nationibus adue herentᷣ in urbē marmora: nulla fere alia q̄ delitiarum cauſa.hinc Plinius alpes quas in portēto prope habue re ueteres ab Hannibale pœno mox a Cymbris ſupe ratas cædi in mille marmoꝝ genera cōquerirᷣ.Eſt enī
Parium Carrarienſe Liguſticum Luculleum Laconicum Ophites porphyrites Leucoſtictos Marmora Verſicoloria primo Baſſaltes Onychites Alabaſtrites Tophus	parium cādidiſſimū a paro e cycladibus inſula:ſimile ex Liguria uehirᷣ ad nos quod a loco Carariēſe uocita mus:tale liguſticum olim Lunēſium Lapidicinæ dede runt. Lucullus marmori quod fere atrū erat illo dele ctatus nomen īpoſuit : cuius colūnas duodequadrage num pedū Scaurus in atrio collocauit : quæ poſtea in Theatro Marcelli tranſlatæ ſunt. Laconicū uiride eſt & cūctis hilarius:ophites a maculis ſerpētium quibus diſtinguirᷣ nomen accepit:Porphyrites rubet candidis interuenictibus punctis Leucoſtictos uocarᷣ:Primū au tem uerſicoloria marmora Latomiæ chiorum dedere: Baſſaltes ferrei coloris eſt & duriciei: unde nomē mu tuatur:onychites qui & onyx ex Arabiæ montibus eſt e quo uaſa potoria in germania ꝓducunrᷣ.P. Lentulus ſpinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cado rum oſtēdit:Alabaſtriten quoq; candidū cauare ſolent ad myrothecia : quoniā unguenta incorrupta ſeruare crediᷣ:eſt Tophus lapis friabilis candidus & minus in

quit Plinius ponderoſus qui Porus uocaẗ: Et pumex græce ciſſeris quaſi pertuſus eroſuſq; a uermiculo qui Cis dicitur qualis hordearius triticariuſq; eſt: Sed de his iã ſatis. Difficile namq; eſſet enumerare ſingula genera ĩ tanta multitudine: cũ quilibet locus ſuum fere marmor ꝓducat. Primus autẽ peregrinũ marmor Numidicũ quod fuit in colũnis habuit. L. Craſſus orator: quẽ ob id. M. Brut⁹ ĩ iurgiis Venerẽ pallatinã appellauit. Cemẽta uero dicunẗ oĩs rudior materia qua ædificia cõſurgunt: ſed proprie lapides uulgares ſubduri. Plinius ĩ xxxvi. Medios parietes farcire fractis cementis: inde cemẽtarii fabri murarii qui parietes ducendo domos ædificãt nomẽ acceperunt. Hi de pretio totius operis faciundi: ſi cũ domino cõuenerint: ædificãdũq; id cõduxerint redẽptores uocitanẗ. A cemẽto Cementitii parietes etiã dicti: hoc ſcitu dignum: ordines ipſos lateꝝ in parietibus ſtruẽdis a Vitruuio Coria nomiari q̃ uulgo turba opificum curſus appellat: gypſo quoq; parietes cameræ & infumibula additis arũdinibus leuiſſime ſuſpẽdunẗ: Vſus eius & ĩ albariis pro tectorio. Sed ĩ hoc p̃ferẗ malta: q̃ Pli. autoꝛ fit e calce recẽti: Eo madido ſtatim utunẗ: quoniã celerrime coit: ac ſiccatũ dureſcit: optimũ coquiẗ e lapide ſpeculari: quo & ſculptores & pictores protypa Echtypa Iconia ſimulacra & cõpluria alia ꝓducunt: fit & e lapide marmoroſo: quod in albariis apud nos ꝓbaẗ. Parietibus autem extructis Calx inducitẗ: unde calcata ædificia calce contecta loricationẽ & tectorium appellãt: & p̃cipue ſi leue politumue fuerit: ut ſuper induci poſſit penicillis uel albarium uel pictura: & cæteræ id genus circũlitiones quæ ſtructurã plurimum uenuſtãt: nã & calx interdũ aſpera relinquiẗ: ita ut grũmuli emineãt. Pli. de cucurbitis ĩ. xviiii. Reptãtibus ĩquit flagellis ſcandẽtes parietũ aſpera in tectũ uſq; natura ſublimitatis auida: quo loco per arteſũ aſpera: pleriq; oẽs lectitãt: ab arta calce aſpera tectoria: uel ab artao appẽdices e ligno interp̃-

Marmor externum primo
Cementa
Cementarii
Redẽptores
Gypſum
Malta
Loricatio
Tectorium
Albarium
pictura
Arteſes

tâtes.Sed de hoc alias.Porrigit̃ autẽ ſæpicule extra pa
Podium rietẽ ĩ facie domus mutulis e marmore ſuppoſitis lo/
Podiolum cus ad ſpectãdũ inſtar ſuggeſtus uel pulpiti quẽ podiũ
Veſtibulum & podiolum per diminutionem rectiſſime dicemus.

Ve VEſtibulum ante ianuã locus : a ue particula quæ modo intẽdit:modo minuit : & ſtãdo cõponi ui/ det̃. Domos nãq; ãpliſſimas ædificaturi ante ia nuã uacuũ reliquere:ĩ quo togati cliẽtes:qui patronũ:
Admiſſio q diuitẽ orbũ ſalutatũ ex cõſuetudĩe ueniebãt priuſq̃
nales per admiſſionales ĩ ſalutatorio admitterent̃ cõſiſtebãt:
Salutatoriũ & neq; ĩ uia ſtabãt.neq; intra ædes erãt.Ab hac igitur cõſiſtitione & quadam quaſi cõſtabulatione ſpatia illa ueſtibula ſunt appellata.Plautus ĩ moſtellaria:Vide ue ſtibulũ ante ædis hoc & ãbulacrum cuiuſmodi : alii a Veſta deduci exiſtimarũt. Ouidius ĩ faſtis: Hinc quoq; ueſtibulum dici reor ũde p̃camur Quam famur ueſtã quæ loca prima tenet : domuſq; partem nõ recte pri/ morem ſignificare.Græci propyleon dixerunt.M.Ci/
Propyleum cero Officiorum ſecundo Phalereus Demetrius : qui Periclem principem græciæ uituperabat ꝙ tantam pe

Ianua cuniam in præclara illa Propylea profuderit.

Oſtia IAnua primus ædium aditus eſt a Iano bifrõte:cui
Ianitor omne prĩcipiũ cõſecrauit ãtiquitas : cætera intra
Oſtiarius Ianuã generaliter Oſtia ſũt:ſeu Valuas habeãt ſi/
Thyræ ue fores q̃uis hæc uſus corrupit:nã & Ianua a qua Ia/
Thyridion nitor ꝓ Oſtio ponit̃:& Oſtiũ a quo Oſtiari9:ꝓ Ianua :
Pſeudothyra græci Thyras uocitãt.ũde Thyridiõ oſtiolũ & pſeudo thyra deducta:ipſa uero oſtioꝝ latera ãtas appellam9

Antæ a quibus ãtipagmenta ualuaꝝ ornamẽta :At poſtes ꝙ
Antipagmenta poſt oſtia ſtãt:e populo abiete cupſſo & id genus cæte ris clauis ferreis confixi ad egreſſum & ĩgreſſum pro
Poſtes hibendũ & bullis auratis ĩterdum ad ornatũ & ſplen dorẽ diſtincti ſup cardines deuoluũtur:Hora . Veiani

Fores us armis Herculis ad poſtẽ fixis latet abditus agro.Po
Fortulæ ſuerũt & maiores ex ære:hĩc Camillo Spurius Carui/

lius qſtor'obiecit ꝙ in domo oſtia haberet ærata: Nã fores ꝓprie & per diminutiuũ Forulæ dicunť quæ foras aperiunť. Plinius l xxxvi. de Valerio Publicola & eius fratre: Adiici decreto ut domus eorꝝ fores extra aperirenť: & ianua in publicum reiiceretur: Et Plutarchus parꝝ diſſentiẽs a Plinio memorat Primum. M. Valerio Publicolæ fratri cú de ſabinis triũphaſſet domum publice poſitã. cuius fores extra aperienť: cũ antea cæterarũ ædium intro reſerãdo impellerenť: ut ex hac cõceſſione honoris appareret quotidie eã domũ aliquid publice admiſſurã: Valuæ quæ reuoluuntur & ſe uelant ut ex Varrone Seruius atteſtatur: Porta uero proprie eſt murorum & caſtrorũ: hĩc decumana hinc prætoria ꝙ per eam portenť & exportenť cũcta: Alii iter quos ẽ Donatus ab aratri portatione nomẽ accepiſſe exiſtimarũt: Subiũctis nãqꝫ uacca & Tauro q urbem deſignabat: aratrũ manu ſuſpendebat ne ſulcum quẽ primigenium dicunt faceret ubi aditus ciuitatis erant reliquendi: Poſticum Item Oſtium: Sed in poſteriore ædium parte tantum. Horatius. Atria ſeruantem poſtico falle clientẽ: Ammianus Pſeudothyron uocat: Eſt & poſtica ad frugum inuectionem domibus neceſſaria: unde poſticula: Apuleius: Per quandã breuẽ poſticulam introuocat me: Fores autẽ cum Planulis ferreis parietibus ut uidemus cardinibus cõiungunť & ſuper illos deuoluunť: Cardo ipſe quaſi cor ianuæ quo mouenť: huius dea Carda quaſi Cardina apud Romanos fuerat: cuius feriæ Kalẽdis iuniis celebrabãť. Ouidius ſexto Faſtorum. Prima dies tibi Carda dať: Dea cardinis hæc eſt. Hæc ſtriges nocturnas & Lamias puerorꝝ ut dicebant Cunas infeſtantes a limine ſummouebat.

Valuæ
porta
Decumana
prætoria
primigenius
Sulcus
poſtica
poſticula
planulæ
Cardo
Carda
Strix

LImẽ tã ſuperior q̃ iferior oſtiorꝝ pars: Iunius Iuuenalis pendẽtia liquit uela domus & adhuc uirides in limine lauros: & Poeta Armatoſqꝫ uident ſtantes in limine primo. Limen autem ſuperius quód

Limen

Hiperthyron
Supliminare
Atlantes

Neoterici ſuperliminare: Græci Hiperthyron: ſuſtinere ſolent ſigilla quædam incurua & gibboſa quæ Atlantes dicuntur ut ſcribit Vitruuius architectus: Limina e marmore Numidico primus in domo poſuit Marcus Lepidus Catuli in conſulatu collega uerum magna repræhenſione: A limine Liminaris lapis: Elimino eiicio expello: & poſtliminium ius competens in captiuitate detentis ſi ad propria repedauerint deducta ſunt: At limen ipſum a limo obliquo q̄ ingredientibus exeuntibuſq; tranſuerſum ſit: ut eſt apud Donatum & Pōpeiū. Liminis deū limētinum ueteres & forculum qui p̄eſſet foribus coluerunt:

Lapis liminaris
Elimino
poſtliminium

Sera

SEra qua admota oſtia claudunt̄: Diuus Hieronymus ī Pauli uita oſtiū quod patebat occludēs ſera obfirmauit: adſerere enim eſt admouere ut Feſtus Pōpeius: At. M. Var. a ſarire q̄ eſt apire dictā exiſtimauit Inde reſerare recludere. M. Cicero. Nec ita claudēda eſt res familiaris ut eā benigniras aperire non poſſit: nec ita reſeranda ut pateat omnibus: Nonius Marcellus patibulū uocat q̄ ea remota Valuæ pateſcunt. Serra alias qua quid ſecat̄: Publi⁹ Vergilius. Tū ferri rigor atq; argutæ lamina ſerræ: Hanc ut Plinio Placet Dædalus inuenit: ut apud Seruiū legimus Perdix illi nepos ex ſorore primus mōſtrauit: Ouidius in metamorphoſi: Ferroq; īcidit acuto Perpetuos dētes: & ſerræ reperit uſum: peſſuli quoq; quibus oſtia claudimus clauecq; mox ſubdita reſeramus Apuleius in aſino aureo: Tunc Myrmex tandē claue peſſulis ſubiecta pandit fores: Item ſubdita claui peſſulos reduco. Hinc Solomonis canticoꝝ quinto: peſſulū oſtii mei aperui dilecto meo: Vbi Nicolaus de lyra oſtiolū in porta nimis frigide interpretatus eſt: Vnde oppeſſulata Ianua peſſulis firmata: Vectes itē quibus fores offirmant̄. Vergilius: Centū ærei claudunt uectes: æternaq; ferri robora. nec cuſtos abſiſtit limine Ianus. Vectē cyniras agrio

Adſerere
Sarire
Reſerare

patibulum
Serræ

peſſuli

Oppeſſulata
Ianua
Vectes
primo

pæ filius inuenit: cuius nomine & palus ferreus p̄ſer-
tim ſignificat᷑.Clauis etiam qua fores arculæ & id ge- Clauis
nus multa:& claudunt᷑ & aperiunt᷑.Vnde cōclauia lo- Conclauia
ca quæ ſub una eadēq; claue clauſa ſunt.ut apud Pōp.
Terētius in Eunucho.Dū apparat᷑ uirgo in cōclaui ſe
det.Vbi Donatus Cōclaue inqt eſt ſeperatior locus in
interioribus tectis q̄ intra eum loca multa & cubicu
la clauſa ſint adhærentia triclinio. At Cicero Cōclaue Clauis
triclinium ē interp̄tatus:clauē Theodorus ſamius pri primo
mo monſtrauit a qua faber clauicularius. Obices etiā Clauiculariuſ
num Peſſuli clauſtra ſeræ ūcini uocitant᷑:& ab obiiciē Clauſtra
do teſte Gellio nomē accepunt:generaliter quecumq; Faber
obſtacula dici poſſunt:Silius Italicus : & fidos certant
obices accerſere ſilua:Verg.Ecce maris magna claudit Obices
nos obice pōtus:Repagula item ſunt quæ patefaciēdi Vncini
gratia ita figunt᷑ ut e cōtrario pangant᷑:autor pompe. Repagula
Ouidius:raptaq; de dextro robuſta repagula poſti oſſi Repages
bus illiſit·Plinius. Abies ualuaꝝ repagulis & ad quæli
bet inteſtina opera aptiſſima: hæc & repages.

ATrium primus ītra ædes aditus:Vitruuius:ī urbe Atrium
atria p̄xima ianuis eſſe debēt:ruri a ſpeudourba
nis ſtatim periſtylia:Lucæ xi.Cum fortis armatus
cuſtodit atrium ſuum in pace ſunt ea quæ poſſidet:&
poeta: Atria longa pateſcunt. Vbi ut notauit Seruius
culinā facere ātiqui cōſueuerāt: hinc atria dicta quaſi
atra p̄pter fumi fuliginē : ſiue ab Atriatibus æthuriæ
populis ut autor ē.M.Var.Nam pōpeius atrium ante Atrienſis
ædes genus ædificii p̄prie dictum putat quaſi aterriū
q̄ e terra oriat᷑:unde Atrienſis īter primores Seruus
nomē accepit.& Atriolum in amplis domibus in qui-
bus erat atriū maius:At p̄ximus atrio locus Tablinū Tablinum
a tabulis ut græce Pinacotheca dicebat᷑:Pli.ī xxxv.Ta pinacotheca
blina codicibus īplebāt᷑ : & monimētis reꝝ ī magiſtra
tu geſtarū. aliæ ī foribus & circa limina aīoꝝ ingētiū
imagines erāt affixis hoſtiū ſpoliis . Itē imaginū picto

res Sopylõ & Dionyſium quoq; tabulæ pinacothecas implét.& Apuleius Floridoꝝ ultimo Medici ĩquit cũ intrauerint ad ægrũ uti uiſant nemo eoꝝ ꝙ ppulchra Tabulina ĩ ædibus uiſant:& lacunaria auro oblita:De Tablino quoq; meminit in vi. Vitruuius Architectus.

Periſtylium

PEriſtylium columnis formam accipit : In tres enĩ aut quatuor partes habet porticus : Vitruuius Periſtylia inquit in tranſuerſo tertia parte longiora ſint q̃ introrſus:columna & tam alta q̃ porticus latæ fuerint. Periſtyliorum intercolunnia ne minus trium ne quatuor columnarum craſſitudine inter ſe diſtent : Item: coniunguntur his domus ampliores habentes latiora periſtylia: in quibus pares ſunt quatuor porticus altitudinibus aut una quæ ad meridiem ſpectat excelſioribus : Id autem periſtylium quod unam altiorẽ habet porticum:Rhodiacum dicitur:habent enim domus egregia ueſtibula & Ianuas proprias cum dignitate:porticuſq; periſtyliorum albariis & tectoriis & ex inteſtino opere lacunariis ornatas:Vbi ĩteſtinum opus e ligno fabrorum accipies quod & Sublicium: Suetonius in Auguſto & Marcus Varro periſtylum appellant: cui nomen dedit Peri græca præpoſitio: & Styli columna quemadmodum ab epi capitellum Epiſtyliũ nominatur : Inde Tetraſtylon :decaſtylon a columnarum numero:& pycnoſtylon in quo denſiores ſpiſſæq; ſunt columnæ.

Rhodiacum

Inteſtinum opus

Sublicium

Porticus

POrticus apud antiquos ad deambulationem & umbrã erectæ ſũt:Martialis.Claudia diffuſas ubi porticus explicat ũbras:Et Sueto.in Domitiano Solicitior in dies porticuũ ĩ qbus ſpatiari cõſueuerat: parietes phẽgite lapide diſtinxit:e cuius ſplendore per imagines quicqd a tergo fieret ꝓuideret:Primi eas domibus addiderũt tyrrheni:ĩ quibus ſeruoꝝ & concurrentium turba diuerteret.quæ imitati romani poſt modum & in melius aucta ad ſuã rempublicam tranſtule

Phengites

Porticus primo

runt: ut ſcribit Diodorus. Celeberrimæ autem porticus Romæ fuerũt Corynthia ab ære corynthio quod erat in columnis ad circum Flaminiũ erecta a Cn. Octauio: Pompeia: Claudia: Liuia ab autoris nomine: & porticus Catuli quam de manubiis Cymbricis erexerat: Subterraneas autem Cryptoporticus appellant: Sunt & miliariæ porticus ex paſſuũ numero: ſicut a ſtadiis quas Vitruuius ſtadiatas uocat: niſi quis miliarias porticus accipiat pro eis in quibus multæ porticus cõuiæ procumbebãt: Suſtentant omnes Columnis quæ ideo dictæ ſunt quod culmina ſuſtineant autore Pompeio: Harum tria potiſſimum habemus genera. Teretes: quadrangulas: Striatas: quadrangulæ potiſſimum angulares quæ Antes: cæteræ Medianæ. Plinius eleganter cõcham & Apuleius Metaphoricos frontem ſtriatam dixere: quanta autem debeat eſſe craſſitudo longitudoq; illarum in ædificiis docet locupletiſſime Vitruuius ĩ tertio: Columnas e marmore peregrino primus Lucius Craſſus orator de quo ſuperius in domo ſua poſuit: Quod in ſummo earum ponitur in opere Epiſtylium nũcupatur: Plinius ſic patris ædes Iouis quanuis lapideas columnas & epiſtylia circundarent: ſed & trabem quam columnis imponunt in ſtructuris architecti hoc nomine ſignificamus: Quod ſupponitur ſpiram eruditiores cæteri Baſem dixerunt: quæ ad plura refertur: Idem: In Epheſiæ Dianæ aede de qua prius ſermo fuit primum columnis ſpiræ ſubditæ & capitella addita. Spira item genus operis piſtorii: & funis nauticus in orbem conuolutus: ſed proprie circulus qui in ſe ipſum non recurrit. Hinc in ornamentis capitis matronarum & in ſerpentibus eſt ſpira: Plinius in nono: Lolliam Paulinam quæ fuit. C. Principis matrona uidi ſmaragdis margaritiſq; opertam alterno textu fulgentibus toto capite. crinibus ſpiris auribus collo manibus digitiſq;. quæ ſumma quadringenties ſeſtertium

Porticus romæ
Corynthia
Pompeia
Claudia
Liuia
Catuli
Cryptoporticus
Columnæ
Striatæ
Epiſtylium
Spira
Baſis

colligebat: Claudianus in raptu Perſephones de ſer pentibus. Nunc ſpiris Zephiros tranant: Martianus Capella de nuptiis philologiæ & Mercurii: Et ſpiris toruo nituere aſtra dracone. Inter porticus eſt Xyſtus lata ad hibernã exercitationem: ibi enim athletæ per hyemem exercebantur ut ſcribit Vitruuius qui docet quemadmodum facienda ſit. Vnde a Xyſto Xyſtici: Suetonius in Auguſto: Nec tamen eo minus .aut Xyſticorum certationes: aut gladiatorum pugnas ſeueriſſime ſemper exegit. Item: Non tam ſtatuarum & tabularum pictarum ornatu ædes ſuas: q̃ Xyſtis & nemoribus excoluit. Vbi Xyſtus pro ambulatione accipi poteſt in qua arbuſculæ ſunt in plurimas ſpeties effigiatæ: ueluti & penes Plinium ad Apollinarẽ. Ante porticum Xyſtus conciſſus in plurimas ſpeties diſtinctuſq; buxo: Nam ut refert Vitruuius latini Xyſta ambulationes appellant: quas græci Paradromidas: Cicero in Bruto: Cum ambularem in Xyſto & eſſem ocioſus domi: De Xyſticis etiamnum Suetonius ĩ Galba: Vt & ſi quid ſcænici aut Xyſtici donatũ olim uendidiſſent auferetur emptoribus.

Xyſtus

Xyſtici

Paradromidæ

CAVEDIVM ET PVTEVS CAPVT SECVNDVM

CAVEDIVM VT Plinius Cecilius In epiſtolis dictione mutilata: ſiue cauũ ædium ut. M. Varro dictione integra: locus eſt ſub Dio uacuus: cinctus ũdiq; porticibus ad communem omnium uſum: quinq; autem generibus diſtinguitur quorum nomina: Tuſcanicum: Corynthium: Tetraſtylon.

Diſpluuiatum & teſtudinatum : ſingulorum ſtructuram & facies breuitatis cauſa ſcribere ſuperſedimus : tum etiam quia huiuſcemodi ſtructuris raro nunc utimur & cum utimur ita mutamus ita uenuſtamus ut aliæ ui deantur :quiſquis tamen illas noſce uoluerit inueniet in libro Vitruuii de Architectura ſexto : Circa caue dium loca diſponentur unius cuiuſq; rei utilitatis gra tia parietibus diſepta:Veluti Penaria Cella & uinaria: Coquinæ cœnatio cubicula & Balneæ : Impluuium quoque qua impluere imber in domum poteſt. M. Varro ſi relictum erat in medio ut lucem caperent deorſum quo impluebat impluuium ſurſum qua cõ pluebat compluuium : utrunq; a pluuia : Plautus in Amphytrione : deuolant angues Iubati deorſum in Impluuium duo maximi : Cicero in Verrem oſtendã in ædibus priuatis Verrem longa difficiliq; uectura co lumnas ſingulas ad impluuium numis quadragenis milibus nõ nimis magnas habuiſſe locatas.Suetonius ĩ Auguſto compluuium pro impluuio poſuit: Enatam palmam ante ædes ſuas in compluuium deorum pe natium tranſtulit : utq; coaleſceret magnopere cura uit.: In eo autem Puteus fodiendus : nam in oppidis aut hic aut Ciſterna neceſſaria eſt ne ut inquit Ariſto teles ĩ Politicis aqua deeſſe poſſit:quæ & utiliſſima ad munditiam : & ſaluberrima eſt ut Philoſophi & medi ci referunt : & nos ex uſu liquido cognoſcimus : niſi ciuitas fontium ſcaturigine redundet impendio lau danda : quæ & enim cælum uidet aqua ſalubrior Iu dicatur : ut multi credidere : Plinius obſeruationem hanc uanam exiſtimat. De puteo igitur Ciſterna & fonte nonnulla his adſcribenda duximus.

Impluuium

Compluuiũ

Puteus pri mo

PVteos primus Danaus Beli priſci filius ex ægyp to ĩ græciã qua uocabatur Argoſdiſpiõ aduectus iuenit: Strabo quoq; ſcribit. Danaides plurimos puteos argis effodiſſe: quo ex facto uerſus ille uulga

Puteatius
Salis &
Argenti
Metalla

tus eſt: Argos aquis uacuũ Danaæ ſtruxere redũdãs: Hinc putearius foſſor puteorum: in quibus (ut ſalis quæ notiora ſunt taceam) argenti metalla reperiuntur. Indicio eſt Puteus in Hiſpania ab Hannibale inchoatus: qui indies illi. ccc. pondo argenti ſubminiſtrauit: Ipſæ uero aquæ puteorum reſpectu fontium malæ ſunt: ut ſentit Auicennas: Stagnantes namq damnantur: quæ profluunt ſalubriores dicuntur. Hoc ſcitu dignum eſt: quod tradit Ariſtoteles in Problematis: Summam puteorum aquam infima ſalſiorem: nec minus quod referunt Seneca in quæſtionibus naturalibus & Aphrodiſeus: Puteanas aquas æſtate frigidas hyeme calidas eſſe: quoniam calor per æſtatem aerem ambiens calidum: frigus in terræ fugat penetralia: quo aqua frigeſcit: hyeme uero frigore aera occupante calor in penitiſſima terræ deſcendit: & aquam calfacit. Natura quippe ita ſanxit: ut contraria in eodem loco & tempore ſimul non manerent: Hinc Lucretius libro de rerum natura ſexto.

Aqua puteana

Frigidior cur in puteis æſtate ſit humor
Areſcit quia terra calore: & deniq ſi quid
Forte uaporis habet propere dimittit in auras:
Quo magis eſt igitur tellus effœta uapore
Fit quoq frigidior qui in terra eſt abditus humor:
Frigore comprimitur porro omnis terra coitq
Et quaſi concreſcit: fit ſilicet in coeundo
Exprimat in puteos ſi quem gerit ipſa calorem:

Ciſterna

Ciſterna aquam euripis & canaliculis ſiue nauicellis ſub ſtillicidio poſitis ad imbres ſuſcipiẽdos in ea inductam continet: ad quod alludens Horatius Flacus in ſatyris inquit Collectos ne bibant imbres puteoſue perennes iugis aquæ: ſic autem ideo dicta uidetur ꝙ ſit Cis ideſt infra terram autore Feſto Põpeio unde. M. Varro diſciplinæ ruſticæ libro primo

Si omnino aqua non eſt uiua ciſternæ faciendæ ſub te ctis: Vlpianus iure conſultus: Ciſterna aquã uiuam nõ habet: & quidem Ciſternæ imbribus concipiunt ſed per glaream immiſſam & ſpongias purificatis: Medici ciſternarum aquam inutilem aluo confitentur duritiaſq; faucibus facientem: multi illam laudarũt: ꝙ leuiſſima ſit imbrium aqua ex qua ut plurimum replentur: quod falſum eſſe in.xxxi. Plinius oſtendit: Probaꝛ tamen aqua pluuia ab Auicenna propter ſubtilitatem licet facile putreſcat: Decocta uero nulli eſt æquiperãda minore inflatione & faciliore deſcenſu: quoniã ſubtilitas decoctione acquiritur: Inuentum fuit Neronis principis aquã decoquere uitroq; demiſſam in niues refrigerare ita ſine uitiis niuiũ uoluptas frigoris innocua contingebat: Optima eſt aũt aqua aeri pq̃ ſimillima: quæq; calefiat & refrigereꝛ celerius quæ decocta uaſis cruſtas non reliquit: quæ legumina citius ꝑcoqt & demũ quæ leuior eſt: ut ſentire uidentur Auicennas & Hippocrates. At Plinius ad ſtateræ iudicium perraro aliquam dicit leuiorem inueniri:

Aq̃ ciſternarum

Aqua pluuia

Aq̃ decocta

Aq̃ optima

FOns dictus eſt ꝙ inde aqua funditur e terra: quæ fontana appellata cæteris ſalubrior eſt & maxĩe terræ liberæ ut Auicẽnas teſtatur: & cũ nullus ſapor odorue aquaꝝ ad cibos eſſe debeat: Vnus tñ in toto tradiꝛ orbe fons aquæ iocũdæ olentis ĩ meſopotamia Cabura quoniã ut ferũt fabulæ: eiꝰ aqua Iuno ẽ ꝓfuſa: Fons erat æthiopiæ quo loti ꝑinde ac oliuo delibuti uiolã redolebãt: & in eius aqua nihil innatare poterat: ſed oĩa peſſum ibãt in profundum: ut tradit Herodotus. In germania trans Rhenũ maritimo tractu fons erat aquæ dulcis ſolus: qua epota intra biennium dentes deciderent: Plinius auctor eſt: Fons erat Thebis Ciſſuſa nomine in quo Bacchum nutrices cũ fuiſſet in lucem editus abluiſſe dicuntur in fabulis: nã color Vini ſplendebat aſpectu trãſlucidus potuq; mel

Fons

Aqua fõtana

Cabura

Fõtium diuerſitas

Ciſſuſa

Madulſæ / Aganippe / Clytorius / Pagus / Inuinius / Abſtemius / Villa / Paganus / Paganalia

litiſſimus:ut Plutarchus in Lyſandro:fōs uti uino mixtus fuit Paphlagoniæ ex quo potantes madulſæ:hoc eſt ebrii fiebant:Apud Naſamonas fons erat per diē frigidus:noctu calidus:de quo meminerunt:Italicus Pomponius mela :& Lucrecius rerū naturæ ultimo. Eſt apud Hāmonis fanum fons luce diurna frigidus: at calidus nocturno tempore fertur:Solinus Aganippen fontem Boetiæ dixit a Cadmo fuiſſe monſtratum cuius aqua facundiam pareret:E Clytorio Arcadiæ qui biberint fiunt abſtemii id eſt uini oſores & iuinii ut recitant Vitruuius Vibius Sequeſter:& Ouidius metamorphoſeos ultimo his uerſibus: Clytorio quicūq; ſitim de fōte leuauit Vina fugit gaudetq; meris abſtemius undis:Fons autē græce πηγή:Vnde pagus ſimul poſitæ Villæ hoc eſt ruſticanæ domus plures nomen accepit ꝙ circa fontes hæ ponerentur: hinc paganus ruſticus ſemipaganus ſemiruſticus:& paganalia feſta ruſticorum:

Siphonculus / Fiſtula

Siphonculus ſignare uidet̄ tubos & fiſtulas ſiue epiſtomia quibus aquæ murmurantes emittuntur:tales conſpicimus in fontibus manu fabrefactis in quibus ſunt huiuſcemodi lingulæ plures prominentes & aquas plurifariam euomentes:Plinii ex epiſtola ad Apollinarem hoc apertiſſime uerba declarāt: quæ iccirco duximus ſubiungenda:In hoc fōte Crater:circa Siphonculi plures miſcent iucūdiſſimū murmur:& paulopoſt. E ſtibadio aqua uelut expreſſa cubantium pōdere Siphonculis effluit cauato lapide ſuſcipitur gracili marmore continetur:atq; ita occulte temperatur:ut impleat nec redundet.Fiſtula uero a ferenda ſiue fundenda aqua dicta uidetur : ſignificatq; ut Pomponius iureconſultus inquit proprie tubos ꝑ quos aquas ducimus:a cuius ſimilitudine inſtrumētū muſicum & ulcus altum & calloſum in corpore nomen ſortitur:Siphonculos ipſos per diminutionem a

Siphonibus appellamus:quibus proprie aquas aliud ne liquidũ interueniente ſpiritu attrahimus atq; emittimus:Seneca ĩ queſtionibus naturalibus:ſolemus duabus manibus inter ſe iunctis aquam cõcipere & compreſſa utrinq; palma in modum Siphonis exprimere. Siphones

ANtlia machinula.eſt ad aquã hauriendã excogitata nam αρτλειν latine haurire dicitur:Martialis Cura laboratas Antlia tollit aquas.& Pompeius Antlare haurire a græco αντλειν deſcẽdit:Liuius florem antlabant liberi ex carcheſiis: Vtuntur ruſtici ligno oblongo ad aquam e puteis extrahẽdã urnula quod Ciconiã a roſtro Ciconiæ alitis hiſpani dixere illi uero Telonẽ quidã tollonẽ a tollẽdo ut Vegetius: Trocleæ nãq; rotulæ ſunt ſtriatæ e ligno uel ære quibus aquas haurimus fune ductario & hydria:Lucretius:multaq; per trocleas & Tympana põdere magno cõmouet:atq; leni ſuſtolit machina nixu : Et ex interꝑtatione Diogenis laertii ſic ſcriptũ inuenimus: Ego ita hiſce iam pridem aſſuetus ſum ac ſi ſonũ Iugiter troclearum hauriam:nam dum ſaxa aquæ ligna marmora & id genus cætera per trocleã ſurſum ductario fune trahuntur crepitus & ſonus concitatur: Ductarius autem funis eſt qui per orbiculos trocleæ ducitur: Vrnæ uero uaſcula quibus aquas haurire ſolemus ſic ideo dictæ ſunt ꝙ Vrinam in aqua:Vrinare eſt enĩ in aqua mergi:unde urinãtes & Vrinatores qui in aquã merguntur apud Varronem:Et Caliſtratus iurecõſultus ad legem rhodiã de Iactu ſcribit Vrinatores merces extrahere ex undis quas leuandæ nauis cauſa ĩ illas nautæ miſerant:Delphini ſidere oriẽte natus erit Vrinator autore Firmico Materno: Cõplures equidẽ machinulæ ad aquã hauriendã parantur:Proxĩa æſtate cũ ad monaſteriũ Diui Benedicti diuertiſſem ĩ agro Mantuano citra Padum :Padironum quod uocitant Vidi uerſatilem machinam qua æneis uaſculis qua‑

Antlia

Ciconia

Tolo

Trocleæ

Ductarius

Vrnæ

Vrinatores

Machina aquaria
Modioli

dratis & eqno helciario aquas hauriebāt:de ſimili meminit Vitruuius:Ita cum rota a calcātibus uerſabitur Modioli pleni ad ſummum ellati & rurſus ad imū reuertentes infundent in caſtellum ipſi per ſe quod extulerūt: Sunt enim modioli uaſcula quadrata quibus cū tympanis ad hauriendas ex puteo ſiue lacu undas utuntur quoꝶ ut eſt apud Frontinum de aquæ ductibus alius erogatorius alius acceptorius: Tympana uero machinæ ſunt tractoriæ ut eſt apud Vitruuiū in.x. ad aquam hauriendā ſumma celeritate:aptiſſimæ ad Salinas:& hortos irrigandos:& Caſtellum ut Crater ī fontibus aquæ receptaculum:ex quo fiſtulis aqua decurrit:ut Iabolenus iureconſultus interpretatur.

Tympana
Caſtellum
Crater
Harpax

HArpax Inſtrumentū dicetur cū pluribus Vncinis quo Vaſa & alia compluria quæ uel in flumine uel in puteis ceciderint extrahimus:dici poteſt & Harpago iter nauium utenſilia numeratus & ab Anacharſe Scytha philoſopho:ut dr̄:iuentus:a græcis ābæ dictiones ſunt nam apud illos αρπαξειν eſt rapere:Triuiales a lupo quod rapax eſt aīal Lupum appellāt.

Harpago primo

APOTHECA CAPVT. .III.

Cella

CELLA Locus a cellando ubi aliquid cōdebant:Inde a carne Carnariā : a farina farinariam:a lignis lignariā:a libris librariā:a caſeo caſeariā:& a uino Cellā uinariā dicimus ī qua ut nomē Indicat Vinū ſeruatur.Vitruuius.Habeatqꝫ cōiunctam cellam Vinariā habentē a ſeptentrione lumina feneſtrarum:cum enim alia parte habuerit quam Sol calefecere poſſit Vinum quod erit in ea cella cōfuſum a calore efficietur imbecillum:Plinius xiiii.latus cellæ Vinariæ aut certe feneſtras obuerti ī aquilonē oportere:uel uſqꝫ in exortum æquinoctialem :ſterquilinia &

arborum radices procul abeſſe oĩaq; odoris euitandi facillimo in uina tranſitu: De hiſdẽ Andinus poeta in georgicis:Nec cellis ideo cõtẽde falernis:Vbi Seruius expoſuit Apothecis :ita eĩm núcupant̃ cellæ Vinariæ: Plinius Apothecas ĩquit fuiſſe & diffundi ſolita uina anno ſexcẽteſimo trigeſimo tertio urbis apparet ĩdubitato uini opimiani argumẽto:Itẽ:Vina in Apothecis canis ortu mutantur quædã poſteaq; reſtituuntur ſibi. Scribit Vlpianus Vina quæ in Apothecis ſunt fundo inſtructo legato non cedere : ſi ſint illic non uſus : ſed cuſtodiæ gratia:& ſic q̃cumq; ibi quaſi ĩ orreo habẽt̃ Vbi orreũ accipit̃ locus ad cuſtodiã nõ ſolũ frugũ ſed rerũ aliarũ ſepoſitarũ a quotidiano uſu : ueluti apud.L. Apuleiũ ĩ Metamorphoſi:Demõſtrat orreũ ubi ueſpera ſagaciter argẽtum copioſum recõdi uiderat a quibuſdã Entheca noĩat̃.Cellã autẽ Vinariã cõcluſam & ſubterraneã ſi loci cõditio patit̃:Nã in pluribus regionibus Hypogea ſubterranea loca fieri ĩ ædibus Vliginis mador nõ ſinit:At ſubdiali oĩo pauimẽto cũ Lacunula ĩ medio ſternere habereq; cõducet:ut & uina incorruptiora ſeruẽt̃:& ſi quid cadorũ uel ſeruorũ uitio fuerit effuſum colligi poſſit: Lacuna ipſa & Lacunula dicit̃ liquidorũ ĩ terra cõcauum receptaculũ .M.T.Lacunam im.pprie ex furto dixit in auro factam:¶In hac ueteres teſtis doliis fictilibus uina ſeruarunt q̃ ſi duas aures uel anſas habuiſſẽt :Dyottæ noĩabãt̃:Horatius: De.pme quadrimũ ſabina O Thaliarce merũ Dyotta Itẽ diffugiunt teſtis cũ fece ſiccatis amici:Nã primi in alpibus poſtea ruſtici cados ligneos circulis cinctos ex cogitarunt:Cadi ipſi Seriæ Dolia uaſa dicunt̃ quibus uinum cõdit̃:Epigrãmatarius poeta.In uaticaĩs cõdita muſta cadis.Plinius:Doliis etiã ĩterualla dari:ne ĩter ſe uitia ſerpant cõtagiõe uini ſemp̱ occiſſima : Terẽtius Releui omnia dolia omnes ſerias: Cados optimos nr̃l qui ſũt Materiarii:e q̃rcu:robore:caſtanea producũt:

Apotheca
Orreum
Vinaria cella
Hypogea
Vligo
Lacuna
Teſtæ
Dyotta
Cadi lignei
Primo
Seriæ
Dolia
Materiarii

Vſi ſunt olim Tudertani callaicis finitimi doliis & p̃ſepibus aureis:ut ē apud Straboneː:Illud autē ſcitu dignum:quod tradit .M. Cato in rebus ruſticis ad uina probandaSi uas ex hederæ ligno fiat ut ciſſimbiū:& uinum quod aquam habere dubitabis in eo miſeris: Vina tranſfluere & remanere aquam ſi mixta fuerit inuenies : Opercula ipſa cadoꝝ addita maſtice & pice medicanda ſunt: apud nos per hyemē cinis: p æſtates harena adhibet᷑.Inde Columellæ uerbum operculare opculis claudere:Fiſtulæ uero ligneæ doliis ī frōte ponunt᷑ ad uinū aptius depromēdū:addit᷑ illis ſpina hoc ē lignū mucronatum cuſpidatumue a ſpinis id nomē adeptum quæ ī arboribus ī fruticibus acutæ ſunt:confert autē ſpinis fiſtulæ īmittēdis īuoluere ſtypam ne pſtillet fiſtula:nam ſtupa ad ſtipandum optima :unde & ipſum ſtipare deductum.

Ad uinum probandum

Opercula

Fiſtulæ

Spinæ

Stipare

VInum a ui nomen mutuatur ut placet Varroni ī libris linguæ latinæ: Quatuor eius præcipui ſapores : dulce acutum lene & auſterum:dulce minus inebriat : ut refert Ariſtoteles in Problematibus: ſtomacho innatat : auſterum facilius concoquitur:colores quatuor:album fuluum ſanguineum & nigrum: Vinum plantata primum uinea Noe ſub quo fuit diluuium inuenit : ut Lactantius diuinarum inſtitutionū ſecundo teſtatur: Gentiles uero Dionyſium qui Bacchus liber Lyeus Leneus & Euan : Vini repertorem fuiſſe fabulant᷑:At primus Italis Saturnus dedit:e creta in latium aduectus:In Gallias autem primo uinum Aruns ethruſcus uir clarus teſte Plutarcho aduexiſſe dicitur ex Italia:Fuerat equidem ante urbem uini penuria:ut.Mar.Varro auctor eſt qui ſcribit Mezentium ethruriæ regem auxiliū Rutulis tuliſſe contra latinos uini mercede : quod iam in eorum agro haberi eſſet cœptum:Sub regibus quoq; & tum poſtea : Romulus lacte non uino libauit:Numæ Pompilii lex fuit ꝑpter

Vinum

Sapores

Colores uini

Vinū primo

Lex Numæ

uini inopiam : Vino rogum ne reſpergito : Et.L.Papirius imperator aduerſus Samnites dimicaturus uouit uini pocillum ſi uiciſſet : Deniq; inter dona inquit Plinius ſextarios lactis ſæpius nunquam uini datos inuenimus: Poſt aliquot deinde annos Romæ & in Italia Vini copia fuit:Ingenioſiſſimaq; in potu uita apparuit ad bibendum generibus centum nonagintaquinq;: & ſi ſpecies æſtimentur pene duplici numero excogitatis Vina fuſca in album colorem mutari ſatis notum eſt ſi Lomētum fabaceam farinam uino quis adiiciat:uel ouorum trium lagœnæ uaſculo uinario infūdat albo rem ſale adiecto diuq; cōmoueat : id quod Palladius & Apitius tradiderūt: At dulce ex auſtero Origanum herba muſto immiſſa facere exiſtimat᷑ : Apud ueteres melle admixto fiebat mulſi nomen adeptum ut oſtendit Epigrāmatarius poeta eo diſticho Cui lēma ē mulſum:Attica nectareum turbatis mella falernum:Miſceri decet hoc a Ganymede merum: unde Oenomel dicetur quo uerbo utitur Vlpianus iureconſultus : nam ueluti Hydromel & Oxymel ita Oenomel recte deducemus:Et paſſum dulce fuerat ex una quam græci ſticam uocant nos Apianam: Hinc uice mulſi eo pauperes utebantur cum minoris eſſet precii Martialis: Gnoſia minoæ genuit uindemia Cretæ hoc tibi:quod mulſum pauperis eſſe ſolet: Inter uina quoq; dulcia uinum fuit quod Græci Aigleuces nominant hoc eſt ſemper muſtum id feruere prohibentes : Primus Ariſtæus mel uino miſcuit ſuauitate præcipua : ut ſcribit Plinius: Et mulſi nutritu multos inquit longā ſenectā toleraſſe conſtat : Pollionis Romuli exemplo:qui Cēteſimum annum excedens cū a diuo Auguſto hoſpite interrogaretur quanā ratione uigorē illū cuſtodiſſet : intus mulſo:foris oleo reſpondit: Habuerunt & compluria alia uini genera. Tortiuum nouiſſime exp̄ſſum Protropum ante q̄ calcentur uuæ ſponte defluens :&

Vini copia & genera

Lomentum

Lagœna

Album ex fuſco

Dulce ex auſtero

Mulſum

Oenomel

Paſſum

Aigleuces

Vini genera

Tortiuum

Protropum

a regionibus nomen adepta Chium:Leſ biũ :Falernũ Cecubum: Setinum Surrentinum:Calenum:Signinũ: Tarraconenſe:Spoletinum:Ceretanum:Fondanum & ex chio Aruiſium: Noſtra ætate præ cæteris: Trebianum:Vernatiolum:Amabile:& ex creta Maluaticum quod uocant commendantur.

Trebianum
Vernatiolũ
Amabile
maluaticum

Defrutum.
Sapa

DEfrutum fit muſto ad dimidiam partẽ decocto ut ſcribit Plinius a deferuendo dictum autore Palladio:ſapa uero a ſapiditate muſto ad tertiã partem decocto :græce ab εψειν quod eſt decoquere Hepſema nominatur Cum Plinio minime ſentit Marcellus penes quem.legimus Sapa quod nunc mellaciũ muſtum ad mediam partẽ decoctum: Defrutum ſi ex duabus partibus ad tertiã redegerant deferuefaciẽdo Huic accedit.L.Columella.Nam muſtum inquit q̃ dulciſſimum decoquitur ad tertias:& decoctum ſicut ſupra dixi Defrutũ uocatur:Cuius igitur opinioni ĩhærendum ſit:Iudicent alii:ipſe hoc unum ſcio in condimentis defrutum & ſapam pene ſapore non diſtare:

Hepſema

Mellacium

Omphaciũ
Omphax

OMphacium dici poteſt a nobis uinũ ex uua immatura quæ græce Omphax:Omphacium itẽ oleũ fit ex eadẽ cuius mediciæ meminit Plinius in uigeſimo quarto:& induodecimo eius confecturã docet Medici ex immaturis oliuis Omphacinum oleum appellant ut eſt apud Auſcennam.

Omphacinũ
oleum
Acetum

ACetum quod uitio cadi ſeu uetuſtate fieri ſolet. ſtomacho prodeſt:Serenus & potu & fotu ſtomacho cõducit acetũ .Et Dioſcorides uim aceti eſſe dixit euſtomacham:colorẽ meliorem preſtat:& cibos ſaporeſq; non alius ſuccus magis commendat aut excitat:preterea digeſtionem adiuuans peſti aduerſatur ut ſcribit Auicennas:Eius quoque ad multa remedia uis efficax:Siquidem.M.Agrippa ſupremis ãnis graui morbo pedum conflictatus cum dolorem illũ perpeti nequiret demerſis in acetum calidũ cruribus ĩ acer

rimo morbi impetu euaſit nec miruꝫ:quādo aceti uis & calfacit & refrigerat ut ſcribit Aphrodiſeus:Ouū ſi in aceto diu fuerit diſſoluet̄:& cortex eius adeo molleſcet ut per annulū tranſeat: Aceto plumbū efficitur Ceruſſa:æs quoq; trāſit ī æruginē: Margaritæ ſimilit̄ diſoluuntur: Horatius filius æſopi detractam ex aure Metellæ:ſcilicet ut decies ſolidum exorberet aceto diluit inſignē Baccā:Extat Cleopatræ &.M.Antōii Spōſio de qua Plinius & Macrobius meminerūt:Et C.Caligulæ exemplū luxurioſiſſimū qui ut ſcribit Suetoniꝰ precioſiſſimas margaritas aceto liquefactas abſorbuit & panes obſoniaq; ex auro conuiuis appoſuit :Oxon græci acetū dixere Vnde Oxymel ab aceto & melle cuius cōpoſitionem docet Galenus ī pharmaceuticis Oxygala quaſi lac acetoſum:Oxypora cōdimēta quæ ex aceto fiunt:a quibus Oxyporopolæ uēditores. Ab aceto nos acetariū cōdimentum appellamus quo lactucas Erucam Tragopagum núc uulgo Barbā petræ Acetoſam & id genus herbas conditaneas uel pedes porcinos elixos:Caparimue ſalitum ſiue ſiſeris radicē ſub cinere prunoſo coctā & cōpluria alia cū aceto oliuo ſale & aromatibꝰ īterdū condita ad eſcā ꝑparamꝰ.

Vis aceti

Ceruſſa

Aerugo

Oxos

Oxymel

Oxygala

Oxypora

Oxyporopolæ

Acetarium

Tragopagus

Acetoſa

LOra ſiue Deuteria quæ ſecundaria ueluti apud nos per uini caritatem Tertiaria:fiunt maceratis aq̄ uinaceis poſt muſtum acinis exp̄ſſuꝫ īter uina operaria numerāda ut ſcribunt Plinius & Marcellus quemadmodum lora optima fiat docet:L. Columella eiuſdem meminit M.Varro rei ruſticæ primo:Eoq; aqua additur ea uocatur lora ꝙ lota acina ac ꝓ uino operariis datur hyeme:

Lora

Deuteria

Secundaria

Tertiaria

Oparia uina

FLocces uini feces autor Nonius:unde A.Gellius in noctibus atticis.Apludam edit & flocces bibit Hīc floccipēdo & floccifacio uerba deducta quæ paruipēdere ſignificāt: floces enī fere nihil ſūt:ſiue potius a floccis qui lanarum particulas notant a uelleri

Flocces

Floci

bus diuiſas & euolantes : Terentius . Inuidere omnes mihi mordere clanculum : ego floccipẽdere: Plautus in Caſina tibi hic dum ꝓpicius ſit Iupiter:tu iſtos minutos deos floccifeceris:Fit tamẽ exprimiturq; e fecibus uinum quod fecatũ M.Cato appellat:græci Tryginõ a fece quoq; quã Tryga nominãt: & fex ipſa ſiccata recipit ignes ac ſine alimẽto per ſe flagrat pluribus officinaꝶ uſibus ſeruiẽs:Vina omnia fere Ianuario menſe Poſt uigeſimam lunã defecanda ſunt:nam illis plurimum detrahitur ſi relinquit᷑ defecatio:cui ſeſe immiſcentes defecatores recte dicemus unde & defecatum uinum:

Fecatũ uinũ
Tryginon

Fex uini
Defecatio
Defecatores

Vappa

VAppa uinũ eſt quod odorẽ & ſaporẽ amiſit: Horatius:Qui ueiẽtanũ feſtis potare diebus cãpana ſolitus trulla Vappãq; ꝓfeſtis:Inde homĩes uiles Trioboli Gerões Nebulones & nugatorii Vappæ dicũtur:Plinius uitiumq; muſto quibuſdã in locis ſpõte feruere ꝙ calamitate cũ deferbuit deperit ſapor Vappæq; accipit nomẽ probroſũ etiã hominũ cũ degenerauit animus:Catullus:Satis ne cũ iſto Vappa frigoraq; & famẽ tuliſtis:Vitium eſt etiam ſi acet unde fit acetum:ſi mucet mali odoris mucore contracto:

Triuboli
Gerrones
Nebulones

Torcular

TOrcular lacus & prœlũ pro eodem litteratores uſurpant :ſed proprie Prœlũ eſt trabs: qua calcant᷑ uuæ prœlii inde nomine deducto:Lacus ꝗ cõtinet muſtũ prœlo ex uinaceis expreſſũ & trãſmittit ut indolia cõdatur:Columella :Añquã prœlo uinacea ſubiiciantur de lacu quã recentiſſimũ addito muſtum ĩ amphoram nouã eamq; oblinito & ĩpicato diligenter:Tibullus:Pleno pinguia muſta lacu:Lacus ipſe græce ληνὸς unde leneus Bacchus & Lenobates, uuæ calcator:Torcular uero ſeu lubet Torculariũ: totũ ipſũ eſt inſtrumẽtũ ſiue machina:cuius ſtructura a M.Catone in re ruſtica deſcribitur: At trapetum mola olearia:Vergilius:Teritur ſicionia bacca Trapetis.

Prœlum
Lacus

Lenobates

TInia uaſa uinaria apud antiquos fuere autor Pō peius:Marcellus Tinas appellauit:& ut manifeſtarium eſt grandiora non erant:ueluti apud nos ſub hoc uocabulo habentur nec ad eos uſus parata: his namq; e ligno fabricatis & circulis cinctis muſta cum uinaceis noſtra tempeſtate ebulliunt:ponunturq; a plurimis in angulo Apothecæ lateritia etiam: cũm fiſtulis in fronte ad muſta tranſmittenda productis: apud ueteres autē inter Epitrapezia numerabātur:At Tinea uermiculus dicitur ueſtes carthas & quædā alia erodens:Ouidius Agreſtes tineæ res obſeruata colonis:Auſonius: I tineas cariemq; pati te cartha neceſſe eſt:Martianus capella Vittiſq; ſemiuulſis q̃s ī cumano ātro poſt Sibyllā tinearū morſus carieſq; carpebant: Eccleſiaſtici quoq; q̃drageſimo ſecūdo capite dicitur De ueſtimētis ꝓcedit Tinea & a muliere iniq̃tas uiri.

Tinia

Tinea

COlū genus eſt quaſilli e uiminibus cōtexti a colando dictum:nā uina apud antiquos colabanť ut eſſēt Iocūdiora ꝙ a pleriſq; etiānū hodie ſeruatur.uerum lineo colo ꝙ uitarunt ī uinis ꝑſertim generoſiſſimis maiores:quoniā eo colata uina ꝑdere ſaporē exiſtimarunt.Horatius integrum ꝑdunt lino uitiata ſaporem:de colo meminit Vergilius in georgicis Colaq; prælorum fumoſis:diripe tectis:nā qualos e uiminibus tantummodo dicemus: De illo diſtichon eſt Martialis in apophoretis ſed niuarium id appellat a niue qua ad uinum & aquam decoctam refrigerādā ueteres utebantur:Hinc niuem ſeruari menſibus æſtiuis cōqueritur Plinius cū inquit:Seruatur algor æſtibus cogitaturq; ut aliis menſibus nix algeat:Heliogabalum imperatorē ſcribit Lampridius montem niuiū ī uiridario domus aduectis niuibus æſtate feciſſe.

Colum

Quali

Niuariū colum

Nix æſtiua

INfundibulum e ligno excauato uel ære dicitur per quod in uaſa latices ex ſolio ut nomen indicat infundimus quo uocabulo utitur.Mar.Cato

Infundibulū

in re ruſtica:& Columella: Rarā inquit ſupra modum uelut p infūdibulū trāſmittere ībres:Itē.Alioquin plaga ipſa deorſum ſpectans nō tantū recipit humorē q̄ illa:quæ reflexa & reſupina more infundibuli p medullam trāſmittit quicquid aquarū cœleſtium ſuperfluxit: Vnde iuuenes & mulieres ī primis meliora dogmata & cōſilia audientes cōparantur infundibulo:nā ueluti infundibulū quantum hauriunt tantumdē traſmittūt & nō cōtinent Flauius Vobiſcus in Aureliano de Crapulatore bibebat īquit īfūdibulo appoſito plus orca: Ruſtici noſtrates Lurā uocitant: antiquiores autem os utris Lurā dicebant unde Lurcones capacis gulæ homines:ut Lemargi nomē acceperunt. Solium uero ipſum de quo mentionē fecimus uas ſalignū uel ex abiete dicitur in apotheca p̄ſertim quo ad uinū plurimoſq; liquores transferēdos elutriandos detrullandos id eſt tranſuaſandos & diffundendos utuntur:uſus eius & ad panos lineos uel canabinos cū lixiuio calido & cinere emaculandos.

Lura
Lurcones
Lemargi
Solium

PENARIVM CAPVT .IIII.

CELLARIVM quā cellā prōptuariā: alii prōptuariū appellāt: Locus eſt in quo cōdunt & ex quo ꝓmunt ad uictū neceſſaria:Diuus Hieronymus ſi tamē is eſt Lucæ .xii. Cōſiderate coruos quibus nō eſt cellariū neq; Horreū & deus paſcit illos:Eius qui curā gerebant cellarii dicebant:Plautus ī captiuis:Sume:poſce: prome quid uis:te facio cellarium:eoſdem promos & cōdos uocat qꝫ de intus ꝓmāt:& ītus cōdant:ait.n.ī Pſeudolo: Promus & cōdus ſum ꝓcurator Peni:Auſonius :Promuſq; q̄ cōdus magis:Horatius foris eſt Prom⁹: quo loco piſcis genus ꝑperā nouellus īterpres exponit:A penore

Cellarium
Cella promptuaria
Celarii
Promus
Condus

etiam is locus Penariũ ut Põpeius & Varro teſtant̃ & penuaria cella ſiue penaria ut Caper contendit nũcupatur. M. Cicero: Semper enim boni aſſiduiq; domini referta cella uinaria olearia & penuaria eſt. Idẽ quarto Verrinarũ. M. Cato ſapiẽs cellã penuariã reipubli. noſtræ: nutricẽ plebis romanæ Siciliam nomiauit: Eſt autem Penus nõ locus ut triuiales grãmatiſtæ & quidam alicuius in doctrina nominis crediderũt: Sed qcquid uictus gratia ſiue eſculẽtum ſit ſiue poculentum conditur ac ſeruatur. ut ſcribit. Q. Mutius libro ſecundo iuriſciuilis Sabinus libro. v. ad Vitelium: Vlpianus de penu legata: Donatus Terentianũ illud enarrans Cum in cellulam ad te patris penum oẽm congerebã clanculũ. M. Cicero in ſecundo de natura deoꝝ &. A. Gellius: Qui & tus & cæreos: ligna quoq; penori adſcribi poſſe ex Maſſurii iure cõſulti auctoritate demõſtrat: Plautus in Pſeudolo: Nam niſi penus ãnuus hodie cõuenit cras populo proſtituã uos: Nos uero aromata caſeũ carnes ſalitas: & nõnulla eſculẽta penario noſtro dabimus ſeruanda: omiſſis frugibus quas etiã ueteres promptuariæ cellæ dederũt: de quibus in horreo ſuo loco dicemus: Vnde autem Penoris nomen deducat̃ Phauorinus Gellianus oſtẽdit: Quæ etenim inquit longæ uſionis gratia contrahuntur & recondũtur: ex eo quod non in promptu ſint: ſed intus & penitus habeantur Penus dicta ſunt.

Penarium — *Penaria cella* — *Penuaria* — *Penus* — *Penus unde*

CAſeus a coacto lacte dictus uidetur: nam ſit lacte coagulato: hædino ĩ primis uitulorũue coagulo: Lac uero ipſum nihil aliud eſt q̃ ſanguis concoctus: Ex caſeis qui fiunt maximi cibi ſunt bubuli & qui difficillime tranſeant ſũpti mox ouili: minimi cibi & qui facillime deiiciant̃ caprini: ſumo apud romãos ĩ uelabro: ũde uelabrẽſes cõditi: Cum moles ſũt alibiles magis: ĩ corpore nõ reſides: ueteres & aridi cõtra: Auctore Varrei ruſticæ ſecũdo: Auicẽnas quoq; ſcrip

Caſeus — *Coagulum* — *Lac* — *Velabrenſis caſeus* — *Caſeus recẽs* — *Caſeus uetus*

tum reliquit caſeum recentē & nutrire & pinguedinē producere uerum ſtomacho non conferre: Ariſtoteles in tertio hiſtoriæ animalium: Præcipuum īquit lac ad conficiēdum reponendumq; caſeū ouilum caprinūq; eſt mox bubulum: Equinū aſininūq; miſcent ad Phrygium caſeum faciendum: bubulum quidem fertilius caſeo eſt: quā caprinum: cum ouilo caprinū miſcuere ſiculi ut nunc etiam quicūq; copia id genus lactis abūdāt: merum equinum Hippacen appellant. Prima nobilitas ī Italia caſeo datur Parmenſi his tēporibus: cū olim ſecunda lanis daretur: Hinc nos Diſticho.

Phrygius caſeus

Hipace

Parmēſis caſeus

Non me ueſtinus preſſit: non luna nec hyblæ:
Bubſequa: ſum Parmæ nobile lactis opus:

Incorruptus diu ſeruatur: & is diutius cuius coagulo inditum ſit cerebrum muſtellæ: quem etiam a muſculis a ſoricibus: nō attingi Plinius atteſtatur: Zoroaſtrē legimus in deſertis caſeo uixiſſe annis. xx. ita tēperato ut carioſam uetuſtatē non ſentiret: Fit quoq; caſeus quem ſecūdariū uocāt ex ſero primi caſei lento igne ſiue potius tenui flammula modico tamen lactis addito tam diu ebuliente donec ad ſummū natauerit: Recoctam paſſim dicimus: Candida eſt & quaſi ſpongioſa nec guſtu inſuauis: multiſq; herbaceis pulmentis adhibetur: Salita etiamnum uice Caſei utuntur ruſtici Semipagani & tenuioris cenſus paupertinæq; conditionis homines in cibariis: Serum uero ipſum purgatoriam uim obtinens lactis ſanies eſt diluta: quaꝫ lactis quodq; genus habere manifeſtariū eſt: Lac ipſum græce Gala unde Galapote lactis potatores eo recēs coagulato utimur in cibis ſecundæ mēſæ: hinc faciūt noſtri lactarii præcæteris lacticiniis iuncatas quas uocāt a iuncis in quibus inuoluuntur: eodem lacte nutritos collacteos appellāt: Vulgo fratres ex lacte dicuntur:

Caſeus Secundarius

Recocta

Serum

Succidia

SVccidia tergus ſuis ſiue maſſa carnis porcinæ ſalita nuncupatur a ſuibus cedendis: nam id pecus

primũ occidere & ſalire:ut ſeruarẽt patreſfamilias cœperunt ut ſcribit.M.Varro in libris linguæ latinæ: Et rei ruſticæ ſecundo:Qui ĩquit nõ audierit patres nr̃os dicere ignauũ & ſumptuoſum eſſe qui ſuccidiá in carnario ſuſpenderit potius e laniario quã e domeſtico fundo:Et:M.Cicero:Iam hortũ agricolæ ipſi ſuccidiã alteram uocant:Non nulli ſuccidiam dictam exiſtimarunt quod paulatim ſucciditur:Nonius ſucceſſionem neceſſariam interpretatus eſt dixitq́ꝫ lardum ſignificare:quo nomine carnẽ ſalitam proprie notamus ut ſit lardum quaſi large aridum teſte Macrobio:Vnde epitheton diſcretiuũ pingue addiderũt Ouidius pinguia cur illis guſtantur larda Kalendis:& Horatius ũcta ſatis pingui ponantur oluſcula lardo:neoterice.n.lardũ uocatᷣ quod in ſuccidia pinguiſculũ eſſe ſolet: adipe q nec cogitur nec ſiccitate aliqua frangitur ſalito : Larduꝫ Adeps

PErna q̃ a pede nomẽ mutuatᷣ pars eſt e ſuccidia: Perna
hic Pernæ e cõchaꝝ genere piſces:q̄ ſtát ueluti ſuillo crure lõgo ĩ harena defixi:Nã pernã pedẽ antiqui dicebãt unde Cõpernes lõgis pedibus autore Põpeio:Succidia continet Pernã:Petaſonẽ,& lardum: De petaſone qui p diminutionẽ Petaſunculus & de Perna meminit duobus diſtichis epigrãmatariꝰ Poeta ĩ xeniis:Muſteus ẽ : ꝓpera caros nec differ amicos:Nã mihi cũ uetulo ſit petaſone nihil : Ceretana mihi fiat uel maſſa licebit:de menapis lauti de petaſone uorẽt : & Horatius Quicquã preter olus fumoſæ cũ pede pnæ:ubi epithetõ adiũxit iuxta ſalſurã.M.Cat.qui in libris reꝝ ruſticanaꝝ Pernas ſalitas ĩ fumo biduũ ſuſpẽderꝭ pcipit:Plautus ĩ captiuis.Qui ita peſtis pnis ueniet q̃ta lardo:adueniẽs totũ deturbabit cũ carne carnariũ:Carnariũ nãq́ꝫ ut nomẽ ĩdicat & locus eſt: ĩquo caro habetur:& inſtrumentũ cum pluribus uncinis q bus ſuccidiæ appẽdunᷣ:iam ubi uenditur:Macellum & laniena uocatur:Caro ipſa a cadendo q̄ euolata Compernes Petaſo Carnarium Caro

Carnes ad ſalſuram

anima corpus deficiat dicitur non modo quadrupe/ dum bipedum ue ſed & apedũ iter quæ aquatilia nu merant:Bipedũ preſertim anſerina ſale cõditur:utũť illa apud nos qui ſunt ſupſtitioſi Iudæi ſuillã leuitici xi.interdictam ex ueteri lege quã omniparentis Dei filius Meſias aduениens abrogauit nõ manducantes:

Cordylæ
Pelamides
Thynnium
Clidium

Quadrupedum Porcina pinguedine humidula præ/ cæteris & bubula ad ſalſurã cõmendať.Inter aquati/ lia uero Anguillarum:Thynni & eiuſdem piſcis Cor dylarum & Pelamidũ ad ſalis condituram probatur: Vnde Thynniũ quod &Thũniũ:nam Thynni ceruice

Melandrya
Cybium

& abdomine in pretio fuere atq; Clidio hoc eſt Iugu/ lo:tantum recẽti:cætera pars plena pulpamentis ſale aſſeruatur : Melandrya uocatur ceſis quernis aſſulis ſimillima.in uſu fuerant & Cybium & Vræum ex eo dem genere:Condiuntur etiãnũ ſale e piſcibus alii cõ

Fungi
Boleti
Laciniæ
Spongioli
Digitelli
Pratenſes
Pruneoli
Spineoli
Sumen

plures ad quadrageſimale Ieiunium in quo non ſolũ terreſtrium omniũ aĩalĩum carnem ſed & caſeum & oua deguſtare prohibemur ut eſt quarta diſtinctione Decretoꝝ pontificaliũ:hĩnc ſalire cœpimus etiã fon gos:& imprimis rubentes Boletos:Lacinias ſubruffas circa caſtaneæ radices forma ãpliore erumpẽtes: Spõ giolos albicãtes & coccineos: & ad digitis Digitellos: Nã pratẽſes & pruneoli ſiue Spineoli per uer e ſpina rũ radicibus:recẽtes tantum menſis apponuntur.

SVmen fit ex papillis ſuillis uno die poſt partum ſectis & ſalitis Martialis in xeniis:Eſſe putas Su mẽ nondũ ſic ubere largo effluit:& uiuo lacte pa pilla,tum&:a ſuggendo ut Marcellus interpretatur

Ruma
Subrumi
Abdomen

Sumen appellatũ:ſiue ut alii quaſi Rumẽ a mãma quã ueteres Rumã uocabant:unde ſubrumi agni lactentes diciť & abdomen ut Plinio referente didicimus:Saty rographus poeta pro panticibus obeſis poſuit:Monta ni quoq; uenter adeſt abdomine tardus:nã Abdomẽ ĩ homine ut ait Celſus ab Iliis ac pube ſurſum uerſus

ad præcordia pertinet

VVlua ſuilla lautiſſimi cibi erat apud romanos de qua multã tradunt a Plinio qui optimã eã eſſe dicit quæ fuerit porcæ occiſæ partu enecto: Eiectitia uocatur altera edito partu Porcaria: e primipara Sue imprimis probatur: Horatius Cum ſit obeſo nil melius turdo nil uulua dulcius ampla: Hunc ſequitur epigrãmatarius poeta in xeniis: Te fortaſſe magis capiet de uirgĩe porca: Me materna graui de Sue uulua capit: Vulua autẽ quã uterũ & locos appellamus ĩ mulieribus ſub matricis nõie a medicis ſignificatur: Vnde in ſacris litteris cũ mortuis parentant canũt flãmines: Quare de uulua eduxiſti me: Et plinius Boletoꝝ ꝓrumpẽtiũ ĩ oui ſpeciẽ: albũ illud inuolucrũ Voluã nũcupat: At ꝓprie matricẽ uteri ceruicẽ & Orificium dicemus: quæ etiam apud Columellã fœminã notat ad ꝓlem deputatã: ueluti marem admiſſarius:

Vulua
Eiectitia
Porcaria
Vterus
Loci
matrix
Volua
Orificium
Admiſſarius

LVcanica genus eſt farciminis & Iſicii notiſſimi a lucanis populis a quibus milites romani eã facere didicerũt autor Varro: Martialis: Filia picenæ uenio lucanica porcæ: Pultibus hinc niueis grata corona datur: eius cõpoſitionem docet Apitius: Eſt & Faliſcus uenter nõ diſſimilis ut opinor lucanicæ inuentus primo ĩ faliſcis unde nomen: Papinius quarto Siluarum: Non lucanica nõ graues faliſci: Hila itẽ farciminis genus eſt ab hira tenui ĩteſtino quod ieiunũ uocãt uel ab hilo ideſt minimo: Horati⁹ Perna magis an magis hilis: Farcimina autẽ inter quæ & lõganones & ſãguiculi & Apexabo numerantur a fartis inteſtinis nomen acceperunt: replẽt quippe rebus multiiugis: ueluti ſale caſeo carne minutim fruſtulatim teſſellatim ue conciſa aromatibus ſanguine adipe & id genus reliqs Iſicia quoq; farcimĩa notãt: Donatus Fortores inquit qui Iſicia & farcimĩa faciunt: difficilia ſunt omnia ad cõcoquẽdũ cuius rei cauſam referunt Macrobius &

Lucanica
Faliſcus uẽter
Hila
Hira
Farcimina
Longanones
Sanguiculi
Apexabo
Iſicia
Fartores

Aphrodiſæus : Cōmēdātur ĩprimis linguæ ad farturā
Sincipita Sincipita etiam ſuilla : & glandia : quæ ſuam laudem
Glandia apud antiquos ſale tantum cōdita habuerunt: Primū heliogabalum ro.imperatorem Iſicia de piſcibus excogitaſſe comperior.

Axungia AXungia adeps porcinus interior : Plinius Axungiam inquit etiam græci appellauere ĩ uoluminibus ſuis:E ſue quæ nō peperit aptiſſime utuntur ad cutem mulieres axungia: noſtri hodie ex ea teſſellatim cōciſa & mox ad ignē ĩ uaſe æneo liquefacta faciunt liquamē quod appellant:Id exemptū & in olla
Liquamen teſtacea cōditum uſui toto fere anno eſt:Axungia autem ex eo nomen eſt adepta ꝙ ea præcipue maiores axibus uehiculorum perungendis ut nunc etiam Ru-
Aruina ſtici ad faciliorem circumactū rotaꝶ utebātur: Aruina uero intra uiſcus & cutem dicetur pinguedo:

Butyrum BVtyrū natura oleoſum ex lacte fit & ut plurimū bubulo:Plinius.e lacte fit & butyrū barbararum gentium laudatiſſimus cibus:& qui diuites a plebe diſcernat:plurimum e bubulo:& inde nomen:Pinguiſſimū ex ouibus:nam ut ſcribit Ariſtoteles hiſt.animaliū tertio: lacti ĩeſt pĩguedo:q̄ etiā cōcreta oleū ꝓpe trahit:Ruſticulæ noſtrates ex lactis ꝑticula pĩguiore : quæ noctu ĩ ſūmo uenerit:crebris ictibus ĩ uaſe ligneo oblōgo ĩpulſa: donec dureſcat ꝓducūt Butyꝶ: Exiguo guſtu ſiti & famē ſedat:uires conſeruat ꝓdeſt & tuſſiculæ:uenenis aduerſat:ut ſcribit Auicennas.

Oleum OLeum ab olea:oliuum ab oliua nomē mutuatur
Oliuum utrūq; frequēs apud poetas: Venafranū palmā obtinēs ĩ maximo ꝑtio fuerat ut teſtātur Strabo &.M.Varro:Vnde epigrāmatariꝰ poeta ĩ xeniis: Hoc tibi campani ſudauit:bacca uenafri : Vnguentū quo-
Oleum & tiens ſumis & iſtud olet:Oleū & trapetes primus Ari-
Trapetes pri ſtæus athenienſis inuenit: Palladi nonnulli olearum
mo oleiq; educendi inuentionē dederunt:nam ante huius

deæ Ortum erat hæc arbuſcula cum aliis ſilueſtribus imixta:oliui uſus aberat cum eſſet ignota:hæc olei ex primendi modum inuenit:ut ſcribit Diodorus :hinc Silius inuento primam Libyē perfudit oliuo:Ex oleis fecem expreſſam antiqui fraces dixerunt : oliui uero ipſius Amurcam:a qua examurcari ſordibus purgari: Oleam tradit Feneſtella:in Italia hiſpania & africa nō fuiſſe Tarquinio priſco regnante anno Cēteſimo octo geſimo tertio.Vrbis quidē anno quingenteſimo quinto Appio Claudio Ceci nepote:L.Iunio cōſulibus olei libræ duodenæ aſſibus ueniere:& mox anno ſexcenteſimo octogeſimo.M.Seruius.T.F.ædilis curulis olei libras denas ſingulis aſſibus præſtitit po.ro.per totū ānum:minus ea inquit Plinins miretur:qui ſciat poſt annos.xxii.Cn.Pompei quarto conſulatu oleum pro uintiis Italiam miſiſſe: Fit & e nucibus iuglandibus oleū:quod Caryinum nominant:alopeciis utile eſt:tar ditatiq; aurium infuſum:cæterum ſapore graui:Vnde apud nos eſculentis non miſcetur :ſed ī lucernis funiculum nutrit ardentem : ueluti & quod e lini ſemine Raporum Raphaniq; exprimitur:Ab oleo autem īter cætera fit olearia cella inqua habetur:& olearia taberna ubi uenale exhibetur:& Olearium uas ex lapide preſertim excauato ī quo commode ſeruatur:Hydrelleum uero græce oleum erit aqua dilutum:

Fraces
Amurca
Caryinum
Olearia cella & Taberna
Oleariuʒ uas
Hydreleum

MEl apes cōtrahunt ſuccum dulciſſimum ſubtiliſſimum ad multa cōdimēta optimū medicamīa q; neceſſarium :corpora putreſcere nō ſinit cum purgādi ſimul & conſeruādi uim habeat ut eſt apud Dionyſium Areopagitē: unde Babylonii defunctoꝝ cadauera ī melle ſepeliebāt ut refert Herodotus ī Thalia:& Apicius cocus carnes ut ſine ſale diu durēt melle cōtegit:mala quoq; pira pruna Ceraſa ut diutule in corrupta habeant cū petiolis ī melle ſeruanda ꝑcipit

Mel
Sepulcrū dulce

Vtrum autem ſuccū ex floribus ducant qui protinus mel fiat:an quæ collegerint i hunc ſaporem mixturā quadam & proprietate ſui ſpecies mutent ut īquit Seneca non ſatis conſtat:Quibuſdā enim placet nō faciendi mel ſcientiam illis eſſe ſed colligendi: Ariſtoteles hiſt.animaliū quito:Mel nō apes ſed rorē cadentē ad mella deferre argumētō eſt:ꝙ uno aut altero die cellas melle repletas īueniunt apiarii illarū curā habētes.

Apiarii

Item autūno mel poſteaquā detractū eſt non reparatur: cum tamen illo etiā tēpore flores ꝓueniant:Mella primus oſtendit Ariſtæus athenienſis ut Plinius autor ē: Diodorus ſiculus ſexto bibliothecæ Curetes cretæ populos ſcribit mellis uſum primos īduxiſſe:Cyrenenſes mellis & fructuum repertorē iactitāt Saturnum:ut refert Macrobius:Alii inuentionē Theſſalis alii Melliſo Creſorū ātiquiſſimo regi aſſignāt:nōnulli Bacho dederunt:Ouidius a Bacho mella repta ferūt: Item Liber & inuenti premia mellis habet:

Mella primo

Sal

SAl omnis aut fit marina aqua uel puteana ſtagno rūue aut gignitur: ad obſoniū & cibaria utilior quiſquis facile liqueſcit & humidior ut pote q minorem amaritudinē hr̄e creditur:Seruādis carnibus aptior acer & ſiccus:uita nāq; humanior ſine ſale nequit degere adeoq; neceſſariū ē elemētū ut trāſierit intellectus ad uoluptatē: animi quoq; ſolatia ut inqt Plinius ſales appellātur:omniſq; uitæ lepos & ſumma hilaritas laborūq; requies nō alio magis uocabulo cōſtat:Quid ſi ſāmia legendū ſit ut īpluribus codicibus habetur nō ſolatia:per quæ uoluerit acumina ſignificare:hinc Terētius quis habet ſalem quod inte eſt:ſāmium uero ꝓ acuto poſſuiſſe ueteres ex Marcelli autoritate ſatis notum eſt:hoc autem æſtimandum relinquimus :Ancus martius rex ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis:& ſalinas in quibus ſal primus inſtituit:Varro etiam uice pulmentarii ſale uſos ueteres ſcriptum re

Samium

Saline primo

liquit:a quo inter cætera ſalitum deducimus: & ſalſa/mentum ad uſum ciboꝝ:Vnde ſalſamentarii qui alio nomine ſalarii:uendunt ſalſamenta:quoꝝ aquam mu/riam dicimus ad ſalem iteꝝ ſi coquatꝰ redeūtē & ſalſa mātarium uaſculū uel lapideū uel figlinum ſiue ligno excauato Monoxylū in quo habētꝰ:Salſa oīa minuunt corpus:nam inter Cocochyla: ideſt mali ſucci ponuntꝰ quorum contraria Euchyla dicentur. Salitus Salſamentū Salſamētarii Salarii Muria Cacochyla Euchyla

OVa gallinaꝝ maxime ſorbilia recēs nata īter ga neatos cibos numerātꝰ:euſtomacha ſūt ut ſcribit Dioſcorides:Nullus ē certe alius cibus qui ī egri tudine magis alat:neqꝫ oneret:ſimulqꝫ potus uſum/& cibi habeat. Auicēnas quoqꝫ multæ alimoniæ eſſe illa aſſerit quoniā plurimū ſubſtantiæ ipſoꝝ cōuertitur in nutrimētum: Prandii dabantꝰ initio ueluti nunc recēs nata ſorbilia Horatius:ab ouo uſqꝫ ad mala citaret Io Bacche:apud quē Cacius lōga meliora rotundis exiſti mat:ipſius hæc uerba ſunt: Longa quibus facies erit ouis illa memēto ut ſucci melioris & ut magis alba ro tundis ponere:namqꝫ marē cohibent calloſa uitellum in his quod candidū eſt alborem uocat Apitius:Albu/ginē Plinius:medici albumē:hoc admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta:quod croceū eſt Vitellus nun cupatꝰ:Martialis:Candida ſi croceos circumfluit unda uitellos:Oua menſe auguſto nata decreſcēte luna diu/tiſſime incorrupta habentur: Seruari autem illa in lo/mento aut in paleis per hyemem: æſtate in furfuribus utiliſſimum:ſale exinaniri creduntur. Oua Oua meliora Albor albugo Albumen Vitellus

SAccaꝝ mel dicimus in harūdinibus collectū hoc fert Arabia producit & India:ſed & Creta Italia & Sicilia mittunt Saccarum:Intellexit de eo Papi nius in Siluis:Et quod percoquit Eboſia cannis: Nam uallis hæc amœna iuncum odoratum & cannas fert Saccari: de eodem meminit & Strabo cum ſcribit in xv.Harundinem ī India mel ſine apibus gignere:hinc Saccarum

Seneca ad Lucilium: Aiunt inueniri apud Indos mel i harundinū foliis quod aut ros illius cæli:aut ipſius ha/rūdinis humor dulcis & pinguior gignat:Optimū eſt: dulciſſimū : & cōdimentis aptiſſimū ita ut nullū eduli genus ut in adagio eſt reddat inſipidius:Vnde ī pulmētariis teſtuaciis iuſculis oībuſq; fere cibariis hoc tēpo/re q ſunt potētiorꝫ archimargiri uel coqui eo utunť: Pigmētarii quoq; ad tragemata ſaccaro multa ītegūt: & panes dulciarios additis nucibus pineis uel amyg/dalis ad Ientacula conficiunt: Iure igitur Penario ſed minime humido ſaccarum ad quotidianos uſus ſerua bimus:condemus & Piper cæteraq; Aromata quibus epulæ multifariam condiuntur.

Mel harum dinis

Dulciarii panes

ARomata fragrantis odoris ſpecies ſunt pigmēto/rū.Inter quæ habenť. Nux quā græci Myriſticā Aromatopolæ qui aromatarii: & pigmentarii ac Spetiarii a ſpetiebus: Moſchatam dixere bonum oris odorē facientē oculis:epati:Lieni ut refert Auicennas cōferentē:Piper: Cinamū: Gingiber:& Caryophilum Addidere crocū nōnulli :Nā & his miſcetur in ſapore uim habēs aromaticā:Piper arbuſculæ ꝑducūt Iunipe ris noſtris ſimiles quarꝫ ſiliquæ inquibus grana ſunt: priuſq̄ dehiſcāt decerptæ toſtæq; ſolibus faciunt piper quod uocať lōgum:dehiſcentes autē per maturitatem oſtēdunt candidum piper: quod deīde ſole torrefactū colore rugiſq; mutať:de his Auicēnas Galenus & dio/ſcorides meminerunt : frequēs naſciť in India:& cum calidiſſimum ſit:in cibis magis hyeme q̄ æſtate ꝓbať: Sed hoc mirꝫ quod legimus:Piper & Sinapi integra ſi deuores uentrem non excalfacere:Si trita excalfacere. Gingiber a pipere ſapore pene non diſtat. In arabicis Trogloditiciſq; pagis naſciť.Parua ē herba radice can dida celeriterque cariem in tanta etiam amaritudine ſentiente : hinc condiunt eam multi cum melle ſacca/

Aromata Myriſtica nux

Aromatopo/læ

Piper

Gingiber

Sinapi

roue:in uaſculiſq; reponunt & Italis tranſmittunt:Ca- Caryophilũ
ryophilum pipere grandiuſculum eſt cum capitellis Cinomomũ
dentatis ut tradit Serapio. In nemoribus Indicis geni Cinamum
tum aduehitur ad nos odoris & medicinæ gratia: in
cibariis ſtomacho conferens uomitum & nauſeam ar Cinamus
cere credit: Cinamomum ſiue Cinamum ſurculus eſt auis
odoratus in æthiopia naſcens & i ſabæis: India quoq;
ut Strabo teſtatur & ea maxime quæ auſtralis eſt Ci-
namomum habet & reliqua aromata. In Arabia uero
Cinamus auis ſurculis Cinami comportatis nidum ſi-
bi facit:quos incolæ ſagittis plumbatis deiiciẽtes colli
gũt:ut Ariſtoteles hiſtoriæ animalium nono ſcriptum
reliquit: Calidum eſt & ſiccum ſtomacho prodeſt ca-
put humore purgat ut eſt apud Auicennam. Frutex
ipſe duorum eſt cubitorum altitudinis ampliſſimus:
plami minimus: craſſitudinis autem quatuor digito-
rum: gignitur in planis: ſed in aſpretis denſiſſimiſq;
rubis & uepribus: Ideoq; difficilis collectu :præcipua
bonitas uirgultorum tenuiſſimis partibus: lignum ip-
ſum in faſtidio eſt propter origani acrimoniam:. Xylo Xylocinamũ
cinamum appellant. Crocum optimum tradunt ſali- Crocum
uam ac dentes inficere: crapulam arcet: ebrietatique
reſiſtit:tollit pruritus:uenerem ſtimulat: rubicundiora
facit corpora:ſomnum inducit: cor conciliat: ut pla-
cet Auicennæ:inflammationeſq; omnes diſcutit:Fit ex
eo unguentum crocinum quod Crocomagma dixere:
Prima nobilitas Croco datur cilicio atq; ibi in Corico Crocomag-
monte ut ſcribit Plinius & Vibius ſequeſter: Coricus ma
item mons iuxta Theum: cuius ꝑternauigatio latroni
bus infeſtatur qui Coricci dicuntur: hi Mercatores
auſcultare ſoliti uia & opibꝰ cognitis illas dirripiebãt.
Quamobrẽ omnes curioſos & occulta ac ſecreta au-
ſcultare geſtiẽtes Coriceos nuncupamus & in prouer- Coriceus
bio eſt: ut apud Strabonem legimus: Hunc ergo Cori- Prouerbium
ceus auſcultauit: Cum quid & dicere & facere uult

occulte:Tmolus quoque Lydiæ mons:ut referūt Probus:Solinus:& Lucius Columella croco eſt florentiſſimus:Laudatur & crocum Licium & centuripinum in Sicilia & Phlægreum: Croco medici in pharmacis & plurifariam & coqui in pulmentariis utūtur:huic crocus adoleſcens ut mythici fabulantur in eo mutatus nomen impoſuit:A quo iam ad hortos in quibus bulbo radicis ſeritur per Cauedium tranſeamus.

HORTVS CAPVT. .V.

Hortus

HORTVS COMMVNI APPELlatiōe ubi herbæ & olera naſcuntur: ueꝝ apud ātiquos oīs uilla Hortus dicebatur ꝙ ibi autore Pōpeio quī arma capere poſſēt orirent̄: Vnde Plinius In duodecī inquit tabulis legū noſtraꝝ nuſq̄ noīatur uilla:ſēper ī ſignificatiōe ea hortus: in horti herediū: Horti

Heredium

Horti

uero numeri pluratiui arboribus ad uoluptatē cōſiti: ut Pompeiani horti & Luculliani:Primus ad animi relaxationē hortos athenis inſtituit Epicurus pago cargetius: hinc Papinius ī ſiluis:Quas ipſe ſuis digreſſus athenis malet deſerto ſenior Cargetius horto:Propertius:illic uel ſtudiis animum emendare Platonis Incipiam aut hortis docte Epicure tuis: Cicero de natura deorum :Cur tantum epicuri hortus habuerit licētiæ: Nam ut ſcribit Laertius in horto Is ſcholam habuit ubi docebat:ante ipſum in oppidis illos habere morē ferunt non fuiſſe: Antiquitus equidē horti celebrati: hinc Heſperidū & Alcinoi:Pēſiles quoq; ſiue Semira-

Pēſiles horti

mis eos:ſiue aſſyriæ rex Cyrus fecerit:Penſiles autem dicūtur ꝙ ſupra ædificia facti uel colūnas erecti pendeant:

Paradiſus

Pomaria

Græci hortos paradiſos latini etiam pomaria & Viridaria :quibus adeo me delectari fateor ut cum

ocium datur: in his præſertim umbroſis & amœnis ſpaciari impendio & deambulare poſt ſedentariũ & publicæ & priuatæ lectionis laborem comitibus tamen libellis ne horula pereat:modo in umbra modo in ſole conſueuerim:exiſtimauerimq; ſemper domum licet ornatiſſimam ſine hortis:nõ domũ ſed ergaſtulũ & tenebricoſum carcerem appellãdã: Olus uero una quæq; herba ſatiua imprimis erit qua ueſcimur inde forum olitorium ubi olera ueuduntur: Olitor qui & græca dictiõe Cepuros ipſe hortulãus: nã teſte: Phoca grammatico κηπος eſt hortus Vnde cepurica hortẽſia quæ antiqui illi frugalitatis dilectores Accetaria appellabant ab accipiẽdo ꝙ expedita ac parata ſemp eſſent:omnino hortus pauperis eſt macellũ:ũde Macellotas inquit Varro Iones hortoꝶ oſtiola dicunt & forũ olitorium diu nominatũ ẽ Macellũ: Apuleius ĩ Apologia magiæ Olitori & cauponi merito eſt cõceſſum:olus & uinum ex nobilitate ſoli commendare:& olitoria inſtrumẽta ut Marræ ſarcula ligones Pala bidentes compluriaq; alia quibus ad hortorum culturã utũtur: Ab olla ut inquiunt olera nomen acceperunt: de quorũ pauculis ad condimenta generibus quæ digeſſimus hæc ſunt:adiunximus & coronamẽta:de arboribus etiãnum quibus horti cõſiti eſſe debent ad uoluptatem nonnulla conſcripſimus: adiiciẽda fuerãt hortis ac coronamentis aluearia & apes res precipui queſtus & compendii cum fauent: Sed quoniam ĩ pagis illarum curã habere ſolent ruſtici iure pretermiſſa nemo ut opinor culpabit:

MEnta herba notiſſima eſt: cuius odor animũ & ſapor auiditatem in cibis excitat:Mentæ nomẽ inquit Plinius ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquĩ Myntha uocaretur:Hedyoſmo illi nomen eſt: Mentã uero exiſtimant dictam a nomine Mynthes:quã ferunt pellicẽ Plutonis a Proſerpina de

Viridaria

Olus

Olitoriuꝫ forium

Olitor

Cepuros

Accetaria

Cypus

Olitaria iſtrumenta

Aluearia

Menta

Hedioſmus

prehenſã in mentã deformatã fuiſſe. hic nos diſticho.
Summani pellex terram tenet arctius ulnis.
Miraris: uerus uſq; peremat amor:

Amaracus

AMaracus herba ab amaraco nomen habuit: qui puer regius cũ odorifera geſtaret uuguenta caſu lapſus fracto uaſculo: odore ũguinis ĩ herbã mutatus ẽ: quã alii Sãſucũ Romani perſã uocitãt: Ex hac ũguentũ odoratũ & oleũ fit Amaracinum A. Gellius: Nihil cũ fidibus gracculo nihil cuꝫ amaracino ſui: Lucretius Poſteſq; ſupbos ungit amaracino & foribus miſer oſcula figit: Dicit̃ & ſanſucinũ a ſanſuco: Plini. in. xiii. ſimilis & in ſanſucino admixtis omphacio calamo: optimum hoc in Cypro & Mitylenis: ubi plurima ſanſucus: & in xxi. de ſanſuco loquens: fit ex ea oleum quod ſanſucinum uocatur ſiue amaracinum ad excalfaciendos emolliendoſq; neruos: Nõ poſſũ nõ admirari complures uiros alioquin eruditos amaricinum ꝓ amaracino barbare ſæpius effutire:

Sanſucus
Perſa

Sanſucinum

Amaracinũ

Serpillum

SErpillũ quod græci Herpillon a ſerpendo nomẽ accepiſſe autor eſt M: Varro rei ruſticæ tertio: Eſt enim herba foliis ramuſculiſq; ꝑ terrã ſerpẽtib⁹ imprimis odorata: de qua meminit Vergilius in bucolico ludicro de Teſtili intictũ faciente ſic ſcribens: Allia ſerpillũ atq; herbas contũdit olentes: ad medicinã efficatius ſilueſtre: ĩ aceto decoctũ frõtiq; & temporibus illitum cũ roſaceo capitis ſedare creditur dolores:

Libanotis

LIbanotis herba odorem Thuris habẽs Roſmarinus latine appellat̃ Columella de cibariis apum ruſticæ diſciplinæ decimo poſt hæc ĩquit frequẽs ſit Incremẽti maioris ſurculus ut Roſmarinus: & Paulopoſt: Nã ſunt etiam lãguẽtibus remedio Cythiſi tũ deĩde caſiæ atq; pini & Roſmarin⁹: hæc trita & cũ aq̃ ſparſa per ædes pulices nigellos necare dicitur: at ſuccus eius regium morbum pellit & uiſum exacuit:

Roſmarinus

SAluiam latine noſtri qui nunc ſũt herbarii græce Elelíſphacon noĩant mẽtæ haud diſſimilem canã & odoratam:hãc cum Artemiſia alligatam qui habet uiator laſſitudinem ſentire itinerariã negatur: Paralyticis prodeſt:Dolorem dentium ex uino ĩpoſita minuit:& contra ſerpentium morſus exhibetur:Artemiſia ipſa ab Artemide dicta eſt ſiue ab Artemiſia regina cum prius Parthenis uocaretur:quæ omnibus fœminarum malis medetur

Saluia
Eeliſphacon
Artemiſia

OCymum a celeritate naſcendi ex græco ſibi nomen uẽdicauit:autor Põpe.Plinius:ĩ horto ſatorum celerrime naſcunt̃ Ocymum blitum napus & Eruca:celerius quoq; id ipſum putant erũpere ſi inter ſationis initia calida aqua fuerit aſperſum:Odore non improbatur :durat per autumnũ & Theophraſto autore in libro de plãtis tõſum diminutũq; reger minat:mãmis illitum lactis prouentum extinguit : capiti uero cũ roſaceo cephaleam tollit:Semẽ autẽ cũ cæramẽto ſutorio uerucas pellit:ẽ & ocymũ gen⁹ quoddã pabuli ut.M.Varro diſciplinæ ruſticæ primo atteſtat̃: Id eſt ſegetes uirides ſectæ anteq̃ ſiliquas generẽt:bubuſq; dat̃ ut citam aluum faciat:unde nomen accepit

Ocymum
Ceramẽtum
Sutorium
Ocymum

APium folia habet petroſelino ſimilia uerꝝ maiora honos ipſi ĩ Achaia coronare uictores ſacri certaminis Nemeæ hinc Iuuenalis:gaudentis fœdo pegrina ad pulpita ſaltu proſtitui:graiæq; apium meruiſſe coronæ:& Plutarchus ĩ Thimeleontis uita Corĩthios refert Apio coronare eos qui apud Iſthmon uiciſſent ſacram & patriam coronam Apium exiſtimantes:quemadmodum & apud Nemeã Apio coronabãtur uictores cum pinus nondum in uſus ueniſſet : Ab Apii etiãnum corona quam L .Apius ĩ achaia meruit Apiorum gentẽ Romæ eſſe cognominatam legimus: Sapor eſt apio acutus & odoratus uelut aneto & fœniculo ũde Auicennas tradit illud oris optimum odo

Apium
Apiorũ gens

rem facere:At in condimentiſ quibuſdam peculiarem gratiam habet: præterea ſi piſces in piſcinis ægrotent eo uiridi recreantur:Petroſelino auté nomé impoſuit: Nam petra lapis & ſelinon apium dicitur:Plinius alio genere Petroſelinon quidam appellant in ſaxis natú: Eſt & Buſſelinon: Helioſelinon oreoſelinon & Hippoſelinon omnia ex eodem nomine apud græcos péden tia a:Selino urbs ſelinis dicta q ibi plurimum naſcat ut ſcribit Vibius ſequeſter.

Petroſelinũ

Selinis

Anetum

ANetum autore Plinio l.xviiii.& coquo℞ & medico℞ gratia naſcitur nam i condituris nó inſuaue é:& ſemé eius ferués olfactú ſingultus cohibet: ac ex aqua potú ſedat cruditates:Ipſius quoq; ad Tormía uis efficax:ná doloribꝰ cófert ut Auicénas teſtat.

Aniſum

ANiſum i códimétis peculiaré gratiam habet a Pithagora inter pauca laudatum ſiue crudum ſiue decoctum.Item uiride aridumue oíbus quæ códiuntur quæq; intinguntur deſideratú. Quin ipſum oris halitum Iocundiorem facit fetorem tollens matutinis máducatú cú Zmyrneo & melle exiguo. Inſónia leuat ſuſpenſum in puluino ita ut dormiétes olfaciant:appetentiam ciborum facit:mox uino collutum uultum præſtat Iuniorem.

Fœniculum
Marathrum

FOeniculum græco noíe Marathrum oculo℞ claritati mire cófert. Angues p hyemé membrana corpori obducta fœniculi cibo impedimentum illud exuunt Senectuté & Vernationé uocitamus.Iidé oculo℞ caliginé quá hiberno latibulo cótraxerát marathro ſeſe adfricantes deponunt atq; oculo℞ aciem refouét:ut ſcribit Auicennas ex Democriti autoritate: unde experimentis poſtea cognitum eſt iddem pſtare hominibus.Ná ſuccus eius cum melle attico uetuſtiſſimam licet caliginem diſcutit.Serenus.Si tenebras oculis obducit pigra ſenectus: Expreſſæ marathri guttæ cum melle recenti detruſare malum poterunt.

Senectus
Vernatio

RVta apricis locis & ſiccis cinere uult nutriri ut Plinius & Strabo tradidere:gaudet & umbra fici ut Auicénas ſcriptū reliquit:quoniā eius radices indigent calore ut eſt apud Ariſtotelē ī Problematibus:Peculiaris eſt illi autoritas ꝓpter uenena quibus remedium exhibet præſentarium: Vnde & Muſtellæ contra ſerpentes dimicaturæ Ruta ſe muniunt:& Cn. Pōpeius uictoria Mithridatica in ſanctuariis quæ apo reta & arcana:regis manu ipſius Antidoti ſyntheſim inuenit:ex duabus nuccibus ſiccis:ficis totidem:& Rutæ foliis uiginti ſimul tritis:mica ſalis addita:quod ieiunus ſi quis ſumpſerit uenena eo die īnocua experietur:Rutam furtiuam fertilius putant prouenire : ſicut apes furto ſubtractas peſſime : eiuſdem quoq; fruticē pluribus annis durare niſi:mulier quæ in menſtruis ꝓ fluuio ſanguinis ſit eum tetigerit & ob hoc inaruerit Ruta Aporeta Sanctuaria Arcana Syntheſis Antidoti Apes furtiue Menſtrua

SAturea fragrantis odoris herba eſt quam Thymbram nōnulli uocant:diuerſam credit Columella: Hæc campo Troiæ uicino ut aiunt nomen impoſuit:per quem fluit amnis Thymbreus :ut refert Strabo:& Thymbrei Apollinis haud lōge tēplum fuerat a campo ſic appellati:Pōpeius a monte Troiano dictum exiſtimauit : Saturea autem ipſa uenerem emortuam ſuſcitat in cibis ſumpta:unde ex græco ut quidam uouolunt nomen ſibi uendicauit:quaſi ſatyrea : ut ſatyri in uenerem proni & ſalaces. Saturea Thymbra

PYretra herba eſt aromatica linguam adurēs : nā Pyr ignis eſt:Eius folia in acetariis probant:Radice uero utuntur pigmētarii :qua manducata ſi quis glādem mentulæ ſaliua humectauerit ī coitu adduciclunium coget fœminam : de quo Lucretius:Idq; ſua cauſa cōſuerūt Scorta moueri:Ne cōplerent crebro grauidæq; iacerēt:Et ſimul ipſa uiris Venus ut cōcinnior eſſet:Ita enim dicere placuit Ducicliniū ſicut Apuleio Poſcinumium. Pyretra Duci cluniū

Lactucæ
LActucæ a lacte autoribus Plinio & Var.nomiatæ
naturam habēt refrigeratricē & ideo per æſtatē
gratæ ſtomacho faſtidiū auferunt: cibi appetētiā
faciunt:& ſomnum cōciliant ut ex Galeno ſcribit Aui
Papauer
cennas:præcipuū ad hoc eſt papauer:cuius e ſucco fit
Opium
quod opium uocant habens per ſomnū uim ſi copio/
Meconium
ſius ſumat mortiferā:Ignauius eſt meconium ſuccus e
capitibus foliis ue decoctis:Diuus Auguſtus priſtinam
olim ualitudinē lactuca recuperauit Muſæ medici pru
dētia:Columella ruſticæ diſciplinæ undecimo:Iamq; ſa
lutari properet lactuca ſapore:Triſtia quæ releuat lon/
gi faſtidia morbi:Antonii muſæ medici ī Auguſto me/
minit Suetonius cui ob reſtitutam Cæſari ſanitatem
P.Ro.Statuam iuxta ædem Aeſculapii erexit: Lactuca
Cappadocæ
rum criſpas Cappadocas uocant:ſeſſiles uero quæ la/
Seſſiles
te per terram diffunduntur: Endiuia quoq; lactucarum
Endiuia
generi eſt adſcribenda : Satiua magis probatur & illa
p̄cipue quæ folio criſpo ſolet prouenire:nam elixa eu/
ſtomacha cenſet: Altera ſponte pullulans longo & an
Intuba
guſto caule intubis haud diſſimilis eſt:Intuba ipſa a ie
iuno manducata ſemper epaticis profuere ut aſſerit
Theodorus Priſcianus:A medicis impenſius laudatur
Endiuia Epaticis enim mire cōfert ſtomacho ſaluber/
Eruca
rima ut eſt apud Auicennam.

ERucæ herbæ uis ineſt calida:Ideoq; frigora con/
tēnit:& lactucæ miſcetur ī cibis: ut illius tēperet
frigiditatē:uenerem quoq; ualenter excitat: hinc
Poeta ī moreto uenerē reuocans eruca morantem: &
Columella:Excitet ut ueneri tardos eruca maritos:Ve
Satyria
rū ad hoc efficatius eſt ſemen quod Galenus ī Phar/
Euzomon
maceuticorum libello ponit ī Satyriis hoc eſt compo/
Naſturcium
ſitionibus ad libidinem excitandam: In cōdiēdis uero
obſoniis tanta fuit eius ſuauitas : ut græci Euzomon
appellauerint : Id quod Plinius in uigeſimo ſcriptum
reliquit : Eiuſdem fere ſaporis eſt Naſturcium dictum

a narium tormento:quod animum ita exacuit:ut con tra torpentē ſomniculoſum dicamus: Ede naſturcium ideſt excitare:Erucæ itē ī hortis animalia herbis noxia naſcūt̃:quæ a græcis Campes ut refert Columella.xii. aduerſus illas ex equæ capite oſſa palo imponunt̃: & cancer fluuialis in medio horto ſuſpenſus auxiliatur. Campe Portulaca

POrtulaca quā græci Peplion dicūt & Andrachnen:herba ē frigida & humida ut ſcribit Auicēnas q̄ dētiū tollit ſtuporē:ut ē apud Aphrodiſeū ī Problematibus:& Ariſtoteles q̄rēs cur id faciat Portulaca & ſal qui etiam cōgelationem dentiū diſſoluit cauſam affert humiditatis uiſcoſæ exſorbētis humidū acutū ſiue acerbū quod erat circa dētes:uenerē īhibet & ueneris in ſomnia : præterea contra uuæ morbum collo ſuſpenſa probatur ueluti exemplo Pli.affirmat. Peplios Dentium por

BOgloſſus & ſatiua eſt quam Boraginem triuiales uocant & ſilueſtris : Latini ab aſperitate linguam Bubulam utranq; appellauere:calida eſt & humida:cardiacis auxiliatur in cibo ſumpta: ſanguinē purgat:& hilaritatem inducit : flores eius in conditura & medicina peculiarem gratiam habēt: Ipſa uero ī uino deiecta animi uoluptates auget : Hinc Euphroſinum græci dixere quaſi lætificantem:Nam ευφρεμειν eſt lætari:Euphroſine lætitia:& Euphroſia exultatio. Bogloſſus Bubula līgua Bogloſſini flores Euphroſinū Emphroſine

BEta hortenſiū herbaꝝ leuiſſima eſt : duo eius genera græci fecere a colore nigrā & candidā: mira differētia ſi uera eſt:Candida ſolui aluū:nigra modice inhiberi: Illinitur alopetiis cruda & ulceribus in capite manantibus:Cocta fluctuationes ſtomachi & uentris ſiſtere exiſtimat̃:& cum Braſſica in dolio uini ſapor corrūpat̃:odorē foliis Betæ demerſis reſtitui au tor ē Plinius :Inter Annuicaulia ſiue Annuifera nume rat̃ germia iareſcētia q̄dē & exoleſcentia ſed radices retinētia q̄ ānuatī pullulāt:ut Hyſopus lateris morbo q̄ dicitur pleuritis cōferens:Myriophyllon Milleſoliū Beta Annuicaulia hyſopus Myriophylō

Marubium capillamenti modo folioſum:Marubiũ quod Praſion
Betonica eximie Hæmopotoicis utile:Betonica domum in qua
Liguſticum ſata ſit tutam reddẽs a piaculis omnibus:Glicirrhyza
Glicirryza dulci radix quæ uulgo Liquiricia tuſſi conferens :.&
Liguſticũ quod paſſim Liuiſticũ ad intrimẽta laudatũ.

Inula INula calida eſt : hinc radice illius per hyemem in pulmentariis quibuſdam utimur:ſeritur oculis ex radice exciſis ut harũdo: Illuſtrata eſt olim Iuliæ Auguſtæ cibo quotidiano : auſteritate tamen aliquãntulum pungit:unde Horatius Acres inulas appellauit: Condita tuſſim ſedare credit̃:a ieiuno quoq; cõmãducata dentes cõfirmat ſi ut eruta eſt terrã nõ attigerit:

Braſſica Apiana BRaſſicæ Cato tria facit genera:unã extenſis foliis caule magno:alterã criſpo folio quam Apianam uocat & ſelinada:tertiam minutis caulibus lenẽ & tenellã : Cima a prima ſectione p̃ſtat:hic eſt inquit
Cima Plinius.Quidam ipſorum cauliũ delicatior tenriorq; cauliculus:Prothotomũ græca dictione ueluti primæ
Prothotom⁹ ſectionis uocitamus.Columella : Sed iã Prothotomos tempus decidere caules: Braſſicæ uero ipſæ uel quaſi paſſicæ dicunt̃ : ut ſcribit Varro:uel a p̃ſecando quia folia p̃ſecamus e tyrſo ut Pompeius:Sed & caules nũ
Caules cupant̃:unde Cauliculos ſiue coliculos deducimus: Et
Cauliculi capitatos caules pregrandes capite ĩ orbem porrecto
Lacuturres olim lacuturres.& ſabellicos caules uſq; in admiratio
Sabellici cau les nem criſpos appellamus: ue℞ etiam herba℞ plurium
Tyrſi ſtipites qui Tyrſi & ſcapi hoc nomine ſignificant̃ . In
Scapi de unicaulis herba quæ unico tantũ caule creſcens in
Vnicaulis ramulos nõ diffundit̃: Braſſicæ cibo ſenſus purgant̃ : Ereſiſtrati diatriba tenuit nihil ſalubrius : nihil utilius eſſe ſtomacho & neruis Braſſica: Ideoq; paralyticis & tremulis & Hæmoptoicis eam dari iuſſit:Eſt autẽ pauci nutrimenti crapulam ſoluit:ebrietatẽ retardat ut refert Ariſtoteles & Auicẽnas :Nam exſiccat uapores ut Galenus atteſtatur. Si quis parum audiat inquit .M.

Cato in re ruſtica terat cum uino braſſicam:ſuccumq̧ expreſſum tepidum in aurem inſtillet:cito intelliget ſe plus audire:Dioſcorides deniq̧ medicus tradit populum Romanum ſexcētis fere annis medicina braſſicæ uſum:nondū enim ad urbem cōuenerant medici :qui pigmēta ſecum attuliſſet Sed ea tempeſtate militares uiri glorioſas cicatrices gratuito olere curabant.

ATriplex & ſilueſtre & ſatiuum eſt olus:accuſatum a Pithagora tamq̄ faceret hydropicos morbū regiū:& pallorē:addidere medici Dionyſius & Diocles gigni ex eo plurimas ægritudines:nec niſi mutata ſæpius aqua coquēdum:Illinitur autē ſalubriter incipientibus furunculis ſiue crudum ſiue coctum fuerit: Atriplicis olus græci Antraphaſin appellant : autore Columella in.xii. Decipiuntur profecto qui exiſtimāt atriplicem eſſe ſpinaciā : Ita.n.temporis noſtri medici herbam illam ſemine ſpinoſo uocitant cum olus hiſpanum fortaſſis rectius poſſit & debeat nuncupari.

Atriplex

Antraphaſis

Spinacia

Hiſpāū olus

BLitum herba eſt iners ſine ſapore:aut acrimonia ulla:unde conuitium apud Menandrum poetam uxoribus faciūt mariti:& Plautus blitteam dixit meretricē:Stomacho inutilis eſt:uentrēq̧ adeo turbat ut choleram faciat aliquibus: Clauis tamen pedum & lyenibus prodeſſe creditur: a ſaporis autē ſtupore appellatam eſſe ex græco ꝙ ab illis βλαξ ſtupidus dicatur Pompeins exiſtimauit.

Blitum

βλαξ

COriandrum inter ſilueſtria nō inuenit̄: ſed ubiq̧ fere ſatū naſcitur .p̄cipuum habetur ægyptium: uis magna datur uiridi ad refrigerādos ardores: ſimplex edēdum nō eſt: ſed aceto p̄parandū propter ī natā malitiam.M.Varro eo ſubtrito carnem incorruptā cū aceto æſtate ſeruari poſſe credidit : Xenocrates uero mēſtrua cōtineri uno die ſi granū biberit fœmīe biduo ſi duo & todidē dieb⁹ quot grana ſūpſerit: hic Macer:Xenocrates inquit totidem ceſſare diebus men

Coriandrum

ſtrua:quot mulier coriandri grana uorabit: Prohibet & uapores a capite ut ſcribit Auicennas In aceto: autem albo per diem maceratum reddit illud aptiſſimũ ab pulices necandos:ſi per ædes ſpargatur:

Cucumeres

CVcumeres a curuore nomẽ autore Varrone acceperunt:creſcunt qua coguntur forma: ĩ Italia uirides & q̃ minimi ſũt:cum magnitudinẽ exceſſere Pepones uocantur:qui in cibis impenſius refrigerant:aluũq; moilliũt:Sunt & melopepones qui nõ pẽdent ſud humi rotũdantur:Neoterici mellones appellant:quos etiam per ſumam hyemen Galienus iperator exhibuit:Idem recentes uuas triennio ſeruauit:cucumis ipſe tener & iocundiſſimus fit: ſi anteq̃ ponaẽ ſemen lacte maceretur:nõnulli etiam quo dulcior exiſtat hydromele id faciunt:Locus autem cucumerariũ ut cucurbitarium nuncupatur:Hyeronimus eſaiæ primo ſi tamẽ Hyeronimus eſt: Derelinquetuẽ in quit filia ſyon ut umbraculum ĩ uinea:& ſicut Tugurium in cucumerario:nam in uineis & cucumerariis fiunt cuſtodiaria:ut uidemus quaſi gurguſtiola temporaria.

Pepones
Melopepons
Melones
Cucumerarium

Cucurbitæ

CVcurbitaꝝ duo ſunt genera:longæ & rotũdæ:cõmendãtur ĩ cibis lõgiores:cũ rotundioribus preſertim uaſorũ uice utamur.Plinius:Nuper in balneaꝝ uſus uenere urceorum uice:iam pridẽ uero etiã cadorum ad uina condenda:& Columella:de media ĩquit parte cucurbitæ ſemẽ in uerſo cacumine ponito ut fiat incrementi uaſtioris:nam ſunt ad uſum uaſoꝝ ſatis idoneæ:Cortex non ſiccis tener eſt:deraditur tamen in cibis:quos ſalubriores præſtant quæ pẽdendo creuere:prolixiori tamen & tenuiori fructu qui maius reliquis inuenit pretium:nam earum genus eſt unum quod Camerarium uocant quia cameras & pergulas operit repertantibus flagellis & capreolis ĩnitentibus Chryſippus medicus illas dãnabat: ſed omnium conſenſu ſtomacho utiliſſimæ & interaucorum ueſicæq;

Camerarium

exulcerationibus iudicantur: bonum humorē eas generare & febribus cholericis prodeſſe Auicēnas teſtatur:Cauendum eſt autem ne eo ī loco quo cucumeres & cucuribitæ conſitæ ſunt mulier admittatur:nam fere ipſius contactu ut notat Columella uirentiū incrementa langueſcunt:& ſi ī menſtruis fuerit etiam uiſu nouellos fœtus necabit.

Raphani — RAphani adeo frigore gaudent:ut in germania infantium puerorum ſi Plinio credimus magnitudinē æquent.Iidem hiberno tempore utiliſſimi in cibis:ructus tamē mouent dentibus ſemper inimici eos.n.atterere dicuntur:Androcydes raphanū contra ebrietates mādi precipit:mire uenenis aduerſari uere res credidere.Vnde ante alios cibos mēſis apponebatur.calidæ eſſe uirtutis omnium medicorꝛ opinióe cōfirmatur:& nobis quoq; ex uſu licet cognoſcere:nam cum cæteris cibariis in ſtomacho ſolus ructus mouet: Auicennas Raphanus inquit digerit & non digeritur: Alexander quoq; Aphrodiſæus in problematis refert calidum eſſe:humores exſicare & attēuare:mouere autem ex humoribus ſpiritus ac eos exhaurire & exanire dum per os eructat:Aegyptii propter oliui fertilitatem quod de ſemine faciunt Raphanū Impenſius celebrant:Genus eſt unum quod frōde copioſus q̄ corpore Armoraciam noſtri appellauerunt Armoracia

Paſtinacæ Staphilinon — PAſtinacæ duo ſunt genera: unum quod agreſte ſpōte ꝓueniēs Staphilinon græci dixere: alterū uero radice uel ſemine primo uere ſiue per autūnū ut ex autore Higini ſcribit Plinius:In cibis hyeme uere etiam gratiores ſūt:& preſertim coctæ mox patinis cōditæ:Eſt & e genere Paſtinacæ Siſer :radice ſubruffa:quā olim Tiberius Cæſar illuſtrauit:flagitans eam omnibus ānis & germania:Gelduba fuit oppidū Rheno impoſitum ubi præcipua geneꝛoſitas:Careota a neotericis uocitatur Siſer Careota

Rapa

RApa frigoribus dulciora fiunt:cibi uſum Romanis illis pſertim ueteribus qui frugalitatē ut deā adorabant præſtiterūt:unde a Samnitum legatis inuentus eſt.M.Curius cognomento dentatus rapum ad ignem coquere autores Plutarchus in apophthegmatibus & Cicero iu Catone maiore: Palma datur in nurſino agro naſcentibus : Democritus in cibis abdicauit propter inflationes . Diocles uero & Dionyſius magnis laudibus extulerunt:Folia etiā cibariis ſeruiūt decocta adminutal quod Rapaciolum nominamus.

Rapaciolum

Napi

NApi a rapis longitudine in primis differūt quos apud Romanos Amiternū ciuitas ī ſabinis laudatiſſim os mittebant:Martialis in Xeniis. Nos amitternus ager fœlicibus educat hortis:Nurſinas poteris parcius eſſe pilas : & Plinius:Palma romæ Amiterninis datur:inde nurſiis Tertia noſtratibus: Eſt īter napos genus quoddam ſilueſtre ſatiuum etiam radiculæ perexiguæ ad acetaria non improbatæ:noſtri Raponcium uernacule dictitant. Bunion græci Napum uocant:unde Pſeudobunion mentitum napum: Nam pſeudo falſum notat:Hinc Pſeudoſmaragdus:pſeudo propheta pſeudolus:& alia.

Raponciū

Bunion

Pſeudobunion

Pſeudoſmaragdus

Allium

ALlium in caput creſcit nucleoſq; membranis quibus ueſtitur includit:aſperum eſt ſapore : & quo plures habuerit nucleos eo aſperius . Tradidere nōnulli interlunio poſitū & item luna ſilente euulſum odoris fœditate cariturum:oculoꝫ hebetat:inflationes facit:ſtomachum lædit copioſius ſumptum ſitimq; gignit.Somnos tamen prouocat:atq; in totum rubicundiora reddit corpora : gallinis quoq; contra Pituitam prodeſt. Auicennas cum uino dandum præcipit aduerſus ſerpentium morſus:Galenus uero Theriacā appellat ruſticorum : At Horatius in Epodo illud execratur:Edat Cicutis allium nocentius:O dura meſſoꝝ Ilia Quid hoc ueneni ſæuit in præcordiis . Theriaca

Therlaca ruſticoꝝ

autem inter remedia eſt præſentaria cõtra uenena fere omnia:ſic dicta ꝙ uenenis beſtiarum aduerſet᷑:alii ꝙ e uiperarum carnibus conſtet quæ naturalẽ quẽdam mutuũ affectum habet quã Antipathiã uocãt aduerſus quoduis animal uenenoſum:admiſcet᷑ præterea Dictamum herba cui proprietas cum corde:Eupatorium cũ iecore:Scolopendrium cum lienæ:Petroſelinum cũ uẽtris orificio: Hyſopus cum ſepto & pulmone: Seſeli cum ueſſica urinæ:Helenium cum renibus :Ruta cum colo & cum cerebro Gentiana.

Antipathiã
Dictamum
Eupatorium
Scolopẽdriũ
Petroſelinũ
Hyſopus
Seſeli
Helenium
Ruta
Gentiana

CEpe plura ſunt genera:nobilior:eſt Aſcalonia ab oppido iudææ:Nam ut refert Strabo in.xyi.Aſcalonienſium regio præcipue fert cepas:optimæ rotundiſſimæ:item ruffæ acriores q̃ candidæ : ſiccæ q̃ uirides crudæ q̃ coctæ : Cepa oculos mordet : unde a græcis nomen impoſitum cromyon quaſi pupillã oculi comprimi cogeret:ut ſcribit Ariſtoteles ĩ Problematibus:Vnde lachrymoſa dicit᷑ a:Columella: Reuireſcit & congerminat decedente luna : innareſcit creſcente: quam ob cauſam ſacerdotes ægyptii credunt Peluſiotas cepis abſtinere:quia ſolum olerum cõtrarias lunæ uices habeat minuendi atq; augendi:hinc Diuus Hieronymus:Impelle ſimiles peluſioten ut edat cepe: Adde ꝙ allium & cepas ĩter deos iureiurãdo habet ægyptus :ex quo exiit illud Satyrographi poetæ Porrũ & cepe nefas uiolare & frangere morſu O ſanctas gẽtes quibus hæc naſcuntur in hortis numina: Cepis caput grauatur:cerebrum ĩfeſtatur:ſomnuſq; grauis inducit᷑: Aemorhoidibus tamen tritæ ĩpoſitæ uehementer proſunt.In cibis aluum molliunt: & appetentiam faciunt: Earum foliculum taliam appellamus : nã Talea lignũ eſt præciſum ex utraq; parte ſed cuſpidatum in ima : plantandi gratia:a quibuſdã etiam ponitur pro Teſſera.hoc eſt ligno complanato quo numeors notant ruſtici.:Idiotæ mechanici:& ĩ primis apud nos pagorum

Cepæ
Aſcaloniæ
Cromyon

Talia
Talea
Teſſera

magiſtri.

Bulbus — BVlbus haud diſſimilis cæpe uenerem impendio excitat:ut ſcribit Dioſcorides:unde epigrámatarius poeta:Cú ſit anus cõiunx cú ſint tibi mortua mẽbra:Nil aliud bulbis quã ſatur eſſe potes:& Columella in xi.quæq; uiros acuunt armantq; puellas:Iani Megaris ueniant genitalia ſemina bulbi: Quibus adſtipulantur .M.Varro & Apicius ſcribentes: Nuptiis legitimis Bulbos ſponſis apponi ſolitos cum nucleis pineis aut erucæ ſucco & pipere ad uſũ ueneris: Megarici a megaris urbe græca:in diſciplina ruſtica a Catone celebrantur:Bulbos autem ſcito generaliter dici radices rotundas tunicatas:quales ſunt croci Narciſſi & harundinum.

Mos nuptialis

Porri ſectiui & Capitati — POrri duo habẽtur genera ſectiuum & capitatũ: ſectili Nero imperator autoritatẽ dedit cum eo uocis gratia pſertim æſtiuis menſibus uteref :niſi coſitatẽ namq; habet lenitiuam qua confert arteriæ: pulmonis quæ ẽ Trachea ne exſicetur : Præterea:purgatiuum eſſe gutturis teſtatur Ariſtoteles: Capitatum uero in caput creſcit Vnde nomẽ:Id fiebat ſuppoſita tegula uel ſilice:frequenti etiam tranſlatione in caput rotundatur : ſuccum loetiferum eſſe oſtendit Plinius Qui ſcribit Melam equeſtris ordinis :rerũ exprocuratione a Tiberio Cæſare accerſitum in ſũma deſperatione ſucco porri ad triũ denarioꝶ argenteoꝶ põdus hauſto confeſtim ſine cruciatu animam exhalaſſe.

Trachea

Succus porri

Maluæ Melopes Malachis Althea Ariſtalthea — MAluæ genera duo Plinius poſuit: quæ folioꝶ ãplitudĩe diſcernanť:i ſatiuis maiorẽ græci melopẽ alterã ab emoliendo aluo Malachẽ dixere:ſilueſtrẽ cuius foliũ grandiuſculũ eſt & albæ radices Altheã & ab excellẽtia effectus Ariſtaltheã apoſtemata fere omnia reſoluentẽ:ut eſt apud Auicennam.Malua ipſa quæ ſeptimo menſe in arabia arboreſcere & ſcipionum ideſt baculorũ uſũ prebere creditur:aculeatis

Sciplones

ictibus medetur:Ventrem quoq; ſoluit uel clyſteriis iſuſſa uel manducata.Cōmendant̄ in primis ex ea cauliculi ſurgētes a radice quos deraſis prius foliis ī modum aſparagorū coctos in cibariis cū aceto oliuo ſale & aromatis non improbandos ipſe iudico:nam guſtu iocundi aluum ſalubriter emollientes bonam p̄ æſtates ualitudinem præſtare creduntur.

ASparagi ſilueſtres ac horridi natura fuerāt:uerū altiles facti :terniſq; libris ī ſolo rauēnatio ſpectātur.Coruda inquit Cato ī hortis ſerenda eſt ūde fiāt aſparagi:de quibus epigrāmatarius poeta ī xeniis: Mollis ī æquorea quæ creuit ſpina rauēna : Non erit incultis gratior aſparagis:ſic autē ideo dicti ꝙ ex aſperis uirgultis leguntur autores Pompeius & Varro:In aqua citule coquuntur hinc Auguſtus ad exprimendā in rebus celeritatē dicebat ut ſcribit tranquillus:uelocius q̄ aſparigi coquātur. Aſparagorū altilium Satiuorūq; radices Sſpongias uocamus. Aſparagi Coruda Spongiæ

CApparis herba calida & ſicca in cultis terris non facile prouenit:multi enī ſunt experti: ſed in caſſum radices tranſferentes & ſemina ſerentes ut tradit Ariſtoteles in problematibus:Contra in aridis: in Incultis:& præcipue parietinis hoc eſt muris ueteribus ſine tecto luxuriat ſpargens per terram frutices: Coitum auget & ſpleneticis impenſius prodeſt. Capparis

ERyngion herba aculeatæ mordacitatis ſpinoſa ueluti carduus:ſatiua in cibis probatur radice tātum:quæ melle Cinamomo & Caryophilo condita guſtui nou in iocunda non in ſuauis uenerem e mortuam excitare creditur Eryngion

CArduus ſatiuus cibis adhibet̄:de quo Plinius certum ē īquit carduos apud carthaginē magnam Cordubāq; p̄cipue ſextertia ſēa e paruis his redde ꝛe quoniā portēta quoq; terrarū ī Ganeā uertimꝰ etiam ea quæ conſciæ quadrupedes refrugiunt:Man Carduus

ducatus Carduus oris cōmendat odorem: Ad eſcam tener habēdus eſt aliter improbatur: Scolymos græce dictus ĩ latino ut ait Dioſcorides Strobylus uocat̃ ꝙ nucis pineæ ſpetiē habet: ut uidemus: uuluis etiam cōferre dicitur & maxime radice ad mares generandos hic eſt ꝙ matronæ cōplures ut uidimus efflictim carduos apetunt: ni fortaſſe ſit ob uenerē quā excitāt: Vini quoq; appetentiā faciūt: Elixi in patinā ponunt̃ menſiſq; inferunt̃: eſſe autem eos cū Cinamo & ſale conſueuere plurimi addunt quidā mel & acetū: Carduis ſiccatis utunt̃ fullones unde ſerenus carduus & nondum doctis fullonibus aptus: ue ut opinor & ita eſt hi fullonarii inter ſilueſtria numerant̃: eo namq; plura genera notauimus quo florē Pappū nomīarūt

Pappus
Roſa

ROſas inter coronamenta hortēſia: uiolaſq; pene inquit Plinius noſtri nouere: de his igitur liliiq; floribus paucula dicemus: Poſtquā &. M. Cato in

Semen roſe

hortis coronaīnta ſeri ꝑcepit: Roſa ſemīe uel uirgulto ponit̃ ſcrobibus aut ſulco breuiſſimo: ſemina autē nō exiſtimemus medios floſculos crocei coloris quos ferūt: nam baccas purpureas nutriūt: quas in piruli formam plenas ſeminibus poſt uindemiā maturas oſtendūt: Roſam præcocē habere qui uoluerit duobus palmis ab ea in gyrum fodiat: & aqua calida rigabit: calice germinare īcipiente: Eius plura ſūt genera: odoratius eſt quod in ſpinetis per arua naſcit̃: utunt̃ illo ad

Silueſtria ualidiora
Damaſcenæ roſæ
Roſarium
Rhodos
Rhodiū oleū
Roſaceum

ūguēta oliuū & medicamīa pigmētarii: Validiora etenim habent̃ omnia Silueſtria ꝙ ut inquiunt his terra perinde ac mater eſt: cæteris nouerca: Ego uero primā odoris laudē potius dederī roſis quas nūc paſſim Damaſcenas dicimus nō ſolū biferas ſed toto ferre āno floreſcētes: Roſis cōſita loca roſaria & Roſeta ut lilieta uocitamus Græci roſam Rhodō appellāt: Inde Cynorhodos & Rhododaphne deducta: Et Rhodinum oleūt roſis: quod roſaceū noſtri nūcuparūt. Roſarū in

coronis uſus prope nimius eſt:Cum e floribus fierent ſerta a ferendo ſeruiæ uocabanť:coronas uero tenuiores quibus uſi ſunt antiqui Strophia īquit Plinius dixere:unde nata ſtrophiala:uerſicolores Sycionii ex ingenio pāūſiæ pictoris inuenerunt poſt olympiadē cēteſimam.Floribus autem per hyemes deficiētibus ramento e cornibus tincto coronas hibernas fecerūnt: paulatimq́; & Romæ ſubrepſit appellatio: corollis inter initia propter gracilitatem nomīatis:mox & corollariis: poſtq̄ e lamina ærea tenui auro oblita dabanť hæc ille.Qui coronas facit coronarius a noſtris: Stephanoplocos a græcis dicitur:nā Stephanos eſt corona:Sed & uictores ī ludis:& uiri fortes ī bellis opera ſtrenue nauata corōas uirtutis p̄mia reportarūt:Quæ ut plurimum ex auro & frondibus fuere:Bellicæ celebranť oualis:naualis:muralis:obſidionalis:caſtrenſis: ciuica:& triumphalis quod aurum etiā coronariūm: dequibus multa Plinius &.A.Gellius. Coronæ Seruiæ Strophia Strophiola Verſicolores coronæ Hibernæ coronæ Corollæ Corollaria Coronariis Stephano plocos Stephanos Bellicæ coronæ Aurꝫ corona:rium

Violæ plura ſunt genera:purpureæ.luteæ croceæ & albæ purpureā ſponte naſcentē apricis & macris locis e radice exeunte Iacyntum appellāt.ab Iacynto qui delitiolum fuerat apollinis in huiuſmodi florē mutato.ut mythicoꝝ quidā fabulātur.ide ueſtis Iacynthina alii iam unde ueſtis ianthina.& papinius uiolantillam dixit ianthida.nā iacynthi eadē illis ſunt uaccinia. Satiuis maior autoritas luteæ ut ſcribit Plinius.quæ & flāmea flox & luteola nominať:Inter uiolas ipſe poſuerim florem odoratum:cuius fragrantia haud diſſimilis Caryophilo de quo inter aromata iā dictum eſt.merito nomen ab illo ſibi uendicauit. Violæ Iacintus Lutea Flammea Flox Cariophilus

Lillium roſæ nobilitate proximum eſt.cognatiōe olei & unguenti.quod lilion uocant.cādor floris eximius.foliis foris ſtriatis.& ab anguſtiis ī latitudinem paulatim ſeſe laxantibus effigie calathi.reſupinis p ambitum labris tenuiq́; filo & ſeminæ ſtātibus ī Lilium

Cōuoluulus medio crocis : ſimilem ꝓducit in frutetis Cōuoluulus herba:ſed ſine odore:nec crocis intus.Eſt & purpureū
Narciſſus lilium: Narciſſum uocant a puero narciſſo: Plinius in
Narce xx.a Narce deducit: Narcen græci torporem dixere: odor quippe illius caput aggrauat: Eſt & rubens Cry
Crynon non appellant. Quidam inter genera liliorum & irim
Iris poſuere : radice tantū cōmendatur nobiliſſimi odoris ut Saliunca:floret diuerſi coloris ſpetie ſicut arcus cæ
Saliunca leſtis:ūde nomē accepit:ſ; de his hactenus.Iā ad arbo res trāſeāus ſine q̄bus horti nec eſſe nec dici poſſunt.
Arbores ARbores in maximo ꝑtio habuit rudis illa ueteꝶ antiquitas:ut pote e quaꝶ fructibus ante fruges inuentas alimenta:e libro ante uellera ueſtes mi niſtrabantur:& ante chartas uolumina texebantur:ex
Liber arborum his quoq; oleum corpora liquor recreans:uireſq; po tus uini: tot deniq; annui ſapores indies maturitate ꝑ uenientes:& menſas ſecundas replentes:tot medicami na e frondibus:Ligno:floribus.radiceq; prouenientia: Innumerabiles præterea ſunt uſus earum ſine quibus uita duci uix poſſet:Arbore agros arbuſtamus:arbore caua currimus æquor:aduehētes piper:ebenum:unio nes:gemmas:aromata:Reubarbarum:caſiam:complu riaq; alia ad uſus noſtros:Balſamum & thus ad cultus diuinos arcanaq; myſteria:arbore fundamenta in uli ginis paluſtribus & aquoſis locis firmamus:arbore cō ſtruimus tecta:arbore mēſas dolamus: hinc acernæ & citreæ olim precioſiſſimæ arbore ſedilia fulcra arcu las paramus:arbore ualidiſſimum elementum quo ci baria ad alimoniam præparantur ſeruamus :habēt & arbuſculæ propria numina . Ioui deorum ut dicebant maximo Eſculus:Apollini Laurus:Mineruæ olea:uene ri myrtus:Herculi populus:Plutoni cupreſſus:Baccho uitis:& cybeli ſiue Pani Pinus dicatæ ſunt.Quin & Sil uanos Faunóſq; ſiluis dedit antiquitas:& Driades Ha madriadeſq; nymphas adſinxit. In hortis autem po

nēdæ ſunt arbores & ad uoluptatem & ad fructuum utilitatem: quarum culturā: Eumolpus athenis primus oſtendit. Sed quoniam plurima earum ſunt genera ita ut uix numerari poſſint: omiſſis quæ conuenire nō uidentur de quibuſdam & quidem breuiter dicemus. ¶ Primumq; de frugiferis mox de his quæ uel ūbra umbroſa uel Topiario opere uarias ſpeties repreſentantes impenſius delectant. Cultura arb. primo

Vitibus principatum inter arbores eſſe dandū exiſtimauerim: poſtq̄ arboris appellatione illas contineri Vlpianus & pleriq; ueterum uoluerunt. Nulla enim quæ ſuauiorem uberioremq; fructum ꝓducat arbor inuenitur. In hortis uel Maleolo: hoc eſt nouello palmite: ſeu Viuiradice ſerenda eſt ad uoluptatem magis: q̄ ad prouentum: ſubdiales namq; deambulationes umbroſis operculis opacat ī fornicatis ſalignis pedamentis: ſic enim uitis adminicula dicimus clauiculis pampinis capriolisue adhærēs atq; luxuriās racemoſq; demittens: ſtructurā ipſam & latinæ & eleganter Pergulam dicemus Nam plinius Vitium generoſarum pergulas precipit: quinquatribus eſſe putandas. Subdiales autem ambulationes græci hypethras uocant. Creſcūt attamen uires. ad arboris iuſtæ craſſitudinem: Metaponti templum Dianæ uitigineis columnis ſuſtinetur: ſcaliſq; tectum Dianæ epheſiæ ſcanditur uite una Cypria ut memorant: & Iouis ſimulacrum populoniæ conſpicitur inquit Plinius e uite una pluribus æuis incorruptum. Non eſt enim ligno ulli æternior natura: e uite Parmulæ texunt ad uſus bellicos: ex eadem inſigne centurioni geſtamen dedit ſenatus. Vitis Maleoli Viuiradix Pedamenta Pergula Subdiales Parmul

Olea ex cuius baccis trapeto pſſis utiliſſimus olíui liquor educitur: in hortis ſeri poteſt: & maxīe collinis: huic honorē dedere romani & turmas equeſtres idibus ſextilis: & ī minorib⁹ triūphis ouātes Olea

coronando:Athenæ quoq; ex oleagina fronde uictori/
bus coronas ꝓpoſuere.Græcia uero ĩ Olympiis olea/
ſtro coronauit: Locum ubi cõſitæ fuerint oletum ſiue
oliuetum appellabimus.Poni debent in hortis & Per/
Oletum ſicus : Prunus:.Ceraſus:Ziziphus:Celſus:Citrus:Ficus:
Oliuetum Apirinus:Amygdalus:Pinus & reliqua Pomiferarum
Nuciferarumq; genera de quorum fructibus in ſecun
da menſa ſum dicturus.Ad hoc neceſſaria erunt Plan/
taria hoc eſt ſeminaria in agris : e quibus plantæ ſum
Plantaria ptæ tranſ ferantur:ut adultæ poſtea ſuum fructum ꝓ/
ducant : uel ut quibuſdam opus eſt:per inſitionẽ alie/
num & quidem mitiorem ; Plantaria etiamnũ ueteres
filiaꝝ dotem dixere:quia plantatæ arbores tã fœlices
ꝗ infœcundæ ueluti: Salices/populus/Vlmus/Iuglans/
Ceraſus/Sorbus & id genus cætera:ac poſt aliquot an
nos uenditæ maximum quæſtum exhibent.Voluptati
Nemuſculũ in ædibus quoq; cõferet ĩpẽſius nemuſculũ habere ad amuſſim
poſitis arbuſculis :in quo per æſtates in umbra cum li/
buerit ſpatiari:legere exercere corpus:mẽſas ad cibos
ponere licebit.Diſcurrẽtibus hinc inde damis timidu/
lis:& lepuſculis auritis tripudiantibus. Per arborum
uero faſtigia nitidulo Carduele : Philomena attica ca/
noris auiculis modulatim occinẽtibus. Diſponetur
Hippodromus: & locus ad curſum equoꝝ idoneus quem iccirco Hip
podromum græcanica dictione nuncupabimus . Nec
procul inter umbroſa uireta lateritia marmoreaue ſe/
dilia ambulatione interdũ fatigatos iuuantia:De hip/
podromo meminit Plinius Cecilius ĩ epiſtola ad Apol
linarem de uilla quam in thuſcis poſuerat.,Adiacentis
hippodromi nemus comaſq; ꝓſpectat.Itẽ.Hanc diſpo/
ſitionem amœnitatemq; tectorum longe præcedit hip
podromus medius pateſcit :ſtatimque intrantium ocu
lis totus offertur . Platanis circuitur. Illæ hedera
ueſtiunt : utque ſummæ ſuis: ita imæ alienis frõdibus
uirent.

PLatanus nũc Italiæ fere incognita umbræ tanꝰtum gratia ex alienis uecta regionibus in pretio Romæ habita: Petronius arbiter in ſatyris. Nobilis æſtiuas platanus diffuderat umbras: & Apuleius in Coſmographia. Platani ut ait poeta umbras potantibus miniſtrantes: hinc Licinius mutianus ter conſul Lyciæ legatus prodendum etiam putauit intra platanum quæ illic clara habetur ſe epulatum eſſe cũ duodeuiceſimo comite: Primũ celebrata eſt ĩ Academiæ ambulatione athenis cubitorum triginta ſex: ad mirabilẽ namqꝫ altitudinem creſcit: Cõmendantur & Chameplatani coactæ breuitatis ſic ſerendi genere & recidendi excogitatæ. Primus autem Cn. Macius ex ordĩe equeſtri Aug. Cæſaris amicus nemora tõſilia cõſtituit. | Platanus | Chameplatani | Tonſilia nemora

LAurus Apollinis eſt arbuſcula propter Daphnẽ quã amauit in ea deformatam: ſiue ꝗ ſpectatiſſima naſcitur in parnaſo: Euſebius uero ſcribit eã ſoli dicatam quoniam ignea eſt: unde odio maxime a Dæmonibus habetur: ſiue ꝗ plurimum ſonat ſi uratᷣ quod ꝑdicendi artẽ deſignat: Diuinationis autẽ deus Apollo exiſtimatᷣ: Ianitrix quoqꝫ cæſaꝝ eſt & Pontificum triumphiſqꝫ dicata: coronam capite & ramuſculum tenentibus manu triumphãtibus: & præſertim e Delphica: qua & Delphis coronabantur uictores: ũde nomen. Nã Cato genera duo fecit hanc & cypriam: Põpeius Leneus adiecit quam muſtacẽ uocauit: ꝗ muſtaceis eius folia ſubiicerentᷣ. Sola arboꝝ fulmine nõ tangitᷣ: hinc contra fulmina: ferunt Tiberium Cæſarẽ tonante cælo ea coronari ſolitum: Lauro conſita loca Laureta quæ græci daphnonas: Nam Daphne laurus Petronius in Satyris: & Baccis redimita Daphne: Folia uero lauream uocamus. Perpetuo uirẽs Torpiario operi accedit. | Laurus | Delphica | Cypria | muſtax | Laureta | Daphne | Laurea

BVXus ſemen ſuũ producit & granũ quod Cartegõ dixere ꝑterea uiſcũ & hiphear: autor Plinius. | Buxus

In topiario opere cõmendabilis eſt:Laudat̃ & leni minimeq; criſpante ueꝝ pallidula materie : ex qua fiunt Tibiæ multiforatiles : & pectines dente multifido ad capillos explicandos:& pyxides ad uſus mortaliũ plurimos:frequens naſcitur in Cythoro:hinc Catullus buxifeꝝ eum appellauit:eſt & ipſius copia copioſa in corſica ut Diodorus in Vi atteſtaur: A Buxo buxeta loca buxis conſita dixere.Sicut a Salice uel perticali uel uiminali ſaliceta:a Pinu pineta:a cornu corneta:a populo populeta:a Cupreſſo cupreſſeta :a Pruno pruneta:a Perſico perſiceta:a Ceraſo ceraſeta: a Corylo corileta: a Vite uineta : ab Aſculo æſculeta:& a Fico ficeta.

Buxeta
Saliceta
Pineta
Corneta
Populeta
Cupreſſeta
Pruneta
Perſiceta
Ceraſeta
Coryleta
Vineta
Aeſculeta
Ficeta

Cupreſſus

CVpreſſus natu moroſa Plutoni ſacra habetur: & ideo funebri ſigno ad domos defunctoꝝ illã poſuere maiores.Petronius ĩ ſatyris: Gaudẽt ferali circum tumulata cupreſſu.In hanc Cypariſſus Siluani delitiolum mutatus dicitur in fabulis:Odore nõ ĩprobatur quãuis uiolẽto:Ex ea ſcandulæ aſſeres & tabulæ fiũt e quibus loculos:menſas: fulcra & capſas ꝓducũt fabri lignarii:quos Plautus materiarios nomĩat a materia :cuius nomine ligna ad fulciẽdum ædificandũq; neceſſaria idonea ue ſignantur:ut notat iuriſconſultus de legatis tertio . Cariẽ & uetuſtatẽ nõ ſentit. ualuas e cupreſſo in Dianæ epheſiæ templo durare Mutianus ſcribit iam quadrĩgentis prope annis materiã habentes nouæ ſimilẽ.Nux autẽ eius conum quam uocitant in aceto decocta dentium tollit dolores ut ſcribit Auicennas:Trahitur arbor ipſa ĩ ſpeties uarias tõſilis opere Topiario.

Materiarii
Materia
Conus

Sabina

SAbina herba folio fere cupreſſi perpetuo uirens Topiariis nõ improbat̃:Loco thuris propter odorem ad ſuffitus adhibetur: Illita ulcera purgat : miſcent quidam folia eius in Atociis medicamentis q̃ ſpem partus intercipiunt: Serit̃ propagine & ramo ut

Atocia

Roſmarinus:quoniam neutri ſemen:Sabinæ uero uir ginis inter Diuas receptæ corpus in hac urbe quieſcit

Iuniperus

IVniperus, arbuſcula in harenoſis frequens:naſcit̃ coma uirens perpetua: ũde fit ut Topiario operi impenſius Idonea habeat̃: durat & eius materia diutiſſime incorrupta:quippe quæ ſenectam carioſam non ſentit: Quod oſtenditur ex templo Dianæ e Zazintho aduectæ anno ducenteſſimo ante excidium Troianum.In quo Plinio aſſerente ex auctoritate Bocchi adhuc durant trabes ex Iunipero: huic Carthaginenſis Hannibal indutus religione pepercit:Iuniperus gumi ad nihil utile eodem autore producit. Hoc tamen mola truſatili in pollinẽ redactum ſimile eſt thuris Pollini:Vtunturq illo ſcriptores pennarii ad papyrum exaſperandam: Medici Sandaracam Indoctuli Vernicem appellant:cuius fumus præ cæteris dolorẽ dentium leuare dicitur:ut eſt apud Auicennam cũ ex arboris ipſius ligno factus per ædes in peſte conferat: grana uero ſiue Baccæ condimentis ad farturam ſeruientes & matrici & doloribus.

Sandaraca
Vernix
Baccæ Iuniperi

Hedera

HEdera ſemper uirẽs ſine adminiculo per ſe ſtare non poteſt:hæret ergo arboribus illas quodammodo brachiis amplexans: hæret & muris quos ſæpicule rumpit: Vnde & nomen accepit: ut ſcribit Pompeius: ſiue ꝙ edita petit: uel edat omnia quibus adheſerit: Eſt tamen genus illius quod per ſe ſtans arboreſcit Dendrociſſos appellat̃: Eſt & quæ nunquam niſi humi ſerpit nomine Chameciſſos: Hedera inquit Theophraſtus in libro de plantis omnium maxime uiuax eſt:ſiue arbores ſcandens amplexu ſuo pſtringat: ſeu ĩ terra abdita.ima ſubeat:ſpeties autem præcipuæ tres ponuntur:Nigra Candida & quæ Helix uocatur: Celebratur nigra ĩ poetarum corollis:quã & Nyſiam

Dẽtrociſſos
Chameriſſos
Nix
Nyſia

&Bacchicã dixere:quoniam uictor Bacchus ex India cum rediret coronam hederaceam capite geſtauit Id quod exemplo ipſius Alexandrum macedonem feciſſe legimus apud Plinium hæc paucula de hedera ſubiungentem:Cuius dei & tunc adornãt Tyrſos galeaſq; etiã ac ſcuta in thraciæ populis ſolennibus ſacris: merito igitur hedera libero patri dicata coronabãtur poetæ:ut nũc lauro:ſub cuius tutela etiamnum fuere: Racemos eius in orbẽ circũactos corymbos uocam⁹: hinc poeta Diffuſos hedera ueſtit pallẽte corymbos.

Corymbi

Myrtus

Murtia' uẽus quæ

Myrtea

Piperitis

Myrtus ueneris extimatur arbuſcula:hĩc myrtea dicta quæ nunc'Murtia:Liuius Ad murtiæ date ſedes :Peregrina eſt ut refert Plinius primum in Helpenoris tumulo:ut inquiunt uiſa:Loco piperis hac ueteres uſos ante piper aduectum memorant nã odorem illius reddit:ut Piperitis herba hortẽſis:Cato eius tria genera protulit nigram candidam & a coniugiis fortaſſe coniugalem:ſatiua quoq; eſt & ſilueſtris : Topiarii genera ſatiuaq; fecere.hi ſũt qui naues :Inſignia principum:ſerpentes:& cõpluria alia formãt ex arboribus herbis fruticibus opere delectabili:quod Topiarium uocamus:Vlpianus iureconſultus Topiarii inqt erunt fundi inſtrumenta ſi etiam uiridaria ſint :Item Topiarium ornandi cauſa paratũ.Ex myrto fuit ouãtium corona poſtq̃ Poſthumius Tubertus cõſul de ſabinis uictor primus ouans urbem ingreſſus quoniam leuiter ſine cruore rem geſſerat myrto ueneris uictricis coronatus inceſſit .M.tamen Craſſus de fugitiuis & ſpartaco laurea coronatus eſt: fuit & ouantium ut diximus oleagina corona Myrto cõſita loca Myrteta nocitamus:ſed iam herbarum arborum & coronamẽtorũ reliquis innumerabilibus generibus omiſſis:Piſcinas quæ in hortis habendæ ſunt proſequamur.

Torpiarii

Topiarium

Myrtea coron

Myrteta

PISCINA CAPVT VI.

PISCINAS appellamus Lacus:& Stagna quæ piſcibus uiuis cohercentur clauſa ut ſcribunt Gellius & Varro: Hinc Martialis: Piſcina Rhombum paſcit & lupos uernas. Viuaria quoqꝫ dicuntur quibus piſces incluſi paſcuntur: Plinius Oſtrearum īquit Viuaria primus Sergius orata in Baiano inuenit. L. Craſſi oratoris ætate:& mox eadē tēpeſtate prior Licinius Murena reliquorum piſcium uiuaria inuenit. Apud romanos etenim piſcinaꝝ ſtudia celebrata ſunt precioſiſſimiſqꝫ piſcibus referta Ichthyotrophia habuerūt: adeo ut & Cato tutor Luculli grandi ære ſeſtertium milium quadringentoꝝ autore Columella pupilli ſui piſcinas uenditauerit:& uelut ante a deuictis gentibus Numantinus & Iſauricus. Ita Sergius orata & Licinius Murena a piſcibus cognominarēt. M. quoqꝫ Tullius Cicero L. Philippū & Hortenſium piſcinarios appellauerit a piſcinis. Quarum quidem genera duo ſunt dulcium & ſalſaꝝ:& ut uerbis. M. Varronis utar ex rei ruſticæ tertio: alteꝝ apud plebē & ſine fructu ubi Lymphæ aquā piſcinis noſtris uillaticis miniſtrant: illæ autē maritimæ piſcinæ nobilium quibus Neptunus aquā piſcibus miniſtrat: magis ad oculos pertinent q̃ ad ueſicam:& potius marſipium exinaniunt q̃ replent. Primum enim ædificantur magno: ſecundo parantur magno: tertio aluntur magno: Hirtius circum piſcinas ſuas ex ædificiis duodena milia ſeſtertia capiebat eam omnē mercedē eſcis quas dabat piſcibus conſumebat: nec miꝝ: uno tempore enim hunc cæſari memini ſex milia murenarum mutua dediſſe in pondus:& propter piſcium multitudinē quadragies ſeſtertio uillam ueniſſe. Piſciū uero ſpecies ſunt ſeptuaginta quatuor p̄ter cruſtis te

Piſcinæ

Viuaria piſcium

Primo

Piſcinarii

Piſciæ dulces

Salſæ

Piſciū ſpecies

ſtiſq; intecta quæ ſunt triginta ut autor eſt Plinius.De ſingulis nõ dicemus quia ſuperfluũ uidetur de quibus dam tantũ quæ nobis occurrent & quidẽ paucula no

Ichthys
Ichthyotro phia
Ichthyo phagi

tabimus:Piſcis autẽ ipſe græce Ichthys:inde Ichthyo-trophia apud Columellam loca in quibus aluntur pi-ſces Ichthyocolla gluten ex piſcibus & Ichthyophagi populi ꝙ piſcibus ueſcerẽtur tũ ipſi ut inquit Strabo tum eorum pecora. Domos Iidem ex cetorũ & oſtrea rum conchis operiunt. Vſum trabium coſtæ: portarũ maxillæ præſtare creduntur : de his multa Diodorus Piſcibus eos ueſci prohibuit cum per ea loca iter face ret Rex macedonum Alexander:Capiuntur piſces ha

Hamus
Hamiota
Naſſa Rete
Sagena
Enerriculum
Fuſina
Tragula
Excipulæ
Decipulæ
Tendiculæ
Epridromes

mo in eſca latente·a quo hamiotæ piſcatores:& piſces ieſcati Naſſa etiã uiminea: Rete ſagina ſiue Euericulo ac fuſcina tridentata: Tragula quoq; ut plurimum ex undis trahuntur: Nõ improbãtur & ſepta ex arũdini bus uiminibuſue contexta in fluuiis quas Plinius Ex-cipulas appellat ab excipiendo:ueluti decipulas laque os a decipiendo & tendiculas a tendendo ut aues ut feras capiamus: quas etiam mos eſt ineſcare: Nero ut ſcribit Suetonius piſcatus eſt rete aurato purpura coc coq; funibus quos Epidromes uocitãt nexis: At impe-rator.Diuus Auguſtus laxandi animi.gratia hamo pi ſcabatur.

Murenæ
Flutæ
Plotæ

MVrenæ ſingulo menſe pariunt laudant̃ in ſicilia flutæ quæ græce Plotæ . Flutæ autem ideo ꝙ in ſumma aqua præ pinguedine fluitent:cũ ſole tor refactæ in aquam ſe mergere deſinãt :Martialis in xe-niis:Quæ natat in ſiculo grandis murena profundo. Non ualet exuſtam mergere ſole cutem:Et cum cæte ris pennæ ad natandum ſint uel quatuor ut auratæ & lupo:uel binæ ut ãguilis:nullas id genus piſcis habere manifeſtarium eſt:ita autem undis utitur :ut terra ſer-pentes:nam ſerpit in humore: ut Ariſtoteles in primo hiſt.animalium atteſtatur: Murenas alterius notæ pi-

ſcibus in uiuariis miſcere Columella dannauit quia rabie quæ his neluti canino generi accidit uexatæ ſe‑uiſſime perſequūtur ſquāmoſos plurimoſq; manden‑do conſumunt: Primus. C. Hir. Murenaria excogitauit. Murenaria

MVſtellam piſcē murenæ fere ſimilem: ſi non pri‑mas ſaltem ſecundas noſtra tēpeſtate ī cibis par‑tes adeptū dici poſſe nonulli exiſtimarūt: ipſe ta‑mē hirudinē potius appellandā eſſe crediderim a quadam hirudinis paluſtris quæ ſanguiſuga eſt ſimilitu‑dine: laudatur impenſius e Rhetiæ lacu brigantino: Neoterici a lambendis petris lampetram dixere. Muſtella Hirudo Lampetra

ANguilæ piſcium ſolæ exanimes non fluitant: Nō ouo non coitu eas ꝓcreari affirmat Ariſtoteles. naſcuntur ergo ex his quæ terræ uocāt Inteſtina ſpōte in luto: humeſcenteq; humore prouenientia: tū ī mari tum etiam in fluuiis ſtagniſq; putredinis ratio ne: ſed in mari qua algæ ſunt: in ſtagnis & fluminibus iuxta ripas: calor enim eas ſubiens partes facit ut pu‑treſcant. Veſcuntur certis locis limo & eduliis ſi quis apponat: ſed plurimæ dulci humore uiuunt. Idq; ui‑uariis Anguillariis dantes operam ſeruare conſueue‑runt: ut q̄ maxime pura ſit aqua affluens ſemper & effluens. Quemadmodum eſt in piſcinula noſtra Bi‑goloſiana. breui namq; niſi ea fuerit limpida aſtrangu latæ intereunt. Branchias etenī quibus maior pars pi ſcium ſpirat exiguas habent: hic turbare aquam ſoliti ſunt qui illas piſcantur. De lacu in piſcinam p æſtatē tranſlatæ uiuere non poſſunt: hyeme uero facile tole rant ſedis mutationes: ſic autem ideo dictæ uidentur ꝙ ſpetie anguem repreſentent: unde .M. Varro de uo cabulis aquatilium: Ex parte inquit a ſimilibus aliqua rebus ſunt tranſlata ut anguilla & Lingulaca. quæ ab ariſt. Glotis Anguillas ad tricennos pedes longas edu cat ganges Indiæ ut ſcribunt Plinius & Solinus in col lectaneis. Anguillæ Inteſtina terræ Anguillariū Bigoleſiana piſcina Branchiæ Lingulaca Glottis

Mugilis

Delphin

Fuſanei piſces
Lupus
Limariæ
Spuriæ
Cromis

Lactes piſciũ

Mugilis piſcium omniũ ſquamis intectorũ: uelociſſimus eſt: At omniũ animaliũ tum terreſtriũ tũ aquatiliũ uelociſſimũ eſſe Delphinem Ariſtoteles hiſtoriæ animalium ultimo ſcriptũ reliquit: Huius natura deridetur:nam obſcōdito in metu capite totũ ſe occultari exiſtimat.id quod de Phaſiāo plurimi tradiderunt:a capite græci cephalon appellant: Inter fuſaneos numeratur:ex argumēto ſic uocitatos ꝙ fuſim retibus capiũtur:Veluti & Tynni lupus Limariæ:Spuriæ :Monedulæ : Cromes & Paſſeres: ut ex Ariſtotele hauſimus hiſtoriæ animalium quīto:in ſexto uero ſũt inquit qui omne mugilum genus ſpōte oriri opinent̃: ſed non recte:nam & oua eorũ fœminæ & ſemē genitale mares habere cernuntur : Genus equidem illorũ eſt quod non ex coitu :ſed ex limo arenaue naſcatur: Piſcium autem omnium fere mares pleni ſũt ſemine genitali lacte nominato: Heliogabalum imperatorem ſcribit Lampridius in locis mediterraneis murenarũ & luporum lactibus ruſticos pauiſſe.

Mulus

Barbo
Trigla

mulel

Mulus quem Barbonem ideo uocitant barba gemina inſignitur iferiore labro:hic Cicero in Paradoxis Barbatulos mulos nũcupauit:græce Trigla dicitur : quo nomine nunc romani utuntur : In uiuariis & piſcinis con creſcit : eſt illi maxima gratia ſicut magnitudo modica:nam libras duas raro admodũ exuperat:illud mirũ eſt quod Mutiāus ꝓdidit: mulum octuaginta librarũ i mari indico fuiſſe captũ:nec mīus quod ſequit̃:Mulũ Aſinius celer uir cōſularis ut refert Macrobius ex Samonici ſereni autoritate ſeptē milibus numum mercatus:eſt octonis uero ut Plinius teſtatur:ſimile Iuuenalis de Criſpino:mulum ſex milibus emit æquantem ſane paribus ſeſtertia Libris.Veſcuntur muli & alga & oſtreis & aliarũ piſcium carnibus Nomen eis feneſtrella a calore Mulcorun ca'

ciamẽtorum datum exiſtimauit:mulei autem fuerunt calcei regum albanorum :poſtea patriciorum a mulãdo ideſt ſuendo nominati

LOligo inter mollium piſcium genera numerat': pedes duos habẽs quibus ori cibos admouet: hi aſperi & longiores ſunt:cæteri cirri cum quibus uenatur ſic autem ideo dicta ꝙ extra aquã uolitet littera immutata quaſi Voligo ut ſcribit Varro:hinc Plinius Loligo etiã uolitat extra aquam ſe efferẽs:quod & pectunculi faciunt ſagittæ modo:Mollia uero genera piſcium dixerunt quæ ſanguine carent & foris carne molli obducta ſolidum intus modo ſanguinei generis continent:ut Sæpia etiam:& Polypi a multitudine pedum nomen adepti — Loligo; Pectunculi; Piſces moles; Sæpia; Polypi

LVpus piſcis ĩ capite lapidẽ habere creditur ut referũt Plinius & Ariſtoteles:Præcipuã huic autoritatẽ fuiſſe Cornelius Nepos tradidit:iter piſces equidẽ Tyberinos apud romãos primũ locũ tenuit:& Is pſertim qui eſſet captus inter duos põtes ut reperit Macrobius ex Varronis rerũ humanaꝝ undecimo:& Columellæ.M.Pphilippi uelut urbaniſſimũ quod erat luxurioſiſſimũ factũ ac dictũ referens Is enĩ apud hoſpitẽ Caſini cum cænaret oppoſitũq; e uicino flumine lupũ deguſtaſſet atq; expuiſſet improbũ factũ dicto ꝓſequutus Pereã inquit ni piſcẽ putaui:Ex hoc eſt facta multoꝝ gula ſubtilior:qbus faſtidio fuit lupus fluuiatilis:niſi quẽ Tyberis aduerſo torrẽte defatigaſſet.ũde Horatius ĩ ſermonibus: Lupus hic Tyberinus an alto captus hiet põtes ne inter iactatus & amnis oſtia ſub thuſci:Lupus alias rapax eſt animal: at lupa meretrix etiã dicit':ĩde lupanar quod primũ ĩ Cypro inſula Venerem inſtituiſſe fabulantur — Lupus; Lupa; Lupanar primo

AVrata piſcis ab auri colore nõmẽ accepit : Cuius amator Sergius:Orata cognomĩatus ẽ ut refert Macrobius:nam orata prius dicta:quaſi Aurata — Aurata; Orata; Aurum; Orum

Orichalcum ab oro quod uulgo ꝑ auro dicunt:hinc Orichalcũ ex ære & auro:In cibis cõmẽdant auratæ optimæ ex lacu lucrino:quibus ꝓpriũ fuit cõchis pĩgueſcere: unde Epigrãmatarius poeta ĩ Xeniis.Nõ oĩs ꝑclum laudẽꝗ aut ara meret:ſed cui præcipuus cõcha lucrina cibus: coeunt ut cæteri piſces uẽtris atritu & oua cõcipiũt ſed non omnibus cõtingere in tanta copia ut fœtum educant manifeſtarium: alioquin replerẽtur maria & ſtagna cum ſinguli uteri innumerabilia contineant.

Coitus piſciũ

Oua piſcium

Menæ

MEnæ breues ſunt:colorẽ mutãt:hyeme candidæ æſtate fiũt nigriores:Ariſtõ.hiſt.aĩaliũ.viii.Mena inquit grauis melior ẽ: forma rotũdior fœmiæ: porrectior mari & latior.Euenit ut cũ fœtu ĩpleri fœmina incipit maris color ĩ nigriorẽ mutet:&:caro deterrima cibo efficiat.p id tẽpus a nõ nullis Hirci uocãtur.De mena quã Alecẽ etiã dici poſſe quidã credidere meminit Perſius & Martialis cũ inquit: & caudam Cybii breueſꝗ menas.M.quoꝗ Cicero de finibus bonoꝝ & maloꝝ. Qui enim uoluptates contemnunt eis licet dicere ſe acipenſerem menæ anteponere.

Hirci

Alec

Scarus

SCarus quo carpathiũ pelagus abũdat adeo littoribus Italicis Ignotus fuerat:ut nec latinũ nomen haberet : ueꝝ: Optanus claſſis ꝑfectus ſub Claudio prĩcipe copiã ſcaroꝝ copioſã nauibus aduectam ĩ mare ſparſit inter cãpaniæ litus & oſtiã:Autores Macrobius:& Plini.qui ſua tẽpeſtate huic piſci principatũ dari ſcriptũ reliquit:Herbis ueſci & piſciũ ſolus ruminare credit teſte Ariſto.hinc Opianus:Hic ſcarus ſaxa frequẽtat:qui mites ĩter piſces clamore tremẽdo Intonat:& ſolus pallẽtes ruminat herbas : hoc uno namꝗ & cepto piſces cæteri ſerratis ſunt dentibus:id eſt:acutis & more ſerræ pectinatim ſeſe ſtipantibus.

Serrati dẽtes

ACcipenſer piſcium olim nobiliſſimus eſt habitus ut ſcribit Plinius. Verum Traiani temporibus in magno pretio non fuit: ut idẽ teſtatur de ipſo loquens cum inquit. Nullo nunc in honore. eſt quod equidem miror: cum ſit rarus inuentu: Commendatur tamen a Martiale & ſynchroni creduntur: Ad pallatinas Acipenſera mittite menſas ambroſias ornent munera rara dapes: Cõtra aquam nãdo meat: Squamasq; piſcium ſolus habet ad os uerſas ut repetit Macrobius ex P. Nigidio figulo rerum naturalium maximo indagatore. Primus epulis hunc appoſuit Callonius preco ſi Porphirioni credimus apud illud Horatianũ Calloni præconis erat Accipenſer mẽſa infamis — Acipenſer — Callonius

PAſſer & ſolea piſces plani ſunt: Paſſer optimus ĩ cibis iudicatur a paſſere auicula nomen ut ferũt adeptus: Solea quoq; quæ lyeni ĩpoſita medetur ĩter lautiores piſces numeratur: huic Solea ut opinor nomen mutuatur ea autem ſolo pedis ſubiicitur: Martianus capella. Calcei admodum furui quorum maxime Soleæ atræ noctis nigredine colorantur. Aulus Gellius Omnia ferme id genus inquit quibus Plantarum calces tantum in fine teguntur cætera parte nuda & teretibus habenis iuncta ſoleas dixerunt non nũquam uoce græca crepidulas: hinc ſoleatus ſoleas ĩdutus & ſolearius ſutor earũ. Quin & materia robuſtea ſuper quam craticius paries extruitur ſolea nuncupatur. Certiſſima eſt autem ut ſcribit Plinius ſecuritas planos piſces uidiſſe in mari quia nunquam ſunt ubi maleficæ beſtiæ. qua ex cauſa Vrinatores ſacros illos appellant inter quos Raia & paſtinaca connumerantur. — Paſſer — Solea — Crepidulæ — Soleatus — Solearius — Sacri piſces — Raia — Paſtinaca

RAna notiſſima eſt græce Vatrachos: unde ex parte Vatrachomyomachia Homerica & adagium apud græcos: Vatrachos Seriphios: ineos qnimis taciturni ſunt: quoniam ĩ ſeripho mutæ ſũt ranæ alibi — Rana — Vatrachos

Garrulæ
Squatinæ
Paſſer

uero Garrulæ coaxatrices. Inter cartilaginea nume ranẽ:ut Raiæ Torpedies:Squatinæ& Bugloſſa æpſitta quæ Paſſer :.Mares ipſi cum maxime coaxãt ad coitũ fœminas cientes Ollyzontes dicuntur: pariunt mini- mas carnes nigras quos Cyrinos uocant oculis & cau da inſignes:quæ mox findit ſe in perdes poſteriores.

Rumbus

RHumbus quoq; Rauennæ delicatior ĩter planos ponit eius magnitudinẽ innuit Iuuenalis:& epi- grãmatarius poeta ĩ Xeniis. Quamuis lata gerat patella Rhumbum. Rbumbus tamẽ eſt latior patella:

Piſces marini

marinus piſcis eſt:Caſſius autẽ Hemina tradidit piſces marinos in uſu fuiſſe protinus a Roma cõdita:Rhum bus alias inſtrumentum eſt incantatorium rẽ Magicã adiuuans in quo ſignificatu accepit Martialis:Cũ ſecta colcho luna uapulat rhũbo.Ouidius in amoribus:Scit bene quid gramen quid torto concita rhumbo Licia: quid ualeat uirus amantis equæ:& Propertius Stami- nea rhumbi dicitur ille rota.Theocritus quoq; in phar maceutria.ægloga mulieri ueneficæ rhumbũ dedit in ter cætera quibus ſibi amantem alliceret.

Lacertus

LAcertus piſcis eſt idoneus ad ſalſamenta :de quo Martialis : cum ſexitani ponit tibi cauda lacerti: & ſatirographus poeta :conchẽ æſtiui cum parte lacerti:eſt & lacertus animal terreſtre. Vergilius nunc uirides etiam occultant ſpineta lacertos : Plinius l.viii. Lacerti arabiæ cubitales in India uero in Nyſa monte xxiiii.in longitudine pedum:colore fului: aut punicei: aut Cerulei:Indoctuli ſtellionem dixere:cum Stellio ſit minor lacerta:quẽ græci Aſcalabotẽ Neoterici Taran tulam appellant:quo nomine genus quoq; aranei nũc peculiare apuliæ ſignat : Id ſtupidos morſu ſuo uel ri- dentes ſaltantesue & tremulos reddit:hinc Ariſtoteles in hiſt.animalium.viii.ſcribit ĩ Italia fore locis quibuſ- dam morſus ſtellionũ exitiales eſt & Thurio piſcis fre quens in Sicilia cõmendatiſſimus ſalſamentis.

Stellio
.Aſcalabotes
Tarantula

GObius ſiue gobio uel Cobius ex græcis per c piſcis eſt quo Veneti antiquiores cœnæ principio utebant :hinc exiit diſtichō in Venetis ſint laura licet cōuiuia terris principium cœnæ gobius eſſe ſolet. Paruulus eſt:unde Columella. Nā & alecula modo capta & cantharus exiguuſq; gobio:quiſquis deniq; eſt incrementi minuti piſcis maiorem alit:gaudet arena,gregatimq; degit:hic gregales inter piſces numeratur: Vt Thinni:Aleces. Lacerti :Coruli ſiue graculi : Dentices: mulli malleoli:Ellegini:Scari Ariſtulæ:lolii: Papaueræ: Iuliæ:limariæ:Scōbrie quibus liquamen garum quod dixere:& monedulæ:ac Trichiæ quas Sardas uocam⁹. Gobius Alecula Piſces Gregales Dentices Coruli Ariſtulæ Scari Scombri Gagæ Sarde Monedulæ

OStrea duriore cōcha teguntur in cibis nō uulgarē gratiam adepta. Primus ſergius Orata optimū saporē lucrinis adiudicauit & primus omnium Oſtriaria ut diximus in baianno locauit ante marſicū bellum. L.Craſſi oratoris ætate:Martialis de Oſtreis lēmate præpoſito Ebria baiano ueni modo concha lucrino:circeis etiamnum laudatiſſima naſcebantur:Horatius. Oſtrea circeis miſeni oriuntur echini: Britanica quoq; optimi ſaporis iudicata: & plata lucrinis: utpote dulciora:de ſingulis aquīas poeta ſatyrograph⁹ circeis nata forent an lucrinū ad ſaxum:rutupino ue edita fundo Oſtrea callebat primo depræhēdere morſu. Omnia autem tunc meliora ī cibis exiſtimant:cū oua appellata habuerint :quæ tamen nihil ad generatione cōferunt:ſed indicio ſunt melioris nutricationis:ueluti pinguedo in ſanguineis ut Ariſtoteles afferit de generatioue animalium tertio. Oſtrea Oſtraria Piguedo

COnchæ oculis carent omniq; alio ſenſu q̄ cibi & periculi:illaꝝ genera ſunt:Purpureæ: Buccinū:& murices:quæ cōchilia:e quorum ſanguine ueſtes antiqui infectores tinxerūt:ſunt & Dactylia ſimilitudine humanoꝝ unguium dicti:atq; alia compluria : quæ omnia celerrime adoleſcunt : & præſertim Purpuræ: Cōchæ Purpuræ Buccinum Murices Dactili

quæ uerno tẽpore eundem in locũ ſeſe colligentes cõ dũt quã fauaginem nominãt. ea eſt ueluti fauus apum Ariſtoteles ĩ quinto hiſt. animaliũ quomodo generent recẽſet. In. viii. uero oſtrearia inquit & concharia. cruſtaq; etiã intecta tunc optima cũ grauida ſunt: ut late pater in locuſtis & id genus cæteris: at mugilis lupus & reliqui fere omnes ſquãmoſi cũ ferunt deteriores habent ut etiã de Siluro dicitur: cuius mas quoq; fœmina peior in cibis creditur: cũ in cæteris piſcibus mares fœminis ſint meliores: licet in genere anguillarum iucundiores multi exiſtiment fœminas: cũ fœminæ uere nõ ſint: ſed quia aſpectu diſcrepãt fœminæ appellãtur: in mari indico potiſſimum naſcitur genus conchaꝶ ut ſcribit Solinus & Ammianus: quod margaritas unioneſq; cõcipit pro qualitate roris quẽ ſitientes certo anni tẽpore hiatu quodã hauriũt: ſi purus ĩfluxit candicant: ſi turbidus ſubnigricant aut palleſcunt: hoc deniq; creditur: matutini aeris ſemie clariores: ueſpertini obſcuriones uberiore hauſtu fieri maiores: Si tonuerit comprimuntur conchæ: uitiaq; contrahentes abortiua faciũt: quæ paruula: aut inania Phyſemata dixere: ꝑducunt & margaritæ facie una rotundæ altera planæ ob id Tympania a tympani forma nuncupatæ: & ꝓceriores quas faſtigiata lõgitudine Elẽchos uocitãt: alabaſtroꝶ figura in pleniorẽ orbẽ deſinẽtes: hos digitis ſuſpẽdere inquit Plinius & binos ternoſq; auribus fœminarum gloria eſt: cum id fecere Crotalia appellant. ceu ſono quodam gaudeant & ipſo colliſu margaritarum: Præcipua eſt autem Vnionibus precæteris autoritas nunquam duobus ſimul repertis unde nomen: ſumma laus in candore magnitudine orbe leuore & pondere: Duo per omne æuum maximi celebrati: Vtrumq; Cleopatra regina poſſedit. Romã uero primum Syllanis tẽporibus illatos fuiſſe uniones ueteres tradidere: Naſcuntur margaritæ & in Taprobãe

Fauago

Squãmoſi piſces

Silurus

Anguillæ

Margaritæ

Phyſemata

Tympania

Elenchi

Crotalia

Vniones

inſula:In perſico ſinu maris rubri circa Arabiam:In li tore etiam Britanico:ueluti Iulius Cæſar ex īſcriptiōe teſtatus eſt ſubdita Thoraci:quem e Britanicis marga ritis Veneri genitrici dicatum in templo eius poſuit.

TEſtudines tardigradæ & domiferæ:in cibis ſum/ptæ Pthiſicis lienoſis caduciſq; opitulantur: Ex earũ autem carne ut in prouerbio eſt:uel multum edendũ uel nihil edendũ:quoniã modica in cibis dolo res mouet in Inteſtinis: copioſa purgat & ſanat: Vere & eleganter illas deſcripſit Pacuuius: q̃drupes tardi/grada:agreſtis:humilis:aſpera:capite breui:ceruice an guinea:aſpectu truci.Tantæ magnitudinis in mari In/dico naſcunẽ ut ſingularũ ſuperficie habitabiles caſas integant.& circa mare rubrum his tanquam cimbis nauigẽt.Chelonophagi orientales populi teſtudinibus uitam agunt unde nomen.earũ quoq; teſta uaſorũ uice & nauium utunẽ domos eadẽ ſibi cõtegentes.ſic autẽ ideo dictæ ſunt q teſta tegantur:autor.M.Varro.Earũ genera ſunt mariæ paluſtres tereſtres & Lutariæ quæ in dulci aqua diuerſantur:has græci Emydas appellãt terreſtres uero cherſinæ dictæ in operibus: nã ut ſcri/bit Plinius:Teſtudinum putamina ſecare in laminas le ctoſq; & repoſitoria his ueſtire Caruilius Pollio īſtituit Teſtudo quoq; lyra dicitur quoniam Mercurius Apol linis cytharam de teſtudine ſicca meditatus eſt ut Aratus & Higinius referunt.Hic Horatius illũ curuæ lyræ parentẽ nũcupauit:& ad cytharã apoſtrophans inquit:O decus phœbi:& dapibus ſupremi grata teſtu do iouis:o laborum dulce lenimen.

Teſtudines

Chelono phagi

Lutariæ

Emydæ

Cherſinæ

COchleæ terreſtres ſunt & aquaticæ exerentes ſe domicilio cornuaq; ꝓtendẽtes: quibus teriti oli Narnienſes(ut dicitur)pontẽ celeberimũ ad illas arcẽdas ſũt demoliti: oculos nõ habent. Ideoq; corni/culis iter explorãt: Põpeius a Limo limacas appellat: & ut ſentio terreſtres ītelligit:q̃ terra ꝑ hyemẽ deliteſ

Cochleæ

Limax

cũt:uere ꝓdeũtes.Columella:Implicitus cóchæ Limax hirſutaq; cápe.Eaꝝ uiuaria iſtituit Fuluius Hirpinus ĩ Tarquineſi paulo ante ciuile bellũ :quod cum Põpeio magno actum ẽ :Sag iná quoq; cõmetus ſapa & farre aliiſq; rebus ut cochleolæ etiá altiles ganeá ĩplerent.

Altiles co chleæ

Cancri

CAncri petroſa amant: brachia bina denticulatis forcipibus ſortiti:quibus ori cibos quoſcũq; ceperint admouent: in pauore retrorſum mira celeritate decurrũt:ueris initio ſenectutẽ anguium more exuũt reuocatione tergoꝝ:ac plenilunio ut oſtrea implent᷑ brachia uero in piſcibus quibuſdá modo cirros modo accetabula ab accipiendo uocamus:Eorum genera ſunt Carabi:Aſtaci:Paguri :Maiæ: Heracleotici: & alia ignobiliora:Ariſtoteles.iiii.hiſt.animalium Cruſtatoꝝ. genus primum ponit Locuſtas proximũ huic Cámarũ:tertium Squillá:&.quartũ cancros :mox ſingul oꝝ differentias proſequitur : quorum etiá quarto de partibus animalium meminit :ſingula quoq; genera in ſuas ſpecies diuiduntur: Omniuora ſunt omnia ut pote quæ Limum:lapillos:& algá deuorẽt atq; etiá ſtercus:ut Cácri ſaxatiles: De piſcium generibus & natura cópluria tradũtur a Plinio Ariſtotele & Opiano ex quibus hæc paucula dicta ſufficiant Breuitatis námq; dilector plura coaceruare nec potui iure nec debui Adde ꝙ multa piſciũ nomia apud autores inueniunt᷑ qui nunc nec in pretio:nec qui dẽ cogniti ſunt: cõtra: hac noſtra ætate genera piſciũ habentur:e quibus mi ror nullá in ueteribus ſcriptoribus memoriá extare: Veluti Temulus.Barbulus.Perſicus:Truta:Merlucius: Strigilis:Botulus:Cauedulus:Carpani: Scardua : Carpiones qui ĩ Benaco lacu naſcunt᷑ Sturio ĩ pado licet Silurus a nõnullis perperá credat᷑. Ná Attilus in ipſo amne alius eſt a ſturiõe qui græce modo hyſca modo hicca nomíat᷑ ea uox porcũ ſignificat ũde noſtri Parmenſes paruulos ſturiones porcellas appellát:Verũ ut

Cirri
Accetabula
Carabi
Aſtaci
Pagur
Maiæ
Locuſtæ
Camarus
Squilla

Cancri ſaxati

Temulus
Barbulus
Perſicus
Truta
Botulus
Carpani
Scradua
Carpiones
Sturio
Silurus
Attilus

dicã quod ſentio uel nó hiſdẽ apud ueteres noĩnibus fuere:quibus nunc ſunt:uel de illis qui in precio ea tẽpeſtate habebantur mentionem uilioribus poſtpoſitis fecere: Videmus enim tempus per ætates & ſecula in rebus fere omnibus precium decus auctoritatem nũc uni minuere:nunc alteri augere. Hinc Lucretius. Nũc iacet æs aurum in ſummũ ſucceſſit honorem. Sic uoluẽdo ætas cõmutat tempora rerꝝ.Quod fuit in precio. fit nullo deniq; honore.Hic ab aquaticis ad terreſtria animalia notiora diuertamus.

LEPORARIVM CAPVT.VII.

LEPORARIA Appellantur non ea tantũ quæ maiores noſtri dixere ubi ſoli lepores ſunt ſed omia ſepta ædificia quæ ſunt:& habent incluſa animalia quæ paſcuntur.Roboraria eadem a tabulis roboreis quibus ſepta fuerũt antequã macerias & mœnia noſcerent: autor Gellius ex Var. Viuaria autẽ aprorꝝ cæterorꝝq; ſilueſtrium primus Romanorꝝ inſtituit Fuluius Hirpinus:qui in Tarquinenſi feras paſcere delectatus eſt locis cõcluſis:quæ ex græco proprie Theriotrophia nuncupamus. Qualia noſtri tẽporis principes ad uenationũ ſæpicule uoluptatẽ:raro ad pugnã ĩ harena antiquioribus uſitatam parare conſueuerunt.

Leporaria — Roboraria — Viuaria ſilueſtrium — Theriotrophia

ELephãtes maxima oĩum aĩalia facile mãſueſcũt: ſunt.n.autore Ariſto.a natura mites & mãſueti: ita ut ad rationale aĩal ꝓxime accedãt: horꝝ qdã aurigas ſuos qui ĩ ꝓliis ceciderãt exemerũt:quidã anterioribus pedibus utero ſubiectos ſeruauere. Pudore nunq̃ niſi clanculũ coeunt:Adulteria nõ nouere :nulla ue ꝓpter fœĩas ĩter ſe ꝓlia cæteris aĩalibꝰ pernicialia: Biennio utero graueſcunt ut alii ſeſquianno alii trien

Elephas

Dictum in pigros

Manus

Proboſcis

Barrus

Voces animalium

Luca bos

nio :hinc ad exprimẽdã hominis tarditatẽ ĩ rebus per agẽdis eleganter dicere cõſueuimus.Citius pariẽt elephanti:ſemel nec ãplius quã ſingulos pariũt:ſunt enim uniproles: Iuuẽta eorꝝ:ſexageſimo incipit:utpote annis plus ducẽtis aliquãdo & tricentis uiuẽtium. Nare pro manu utunt̃: qua cibos & ſiccos & humidos colligentes ori admouẽt: unde manũ nomine peculiari latinæ dicimus quaꝫ prælõgam & ĩ anfractũ flexibilẽ græci Proboſcidẽ:Dentiũ magnitudo ĩ qbus Ebur ꝑfectiſſimũ eſt inde cognoſcit̃ ꝙ ĩ extremis africæ poſtiũ uicẽ ĩ domiciliis ꝓbẽt:autores Plinius:Diodorus & Solinus adde ꝙ nõ potius dentes q̃ cornua teſte Aphrodiſæo appellanda ſunt.Ebur ipſum a Barro nomẽ accepit q Elephantẽ notat: unde Barrire ex uoce:ueluti Rugire Leonum.Frendere aproꝝ rictare Leopardoꝝ ululare lupoꝝ:Gãnire uulpiũ: Hinnire equoꝝ:Mugire boum Rudere aſinoꝝ:Ballare ouiũ:Grũnire porcoꝝ: Latrare canum:Elephãtes autẽ quibus belua nulla prudentior eſt ut.refert .M.Cicero de natura deoꝝ primũ uidit Italia Pyrrhi regis bello in lucanis & boues lucas nominauit:boues equidem a magnitudine :lucas a lucanis:Auſonius:Vt lucas Boues olim reſumpto præferoces prælio fugit iuuẽtus Romula.Neuius atq; prius Locuſta pariet Lucam bouẽ. Iuncti primum Aphrico triumpho Magni Pompei currum ſubiere:quod prius india uicta libero patre triumphãte factum memorãt: At primus uicto Pyrrho Curius ille dentatus cõtinentiæ.Romanæ ſingulare exemplum Romam quatuor duxit Elephantes ut ſcribit Eutropius. Naſcunt̃ in India maiores:generat eos & Africa:Arabia:Mauritania Aethiopes:Troglodytæ:& Italia: quod ne cuipiam incredibile uideret̃ Columellæ ex rei ruſticæ quarto uerba ſubieci:India perhibetur molibus feraꝝ mirabilis: pares tamen in hac terra uaſtitate beluas ꝓgenerari quis neget:cum intra mœnia noſtra natos animaduer

tamus Elephantes.Pugnam illorum primus omnium in circo dedit Cn.Pompeius ludis quibus a ſe factum Theatrum dedicauit ut teſtis eſt Aſconius Pedianus.

LEo ſolus ex feris clementia in ſupplices utif :proſtratiſq; parcit:percuſſorem agnoſcit:& ex obſeruato inuadit.Animi index cauda ſicut aures equorũ.Ignẽ formidare ĩpendio credif quod Homerus ſenſit cũ dicat.Ardenteſq; faces quas q̃uis ſæuiat horret: Oſſa adeo dura habet ut his percuſſis ignis quaſi e ſilice ꝓdeat.Ad curꝶ iunxit eos primus .M. Antonius & quidẽ bello ciuili cũ dimicatum eſt in pharſalicis campis.Primus quoq; Leonẽ manu tractare & mãſuefactũ oſtẽdere auſus eſt Hãno cartaginenſis damnatuſq; illo argumẽto:quoniam nihil nõ perſuaſurus uir tã artificis ingenii uidebatur:& male cõmitti libertas ei cui in tantum ceſſiſſet feritas autor. Plinius:Symãdium etiã regẽ ægyptioꝶ ferunt Leonis domi enutriti opera in pugnã uti ſolitum fuiſſe ad uictoriã ut ſcribit Diodorus bibliothecæ ſecundo.Nõ manſues factos exarmare cõſueuerant:ut olim Heliogabalus :qui dentibus & unguibus exectis tricliniis etiam epulantibus conuiuis eos immittebat: Sed exarmare pro manſuefacere quidã dixerũt:pugnã eoꝶ ſimul plurium Romæ primus dedit.Q.Scæuola.P.F.ĩ Curruli ædilitate.Cẽtum autẽ Iubatoꝶ primus omnium.L. Sylla qui poſtea dictator fuit ĩ prætura: Naſcunf ĩ Europa:& ea præcipue parte quæ eſt ĩter Acheloum amnẽ & Neſum cæteris fortiores: Peculiare namq; eſt Europæ beſtias producere robuſtiores ueluti Aſiæ efferatiores. Africae multiformiores:hinc Prouerbio quodam dicif: Semp aliquid noui africam afferre: Cauſa eſt aquarum penuria:qua fit ut bibendi deſiderio ad unum fontem cõcurrrant alienigenae ferae : & quae ante diſcrepabant inter ſe fiant mitiores : atq; ita coniungantur: Leænarum par

Leo

Leo manſuefactus

Exarmatus Leo

Prouerbium

tus adulterinis coitibns Pardorum degenerat̃:& Leo-
nes quidem procreantur ſed in plebe remanent igno
biles & Iubarum inopes:ut autor eſt ſolinus ĩ collecta
Leopardi neis:Leopardos dixere: Pardi uero qui mares ſunt &
Pardi Variæ quæ Pardales & Pantheræ in africa Syriaq;
Pardales copioſius naſcuntur macularum uarietate inſignes:ue
Variæ luti Tigrides :Camelopardalis:cuius meminit Plinius
Pantheræ albertus Magnus & Solinus:nunc Gyrapha:primum
Chamelopar Romæ Cæſaris Dictatoris ludis circenſibus uiſa.Er lu
dalis pus ceruarius quē chaum Thoem quoq; ſi idē eſt ta-
Gyrapha men: uocitant tantæ obliuionis:ut illi etiam in fame
Lupus cer mandenti ſi retro aſpexerit cibi ſubrepat obliuio:ho-
uarius minem & diligit & neq; ualde metuit neq; offendit ut
Thoes apud Ariſtotelem nono hiſt.animalium legimus.
Tigris TIgris a uelocitate nomen accepit:nam ligua me-
dica tigris ſagitta eſt.Vnde Plinius Tigrim ĩquit
hircani & Indi ferunt animal uelocitatis tremē-
dæ:Tantæ pnicitatis ſunt ut nihil ſit quod nō aſſequā
tur quamuis longe antecedat:hæc tūc præcipue pro-
batur cum catulorũ ſuorũ raptoribus inſiſtunt: Diuus
Tigris Auguſtus Primus romæ tigrim in cauea Manſuefactā
Manſuefacta oſtendit.Q.Tuberone Fabio maximo cōſſ.quarto no-
nas Maii in dedicatione Theatri Marcelli:At poſtea
diuus Claudius ſimul quatuor & Philippus Cæſar de
cem exhibuit:Nitent fuluo colore qui nigrantibus ſe-
gmentis interundatus Impenſius oblectat.
Aper APer dicitur q; in aſperis locis ſenticetis & mōtib⁹
intōſis uerſat̃:ut refert.M.Varro in libris linguæ
latinæ.Primus romanorũ.P. Seruilius Rullus pa-
ter eius Rulli qui in cōſulatu Ciceronis legem agrariā
Aper ĩ epulis promulgauit aprũ ſolidum epulis appoſuit : ad quod
reſpiciens Iuuenalis & ſua notans tempora exclamat.
Quanta eſt gula quæ ſibi totos ponit apros animal ꝓp
pter conuiuia natum:Plurimi eſt nutrimenti:& facilis
Caro apri digeſtionis:melior quam domeſticus:quia leuioris ſub

ſtantiæ ut eſt apud Auicennam ꝙ autem in uiuariis haberentur apri oſtẽdit .M. Varro in re ruſtica : Cum emiſti fundum tuſculanum a.M. Piſone in leporario apri fuerunt multi.Itẽ. Nũc ut habeant multos apros complura iugera maceriis cõcludunt : Caſtrati maiores & ferociores euadunt:hinc Homerus nutriit exectum ſiluis horrentibus aprum: Inſtar non bruti ſed dorſi montis opaci: caſtrantur autem ꝙ recẽtioribus adhuc morbus pruriens incũbit in teſtes: quo atterentes eam partem ad arbores teſticulos extingunt ut ariſtotele hiſt.animalium.vi.atteſtatur:In portentis numerantur tres Apri:Erymãtheus quem ſuſtulit hercules: Aper in olympo miſiæ in cuius uenatiõe cecidit filius Crœſi uulneratus ab Adraſto:de quo Herodotus : & Aper Calydonius:queȝ Altheæ & Oenei filius Meleager interfecit.

Aper caſtratus

Aper Erymãtheus

Aper ĩ olympo

Aper chalydonius

CEruus græce Elaphos cornibus ĩſignitus ẽ quæ ſolida ſũt autore Ariſtotele ũde nomẽ accepit.g. ĩ.c.mutato quaſi geruus quod cornua gerat:ſiue a προτοφυκερατων hoc ẽ a cornibus quæ primũ bimis oriuntur ſimplicita quidem & recta ad ſubularũ ſimilitudinem:quam ob rem ſubulones p id tẽpus appellantur.In imis cornibus : nam ſenes his carent ramis ad uſum pugnæ ante frontem pendentibus quæ adminicula dixerunt. Cornua ipſa ſingulo anno menſe aprili amitunt locis difficilimis & q̃ inueniri nequeãt unde prouerbium illud emanauit.qua cerui relinquũt cornua:cauent enim ne inermes reperiantur: tanq̃ cũ cornibus arma ſua ãmiſerint:uitam uiuunt longiſſimã hĩc Poetæ illud eſt:uiuacis cornua cerui:& Columella rei ruſticæ decimo:ceruus compluribus annis ſuſtineri poteſt:nam diu iuuenis poſſidetur:ꝙ æui longioris ſpatium ſortitus ẽ:Cõſtat enim ut ſcribit Solinus aliquos poſt centum ãnos cum torquibus aureis quos Alexãder magnus addiderat fuiſſe captos:adopertis iam eu

Ceruus Elaphos

Subulones

Prouerbium

Viuax ceruus

Cōtra febrē
Caro cerui

te in magna obeſitate nec dum indicium ſenis preferentes:febrem non ſentiunt:quin huic morbo medentur: Quaſdam nos inquit Plinius Principes fœminas ſcimus omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas longo æuo caruiſſe febribus.Naſcuntur ĩterdum colore cādido:qualem fuiſſe tradunt.Q.Sertorii ceruam:quam eſſe fatidicam hiſpaniæ gentibus perſuaſerat:ut eſt apud Plutarchū.Animal eſt ſimplex & omnium rerū miraculo ſtupens: adeo ut uenatoris arcum & ſagittas ĩ ſe directas miretur:In fabulis celebrat̃ cerua cornibus aureis eximiæ pernicitatis:quam arte & ingenio Hercules cepit.

Ceruæ cādidæ

Cerua cornibus aureis

Vrſus

VRſorū partus primo candida eſt informiſq; caro muribus paulo maior:ſine oculis & abſq; pilo q̄ lambendo paulatim figurant:hinc Ouidius in ultimo metamorphoſeos. Nec catulus partu quem reddidit urſa recenti:Sed male uiua caro eſt : Lambendo mater in artus fingit:& in formā quantam capit ipſa reducit : Inualidiſſimum eſt his caput ſicut leombus fortiſſimum.L.Domitius Aenobarbus currulis ædilis Meſſala conſule Numidicos urſos centum & totidē æthiopas uenatores in circo romano :exhibuit quod ſpectaculum inter memorabiles titulos annotatū: eſt ut tradit Solinus : Adeps ipſe de fluuium capillorum inhibere creditur.

Lepus

LEpus qui oīum animalium p̄dæ naſcitur in cibis palmā p̄ cæteris quadrupedibus obtinet:& ſeptē diebus formoſiores epulones facit.hīc epigrāmatarius poeta.Inter quadrupedes gloria prima lepus: Itē ad Gelliā: Cū mitris leporē dicis mihi gelia ſēper formoſus ſeptē Marce diebus eris.quæ carmina a Lāpridio repetita ſunt in uita Alexandri Seueri qui Lepuſculis delectabatur:Saginari lepores:inſtitutum eſſe oſtēdit.M.Varro in re ruſtica his uerbis:quæ a Macrobio in Saturnalibus recitātur:Hoc quoq; nuper īſtitu

tũ eſt:ut lepores ſaginarẽtur cũ exceptos e leporario quõdam in caueis & loco clauſo faciat pingues: Nos leporẽ obturatis auribus ſurdum celerius pigueſcere legimus:Lælius putauit dictũ a celeritudine ꝙ leuipes eſſet. At. Gellius ex Varrõe Læliũ culpãs a uerbo græco ãtiquo quo Aeoles Boetii leporẽ appellabãt: Dormiunt ocullis patẽtibus lepores multiq; hoĩum quod Corybantiã græci dixere Daſypodes eoſdes eſſe claſſicorum & primarioꝝ ſcriptorũ nõnulli uoluere: Plinius negat:Eſt ĩter eos genus quoddã nonnulli Lepuſculos:hiſpania Cuniculos noĩat:ꝙ ſubterra Cuniculos ipſi faciant ueluti mures quas dicunt Myopias: ubi latitant in agris. Martialis ĩ Xeniis:Gaudet ĩ effoſis habitare cuĩculus ãtris:Mõſtrauit tacitas hoſtibus ille uias ut Camillo ad Veios capiendos ĩ ethruria:fœcũditatis ſunt eximiæ: hinc oppidum ĩ ea ſuffoſum a cuniculis fuiſſe ſcribit Plinius ĩ.viii:Quin & Balearici oli auxiliũ militare ab Auguſto petete coacti ſunt cuniculis eorũ regionem populantibus:autor Strabo: inter ſemifera animalia cõnumerantur:quæ nec placida nec fera ſũt Sed mediæ inter utraq; naturæ: Non enim feritatem habent & ideo feræ dici non poſſunt:neq; mãſueſcũt unꝗ quo fit ut nec placidi nec cicures habeãtur Timidiſſimi equidem ſunt ueluti & Damæ cæteraq; id genus animalia quibus dilutus eſt ſanguis:ut refert Ariſtoteles.hinc ſunt puſillanimes latini græci micropſychos nominarunt.

Corybantian
Daſypus
Lepuſculi
Cuniculi
Myopiæ
Trimida animalia

CApreæ quæ Dorcades acutiſſime uidẽtes a ſimilitudine quadã capræ dicuntur : unde capreoli: Capræ ipſe uel a carpẽdo ſumma uirgalatarum uel a crurum crepitu: Capreaꝝ genera cõpluria enumerat Plinius in octauo:Sunt Ibices maximæ pernicitatis:Eſt Dama quæ raro manſueſcit nebros etiã appellata. Vnde Nebrides pelles damarum quibus in liberi patris Orgiis uſi ſunt antiquiores : Sunt Rupi

Capreæ
Dorcas
Ibices
Dama
Nebrides

Pygardi capreæ:ſunt Pygardi:Sunt Oryges ſoli contrario pilo
Oryges ueſtiti & ad caput uerſo :Sunt Strepſicerotes.& Plati
Strepſicerotes cerotes:hi a cornibus latis:illi a contortis nomen ade-
pti:multaq; alia haud diſſimilia:quorum quædã alpes
Platiceros quædam tranſmarini ſitus mittunt.

Herinacei HErinacei ſpinis contecti ſunt:Ariſtoteles hiſt.ani-
malium primo:Pilos effigie aculei ſpiculatos ge
nus quoddam pilorũ eſſe exiſtimandum eſt.qua-
les herinacei aut hiſtrices gerunt : uicem enim uillorũ
Heiecces non pedum ut echinorum aculei præſtant. hi & heri-
ces q; ſpinis horreant dicti ĩ ſepibus dumoſis & uineis
per autumnum præcipue diuerſantur : conduntur in
arbores hyeme:& cibis per æſtatem paratis ueſcũtur
Vbi ſenſere uenatores contractis ore & pedibus con-
uoluuntur in formam pilæ ne quid compræhẽdi poſ
Hiſtrices ſit preter aculeos:ſunt e genere eorum maiores Hiſtri
ces quibus longiores aculei & cũ tendunt cutem miſſi
les : Herinaceorum caro uẽtrem leniens euſtomacha
eſt ut ſcribit Auicennas.

Glites GLires paruula animalia cũ latẽt ĩ arboribus hye-
me ſomno pingueſcũt:ut Ariſtoteles autor ẽ:hĩc
epigrãmatarius poeta ĩ Xeniis:tota mihi dormit
hyems & pinguior illo tẽpore ſum quo me nil niſi ſõ
nus alit:Inter ganeatos cibos numerabãtur apud ma-
iores adeo ut Cenſoriæ legis principes:Q.Scaurus &
Viuaria glirium Marcus in conſulatu illos cænis ademerint: At Fului-
us Hirpinus uiuaria eorum in doliis excogitauit.

Simiae SImiæ hoĩnum figuris proxima alalia apud nos in
Cercopitheci delitiis habentur omĩum fere rerum imitatrices.
Cauda hæ carẽt:ſunt tamẽ in genere earũ cauda
tae Cercopitheci ut ſcribit Solinus:quorum Mattialis
Simii lemmate ꝓpoſito meminit ĩ apophoretis: Calli-
dus emiſſas ellidere Simius haſtã:Si mihi cauda foret
cercopithecus eram Nã Simio mira eſt ſolertia græci
Pithecon uocant : Latrunculis fictis cæra hunc luſiſſe

Mutianus autor eſt. Simias fert Libya ut teſtimonio Poſidonii refert Strabo libro .xvii. Et.xv. Indiæ ſiluã ſupra Emodos mõtes abundare cercopitecis: Cebum alii caudatam Simiam interpretant̃: in ſimiarum genere numerant̃: & Sphinges mãmis prominentibus ac dociles ad feritatis obliuionẽ: & Cenocephali a capite canino: & ſatyri ex libidine nomen adepti quos ægypanes nõnulli uocitant: Simiæ ipſe quia ſimæ ſint ideſt naribus depreſſis: Simi autẽ cõtrarius eſt Silus: unde Silæ galeæ: Alii tamen dictas uoluere quaſi mimias: hoc eſt imitatrices: quæ in Leporario rarenter tenent̃. Sed catenula in qualibet fere ædiũ parte ligantur ut conſpici poſſint atque delectent: cũ hæ turpiſſimæ beſtiæ uocẽtur ab Ennio: credunt tamen ſuos catulos eſſe omniũ formoſiſſimos: id quod pleriſque noſtrum qui ſcribimus euenit. Et de Roborario hactenus: Cæterorum namque aĩalium ut Biſontis: monocerotis quem Vnicornẽ latini Rhinocerotis: Lupi: Vulpeculæ: mellis ideſt Taxi: Lincis Vri hyenæ: Caſtoris: Qui fiber: Muſtellæ aucupibus cũ miteſcit ſeruiẽtis & lutræ aquaticæ: quorum ſpẽs uarias Solinus Pli: Alber. magnus & Ariſt. tradidere nihil attinet formas referre: quoniam eorum q̃dã apud nos nunq̃ uel raro uidẽt̃: q̃dã autẽ cũ ſint uel mẽſis explodũt̃: uel minime mãſueſcũt: quod ſi forte cõtigerit parum uel nihil delectãt: His igit̃ omiſſis ſtabulũ ſubiũgimus: ĩ quo mulum equũ aſinũ aĩalia hoĩni ĩpẽſius neceſſaria: Camellumque & ſi Italiæ: fere incognitus ſit. Canem denique ut cuſtodiam ponemus: cæteraque quæ conuenire uidebantur annotabimus: Bouem uero Taurum: & ex his Vitulos ac Iunices: Bubalos colore nigro: Suem: Verrẽ & inde Nefrendes: Maialeſque: materiam numeroſam ganeæ: Sincipita glandia: Abdomina Iecuſcula: Vuluas lumbos: callum exhibentes: Ouẽ pecudẽ ue & arietẽ e quibus agni puriſſimi & ueruece: Caprã: Hircũ; unde hædi cibis gratiſſimi: & reliq̃ ſi q̃ ſũt greges & armẽta Quũ urbanã domũ nõ uillã deſcribim⁹ ꝑtermittem⁹.

Cebus
Sphinges
Cynocephali
Satyri
Aegypanes
Simus
Silus

Biſſon
Lupus
Vulpecula
Vnicornis
Mellis
Linx
Vri
Hyena
Caſtor
Lutra
Monoceros

STABVLVM CAPVT. VIII.

Stabulum
Equile
Hara
Ouile
Bobile
Caprile

STABVLVM Vbi greges & armẽta clauduntur locum generaliter appellamus: nã ubi eq tenentur ſpecialiter equile ubi oues ouile: ubi ſues harã dixere: Bobile quoq; a bobus: Caprile a capris nomĩa traxerũt. Stabula ipſa & deuexa & aut glarea aut ſabulo ſaxoue ſtrata eſſe oportet: ut humorẽ reſpuere aut exſorbere & trãſmittere ualeãt ſpectareq; ad meridiem ut facile ſiccẽtur: & frigidis uentis non ſint obnoxia: Vnde apud nos ea maxime parte quia equi ad preſepia ſtare ſoliti ſunt Silicãtur. i. Silice lapide uulgari ſternunt̃ quæ ex lateribus quoq; uocant Silicata: ſed p̃ cæteris opere p̃tiũ eſt & tutiſſimũ aduerſus ignẽ Stabula p teſtudinẽ cõcamerare: ꝓpter fœnum paleas & ſtramẽta quæ in illis habentur parte ſuperiore: quã fœnile recte appellabimus: Dicuntur & ſtabula hoĩum diuerſoria & hoſpitia: ĩ quo ſignificatu accipit ſæpicule Petronius Arbiter ĩ ſatyris: & Apuleius ac diuus Hyeronimus ĩ euãgelio Stabulariũ pro hoſpite uiatores p̃tio recipiente poſuerũt: Vlpianus iurecõſultus Caupones ĩquit & ſtabularios eos æque accipĩemus: q cauponã & ſtabulũ exercent: Vnde & Proſtibulæ meretrices dictæ: ꝙ quæſtus copioſioris gratia cõcurrẽtibus illuc aduenis manſiones ante ſtabula habuere. Qui apud nos curam ſtabuli & equorũ habent Stabularii dicuntur magiſtro ſtabuli obtemperantes.

Fœnile

Stabularius

Proſtibulæ

Magiſter Stabuli

Equi

EQuos ãnis quĩquagenis uiuere: fœĩas mĩore ſpatio creditũ ẽ: Scythæ fœĩnis ut nũc noſtri q ſunt curſores caballarii uti malluere: ſed ĩ p̃liis: ꝙ urinã curſu nõ ĩpedito reddãt: hic ab Hiſtoricis celebrãt̃ equæ Cymonis: q̃ tres uictorias olympicas reportarũt

& mortuæ athenis ſepultæ ſunt. Itē Euagoræ laconici:
q̄ etiā ſū ī ludis æleis uictrices fuere: Libidie ex fœīnis
potiſſimū incēdunt: mox uaccæ ut ſcribit Ariſtot. Equi Equire
unt itaq̨: Vnde id uerbū ab hoc uno aīali trahit male
dicto ī uirofas mulieres & libidinoſas. Euētari quoq̨ p
id tēpus credunt: ita affectæ currunt relicta ſocietate: Subare
Simile eſt hoc uitiū quod ſubare ī ſuibus dicit: in cani Catulire
bus catulire: Curſus fit nō orientē uerſus aut occidētē: Hippomanes
ſed ex aduerſo auſtri aut aquilonis. Idq̨ emittūt quod Apria
Hippomanes uocitat: ueluti ſues quod apriā nūcupāt: Equitium
Libido extinguit uel iuba detōſa: uel equo admiſſario Mandra
ex equitio ideſt mandra equoꝝ admiſſo: Iuba certiſſi
mus autor poſteris etiā ꝓdēdum putauit a ſemirami
de Nini regis uxore equū ad coitū uſq̨ adamatū: Fide Fides equoꝝ
liſſimi hoībus ſunt. Vnde & ob amiſſos dn̄os triſtant:
& lachrymas īterdū fūdūt. Interfecto Nicomede rege
equus q illius fuerat īedia uitā finiuit. Vulneratus itē Bucephalas
ī ꝑlio equus Magni Alexādri Bucephalas rege ī alium
trāſcēdere minime paſſus ē. Idē regiis inſtratus ephip
piis neminē q̄ ipſum dorſo excepit: ut referūt. Q. Cur
tius: Solinus: Plutarchus: & Iuſtinus. Nec Cæſaris Di
ctatoris equū quemq̄ aliū dorſo excepiſſe legimus: eū
dēq̨ priores pedes hoīnis ſimiles habuiſſe locupletiſſi
mus teſtis ē Trāquillus: Qua effigie ante ueneris geni
tricis ædē poſitus ē: Equoꝝ autē alii Gradarii: Aſturco
nes & Veredi: Gradarii molli gradu & ſine ſuccuſſa Gradarii
tura incedunt: cōtra Succuſſores: quos alii Succuſſato Succuſſones
res frequētes ſeſſorē inquietāt. Vnde nomē ſortiti: Nā Aſturcones
Marcello autore ſuccuſſare ē frequēter excutere: aſtur
cones molli greſſu alternaq̨ glomeratione incedentes
equitē minime cōcutiunt: Pli. ſcribit ī hiſpania eſſe gē
tē āſturiam equoꝝ feracē. Tieldones appellant: minori Tieldones
forma aſturcones gignentes quibus in curſu nō uulga
ris ſit gradus: ſed mollis alterno crurū explicatu glo Arulatores
meratio. Inde Equiſiones & arulatores ſiue mauis

Cociones — Cociones arte & induſtria talē poſtea gradus glome-
Tollutares — rationem equis dederunt:nonnulli Tollutares uocant
Ab aſturia regione Aſturcones nuncupati: Martialis
Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues
Venit ab auriferis gentibus aſtur equus:& Silius Itali
cus punicoꝝ tertio de aſturibus populis loquens. His
paruus ſonipes nec marti notus at idē:aut ī concuſſo
glomerat ueſtigia dorſo: Seneca tamē epiſtolarū.xiiii.
ad Luciliū:Ita inquit nō oībus obeſis manis & aſturco
nibus & Tollutariis ꝑferes illū unicū equum ab ipſo
Catone defrictum:Veredi uelociſſimi ī curſu dicuntur
quibus maiores uſi ſuut ī uenatione:hīc exiit illud epi-
Veredi — grāmatarii poetæ:Stagula ſuccincti uenator ſume Ve-
Stratiotici — redi:Talibus noſtra tēpeſtate utūtur Lancearii eq̄ſtres
Cantherii — Stratioticos quos dicunt Lanceas manibus reciprocā-
tes.cōmendātur ad hoc Turcorum caballi teſticulis ut
plurimum ademptis(Cantherios uocant)perniciſſimi:
nā cantherius equus caſtratus eſt:A ueredis curſores
Veredarii — ſiue mauis tabellarios equeſtres celeri celeritate litte-
Caballarii — ras ꝑferentes Veredarios ut a caballis alii caballarios
Equulei — appellāt:qui teſte Iulio firmico ſub equi cæleſtis ſyderē
Mani — naſcuntur:Sunt & equulei : equi puſilli mani & dimi-
Manuli — nutiua uoce manuli de quibus Plinius Cecilius & Ho
ratius meminerunt.Hos etiā Buricos nominant ut eſt
Burici — apud Acronem & Porphirionem . Omnium pedibus
ſoleas e ferro addimus:At Nero olim mulis ſuis exar
gento:Et Plinius ī.xxxiii.Vaſa inquit coquinaria ex ar
gento Caluus orator fieri conqueritur:Sed nosCarru
cas ex argento celare inuenimus.Noſtraq; ætate Pop-
Soleæ — pea coniunx Neronis principis delicatioribus iumētis
Currules — ſuis Soleas ex auro quoq; induere ſolebat:nam ad cur
Carrucarii — rum equi iungūtur:Hinc currules & Biiuges & a car-
Carpētarii — ruca carrucarii:a carpento carpentarii : a Rheda rhe
Equi — darii nomina traxerūt.Sed mulos primū cœptos cur-
Rhedarii — ru uehiculoq; adiūgi creditū teſte Pōpeio:Equos autē

Neptunum primo domaſſe exiſtimant Cretenſes ar/temq; ab eo equitandi īſtitutam: ex quo Hippius ſit cognominatus: Vnde Papini. in Thebaide. Neptunus equo ſi certa priorum fama patet primus teneris leſiſſe lupatis Ora & littoreo domitaſſe in puluere fertur. Plinius equo uehi Bellorophontem īſtituiſſe autor ē: & ex equo pugnare theſſalos qui Centauri ſunt appellati: Cabali namq; bello aptiſſima ſunt animalia. Hinc Lucretius: Lanigeræ pecudes & equorum duellica ꝓles: hic eſt Bellorophontes qui aduerſus chimærã pegaſo equo alato uſus eſt ad uictoriam ut mythici fabulant' Is in Helicone boetiæ mõte ungula ſaxum feriēs fontem eduxit Hippocrenem ut Aratus & Higinius tradidere: Ex hiſtoria eſt equidem aligeros ī æthiopia equos naſci: quos Pegaſos nominant Plinio in octauo & Alberto Magno in.xxii.autoribus:

Equi primo domiti

Ex equo pugnare

Pegaſi

Mulus

MVlus q græce ημιονοσ ex equa & aſino ut notiſſimum eſt gignitur animal uiribus in labore eximium: optimus ad generationē aſinus habet' qui equam pullus ſuxerit: Hinc admittunt de īduſtria: quos hippothelas uocant tãq̃ equimulgos: qui uiribus bonis modo equorum ſuperueniētes in paſcuis coeãt at ex equo & aſina genitus pullus hinnulus uocatur ut ſcribit Plinius & Varro: Mulum octuaginta annis uixiſſe athenienſium monamētis apparet: Mulæ ipſæ non pariunt: quoniã ex differentibus ſpetie aĩalibus cõſtant: & nõ hiſdē p naturam & tēperamētum ſeminibus us ſētire uidet' aphrodiſeus ī ꝓblematibus: Sũt tamē ī Syria quæ pariãt: ſed ſui generis ut refert Ariſtoteles hiſt.aĩalium primo. At mulus ipſe ſeptēnis īplere poteſt: cum equa etiã cõiunctus Hinnum ꝓcreauit Mulorum ductor mulio nuncupat'. ſicut equiſio equorum: bubulcus boum: qui & Buſequa: nam Agaſo ab agēdo generale uerbum eſt: Plinius ī.xxxv. Athenion Agaſonē cum equo pinxit: Apuleius ī metamorphoſi:

Hippothelæ

Hinulus

Mulæ ſteriſes

Hinnus

Mulio

Equiſio

Bubulcus

Bubſequa

Agaſo
Opilio
Aepolus
Suarius
Porcarius
Calcitro
Aſinus

An te nos tractamus inciuiliter: qui noſtrum Aſinum furatus abducis: quin potius effaris: ubi puerum eiuſdē Agaſonē necatum ſilicet occultaris: Opilio ouiū quaſi ouilio: Suarius ſuum qui porcarius: & Aepulus ex græco quaſi Aegolus caprarum. Muli calcitrones ideſt calcibus infeſtantes uitio arcētur uini crebriore potu.

Asinum quadringentis numis emptum. Q. Axio ſenatori haud ſcio an oīum ꝑtio aīalium uicto inquit Plinius: Plagarum & penuriæ tolerantiſſimus negligētiam cuſtodis. fortiſſime ſuſtinet: tardiuſq; reliquis armentis deficit. Nā ut notat Columella: Laboris & famis maxime patiēs raro morbis afficitur: frigore tamen obrigeſcit ut pote natura frigidus: unde & ī pō to & ī ſcithia nō naſcitur ut Aphrodiſeus & Ariſtoteles tradidere: Pullos aſinarum epulari Mœcenas inſtituit: multum eo tēpore prælatos onagris: poſt eum interiit autoritas ſaporis: Onagri ipſi e ſilueſtri genere: unde nomen: ī phrygia & lycaonia ꝑcipui cū uenatibus agitant̄ ita eminus lapides calcitrando emittūt ut inſequentiū perforent pectora aut perfractis oſſibus capita ipſa diſplodant: hinc in re bellica tormentum quoddā onagri nomen accepit ut ſcribit Ammianus: Pullis eorū ceu ſapore ꝑſtantibus Africa gloriat̄: quos Laliſiones appellat: Martialis in Xeniis. Cum tener eſt Onager ſolaq; Laliſio matre Paſcit̄: hoc īfans ſed breue nomen habet. In græcia Aſini arcadici nobilitati: in Italia Reatini. M. Varro rei ruſticæ ſecundo ſcriptum reliquit ſua memoria Aſinū ueniſſe Seſtertiis. milibus ſexaginta: & Plinius de aſinis hæc protulit. Quæſtus ex his opima ꝑdia exuperat: notum eſt ī celtiberia ſingulas emi quadragenis milibus numorum. Quartos in his dentes a diiudicāda ætate gnomones dicemus ut ex Ariſtotele hauſimus: apud quē etiā ad quadrupedū ætatem dinoſcendā hoc ſcitu dignū & experiētia cognitum legimus: cutē pretētā maxillis detractā & mox

Pullus aſinus
Onagri
Laliſio
Gnomones dentes

relaxatam illico in ſuum locum redeuntem indicium prӕbere recentioris quadrupedis: at diutius rugatam permanentem ueteris ſignum oſtentare. Signũ equi ſenis

CAmelos inter armenta paſcit oriens: Bactri eos mittunt & Arabia ut ſcribit Diodorus: Sed ĩ hoc differunt q̄ arabici bina in dorſo habent tubercula: ſingula bactriãi. Ad miniſterium duplex habẽtur onerum.n.ſalmas iumentorum uſce dorſo ferunt: ut tradit Caius Iureconſultus ad.l.aquiliã ideoq̧ itẽr doſſuaria aĩalia numerãdi & equitatum ꝑbent in prœliis perniciores: ſed in primis fœminӕ: coituri ſolitudines petunt ut Elephãtes: matres nunq̃ ſuperueniunt: ſi qs etiã cogere uelit non patiunt᷑: Cum de ĩduſtria cuſtos in uenerẽ cum matre miſcere camelum feciſſet: Is re cognita ſceleris commiſſi anxius camelarium paulopoſt morſu interemit ut refert Ariſtoteles hiſt.aĩalium nono. Sitim quatriduo tolerant: potu non gaudẽt niſi aquã prius turbidauerint: equos impẽſius odere: formidat & equus Camelum adeo equidẽ ut ſpetiẽ eius ĩtueri nec odorẽ ſentire ſuſtineat ut autor eſt Herodotus: Durant in annos quinquagenos quidam & in cẽtenos teſtibus: Plinio in. viii. & Solino in collectaneis: Primum autem camelos uidere romani qui cum Scipione Antiochum deuicere: atq̧ iterum qui cũ Archelao ad Orchomenum & chӕroniã dimicarunt ut Plutarchus in Lucullo atteſtatur: Nunc paſſim Dromedarios appellamus inter ueterina animalia numerãdos: qua dictione ut nomen indicat notamus animalia ad uecturas idonea: hinc Veterinarii curam ueterinorum profitentes: qui & Cteniatri.i.Iumentarii a medella iumentorum dicti apud nos conſueuere etiam illa locãda domi nutricare ad quӕſtum: Vnde equos mulos aſinos meritorios uocitamus: ſicut ſcorta meritoria & tabernam meritoriam: Oroſius: E taberna meritoria fons olei terram exundauit.

Camelli

Salmӕ

Inceſte nota

Dromedarii

Veterina

Veterinarii

Eq meritoriũ

Scorta meritoria

Taberna meritoria

Canis

CAnis qui græce κύων ad totius domus ſed præcipue ſtabuli cuſtodiã tam in oppidis q̃ pagis eligendus eſt.familiam nãq; & pecora obſeruat latratu fures indicando:Quis famulus inquit Columella amãtior dñi:quis fidelior comes:quis cuſtos ĩcorruptior:quis excubitor ĩueniri põt uigilãtior:quis deniq; ultor & uindex cõſtantior.Garamantũ regẽ canes ducẽti reſiſtentibus ſeſe opponentes ab exilio reduxerũt: Colophonii & caſtabalẽſes ad bella canum agmina & cohortes habuere:Volcatiũ ẽt nobilẽ qui autore Plinio ius ciuile Caſſeliũ docuit e ſuburbano aſturcone redeuntẽ cum adueſperauiſſet canis a graſſatore defẽdit:Soli canes nomina ſua recognoſcunt:Itinerũ meminerunt:uocem domeſticã agnoſcũt:dominos æqualiter & fideliter omnes diligunt:hinc Lucretius: Canũ fido cũ pectore corda.Liſimachi regis canis flammæ ſe iniecit rogo domini accenſo & pariter igne eſt abſũptus:Iaſonis quoq; licii interfecti canis inedia uitam finiuit:Aluntur etiãnũ canes ad uenationem:hinc uenatici dicti:quorũ alii lepores capreolos & id genus cætera curſu ꝑuenientes mordicus appræhendunt atq; interimunt:Alii ſagaces odore ferarũ ueſtigia ſcrutãtur: & uenatiões retiariã accipitrinã & curſoriã adiuuant. hi pendulas & ampliores aures ſortiti Plaudorum nomen acceperunt:Si qui aduerſus apros ſpumantes:lupos rapaces: Vrſos informes : & ferociora animalia emittuntur : collum corio cum clauis acutis & eminẽtioribus cui millus nomen eſt ueſtiti prodeunt.Venandi uero modum Curetes induxere ut eſt apud Diodorum:ſuſcepere poſtea cæteri:& in primis perſarum reges tanq̃ ueriſſimam rerum bellicarum meditationẽ : commendatur a Platone in libro ſeptimo de legibus cum ſit canibus equis & corporeis uiribus quicumq; habuerit horoſcopũ ĩ q̃rta pte leõis erit uẽator:ut Firmicus teſtat':Sũt & cães ſpõte ĩuẽationẽ exeũtes ꝑdãq;

Canum fides

Canũmẽoria

Venatici cães

Sagaces cães
Plaudi

Millus
Venãdi mos
primo

domum referentes Vertagi nuncupati Martialis non — Vertagus
ſibi ſed domino uenat᷑ Vertagus acer illeſum leporē — Mellitei
qui tibi dente feret. Sunt præterea mellitei a loco par/
uuli in deliciis olim fœminaꝶ ut nunc præſertim reli/
gioni addictarum celebrati.

PRæſepiū dicit᷑ ubi iumentis cibus miniſtrat᷑: hinc — Praeſepium
Poeta aut intus clauſos ſatura ad p̄ſepia ſeruant
Apuleius Metamorpho. ſexto. Præſepium meum
ordeo paſſim repleri iubet fœnumqꝫ bactriano came/
lo ſufficiens apponi. Columella. In ſtabulo ſint ampla
præſepia ſuper quæ trāſuerſi aſſeres in modum iugeri
a terra ſeptem pedibus ellati configant᷑. Ad quos reli/
gari poſſint Iuuenci. At Præſepe ipſum ꝓprie ſtabulū — Praeſepe
dicetur: Lignum uero ad quod equos cæteraqꝫ iumen/ — Capiſtrum
ta capiſtris ita enim ipſa Lora dicuntur religare ſole/ — Vacerra
mus nō aliter ꝙ̄ ad anſulam uel uncinum uacerra no/ — Lora
minatur: Columella clatrorū genus uaceras appellat: — Anſula
quibus e robore factis caueæ muniuntur.

FVrculæ ſiue furcillæ dicunt᷑ quibus & frumenta — Furculae
cillent᷑ ideſt mouent᷑: nā cillere eſt mouere ut ſcri/
bit Seruius & quibus fœnum palea & id genus
reliqua iumentis miniſtrantur: hiſdem ruſtici in fœno
colligēdo utunt᷑. M. Varro rei ruſticæ primo. Herba cū
creſcere deſiit & æſtibus areſcit ſubſecari debet & q̄d
pareſcat furcillis uerſari. Furculæ ipſe uident᷑ a furca — Furcilles
hypocoriſticos deductæ. Furcilles quoqꝫ e ferro dici/ — Fimus
mus bidentatos uel tridentatos quibus utuntur ſtabu — Fimetum
lari ad excrementa iumentorum paleis mixta fimum
appellāt unde fimeta ꝙ̄ Sterquilinia e ſtabulo eiiciēda

RAſtelli ꝓprie quibus ꝑ fœniſecia feſtucas abradi — Raſtelli
mus a quo abraſu Raſtelli ſunt noīati ut autor ē
M. Varro ī libris līguæ latinæ: & rei ruſti. primo.
Tum de pratis īquit ſtipulā raſtellis eradi atqꝫ addere — Sicilire
fœniſecio cumulū: quo facto ſiciliēda prata ideſt falci/
bus cōſectāda quæ fœniſecæ p̄terierunt. Veꝝ & ſtabu

lariorum uſibus deputantur.Hiſdẽ quoq; terram effo diunt.Vnde Suetonius in Nerone:Tubaq; ſigno dato primus raſtello humũ effodit & corbulæ cõgeſtã hu/ meris extulit:colligit̃ aũt fœnũ p fœniſeces & cæteros ĩ metas: ſtrues uel cumules quas Columella uidet̃ Stri gas uocare.nã Strigæ ordĩes ſũt re℞ iter ſe cõpacta℞.

Fœnum

FOeno aluntur iumẽta:datur & ſtramentũ equos uero generoſiores & ad curſum pſertim paratos quos barbaricos dicimus: paleis & Zeatico hor/ deaceoue cibario qui ſunt princi pum equiſones alere cõſueuerũt.At uerno tẽpore equis iunioribus ĩprimis p cõtinuos dies pluſculos Farrago exhibet̃:qua & pur gant̃ & obeſiores euadũt: de hac Plinius i.xviii.Pom/ peius &.M.Varro ĩ re ruſtica meminerũt:hoc ſcitu di/ gnum eſt quod refert Ariſtoteles hiſt.aĩalium octauo: Farraginẽ pilum expolire.cum frugibus grauida eſt: ĩ utilẽ cum duris iam ariſtis inhorreſcit.Fœnum autem ipſum & fœſtuca autore Põpeio a fœtu nomina traxe runt a fœno Fœniſecæ qui fœnariis falcibus fœnũ in pratis ſecant:Columella rei ruſticæ ſecũdo.Ita necubi ferramẽtum fœniſecis poſſit offendere alii fœnũ a fœ nore deducunt q nil aliud ſine aliqua cura tantũ fœ/ noris præbeat.Vnde prata:e quibus fœnũ. antiqui di/ xere quaſi parata:Fœnũ mẽſe maio primũ ſecãt fœni/ ſecæ tũ et iã poſtea maxĩeq; ſi prata ſint irrigua quod ſero natum & fere autũnale Cordum nuncupamus: Plinius:Rurſus inquit deſecta rigari oportet:ut ſecetur fœnum autũnale quod Cordum uocant.Veluti corda frumẽta tarde matureſcẽtia dicuntur autore Põpeio Itẽ cordi agni qui & ſocordes poſt tẽpus cũ remãſerit ĩuoluis ĩtimis ut tradit.M.Varro rei ruſticæ ſecundo.

Farrago

Fœſtuca

Fœniſecæ

Fœnariæ falces

Prata

Cordum fœnum

Corda frumenta

Cordi agni

Socordes

Stramentum

Spicilegium

STramentũ e ſtipula faciũt:ſed optimũ cũ nondũ pluerit & ãte ſpicilegiũ:quo relictas ſpicas colligũt ſicut Racemos relictos in Racematione:Plinius in xviii.Vbi fœni inopia ſtramento paleam querũt: Item

alibi de hordeo loquens: Palea ex optimis ſtramento uero eius nullum comparatur: &.M.Varro rei ruſticæ primo: Infra manũ ſtramẽtũ quod terræ hæret poſtea ſubſecat̃: Cõtra quod cum ſpica ſtramẽtum hæret corbibus ĩ aream defertur. ubi diſcedit ĩ aperto loco palã a quo nominata poteſt eſſe palea: ſtramẽtum a ſtando ut ſtramen dictum putãt: aliii a ſtratu ꝙ pecori ſubſternatur: Palea ipſa e culmis tenuior & minutior impendio ꝓbat̃: Plures gẽtium ea pro fœno utunt̃: optima eſt e milio proxima ex hordeo: peſſima e tritico ꝑter ꝗ iuuentus opere laborantibus: noſtri ſubſtratu animalium illam præcipue ſeruare conſueuerunt. Datur & per hyemem interdum armentis: Cæteris præfert̃ Viciæ palea in cibariis ſi mature fuerit collecta. Stramen Palea

FIſcina a ferẽdo nomen accepit ut ſcribit.M.Var. ea namq; feruntur paleæ fœnum frõdes & id genus reliqua. Ouidius: Vnde data eſt egre fiſcina frõdis oui: Et Plinius frondarias fiſcinas quatuor ĩplere frondatorem iuſtum eſſe autumat: Inde fiſcella uas deducta e iũcis aut uimine qua caſeus format̃: Diuus Hieronymus ad ruſticum: Vel fiſcellam texe iunco uel caniſtrũ lentis plecte uiminibus. Tibullus. Tunc fiſcella leui detexta eſt uimine iunci: raraq; per nexus eſt uia facta ſero ab ea fiſcellus ut opinor caſei mollis appetitor nuncupatur: Eſt & fiſcella e uiminibus funiculiſue cõtexta qua boum ora: fauceſq; muloꝝ capiſtrant̃: Plinius in.xviii. Fiſcellis capiſtrari boues oportet ne germinum tenera ꝑcerpant: Fiſcina item olei factores utũtur ut idem.xv.oſtendit. Fiſcina Fiſcella Fiſcellus

STrigillis inſtrumẽtũ e ferro dẽtatum a ſtringẽdo quod radere ſignificat dici põt quo equos & id genꝰ iumẽta expolire ſolent eqſones e corpore ſordes ab radẽdo: apud ãtiquos ꝓprie ad uſus balnei ſtrigiles fuere ut dicemus: Strigiles etiãnũ ſermõe uernaculo piſciculi ꝗdã dicũt̃ quoꝝ freqns ſit captura p Strigllis

hyemes: hi ueru toſti ſale aceto oliuo pipere & Cinamomo conditi paropſide: in cibis non improbantur.

Frena

Frena quibus equi cohercẽtur. Seneca: hippolytus arctis cõtinet frenis equos: Ea in uenere peletronii qui & ſtrata equorum primi mõſtrauerũt: Oreas quibus ora frenantur ſicut aureas quæ ad aures religantur autore Pompeio dicemus. Aſt poſtomis ad cohibẽdam tenaciam naribus ĩponitur ut tradit Nonius Marcellus. Eſt & inter frena lupus quem lupatum nõnulli. hinc Poeta: duris parere lupatis: & Papinius in Achil. Non aſpera pbet ora lupis. Eſt & camus quo Dauidis Pſalmo. xxxi. uſus eſt Diuus Hieronymus. Niſi potius hi fuerunt ſeptuaginta interpretes quorum Pſalterium ĩ eccleſia cantatur.

Strata equorum primo
Oreæ
Aureæ
Poſtomis
Lupus
Luparum
Camus

Habenæ
Retinacula

Habenæ quæ & retinacula frenis annexa ſunt lora manuque tenentur ut equum in gyros flectere impellere & retinere ualeamus. Vergilius de turno manibus mollitur habenas. Silius Italicus punicorum ſeptimo. Ferrato calce atque effuſa largus habena cunctantẽ impellebat equum: ubi per calcẽ ferratũ calcaria e ferro intellexit quibus equos concitamus: nõ aliter q̃ flagellis e ſummis arborũ partibus e loris e neruo taurino.

Calcaria
Flagellum

Ephippium
Cingulæ

Ephippium ſella dicitur quæ equis ad molliorem uecturam imponitur & loris canabinis quæ cingulas uocitant uentrem cingentibus ne diffluat cõtinetur. Martialis Ephippii lemmate pposito ĩ apophoretis. Stragula ſuccincti uenator ſume ueredi. Nã ſolet a nudo ſurgere ficus equo. Inde equi ephippiati quorum contrarii ſunt noſtris deſultorii nuncupati quod ex his facile deſiliant deſultores: qui teſte Manilio in quinto aſtronomiæ fiunt ſub ſigno Eniochi. At generaliter omnia quæ mulis equiſue inſternuntur Strata dixere: & equos ſtratos ac inſtratos eis ornatos. T. Liuius de ſecundo bello punico. Armatos deinde inſtratiſque

Ephippiati equi
Deſultorii
Deſultores
Strata

equis ſignū expectare:& ab urbe cōd.Libro.vii.Mulis ſtrata detrahi iubet:Seneca ad Luciliū: Stultus eſt qui equum ēpturus nō ipſū inſpicit ſed ſtratū eius & frenos.Silius: Stratūq; oſtro quē ceperat ipſe cornipedē. Ephippio autem dextra aut ſiniſtra loris quibuſdam ferreæ machinulæ adduntur:quas ſtapedes elegāter & latialiter appellabimus:quia in his ſeſſores dum terga premūt equorū pedes habere cōſueuerūt:apud maiores ut ī ſtatuis eqſtribus apparet nō fuere:Ephippium ipſū dicit́ q; ſupra equū ponat́:nā græci Hippon equū nomiant unde Hippodromus:Hippiatros equomedicus: hippocampus piſcis : hippomanes & carūcula & uirus:hippona dea equo℞ ſicut bobona boū : Hippoconii uero māgones ab equis cōponendis colorē fuco: robur inani ſagina ut ait Quintilianus mētientes. Stapedes Hippos Hippomanes Hippona Bobona Hippoconi

MOnile nou ſolum mulierum ornatus dicitur:ſed equo℞ etiam pendens a collo in pectus ut ſcribit Pompeius: Ouidius ī Faſtis Dat digitis gemmas dat longa monilia colloAul.Gel.in noct. atti.equitatum īquit frenis ephippiis monilibus phaleriſq; prefulgentem: quæ uerba apud Macrobium in ſaturnal. recitat pretextatus:&Poeta de equis latini Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent Monile

POſtilena in curuum lignum ſiue craſſius lorum dicetur quod ſub iumentorum cauda poſuere : eo q; a poſteriore parte habeatur : Plautus:ī caſina Ita te a gerunda aqua curuum faciā probe ut poſtilena poſſit ex te fieri: hinc per contrarium Antilena qua pectus cingitur ut pectorali:Sed & cingulas laterales legimus a lateribus quæ cingūt:adduntur omnibus bullæ ex orichalco ī primis orbiculatæ extuberāteſq; ad ornatum & ſplendorum : Poſtilena Antilena

PHaleræ equo℞ ornaméta dicūtur a uerbo græco q; illuſtrare ſignificat:Verg.Primus equū phaleris in ſignē uictor habeto:& poeta ſatyrogra Phaleræ

graph⁹ magnoꝶ artificũ frãgebat pocula miles ut pha
eris gauderet equus Inde phaleratus:Suetõius ĩ Clau
dio:Craſſus frugi equo phalerato & ĩ ueſte Palmata:

Helcium

HElcium dicitur ãte pectus equoꝶ & id genus aĩa
lium ab armis.i.humeris pendens ĩſtrumentum
quoddã tractariũ quo & molæ illi p machinulã
in nexe uerſantur :& curricula per temonem trahun/
tur:Vnde & nomen accepit : Helco & . n . græce tra/
ho latine interpretant̃ hinc helciarius apud Martialẽ

Helciarius

qui fune canabino nauẽ trahit aduerſus ũdas: Sidoni
us curuorũ hic corus helciariorũ de Helcio meminit:
Apuleius metamorph.nono:Defectũ alioquin me hel
cio ſparteo dimoto nexu machinæ liberatũ applicãt
preſepio & paulopoſt: helcio tandem abſolutus refe/
ctuiq; ſecure redditus.

Clitellæ

CLitellæ appellant̃ quibus colligatæ ſarcinulæ mu
lis & id genus ueterinis portant̃ ut ſcribit Põpe/
ius:Horatius inſatyricis Sermonibus:hĩc muli ca
puæ clitellas tẽpore ponunt: Inde muli clitellarii:Plau

Clitellarii muli

tus in muſtellaria: Muliones mulos clitellarios habẽt:
ego habeo homĩes clitellarios magni ſunt oneris quic
quid imponas uehunt:operimẽta uero quibus muloꝶ
boumq; dorſa cõtegunt̃ Dorſualia uocant:At ſacnuli
ſcortei ad ferẽda numiſmata ſiue cætera ad iter pere

Bulgæ quae Vulge Hippoperae

grinationẽq; neceſſaria bulgæ dicũt̃ autoꝛ Põpeio:alii
uulgas uocitarũt:Seneca ab equis qbus portãt̃ hippo
peras:Ipſi⁹ hæc uerba ſũt ex libro epiſtolaꝶ ad luciliũ
tertio decimo:M.Cato cẽſorius quẽ tã neceſſariũ Rei
pu.fuit naſci q̃ Scipionẽ:alter.n.cũ hoſtib⁹ noſtris bel/
lũ alter cũ moribus geſſit Cantherio uehebat̃ :hippo/
peris quidẽ ĩpoſitis ut ſecũ utilia portaret:ſunt & mã/
ticæ ac per diminutionem mãticulæ perulæ uiatoriæ.

Mantica Manticula

Aeſopus ille feſtiuiſſimus Apologoꝶ ſcriptor duas mã
ticas ſingulis dedit hominibus Anticã & Poſticã ĩilla
aliena in hac noſtra ſunt uitia: Sed utinã obuerterent̃
ut ſua quiſq; uitia intueri poſſit:aliena non tam facile

poſſet:Veꝝ noſtro uidet manticæ quod intergo eſt:

AVIARIVM CAPVT.VIIII.

ORNITHONES LOca appellamus oĩum alitũ quæ ĩtra parietes domꝰ ſolẽt paſci ut ex.M.Varrone ſcribit A.Gell.noct.attica.ſecũdo: Auiaria quoqꝫ dici poſſũt:ꝙ aues ibi paſcũtur ĩcluſæ.q̃ primus inſtituit clauſis oĩum geneꝝ auibus.M.Lælius Strabo brũduſii equeſtris ordinis:ex eo cœpimus ĩquit Plinius aĩalia carcerĩ cohercere quibus natura cælũ aſſignauerat: Vbi uero opimabantur altilia Saginarium a ſagina dixere: Vnde.M.Varro ſcribit ĩ re ruſtica pullos ãſerinos ĩcludi ſaginario:Eſt & cors quã cohortẽ quoqꝫ dicimus locus cictus parietibus quo gallinas anates & id genus reliqua habere ĩ Villa ſolemus:Vnde cohortales apud rei ruſticæſcriptores gallinæ uocãt᷑: Ouidiꝰ abſtulerat multas illa cohortis aues:& Varro:Coes in qua paſcebãt᷑ gallinæ Græci ornithotrophió noĩant a gallis paſcẽdis q̃s ornithaſ nũcupat᷑ ꝑ cæteris : ĩ eo Includi ſolitas:nã & alias aues:hic ornithogonia de Auitii natura cõmẽtarios legimus:In urbana quoqꝫ domo cortẽ facere poterimus in qua paſcere ciconias grues Pauones gallinas ãſeres & ſimilia dabit᷑ ad uſus quotidiãos

AQuilæ ut refert Aphrodiſæus ĩ ꝓblematis oculorũ acie acutiſſima ĩter aues prĩcipatũ ſibi uẽdicãt numq̃ bibunt ueluti & cætere uolucres aduncæ carniuoræ ꝙ faciunt genera auiũ rectunguia:fulmine nó tãgũt᷑:Vnde armigeri Iouis nom̃ acceperũt:C.Marius ſecundo:cõſulatu romãis aquilã legióibus ſolã dicauit.cum eã añã una cũ lupis eqs apris & minotauris ĩſignis haberẽt:Plura aqlaꝝ eſſe genera ſatis notum ẽ quoꝝ ad uenationẽ nõnullis utimur:hic Aſtures quas

Ornitones
Auiaria
Saginarium
Cors
Aquillæ
Aſtures

Anatariæ aquilæ
Accipitres

ab anatū uenatu Anatarias aqlas latialiter nūcupabimus principes & ditiores ad delicias alumnātur: quēadmodū & accipitres: quibus ſocietate quadam aucupant: ſagacibus catulis aues excitātibus: quas humana gula populetur: Verum lepuſculos etiā aquilæ uenant. Vnde græcis eſt lagophonon: de accipitrū aquilarumq; generibus multa Plinius Albertus magnus & Ariſtoteles tradiderunt apud quos compluria ſi uolueris diligens lector inuenies.

Pauo

PAuo auis Iunonia laudatus expādit colores caudæ aduerſo maxime ſole nā ſic fulgētius radiāt ſed nō ante trimatū: Vnde epigrāmatarius poeta de pauone in Xeniis: Miratis quoties gēmātes explicat alas. Et potes hāc ſæuo tradere dure coquo Eſt illi ut refert Ariſtoteles hiſt. aīalium primo: Cura ornatus & polit a: ueluti māſuetudo elephātis: & uulpibus aſtutia:

Pauo in cibis primo

Pauonē cibi gratia primus occidit orator Hortēſius: ſagīnare uero īſtituit. M. Aufidius Lurco circa nouiſſimū piraticū bellū: redituſq; ex eo quæſtu ſeſtertium ſexagena milia habuit: eius caro nō facile corruptione putreſcit ut Diuus Auguſtinus in dei ciuitate atteſtat.

Phaſianæ

PHaſianæ dictæ a phaſi colchorum fluuio exiſtimantur: Ab argonautis namq; ex ea regione in græciam tranſportatæ ſunt: Id quod Martialis diſticho cui Phaſianæ lēma eſt dilucide oſtēdit: Argoa primum ſum trāſportata carina: ante mihi notum nil niſi phaſis erat: & Petronius arbiter in ſatyris: Iā phaſidis unda orbata eſt auibus: Phaſianæ in cibis præcæteris uolucribus cōmendātur: nutriunt enim impēſius nec ſtomachū ut pote concoctu faciles lædunt: In hāc auem Itim Terei mutatum mythici fabulantur.

Perdices

PErdices libidinoſiſſimæ aues credunt: Plinius in decimo: Illæ quidē & maritos ſuos fallunt: qm̄ ītēperantia libidinis frangunt earū oua ne cubādo detineātur: tunc inter ſe dimicant mares deſiderio

fœminarum uictum aiũt uenerem pati: Id quidem & coturnices:Trogus inquit & Gallinaceos aliquando. Idem Ariſtoteles hiſt.aĩalium nono ſcriptum reliquit: Hinc.M.Varro:Sic perdices quæ ut Archelaus ſcribit uoce maris audita concipiunt: & Solinus: dimicatur circa connubium uictoſq; credunt fœminarum uice ſuſtinere uenerem: Ipſas libido ſic agitat ut ſi uentus a maſculis flauerit fiant pregnantes odore:iucundiſſimi ſunt saporis:& ideo ſolis diuitum menſis apud ueteres ponebantur: Martialis Ponitur Auſonius auis hæc rariſſima menſis:hanc in lautorum mandere ſæpe ſoles.Eſt de illa & noſtrum diſtichon. Sodomiticæ aues

Lautorum dubiis perditix ſodomitica cœnis
Aptior:ægrotis iuſcula ſæpe dedit

Theophraſtus philoſophorũ peritiſſimus omnes in paphlagonia perdices bina corda habere ſcripſit Sicut ĩ cherrõnenſo ad ꝓpõtidẽ Lepores bina habere Iocinora teſtantur plinius & Ariſtoteles.

COturnices a ſono uocis autore Põpeio apud De lon partu deorum inſignẽ primo inuentæ: unde inſula nomen accepit:Ortygias græci nũcupant: neoterici qualeas:Cibos gratiſſimos habent uenenorũ ſemina:nam Eleborum comedunt hoĩbus lœtiferũ:ut refert Aphrodiſeus in Problematibus:Lucretius libro de rerũ natura quarto. Præterea nobis Veratrum eſt acre uenenũ At capreis adipes & coturnicibus auget: quã ob cauſam menſis prudentiorum dãnatæ:ſimulq; propter morbum comitialem deſpui ſuetum:quẽ ſolæ animalium ſentiũt præter hominem: Autores Plinius & Solinus:Hinc nos diſticho luſimus. Coturnices Ortygiæ Qualeæ

In precio ſum nunc olim damnata Coturnix:
Vox nomen:precium dat ſapor ipſe mihi:

Paruæ ſunt Auiculæ: & cum ad nos uenerint potius terreſtres q̃ ſublimes:nam aduenæ ſunt:ut hirundines per uer ueniẽtes ad nos:flare incipiẽte fauonio: quem Hirundo

Chelidon ob id chelidoniam uocarunt a uiſu hirundinis quæ
Chelidonia græce chelidon. Hinc chelidonia herba :qua oculis
Glottis pullorum in nidulo uiſum reſtituunt: Ariſtoteles hiſt.
Ottus animalium octauo ſcribit Coturnices abire ducibus
Ortygome glottide otto & ortigometra atq; etiam Cinchramo
tra a quo & noctu inquit reuocantur.

Cinchramus Porphyrio auis eſt laudatiſſima in comagene:no
Porphyrio bilior tamen balearica ut tradit Plinius : Cui in-
ter aues Hæmatopodas a colore pedũ ſanguĩeo
Roſtrum numerandæ roſtrum quod pro maxillis aues habere
teſtis eſt Ariſtoteles & prælonga crura rubent: Auium
ſola morſu bibens cibũ oẽm aqua tinctum ad roſtrũ
pedibus ueluti manu affert : de illa diſticho meminit
Martialis in Xeniis. Nomen habet magni uolucris tã
parua gigantis & nomẽ Praſini Porphyrionis habet
Hanc ego crediderim eſſe quam *Siculi* & Romani
Coturnix uernacula lingua Coturnicem appellant. Nam aliam
Phœnicopte eſſe a phœnicoptero ex pennis rubẽtibus nomen ade
rus pto certo certius eſt.

Grues Grues.quæ a ſono uocis:excubias nocte diuidunt
capite ſubter alã cõdito dormiunt: alternis pedi
bus inſiſtentes:Dux ipſe detecto capite ꝓſpicit &
quod ſenſerit ore ſignificat:nã de lapide quod dicitur
falſum eſſe Ariſtoteles hiſt.aĩalium.viii.exiſtimauit:Ab
eũt exultimis in ultima flatu ſecundo uolãtes.Hinc ex
ſcythicis campis ad paludes ægypti ſuperiores unde
Pygmei Nilus ꝓfluit uenire dñr.quo in loco cũ pygmeis bellã
tur:Nõ.n.id fabula eſt:Sed certe genus tum hoĩum tũ
etiã equoꝝ puſillũ ut dicit̃ eſt:deguntq; in cauernis ex
quo nomen a ſubeũdis illis accepere:Aetatẽ in his in-
dicat color nã:ſenectute furueſcũt autore Solino:cuius
Y littera rei cauſam reddit Ariſtoteles ultimo de generatiõe:uo
lantes aute ordine quodã.Y.litteram faciunt.Id quod
Palamedẽ depræhẽdiſſe legimus. Diuus Hieronimus
ad Ruſticũ de uita monaſtica Grues inquit unam ſe-

quūt ordine litterato:Martialis. Turbabis ver ſus nec littera tota manebit:unā pdideris ſi Palamedis auē:& Claudianus: Pēdula ceu paruis moturæ bella colonis.
Thracia cum tepido permutant ſtrymona Nilo
Ordinibus uariis per nubila texitur alis
Littera:pennarumq; notis inſcribitur aer:
Plinius In Balearibus inquit inſulis in honore menſarum eſſe Vipiones ſic enim uocant minorē gruem: at Pipiones pulli ſunt columbini.

Ciconiæ lingua carere dicuntur:Sonum enī quem edunt oris potius q̄ uocis eſſe exiſtimarunt: maxima eſt his nec uulgaris pietas ſenectā genitricū uiciſſim educādo ut Ariſtoteles nono hiſt.aīalium autor eſt: Tātus p̄terea honos ī theſſalia ſerpentū exitio ut capitale fuerit Ciconiam occidiſſe:ut refet Solinus: Cornelius Nepos qui ſub diuo Auguſto cæſare deceſſit:cum ſcriberet Turdos paulo ante cœptos ſaginari: addidit Ciconias magis placere quā grues : cum hæc nunc teſte Plinio ales inter primas expetatur illam nemo uelit attigiſſe:Ciconiæ autem Pulli in cibo lippitudini impendio medentur : hos apponere menſis inſtituit Ruffus prætorius ut apud Porphirionē legimus. Ciconia ipſa græce πελαργοσ. Ciconiæ Pulli ciconiæ

Anſer natura ē ad ſenſus & ſtrepitus ales acuta & ſollicita:eidem uigil ineſt cura defēnſo Capitolio maxime celebrata quo tēpore Galli ſenones urbe capta & incenſa duce Brēno capitolium noctu aſcēdentes anſerum ſtrepitu:ac clangore excitato Manlio deiecti fuere: ut ſcribunt.T.Liuius quīto ab urbe condita:Plinius.& Plutarchus in camillo: hinc Lucretius Romulidarum arcis ſeruator candidus anſer : Apud ueteres cōmendabantur in cibis anſeres præſertim iocinore quod fartilibus quibuſdā ī uentre ut creſceret excogitatum eſt:exemptumq; lacte & mulſo magis augeri:Horatius:non ſine farre pīguibus & ficis paſtum Anſer Iecur anſerinum

iecur anſeris albi:Scipio:an Metellus an.M.Seſeius tã tum bonum inuenerit incertum eſt:Cotta quidẽ Meſ ſalinus palmas pedum ex his torrere:atq; patinis cum criſtis gallinaceorum condire monſtrauit: commendã tur apud nos & pluma qua culcitras farcire conſueuĩ mus:& Adipe Liquamine etiam inde excogitato quo præcipue hebræi in condimentis utuntur : locus autẽ proprie ubi anſeres aluntur: chenoboſcion græci ap/ pellauere:nam χὴν χηνὸς anſer eſt.

Pluma áſerina
Adeps
Liquamen
Chẽodoſciõ

Anas

ANas quæ græce νῆσσα a natando nomen accepit: Cicero:ſerpere angues.natare Anaticulas uolare merulas:cornibus uti uidemus boues:Nepas acu leis ſuam deniq; cuiq; naturam eſſe:ad uiuendũ ducẽ: in aquis enĩ libentius q̃ in terra uerſatur:Exquo inter Amphibia numeratur quæ græci uocant auiũ genera uitæ duplicis cũ nõ tãtũ terreſtria ſed aquatila deſide rẽt pabula:ut Varro Plinius Columella & Ammianus ſcripſere.Ariſtoteles hiſt.aĩaliũ.viii.refert circa lacus & ãnes uerſando uictitare anates holores:Phalarĩ:Vrina tricem Boſcã anati ſimilẽ ſed minorẽ:& anſeres quẽ/ admodũ Gauiæ Mergi Fulicæ:Cæteris auibus dome/ ſticis calidior eſt & plurimi nutrimẽti ut eſt apud Aui/ cẽnam:A gulosis & pectore & ceruice cõmendat̃ ĩ ci/ bis:Vnde epigrãmat.poeta in Xeniis:Tota quidẽ pona tur anas ſed pectore tantũ & cernice ſapit cætera red de coquo Vbi anates clauſæ paſcunt̃ Neſotrophion græci dixere

Amphibia

Phalaris
Vrinatrix
Boſca
Fulicæ
Gauiæ

Neſotrophiõ

Cycnus
Holor

CYcnus græce ut inq̃t Higinius holor latĩe auis eſt tota candida quæ morti proxima cantũ :flebilẽ canere dicit̃:quaſi diuinãs meliorẽ eſſe mortẽ q̃ uitã:Ideoq; Apollini uaticinationũ deo erat dicata :ut ſcribũt.M.Tullius & Plato : Martialis.Dulcia defecta modulatur carmĩa lingua cãtator Cycnus funeris ĩpe ſui:Cycnus Phaetontis amator poſt illius interitũ diu/ tino fletu in hãc alitẽ mutatus eſſe dicit̃ in fabulis:Ad

ueniétes e longinquo holores colla præcedentibus im ponūt:& feſſos ad terga recipiūt :autor Plinius:ſic di/ cti ut quibuſdā placuit q in totū candicāt:ueluti holo cauſtū uictima quæ integra ignibus imponebatur:ho lographū teſtamentum ſola teſtatoris manu ſcriptum & holophāta in omnibus mendax. Holocauſtū Holographū teſtamē Holophanta

STruthiocamelus auis eſt magnitudine reliquas ex cedens ita ut beſtiarū pene generi ſit adnumerā da nam a terra nō tollitur:pedibus pugnat qui/ bus hominē etiam proſternit:cōcoquit deuorata quā uis duriſſima ut clauos quoq; ferreos: Cōmendant oua ipſius pp amplitudinē recepta pro uaſculis:& pē/ næ pro criſtis galeaꝝ comos adornātes ut Pli. autor ē Struthiocamelus

GAlli gallinacei ſydera nouere ternas diſtīguētes horas interdiu ipſo cātu:quē generoſiſſimi fera rum leones extimeſcūt:ut ſcribūt Solinus & Lu cretius:Mortales ad opera excitant ſomnos abrūpen tes:nam ante lucē in crepuſculo canere ſolent diē ad/ uentare nuntiantes:cuius rei cauſam reddit.M.Cicero de diuinatione ex Democriti autoritate : canere autē deſinunt caſtrati : De his Plinius in decimo. Horum inquit ſunt Tripudia ſoliſtima :hi magiſtratus noſtros quotidie regunt:domuſq; ipſi ſuas aut claudunt aut re ſerant:hi faſces romanos impellunt aut prohibent ui/ ctoriarum omnium toto orbe terrarum auſpices :hæc ille:moris enim fuit romāis ducibus pugnam inituris aduocare pullarium:ut offas Gallit obiiceret ad augu rium captandum:ſi ueſcerētur ratum erat auſpicium: cum aliquid ore excidiſſet terripudium erat ſoliſtimū: mox tripudium dictum:qnando ſilicet eſca in ſolo ca/ debat.M.Tullius de diuinatione libro primo.Cum ter ripudio flaminius auſpicaretur Pullarius diem prælii committendi differebat:Gallus græce αλεκτωρ unde Alectorius lapis qui in uentriculo ipſius inuenitur. Galli gal. Pullarius Terripudiū Tripudium ſoliſt. Alectorius

Capi CApi ſiue capones galli gallinacei caſtrati dicunt
Capones ut ſcribit:M .Varro &Columella:differunt ergo
Maialis a gallis ut maialis a uerre:Cãtherius ab equo ad
Cantherius miſſario:Veruex ab ariete:& caper ab hirco:At ĩ cibis
Veruex gratiores ſunt utpote remoto ueneris uſu facti pingui
Caper ores & ſalubrioris nutrimenti:Martialis in Xeniis:Ne
nimis ex hauſto macreſceret inguine gallus amiſit te/
ſtes nũc mihi gallus erit:Pli. Deſinũt canere caſtrati:
quod duobus fit mõis:lumbis aduſtis candente ferro:
aut imis cruribus mox ulcere oblito figlina creta: faci
lius ita pingueſcunt:Ariſtoteles hiſt.animaliũ.viiii. Ca/
ſtrantur gallinacei parte nouiſſima ſui alui quæ cum
coeũt concidit:hanc enim ſi duobus aut tribus ferra
mẽtis ad uſeris capos facies: pfecte caſtratis criſta pal
Cucurire leſcit & ipſi cucurire deſinũt:neq; rem uenercam repe
Caſtrata tunt:caſtrata autẽ omnia auctiora q̃ non caſtrata eua
dunt:E gallis apud nos euulſis teſticulis per poſteriora
Diſtichon modico uulnere capones fiunt:Hinc noſtrum diſtichõ
Pinguior ut fierem dempſit genitalia lumbis
Ruſtica:ſumq; capus:antea gallus eram
Pingueſcunt autem turundis & milii farina præcipue
in cibo datis:Nam Plinius eo nomine uocat Buceas
q̃bus farcire ſaginateq; gallĩas:ãſeres:& capos ſolem⁹

Gallinæ GAllinæ omni tempore oua pariũt preteq̃ duob⁹
menſibus hyemis brumalibus:Sed nõ omnia ad
prolem apta:egerunt: nãq; irrita q̃ plurima quæ
Hpenemia a græcis Hipenemia quaſi ſubuentanea a latinis zephi
Zephyria ria dicuntur:& minora & minus iucundi ſaporis:quæ
Gallinæ dam geminos includunt uitellos: Pumilionum genus
pumiliæ fœcunditate laudatur:Ariſtoteles hiſt.aĩaliũ. vi. Adria
Adrianæ næ gallinæ inquit paruo quidẽ ſunt corpore ſed quot
Vulgares tidie pariunt:nam quod incremento corporis deeſt in
Patauinæ excrementũ ſeminale exundat ut idem refert de gene
ratione libro tertio.Vulgares etiam gallinæ fœcũdio
res ſunt generoſis.patauinas commendat magnitudo

Saginatæ libras ſexdecim pondere exuperant. Primi deliaci Saginare docuerunt: Exceptæ cœnis fuere interdicto legis. C. Fanni conſulis annis. xi. ante bellum tertium punicum. Pingueſcunt autẽ in tenebris farina mulſo cõſperſa in cibis addita autore Columella: Martialis in Xeniis de altili gallina p̃miſſo lẽmate: Paſcit̃ & dulci facilis galina farina: Paſcitur & tenebris Ingenioſa gula eſt: Puluere impendio delectantur in quo ſeſe uolutando quodãmodo ſcabunt: Sunt.n. pulueratrices ueluti ex humiuolis Alauda Perdix & attagena Ioniæ laudatiſſima: de Gallinarum generibus ouis & in cubatu ac de Gallinariis conſtituẽdis Plinius in decimo Columella in nono ſcripſere: hoc unum minime pretereundum: pullis excluſis matricis glocitatrices ſub caueis ex ſalice ceteriſq; uitibus concinatis Includendas cum pullis: quoad illi firmiores fuerint: nec illud quoq; omittendum quod ſcribit Iulius Pollux caueam ĩ quam ſe cortis alites cubitum ituræ recipiunt dici Petauron:

Saginare gallinas

Cœnis exceptæ

Pulueratrices aues

Gallinaria

PVlli gallinacei dicuntur fœtus gallinarum ut nomen p̃fert adhuc tenelli: pullaſtrum & pullaſtrã uocamus: M. Varro rei ruſticæ tertio: Cors inqua paſcebantut gallinæ & earum fructus erãt oua & Pulli: de his quoq; diſticho meminit Martialis in Xeniis.: Si lybicæ nobis uolucres & Phaſides eſſent acciperes at nuuc accipe cortis aues: Pullus autem generale uocabulum eſt omnium alitum: Sed quadrupedum etiã quorundam fœtus pulli dicuntur ueluti pullus equinus & aſininus: aquibus pullini dentes quos primum eiiciunt nomẽ adepti: Pullus item puer eius a quo obſcœne eſſet amatus: Vnde. Q. Fabius cui Eburno cognomen fuit propter candorem: q eius natis icta eſſet fulmine pullus Iouis eſt appellatus: Pullus quoq; ater color dicitur qui græce eſt a carbone Anthracinus: hinc pullatus atratus & nigra ueſte indutus:

Gallinacei pulli

Pullus

Pullini dẽtes

Turtures

TVrtures uerno tempore occultãtur pẽnaſq; amittũt: mẽſtrua fœtura albæ inter illas cõmẽdantur: Illud ſcitu & admiratione dignũ eſt quod tradit͛: Turturẽ amiſſo uiduã marito arborẽ uiridẽ nõ peter͛: ſed ſiccis ramalibus & trũcis ſemp inſidere: ac fluenta lipida ad potũ turbidare: Pinguior in cibis probat͛: & cura quidẽ leuiore q̃ cæteræ aues ſaginat͛: nã in tenebris milio pingueſcit: habitat æſtate loca frigida hyeme tepida at Frĩgilla: tepidis æſtate: p hyemes frigidis delectat͛ Dyſentericis ĩ cibo turtures mire ꝓdeſſe dicũt͛ utpote uentrem ſiſtentes: ſed efficatior ad hoc illarum ſanguis habetur:

Fringilla

Ficedula
Sycelis
Melancoryphus
Atricapilla

FIcedula auis paruula ſic dicta uidetur ꝙ ficubus pingueſcat: ut autor eſt. M. Varro in libris linguæ latiæ: Vnde Martialis: Cũ me ficus alat cũ paſcar dulcibus uuis cur potius nomẽ non dedit uua mihi: græci quoq; Sycelidẽ ꝙ ficubus ueſcatur appellauere hoc nomen autũno tantũ poſſidet: nã poſtea a nigro uertice melãcoryphus uocatur latĩe atricapilla hoc ſcitu dignũ: naturã auibus neq; ueſſicã urĩæ receptaculũ neq; renes elargitam eſſe: quia multa indigebãt humiditate ut oriri pinæ atq; ĩde creſcer͛ poſſẽt: neq; oĩo qdẽ mingunt: cum uero bibunt ſtercus immodice humidũ deiiciunt:

Turdi

TVrdos inter reliquas aues in cibis laudauit antiquitas: ũde Horatius Nil melius turdo nil uulua dulcius ampla: & epigramat. poeta͛ ĩ Xeniis: Inter aues turdus ſi quis me iudice certet inter quadrupedes gloria prima lepus: prefertur eorum genus quoddam reliquis maiuſculum pectore albo nigrantibus maculis uariegato quod merulæ magnitudĩe per hyemem iuniperi baccis enutritum præſertim montana mittere ſub Pillaris noĩe conſueuerũt: Turdi autẽ paulo ãte Diui Auguſt. Cæſaris prĩcipatũ ĩ turdario Saginari cœpti ſunt ut ex autoritate Nepotis dixĩus: Colu

Pillaris

Turdarium

mella rei ruſticæ nono de educandis iu ornithone tur dis hæc ſcribit:Hac impenſa curaq́ȝ .M.Terrentius ter nis ſæpe denariis ſingulos emptitatos eſſe ſignificat auorum temporibus: quibus qui triumphabant po/ pulo dabant epulũ:ac nũc ætatis noſtræ luxuries quot tidiana fecit hæc precia:Sermone humano edocti lo/ quuntur:Agrippina coniunx Claudii prĩcipis turdum habuit quod nunq̃ ante inquit Plinius imitantem ſer mones humanos cum hæc proderem.

Merulæ

MErulæ dictæ ꝙ meræ.i.ſolitariæ uolitant ut ſen/ tit.Mar. Varro in libris de lingua latina :E ni/ gris ru ſeſcunt canũtæſtate:hyeme balbutiunt: circa ſolſtitium mutæ:roſtrũ ãniculis maribus iu ebur tranſfiguratur:Circa Cylenem arcadiæ nec aliubi can didæ naſcuntur:Primæ auium pariunt & partum nõ educant:at fœliciter ſecundum ducũt ad finem ut Ari ſtotels ehiſt.animalium quinto teſtatur:

Sturni

STurni nigri albis diſtincti maculis proprium ha/ bent cateruatim uolare : humanum ſermonẽ ipſi & luſciniæ cantu imitantur:Papinius : Auditaſq́ȝ memor penitus dimittere uoces Sturnus:& aonio uer ſæ certamine picæ:Et Plinius:Habebant inquit Cæſa/ ris Iuuenes Sturnum :Item luſcinias græco Sermone dociles:præterea meditantes in diem & aſſidue noua loquentes longiore etiã contextu:In luſcinia perfecta muſicæ ſcientia modulatus editur ſonus & nunc diſti guitur conciſo copulatur intorto:promittitur reuoca/ tur infuſcatur ex inopinato : Auſpicio efficaci in ore Steſicori cecinit infantis :Albicantibus pennis nec qui dem arte olim luſcinia dono data eſt Agrippinæ Clau dii Cæſaris uxori:Philomena ut fabulæ tradunt cum per uim a Tereo eſſet uiolata & elinguis facta ſatis de cente metamorphoſi hãc alitẽ ſibi induit:Vnde Mar/ tialis in apophoretis:flet Philomena nefas ĩceſti Tere os & quæ muta puella fuit garrula fert auis:nã armo/

Luſcinia

Philomena

nia cantus & uarietate modulati ſoni cõmendatus

Pſitacus

PSitacus auis eſt tota uiridis torque tantũ purpureo in ceruice diſtincta:india & orientalis plaga hac abundat:Papinius ĩ ſiluis:Pſitacus ille plagæ uiridis regnator eoæ:Plinius: India auem hanc mittit Sitacen uocant uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctam:Imperatores ſalutat:& q̃ accipit uerba pronuntiat:In uino præcipue laſciua :capiti eius duritia eadem quæ roſtro:hæc cum loqui diſcit ferreo uerberatur radio : non ſentit aliter ictus cũ deuolat roſtro ſe excipit illi innititur leuioremq; ſe ita pedum infirmitati facit:cui adſtipulátur Ariſtoteles ſolinus & Apuleius floridorum ſecundo:meminit etiam de illo Martialis:Pſitacus a uobis aliorũ nomina diſcã hoc didici per me dicere Cæſar aue:Macrobius in ſat nalibus de auguſto : Salutatus ſimiliter a pſitaco emi iuſſit eum Idem miratus in pica hanc quoq; redemit : nã & picæ humana uoce ſermocinantur.hoc autẽ cõſtat aues quæ lr̃as proferre poſſunt:ligua præ cæteris eſſe latiore:nã lata lingua ut refert Ariſtoteles de ptibus animalium ſecundo abſolutior eſt.

Sitaces

Aues ſermocinantes

Lata linhua

Picæ

PIcæ adamant uerba quæ loquuntur:nec diſcunt tantum ſed diligunt:meditanteſq; intra ſemet cura atq; cogitatione intentionem non occultant : conſtat emori uictas difficultate uerbi:uerum addiſcere facilius putant quibus glans cibus eſt:& quorum pedibus ut hominis quini digituli numerantur : non.n. id omnibus inſigne:ſed Illud omnibus proprium:q̃ cantu eloquuntur ita ut uocem ſi audias hominem putes: nec mirum cum Pieri filiæ cum muſis auſæ cantu decertare in id genus auis ſint mutatæ:Statius & Aonio uerſæ certamine Picæ.Nuper inquit Plinius:Cerni cœpere picarũ genera quæ longa inſignes cauda Variæ appellantur:His propriũ eſt oĩbus ãnis cũ ſeritur rapa caluеſcere:ut corui omnes aquatici caluеſcunt : ob id

Variæ picæ

phalacro coraces nominati:nã phalacros caluos græce dici ſatis notum eſt.

Aq̃tici coruí

Phalacroco races

Phalacros

Coruus qui Corax

COruos qui græce Coraces ore coire & parere uulgus arbitrat̃:ad quod reſpiciens epigrãmatarius poeta in apophoretis ſcriptũ reliquit:Corue ſalutator quare fellator haberis: In caput intrauit mẽtula nulla tuũ:Id tamẽ Ariſtoteles de generatiõe aialium tertio negauit. Imperatores ſalutant ut ſcribũt Plinius:& Macrobius hiſtoriã illius corui referentes: qui ſub Tiberio principe ſermoni aſſuefactus oĩbus matutinis euolãs in forũ Tiberium deinde germanicum & Druſum Cæſares noĩatim:mox tranſeuntẽ populum Ro.ſalutabat Hunc Sutor ſiue æmulatiõe ſiue iracundia ſubita ductus propter maculã calceis excrementis eius poſitã ĩteremit tãta plebis cõſternatione ut Sutor interemptus ſit:funus uero aliti celebratum conſtrato lectulo ſup duorꝫ æthiopũ humeros ꝑcedẽte tibicine ad rogum uſq;:qui cõſtructus dextra uiæ Appiæ ad ſecundũ lapidem fuit. M.Seruilio C.Ceſtio cõſulibus ad .v. Kalendas aprilis:Corui rarẽter cibos uenantur:ſed carne morticina hoc eſt aĩalis p ſe mortui ueſcuntur: ut uultures qui & Vulturi & aquillarũ plura genera: apud ueteres futura ſignificare putabant̃ cantu & uolatu:Inde Phœbo aues dicatæ deo diuinatiõis:ex eoq; a Silio Italico Phœbea ales coruus nuncupatur:

Hiſt.Corui

Sutor interẽptus

Morticina

Vultures

Ales phœbea

Cornix

Perdix

COrnix & ipſa uoces humanas imitatur:Papinius in Siluis.Quæq; refert iungens iterata uocabula cornix:oẽs tamẽ fere codices Perdix habẽt : qđ etiãnũ legi poſſe ipſe crediderĩ ꝑpter perdicis fabulã ouidianã Adde ꝙ Serenus illã garrulã appellat.i.canorã:aut ouũ illitum tulerit quod garrula perdix.Cornicem uero uocalẽ ĩueniri & nos liquido ſcimus & Plinius locupletiſſimus teſtis accedit ĩ decimo ſic ſcribẽs. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc prodẽte me equitis romani cornix e betica : primum colore mira admodum nigro deinde plura cõtexta uerba exprimẽs:

& alia atq; alia crebro addiſcens:Cornicis uita lõgiſſi
ma:utpote cui nouem noſtras ætates dedit Heſiodus.
Hinc Iuuenalis de Neſtore ætate polycronia lõgæuo:
Exemplum utiæ fuit a cornice ſecundæ.

Graculi

GRacculi ut ipſe exiſtimo dicuntur a uoce quam primæ nominis ſyllabæ correſpondẽtem producunt. M. Varro in libris linguæ latinæ dictos credidit ꝙ gregatim & agminatim uolitant est illis hoc nãq; peculiare & genuinum ut quotidie uidemus. Nõ deſunt qui a gerendo deducant:ꝙ iacta furmentorũ ſiue leguminũ ſemina gerant: eſt præterea his & auri & argenti cõplutiumq; aliarum rerum mira furandi natura:ex quo nõnulli monedulas appellauere: exprimunt etiam ſermonem humanum quo impenſius delectant:& caueis emiſſi reuertuntur. Quidam attamen inter genera monedularum quæ tria faciunt Gracculum poſuere & lupum cognominatũ paruũ & ſcurã.

Monedulæ
Lupus

Lauda auis eſt quam & galeritam dicimus cum plumula ellata in capite:huic ſimilis eſt Terraneola:niſi ꝙ apicem non habet ſic dicta quoniam in terra non in arboribus diuerſatur : ambæ ſuauiſſime cantillant caueis incluſæ: Alauda neoterice nomen retinet:Terraneola apud nos triuialiter Regius appellatur;Græci alaudam a galea Corydalum dixerunt:ẽ.n; apud illos κορυσ galea:ũde ẽt nr̃i galeritã:niſi potius a galero.

Alauda
Terraneola
Corydalus
Galerita
Carduelis

CAſſita auicula eſt quæ in ſegetibus diuerſatur & nidulum ſtruit:id ferme temporis cum meſſis inſtat pullos habens iã iã plumantes de qua Aeſopus phryx ille egregius fabulator luſit apologũ quẽ hic noſtris inſerere operepcium duximus. Ea caſſita itura cibum pullis quæſitum monet eos, ut ſiquid audiant id cum redierit ſibi referant: Interim aduentat dominus ſegetis illius & filio matura inquit hæc operæ poſtulant iccirco in craſtinũ amicos adibis:& roga

ueniant operam mutuam daturi ut meſſis peragatur: Vbi rediit mater:renuntiant omnia : & trepiduli orãt ut ſe ſe auferat: iubet illos caſſita bono animo eſſe:nã ſi dominus ait ad amicos meſſem reiicit craſtino ſeges non metetur:Die igitur poſtero caſſita ad pabula euolat:dominus fruſtra amicos preſtolat̃:tum ille rurſum ad filium Amici nulli ueniũt quin potius imus & cognatos affineſq; noſtros oramus ut adſint diluculo ad metendum:nũciant hoc itidem pulli pauidi Caſſitæ:ea hortatur ſint a metu ocioſi:futurũ ut neceſſarii ferme nulli obſequiales ſint:Aduertant modo ſi quid denuo dicetur : Orta luce proxima & auicula in paſtũ profecta affines opellam nõ preſtant: Hinc dominus filio Valeant inquit beneuoli cum propinquis:noſmet ipſi cras metemus:Id quod ubi a pullis mater accepit hora infit iam eſt abeundi:nunc dubio procul meſſis peragetur:in ipſo enim iam uertitur cuium eſt negotium non in alio aquo petitur:Atq; ita Caſſita cum pullulis faceſſit & ſeges demetitur:Et hic eſt Aeſopi apologus de amicorum & propinquorum ut Gellius notat leui plerumq; & inani fiducia:Vnde audenter dicere poſſumus:o amici amicus nemo:o affines nulli affines:& illud ex oraculo quaſi Delphico exiiſſe : Nequid expectes amicos nequid cognatos quod tu per te agere poſſis :

Carduelis auis minima eſt a carduo harba ſpinoſa nomen adepta:legimus apud Ariſtotelem ſpinam appetere ligurinum & Carduelem : de illa hæc Plinius in decimo·Minimæ auium cardueles imperata faciunt:nec uoce tantum : ſed pedibus & ore pro manibus: Acanthis græca dictione a quibuſdam nominatur:hinc poeta Littoraq; halcyonem reſonant & acanthida dumi. Calphurnius in bucolico ludicro: Aſtile credibile eſt ut uincat Acanthida cornix:ipſe ta Carduelis Ligurinus Acanthis

men aliam a carduele crediderim:ut ſit quæ ſpinus di
Solitarius citur.Carduelis autem paſſer ſolitarius ſuauiter cantil
paſſer lans luſciniæ pſitaci & reliquæ aues:quæ cãtu delectãt
caueis clauſæ habentur:inde apud Papinium in ſiluis
Cauea Cauea cui complexus ebori uirgarũ argenteus ordo
Pſitacũ Melioris cuſtodiuit: & epigrãmat. poetæ de
cauea eborea diſtichon eſt in apophoretis. Et hæc ſũt
quæ ex multis auium generibus paucula ne opiſtogra
Galbula phus liber exiret breuiter omiſſis Galbula uel ut alii
Galberus Galbero:Regulo ſiue Regaliolo & trochilo omnium
Regulus minimo:Motacilla ſemper caudã mouente:Stardis nõ
Motacilla inſuauibus ad eſcã:Noctua & Bubone quibus ad aues
Strardæ capiẽdas utuntur aucupes:Pico Martio:Paſſerculo ſa-
Noctua lace:Vpupa criſtata:et Apodibꝰ quæ cypſelli uſu pedũ
Picus carẽtibus:cucullo:Salo ſiue Aegitho fœcũdo ut perdi
Bubo ces & galline:ae platea que platalea Ciceroni & Ari-
Paſſerculus ſtoteli Pelecanis:cõgeſſimus: Iam thermas & præſertĩ
Vpupa cum bruma anni pars frigidior nunc ſit ingrediamur

Thermæ

BALNEARIA CELLA CAPVT.X.

THERMAE Locus appellat̃ qui lauandi ſudandi ue uſibus deputatur: aut calidis aquis:aut fornice tantũ igne calefacto: nam thermõ græce calidum dixere:inde thermopilarum in græcia tranſitus a calidis aquis nomen accepit:Quæ autem proprie ad ſudandum loca habẽtur ea in epiſtolis Seneca Sudatoria nuncupat:Quid inquit

Sudatoria

cum ſudatoriis? Omnis ſudor per laborem exeat: In quibus uero deſcendimus ut lauemur ante cœnam: aliis ue diei noctiſq; horis: nam Commodum Antoninum imperatorem ſepties uel octies per diem lauiſſe legimus: Balneas uocamus & balineas nam & græci quoq; balanion quarum qui curam habent Balneatores dicuntur aliquando mediaſtini. Diſpoſitionem docet Vitruuius l. v. Thermæ balneæq; apud romãos uoluptatis & munditiarum gratia cõſtitutæ ſunt tam publice quam priuate: nec tantum in ſolo: ſed etiam penſiles: quas Sergius orata primus īſtituit: Sed thermæ præſertim publice. Fuere autem in multis Italiæ locis & extra Italiã balnea quæ aquis medicatis morbos curarent: quemadmodum puteolis & ī Ethruria: ut ſcribit Varro: & Sinueſſæ: quibus narciſſus Claudii cæſaris libertus olī morbo leuatus eſt: ut refert Tacitus: nam multis ægritudinibus medebantur: autore Strabone. Item in uilla quam Cicero academiam appellauit Ciceronianæ aquæ oculis: & iuxta urbem albulæ uulneribus plurimum conferentes. Baiis quoq; uitiorum: ut inquit Seneca diuerſorio in campania erãt balnea calidarum aquarum: & ad uoluptatem: & ad ſanandos morbos aptiſſima ab omnibus celebrata: Commendantur & ceretana ualitudinis curandæ gratia: ut Strabo teſtat᷑: & ad Chalcydis cãpum aquarum calidarum ægritudinibus accomodatiſſima: qbus Cornelius Sylla fœlix: ut ipſe dici uoluit: uſus ẽ. Habuit & lypara ſiciliæ balnea ad ualitudinẽ bonã & ex uſu uoluptatẽ præſtãdã ut optima iudicata autor Diodo. l. vii. Expertus ſum ipſe hac proxima æſtate Lixignani pagi parmẽſis balnea: quorũ unda ſalutari ītra pauculos dies uegetus exurgens ex accerrimo iũcturaꝝ dolore conualui: teſtis eſt Bartholomeus Anſelmus medi

Sudatoria

Balneæ
Balneatores
Mediaſtini

Balnea aqs medicatis

Academia
Ciceronia
næ aquæ
Baiæ

Lixigani
balnea
Bartholome
us ãſelmus

corum optimus optimorum archiatrus:cui me tãtum debere fateor quãtum Aeſculapio Virbius ex Hippolito reformatus . Vigent hac tempeſtate & alia cõpluria balnea aquis medicatis:luto etiã: ex quo ad ulcera imprimis lutamenta commendantur:de quibus quoniam ſuperfluum uidebatur ſcribere ſuperſedi.

Lixignani balnea

Bartholo meus anſel mus

Lutamẽta

Piſcina

Natabulum

PIſcina lauacrum domi erat :ubi frigida calidaue lauabãtur atq; natabãt ut in natabulo:Cicero latiorẽ ĩquit piſcinã uoluiſſem: ubi iactata brachia nõ offenderent. Sueto.in Nerone.Epulas e medio die ad mediã noctem protrahebat: refotus ſæpius calidis piſcinis ac tempore æſtiuo niuatis.Et Lampridius ſcribit Romanorũ ĩperatorẽ Heliogabalũ:nõ niſi unguẽto nobili:aut croco piſcinis infectis nataſſe:frigidis autem lauacris deditum græco uocabulo:quo utitur Seneca Pſicrolutrẽ appellamus nã lutra lauacra dicunt que ab aquis Nymphea etiamnum uocata.

Pſichrolutreſ

Lutra

Nymphea

Vrnarium

Vrna

VRnarium locus ante balneũ fuerat:ubi urnas ponere ſolebãt:unde nomẽ:ut ſentit.M.Varro in libris linguæ latinæ·Vrna ipſa:ut diximus: uas eſt aquarium:hinc Vrnarium genus menſæ quadratæ in culina:de quo latius infra ſuo loco dicemus.

Apodyteriũ

Spoliarium

APodyteriũ latinæ ſpoliatoriũ & ſpoliariũ locus eſt ad miniſteriũ balnei:ĩ quo ſe loturi aut ſudaturi ueſtes deponebãt.meminit de illo Plinius cecilius ĩ epiſtola ad Apollinarem pluribus locis:& hoc maxime:ĩde apodyteriũ balinei laxũ & hilare excipit cella frigidaria:ĩ qua baptiſteriũ amplũ atq; opacum quod frigidarium : ut nomen indicat : frigida : ueluti calida in caldaria : in tepidario tepida lauabant. Qui uero mercede ſeruanda in balneis ueſtimenta ſuſcipiebat capſarius dicebatur:ut refert Vulpianus iureconſultus de officio præfecti uigilum.

LAconicum ſudatio concamerata dicetur formæ orbiculatæ ubi cruditaté ſtomachi excoquimus: locum igne incluſo per ſpiracula paruula calefaciente prefurnio: hoc eſt fornacula ex terra & tegulis mãmatis quæ & mamme & papillæ ut Varro ac ubera ut Caſſiodorus addito tomento concinnata: quam ſub nomine hypocauſti multi ſignauere: nam hypocauſtum uaporarium interpretamur. Papinius ĩ ſiluis: Vbi lãguidus ignis ĩerrat ædibus & tenuem uoluunt hypocauſta uaporem. Plinius cecili⁹ ĩ epiſtola ad Gallum de uilla laurẽtina. Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguũ quod ãguſta feneſtra ſuppoſitum calorem: ut ratio exigit: aut effundit: aut retinet. Columella de laconico: Mox deinde ut apti ueniamus ad geneas quotidianã cruditatem laconicis excoquimus & exuto ſudore ſitim quærimus nocteſq; libidinibus & ebrietatibus dies ludo uel ſomno conſumimus: ac noſmet ipſos ducimus fortunatos: quod nec orientem ſolem uidimus: nec occidentem. Laconicum Præfurniũ Hypocauſtũ

PRopnigeon proprie ſignificat ſuffocatoriũ: utar enim hac dictione quoad melior dabitur: eſt nã q; locus in balneis in quo ignis incluſus exæſtuat Pnigos græce: latine æſtus & ſuffocatio: & pnigo ſuffoco dicitur: Apud Plinium dictio eſt deprauata: quæ an plinianæ ſententiæ accomodari poſſit uideant eruditiores. Propnigeõ equidem optime quadrat. & pro eo quod diximus accipiendum eſt: nam balnei partes inter quas eſt propnigeon deſcribens: adiacet inquit unctuarium hypocauſtum: adiacet propnigeon balinei: refellendus non eſt illorum ut manifeſtarius error qui Propyleon lectitant. Propnigeon Pnigos

SPhaeriſterium locus eſt balnei ſpecie rotunda: in quo uaria exercitationum genera ueteres habuere. Vnde Plinius in epiſtolis: Apodyterio ſuperpo Sphæriſteriũ

ſitum eſt Spheriſterium quod plura genera exercita-
tionis:pluresq; circulos capit:Suetonius ĩ Veſpaſiano:
Valitudine proſperrima uſus eſt quamuis ad tuẽdam
eam nihil amplius q̃ fauces cæteraq; mẽbra ſibimet
ad numerum in Sphæriſterio defricaret. Sed in pri-
Sphæroma chia — mis ad exercitium pilæ fuit deputatus : quam græci
σφαιραμ appellant : unde apud Senecam Sphæroma
chia pilæ luſoriæ certamen.

Baptiſterium Baptiſmus — Baptiſterium in quo quis lauatur quaſi lauacrum
& tinctorium ac piſcina ipſa:nam bapto intingo:
unde baptiſmus ĩtinctio:Plinius ad gallum :in-
de balinei cella frigidaria ſpacioſa & effuſa : cuius in
contrariis parietibus duo baptiſteria uelut eiecta ſi-
nuantur abunde capacia:& ad Apollinarem.Cella fri-
gidaria in qua baptiſterium amplum atque opacum.
Solium — Solium Item dicitur in balneis uas in quo lauamur.
græci Pyelõ uocant. Celſus Interpoſitis duabus horis
in ſolium is aquæ calidæ reſupinus dimittẽdus eſt : ſic
ut a genibus ad umbilicum aqua teneat:Plinius libro
undecimo de lactæ Aſinæ Poppea certe inquit Domi
tii Neronis coniunx quingentas per omnia ſecum fœ
tas trahens balnearum etiam Solio totum corpus illo
lacte macerabat:extẽdi quoq; cutem credens & alibi.
Argento fœminæ lauentur:& niſi argentea Solia faſti
diant : meminit illius etiam Suetonius qui ſcribit Au-
Dureta — guſtum Duretam id dictione hiſpanica nominaſſe:So
lium Item Sella regalis græce thronos baſilicos:Silius
Italicus.Conſedit ſolio rerumq; inuaſit habenas:inde
legimus ĩ Solomonis prouerbiis.Iuſtitia firmatur So
lium.

Labrum — Labrum manifeſtam ĩ hominis partibus habet ſi-
gnificationem.Perſius:Nec fonte labra prolui ca
ballino qui uerſus Scazon eſt:teſte Ruffino . di-
Labellum — citur & uas aquarium hypocoriſticos etiam labellum:
quo in balneis præſertim maiores utebantur Cicero.

Labrum inquit ſi in balneo non eſt cura ut ſit: in quo ſignificatu acceperunt. Plinius in Epiſtolis & Statius ĩ Siluis. Labrum item ad oleum habuerũt olei factores Vnde. M. Cato in re ruſtica. Oleum ĩ labrum primum indito. inde in alterum dolium. de his labris amurcam ſẽper fecẽq́; detrahito: ſed & labra uinaria legimus.

Lintea & quibus in balneis utimur ſudaria teritoria. Martialis. Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi: & quibus nauitæ utuntur uela. Vergilius. Certum eſt dare lintea retro. His æolus primus nautas uti docuit: ut ſcribit Diodorus: Plinius: ab Icaro uela reperta fuiſſe auctor eſt in ſeptimo. At in. xix. apud Taraconem inuenta refert Carbaſa: candida ea fuerunt: Candori pertinace potiſſimum gratia permanẽte. Ad Actium tamen Cleopatra purpureo uelo ueniſſe cũ M. Antonio & eodem fugiſſe memoratur. Antea Alexander Macedo in Indo amne nauigans uerſicoloria primum in quodam certamine nauali Naumachiam appellãt: lintea exhibuerat. Trãſierunt & lintea ad ſpectantium umbracula: id quod primus omnium. Q. Catulus campanam imitatus luxuriam fecit cum capitoliũ dedicaret: Carbaſina deinde inuexit ĩ theatro Lẽtulus ſpĩter apollinaribus ludis: mox Cæſar ille dictator totũ foꝶ adũbrauit. Vtraq́; autẽ e lino: ũde noĩa fuere Lintea Naumachia

Guttus Vaſis genus erat ab eo dictus ꝙ guttatĩ fũderet: autor. M. Var. in libris de lĩguã latĩa: eo ĩ balneis uſi ſũt ro. ueteres ad oleũ: quo poſt lauationem eoꝶ corpora in Eleotheſio hoc eſt unctuario ita enim locus dicit́. Vnctor qui græce aliptes & pedotriba ungere cõſueuerat. Hinc Apuleius ĩ floridis ampulã oleariã pro gutto poſuit. Fiebat autẽ ut plurimũ e cornu bubalo. Nobiliores e cornu Rhinocerotis guttũ habuerũt. Iuue. magno cũ Rhinocerote lauari qui ſolet. Et Epigrã. poeta in apophoretis. Geſtauit modo fronte me iuuẽcus. Veꝶ Rhinocerota me putabis. Guttus Eleotheſium Vnctuarium Aliptes qui Vnctor Rhinoceros

Str giles

STrigiles dictæ ſunt a ſtringendo: quod radere ſignificat:ut ſcribit Marcellus. Erant enim inſtrumenta balnearia ideſt quibus utebantur in balneis maiores ad abradendum ſudorem:ut nunc linteis e corpore:& abſtergendas ſordes quas īde ſtrigmēta appellarunt. Perſius. I puer & ſtrigiles cri ſpini ad balnea defer. Legimus apud Strabonem libro decimo quinto de moribus indorum. Illos exercitium præcipue frictionem probare:& maxime ſtrigilibus Ebeni leuibus corpora expolire:reges quoq; corpora ſtrigilū perfrictione curare. Scribit Apuleius in floridius:Hippiam Sophiſtam multiſcium & rerum experientia Dædalum ſibi concinnaſſe Strigileculam ita fabrefactam ut in manu capulo moraretur: & ex ea ſudor riuulo laberetur:Pergamenæ Strigiles ut optime celebratæ. Martialis:Pergamus has miſit curuo diſtringere ferro Non tam ſæpe teret litea fullo tibi. Sordes:autē e corpore radendo detergentes græci apoxyomenos: hoc eſt diſtringentes nominarunt:ut Plinius in.xxxiiii.hiſt nat.oſtendit:licet & diſtringere ſe dicant:qui ſe poliunt exterguntq; id quod fere poſt quietem matutinis ſolemus omnes:Eſt & ſtrigilis aluminis genus. Hiſpani uero ſtrigiles uocant auri paruas maſſas quod ſuper omnia ſolum in maſſa auro inuento capitur: cum cætera in metallis reperta igni perficiantur :hoc ſtatī aurum eſt:conſumatamq; materiam protinus habet:cū ita inuenitur.

Strigmenta

Frictio

Strigilecula

Apoxyomēi

Explicit Liber Primus.
Incipit Liber Secundus

FRANCISCI MARII GRAPALDI DE PARTIBVS AEDIVM LIBER SECVNDVS.

Superiora domus

INferioribus ædium partibus quantum potui diligẽter quæ ue his cõuenire uiſa ſunt breuiter diſpoſitis de baſilica:cœnaculo.coquina : gynæcio:cubiculo:ualitudinario:ſacello:bibliotheca:armamentario : granario : poſtremo de turri :ultimaq; contignatione ſiue mauis tecto:quæ omnia ſuperioribus partibus adſcripſi:quia ordo id exigere uidebat᷑ : q̈uis eorum plurima inferioribus quoq; ad æſtatis calores potiſſimum euitandos pro locorum conditione & regionum diuerſitate architecti addere conſueuerít Hæc etiam ut ad faſtigium domus incœpta perueniat ſubnectere cogimur.In quis omnibus interpretandis ſi quid minus elegans q̈ doctrina tua expetebat honori cuius hæc eſt ſacrata editio:ſi quid minus eruditum quam hæc tempora noſtra expoſcunt:& res ipſa de q̈ agitur poſtulabat inueneris:id omne tribue cum ætati tum negociis & publicis & priuatis.Mallui enim ſubdialis promus ueniam deprecari q̈ umbraticus cõdus uenia carere:Succiſiuis horulis ætatis anno ſexto & uigeſimo olympiadis quingenteſimæ ſexageſimæ ſextæ anno ſecundo. quod eſt dominici natalis milleſimo quadringẽteſimo ſupra octuageſimum octauum hæc nunquam agamus publicus & priuatus intetpres nũc ſenator haud ingrata tamen ut auguror legẽtibus futura contexui non mediocri quidem labore:non parua.difficultate:qua fuere tot tãq; uaria & uulgo incognita rimari excogitare:oblata locis ſuis ponere poſita ueterum ſcriptorum auctoritate firmare:ad illos.n. tãquam ad anchorã recurrere opepreciũ duxi ut & fides locupletior haberet᷑:& lector curioſus fõtẽ e quo

Subdialis promus Vmbraticus condus

plurima poſſet haurire nõ ignoraret:qbus cauſis ueni am apud te nõ ſolũ:ſed apud cæteros facile me adep tuꝝ:ut par ẽ exiſtimãs ad ſupiora domus audẽter aſcẽ do:animo equidem aut delectare iam doctos:aut indo ctos manifeſtius erudire:

¶ Scalæ contignatio pauimenta proceſtriũ Caput.I:

Scalæ

SCALAE igitur a ſcandendo nomẽ acce perũt:q̃ his altiora ſcãdimus :Gradus quoq; e ligno marmore laterculis ſunt per quos ad ſupiora ædiũ & ædificioꝝ oĩum aſcẽditur autore Marce.Verg.Poſteſq; ſub ipos nitũť radib⁹.Pl.i.xxxvi.Porticuſq; aſcẽdũť nonagẽis gradibus oẽs:nã proprie ex plurib⁹ gradibus ſcalæ cõ ſtãt.M.Var. Gradus inquit duplicata ſcãſio.Scalæ ue ro quibus p girũ aſcẽdimus a Cochleæ forma & Co chlides & cochleæ dicunť.Fiũt & ſcalæ e teretibus li gnis perticas uocãt gradibus ĩterpoſitis : & e funibus canabinis ãbæ portatiles:utũť illis putatores uĩdemia tores & nos domi ad plurima:his uero milites etiã in urbiũ oppugnationibus ut ſcãdẽtes muros ĩtroire poſ ſint:tales ut eſt apud Vegetiũ de re militari Capaneus excogitauit.utunť illis & fures & amantes ad furta : Aſclepiades medicus pruſiẽſis nullo unquã mõ infir mus ſupma i ſenecta lapſu ſcalarum ueluti Helpenor morte biothanata exanimatus eſt.

Gradus

Cochlides
Cocleæ
Portatiles
Scalæ
Perticæ

Contignatio
Solarium

CONtignatio:q̃ triuialiter ſolariũ : diciť ſiue ſtrata ſit cemẽto laterculiſue:ſiue nõ ſtrata:Pli.Sexqui pedalis paries nõ pluſq̃ unã cõtignationẽ tolerat Ammianus Marcellinus:ad contignationẽ turris ter tiã aſcenderũt:Prima aũt ſi parietis firma ſoliditas pa titur p teſtudinẽ cõcamerãda.A tigno nomẽ mutuať: quod ĩ lege.xii.tabularũ notat oẽ genus materiæ :ex qua ædificia cõſtãt:Inde Tignarius non ſolũ qui dola bra ligna cõplanat:ſʒ q̃ ædificat nomẽ accepit:ut Cai⁹ iurecõſul. atteſtať. Porrigũť ãt Trabes ſuppoſitis mu

Tignum
Tignarius

tulis a pariete ĩ parietẽ ut fiat cõtignatio:ſuperponũ tur mox Tigilla quæ aſſeres trãſuerſa:illis tabulæ tabulis rudus nouũ ſiue laterculi uel teſſerulæ cũ calce: Antiq mutulos e marmoĩ parieti ĩterſerebãt firmiſſie quibus ĩpõebãt capita trabiũ alligata cũ ãſis & fibulis æneis ad trabeationẽ catenandã:apud noſ e parietib⁹ ꝓminẽtes ex robore ĩſculpti ponũt & ſæpicule ĩaurãtur Proceꝝ ẽt nomẽ adepti:Aſſeres ipſi e trũcis arborũ ſtridula dẽtataq; e ferro Serra nõ ſolũ ad hoc opus ſed ẽt ad cõpluria alia mortaliũ uſibus ꝓducẽda ſecãt queẽadmõm & Tabulæ ad arculas ualuas.fulcra & mẽſas:aſſeres ẽt bipẽni & dolabra ex unico trũco quadrãtur:ſic dicti ꝙ trabibus parietib⁹q; aſſideãt:texturã coaſſationẽ uocitãus & a tabulis tabulatiõeƷ·ut Tabulata ĩqb⁹ ſi fiſſuræ fuerint rimæ ꝓprie dicẽt.nã & axes tabulæ ſectiles ſunt feſto Pom.a quibus ẽt aſſamẽta & aſſulæ:Trabes uero duo ligna cõpacta:q̃lia nectũt ferreis clauis cũ latitudo triclinii craſſitudinẽ neceſſariã in ſola arbore nõ ĩuẽit:fiũtq; firmiſſimæ ex robore & abiete:E iuglãde facile frãgũt ſed id ꝓnũtiãt ſtrepitu:qđ ĩ Andro accidit ut refert Pli.cũ e balneis teriti ſono ꝓfugerũt:Ex Vlmo ſtilla· marceſcunt & æuo ṗ cæteris corũpũt:ueſtiũt & trabes aliẽa maťia arborib⁹ ĩ laĩas ſectis:q̃s pulcherrĩas ṗſtãt Abies & utraq; populus.

Mutuli
Proceres
Aſſeres
Coaſſatio
Tabulatio
Tabulata
Rimæ
Trabes
Veſtire trabes

Pauimẽta qbus lacunariũ nitor rñdere debet ex hũo ad cameras primũ Agrippã ĩ thermis quas romæ fecerat trãſtuliſſe legĩus:hæc fueťt ex lapideis figliniſue cruſtis uitro tectis atq; ẽcauſto pictis:qđ op⁹ e muſeaco:ut nũc appellãt Teſſellatũ dĩ ꝙ teſſellis .i. puis q̃dratis lapillis ĩtextũ ſit:Pauimẽta ãt ſũt a pauire qđ ferire ſignificat qa fiebãt ut fiũt e lapidibs & teſtulis bñ pcuſſis addita calce:Pli.fractis ẽt teſtis utẽdo ſic ut firmi⁹ durẽt tuſis addita calce q̃ uocãtſignĩa: dcã hæc ſť barbarica:& teſtacea:latini feſtucas ſubiiciẽdo Cãnea nũcuparũt:ſternũt & ceroſtrata a coribus

Pauimenta
Teſſelatum
Muſeacum
Signina
Cannea
Greca mmiac

Lithoſtrota
Aſarota

ſcalpťata:ſubdialia.ſubtegulanea:Græcanica:& Pœni ca e marmore ut uolunt numidico:pterea Lithoſtrota e paruulis cruſtis marmoreis quaſi pauimenta lapidi bus ſtrata :quæ quidem ſub Sylla cœptauere .Sternũ tur & Aſarota in quibus Xenodorus primus claruit: nam Aſorotum ſtrauit miro artificio paruulis teſtulis in uarios colores tinctis:& imagines pictis.Vnde Papi nius i primo ſiluarum Tiburtinam uillam Vopiſci:de ſcribens uarias ubi picta per artes gaudet humus Su berantq; nouis Aſarota figuris . Nomen ab a & ſaro ſcopo ſiue uero mutuantur : Scopa quoq; a grecis ſa ros dicta:Vnde Euſaroton: Teſſerulas autem quibus inſtrata Panimenta uariãtur dum Verſicoloria fiunt Emblemata quidam dixere ueluti Sculptiones in ſertas cum Emballo ſit interſero: quæ in lignis etiam fieri decenter uidemus:Materia uero pauimenti ſaxa ſilicet contuſa ſiue teſtæ fractæ & glarea cum calce ru dus nouum uocatur:nam & dirrupti pauimẽti poſtea rudus uetus nuncupatur.Plinius complanatæ erãt ue teri rudere uiæ.De nouo Vitruuius architectus.Tunc ſuper ſtratum duces rudus hoc eſt ſaxa contuſa dua bus partibus & una calcis temperatæ conſtitues:unde Rudetum plenum rudere locum & eruderare rudera aſportare:

Saros
Enſaoton
Emblémata
Rudus
Rudus quomodo

Proceſtrium

PRoceſtrium apud Plinium iuniorem in epiſtolis exiſtimo locum eſſe diciq; apertum & patulum quo proceditur ĩ cubiculis cœnaculis & reliquis partibus ſuperioribus:ait enim in epiſtola ad Gallum de uilla laurentina : Poſt hanc cubiculum cum proce ſtrio altitudine æſtiuum munimento hibernum:nam proceſtria ut Pompeius exponit ædificia ſunt ãte ca ſtra:uel quibus proceditur in muro . Sunt tamen qui uelint cum procoetonẽ eſſe legendũ loco ante cubicu lũ nomẽ ex græco ſibi uẽdicãte. Nemo ẽ qui ſuã etiã deformẽ ne dicã informẽ fœturã nõ ꝓbet.Fit autem

Procoeton
Arcus inedif

Proceſtriū æqualibus columnaꝝ marmorearū lateri
tiarumue interuallis patulum:ſuper quaꝝ epiſtylia ar
cus curuantur ut ſpetioſior ſit ſtructura: Arcus enī in Iris
ædificiis fornicat̃ ī hemicyclū:quēadmodum & cæle
ſtis quem irim appellāt:& e cornu hippotoxotarū ue
natorūq; cum tenditur:ſpiculis dirrigendis aptiſſimus:
hunc locum ipſe exiſtimauerim dici poſſe pergulā ca/
uedium ſiue hortos & plateas proſpectantem:in quo Pergula
ambulare cōſueuimus:Vnde a pergendo fortaſſe per/
gula noīata:cui cōſimiles ſūt exedræ:Vnde Vitruuius Exedræ
li.vii.Apertis uero inquit id eſt Periſtyliis aut exedris
aut cæteris huiuſmōi locis quo ſol & luna poſſit radi
os ſuos admittere.Nec me preterit Pergulam proprie
locum notare in quo opera ſua uelut in propatulo ar/
tifices habebant:hic legimus Apellem perfecta opera
in pergula propoſuiſſe.In priuatis autem ædibus ſola
ria tectaue ſepto ne quis cadat in preceps muniuntur:
id loricam loriculam Peribolum ue noīare poſſumus Loricula
Nam lorica ſepimentū eſt apud hiſtoricos quo urbem Peribolus
cingunt obſeſſores: Peribolus uero accipitur a Diuo
Hieronymo pro ſepto corona & circuitu : Petronius
Arbiter lorica inquit ſiue cancellus eſt murus cœnacu
lorum ſeu quorūlibet ædificioꝝ orā ab iniuria lapſus
inibi incedentis deffendens :

BASILICA CAPVT .II.

BAſilicā q̄ ꝓprie publica eſt Regiā notās: Baſilica
commodato uocabulo dicere poſſumus
locū domi ampliorē ī quo dn̄m expectāt
ſalutatores:Cliētes pronos diſputādo:uel colloquēdo: Pācratiaſtes
ſeruuli dn̄os admiſſos ſedendo deambulando ue p̄ſto/ Pentathli
lantur:fiunt interdum & conuiuia maiora : choreæq; Quinquer/
ad cytharæ & tibiæ dulcellos contentus ducuntur:Et tiones
princeps ibi quoq; ad tribunal ſedem habebit:cauſas Paleſtrita

Pyſagatus cognoſcet & iudicabit. Ludi præterea ibidem a Pan
Pyctæ cratiaſtis pētathlis quos & qnquertiōes dicim⁹:a Pale
Pugil ſtritis:Pyxagathis ſiue pugilib⁹q Pycte:Petauriſtis Peta
Funepeus miariis mimis fūiābulis ſiue Fūepeis quos græci ſchœ
Schœnoba nobatas:Athletis p̄ſtigiatoribus:& id genus cæteris ex
tes hibent̄:Verꝝ ipſe in ædibus locum peculiarē exercita
Gymna tionibus ponendū exiſtimauerim quod Gymnaſium
ſium a græcis primo delectationis & exercitii gratia inſtitu
Gymnaſi tum ut referente Cicerone in ſecundo de Oratore di
arches dici græca dictōe appellabitur: Hinc Gymnaſiarches
Progymna princeps gymnaſii & progymnaſmata p̄exercitamēta
mata Licet poſtea philoſophi gymnaſia tenuerit & ī illis diſ
Scholæ putauerint quæ & ſcholæ & Diatribæ uocitatæ ſunt.
Diatribæ Exercitabūtur aūt lucta quæ Paleſtra a laconicis Thu
Lucta cydide hiſtorico autore nudatis corporibus & oleo
Paleſtra delibutis inuenta. Diſco quo Apollo Hyacinthum per
Diſcus imprudentiā interfecit: Haltere: Saltu: Ceſtibus:Fol
le:pila trigonali:Harpaſto:& cæteris ludicris exercita
Gymnaſtica tionibus:quæ profecto laudandæ ſunt:unde Ariſt. Poli
diſciplina ticoꝝ.viii.mōet Ephœbos gymnaſticæ diſciplinæ exer
citationi tradendos eſſe ut fiāt agiliores & firmiores:
Dedecet adoleſcentē iuuenem ſeniorem etiā: ut ſæpi
cule fit Teſſeris & alueolo tabellis ue pictis & Alea ly
Alea primo dorum ut uult Herodotus inuēto dies perdere. Legāt
latia eruditi:Vulgaria agrāmatici qui uel propter uali
tudinem uel ætatē corpus exercere non poſſunt: Om
ne tempus amittitur & uitæ nō eſt adſcribendū:quod
Humaniores humanioribus litteris nec domi nec foris impedienti
litteræ bus:quod artibus ingenuis:quod honeſtis exercitamē
tis non impartitur:Ocium ſine uirtute mors eſt & ui
ui ut inquiunt hominis ſepultura:Non poſſum nō lau
dare non præconiis efferre Indoꝝ Gymnoſophiſtas:
Gymnoſo qui ne torpore animi:deſuetudine ocioq; ocioſo cor
phiſtæ rupti uiui atq; uidentes ut ait Lucretius uitam perde
rent:Cum menſa poſita ex diuerſis locis & officiis ad

frugales epulas conuenirent Iuuenes Interrogabant: ut a prima luce ad illud diei rationem bene recteq; ge ſtorum commemorarēt:qui nihil habebat offerre un de pranderet Impranſus foras ad opus aliquod extru debatur.Quæ quidem optima cōſuetudo utinam hac tempeſtate ſaltem a nobis reciperet.Diſcerent profe cto multi laxius tempore tanquam gratuito abutētes illi⁹ rationem iuxta Catonianam ſententiam reddere cuius iacturam naucifacientes in craſtinū ſemper dif ferunt ſana conſilia:cum uitæ nullum maius diſpendi um ſit q̄ dilatio.Ve homini qui nullum aliud habet ar gumentum:quo ſe probet diu uixiſſe præter ætatem.

Conſuetudo optima

COENACVLVM CAPVT .III.

COenaculum locus appellatur ubi cœ namus ut autor eſt.Mar.Varro in li bris de lingua latina :& proprie ī ſu periore ædium parte.Cœnatio uero ut Dietæ in ima.Nam & ſuperioris domus uniuerſa cœnacula dicta. Vnde cœnacula īquit Pompeius ad quæ ſcalis aſcenditur.Et Sueto. cœnaculum meritori um dixit mercede conductum cum ſuperiora inquili nis locarentur:Iuuenalis de pauperibus:nam quæ me ritoria ſomnum admittunt.Item rarus uenit in cœna cula miles. Triclinium quoq; quod Cicero Conclaue Idem locus dicebatur:in quo tribus toris mēſiſue ſtra tis comedebant præcipue conuiuio accepti. Apuleius in.x.Iā deniq; cœnati e triclinio domini deceſſeramus huius quanta latitudo fuerit bis tanta longitudo eſſe debet ſymetrica ratione :ut Vitruuius in.vi.teſtatur. Inde Architriclinus qui conuiuio præeſt nomen acce pit.Inde mappæ īde lecti triclinares.Plau.ī bacchidib⁹ a duob⁹ lectis bicliniū formauit ait.n.Aduortite Mneſi

Cænaculum
Cœnatio
Dietæ
Triciinium
Conclaue
Architricli nus
Triclinares lecti & map pe

Biclinium — ſoche & tu Piſtoclere iã facite ĩ b.clinio cũ amica ſua
uterq; accubitũ eatis:ita negotiũ eſt:atq; ibidẽ ubi ſũt
Hexaclinos — lecti ſtrati poteris cito.κλινη nãq; græce lectus dicitur
Stibadia — latiue:Hic Hexaclinos torus diſcubitorius q ſex capie
bat.Martialis.Et teſtudineũ mẽſus quater hexaclinõ:
Hũerunt ãtiqui & quæ ab herbis ſtibadia appellauere

Feneſtra — FEneſtra qua lucẽ accipere loca cõſueuerũt.Ouid.
Qua lumẽ thalamis parua feneſtra dabat: A No
nio Trãſena dicit:q̃ & extentũ funẽ notat apud
Plautũ & Saluſtiũ:Cicero in oratore quaſi p trãſenã
prætereuntes ſtrictim aſpeximus:Ammianus:tãq̃ e trã
ſena ſimul emiſſis:Debẽt aũt & cubiculis & bibliothe
cis ut ſcribit Vitruuius in primo fieri orientem uerſus
feneſtræ.quas etiã Auicẽnas cõmendat:quoniã ſol ma
tutinus intrãs aerem purificat: Verꝝ cũ pro conditiõe
temporum loca ſint in ædibus diſponẽda ita ut cubi-
cula ut triclinia habeamus & æſtiua & hiberna:ne ci-
coniæ ne grues hominibus prudẽtioreſ uideãtur.Fene
ſtræ cõmendabunt per æſtates ſeptẽtrionẽ ſpectantes:
hyemales uero aerẽ meridionalẽ introducentes. Nos
attamen orientales ſi fieri põt quibuſcũq; fere locis im
pendio laudamus:Neceſſaria oĩbus ſunt ſpecularia ut
ſine aeris nocumento cum uolumus lux admittat: cũ
Specularia — tranſluceant utpote olim facta e ſpeculari lapide tranſ
lucido:nunc aũt e uitreis orbibus uel teſſellis plũbo iũ
ctis:hinc Seneca ad Lucilium li.xiiii.quædã noſtra de
mum ꝑdiiſſe memoria ſcimus: ut Speculariorꝝ uſum
perlucente teſta clarũ trãſmittentiũ lumen:ſed charta-
ceæ etiã ſcedulæ:& lintea cæra alba & caprino ſepo il
lita nõ improbant. Vlpianus iureconſultus Specularia
Cancelli — inquit & uela quæ frigoris cauſa uel imbriũ in domo
ſunt inſtrumẽto domus nõ contineri Caſſius exiſtima
Clatrata feneſtra — uit:Cancelli uero appellantur ligna modicis interual-
lis inter ſe intranſuerſum annexa :quibus muniuntur
feneſtræ.Diuus Hierony. Solomonis Prouerbiorum

ſeptimo: De feneſtra domus meæ per cancellos proſpexi iuuenem & uideo paruulos: Et cãcellis diſtincta eſt cutis elephantorum Inde cãcellata dicta:a Pli. in octauo ſic ſcribente:ſed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore:ergo cum extenti recepere examina arctatis in rugas repente cãcellis compraehẽſas enecant:Antiqui etiã cancros dixerunt Vnde per Hypocoriſma cãcelli:a quibus cancellare uerbũ deductũ ex ĩductione Limearum tranſuerſarum & ab eo cancellarii qui ſcribæ grãmateiq; uocantur : Et clatri quoq; quibus aliquid munitur aut ſepitur nuncupati:His utimur ad feneſtras: Inde Clatrata feneſtra apud Plautũ in milite cum ĩquit. mirum eſt facinus quomodo hæc hic tranſire potuerit:nam certo neq; ſolariũ apud nos neq; hortus ullus neq; feneſtra niſi clatrata : Clatri apud.M.Catonem in re ruſtica ligna ſunt cauearũ quibus hæ muniuntur. — Clatri — Clatrata feneſtra

LAquearium ſiue lacunar a lacu trabe ĩ ædificiis plana triclinii cubiculi ue partem ſuperiorẽ ſignificat:Sed lacus etiã dicitur lacunar:Suetonius in Nerone lacunaria quæ noctu ſuper dormientẽ laxata machina deciderent parauit & Verg.Sũmiq; ferit laquearia tecti:Primus Pãphilus Brietis filius Apellis p̃ceptor Lacunaria pingere ĩſtituit nec cameras ãte eũ taliter adornare mos fuit:ut ſcribit Pli.Qui luxum romanorum notãs ſic etiã in.xxxiii.ĩquit:Laquearia nunc & in priuatis domibus auro teguntur : poſt carthaginẽ euerſam primo ĩ aurata ſunt ĩ capitolio cẽſura.L. Mũmii:inde trãſiere in cameras ĩ parietes quoq; q & ipſi tanq̃ uaſa inaurantur Propertius ĩ tertio elegiarum:nec camera auratas inter eburna trabes:Papinius in primo Siluarum:Robora dalmatico lucẽt ſatiata metallo:Salaucis quoq; regis colchorum aureæ cameræ argẽteæ trabes & columnæ atq; paraſtatae fuiſſe narrantur Victo Soſoſtre aegypti rege ditiſſimo:Sed in primis Verſa — Laquearium — Lacus — Lacunar — Laquearia picta primo — Lacunaria aurata primo — Verſatilia Laquearia

tilia admirationi fuere cũ aliã ex alia faciem oſtẽtarẽt.

Polimyxos Lucerna

POlimyxos lucerna dicit̃ quæ multos habet ãgulos & in his funiculos illuſtrãdis conuiuiis accommodata unde Mar.in Apophoretis.Illuſtrẽ cũ tota meis cõuiuia flãmis:Totq; gerã myxos:una lucerna uocor:Lucerna aũt græce Lychnus.Verg:Pẽdent lychni laquearibus aureis:& Lucretius Lumina pendẽtes lychni:Lacunaribus.n.eos appendebãt ueteres ueluti nos cãdelabra. Orichalcea quæ recte appellabimus Pẽſilia:ut lychnũ penſilẽ illi dixere.primi ægyptii lucernæ uſum mõſtrauere ut eſt apud Euſebiũ .x. p̃paratio nis euãgelicæ:Alychno Ellychniũ eſt qui lucernæ adhibetur & flãmã nutrit funiculus.Pli.in.xxxv. de Sulphuris generibus .Quartũ cautõ ĩqt ad Ellychnia maxime cõficiẽda: q̃uis oẽs fere codices habeãt lychnia qđ etiã placet:cũ lychĩa græce ſint cãdelabra aliqñ & eadẽ quæ ellychnia:ſed meã magis amo fœturã: Dẽoſthenis orõnes ad lucernã lucubratas dixerũt Ellychniõ redolere:Alychno quoq; lychnobios ad lucernas uiuentes q noctibus uice dieꝝ utunt̃ noĩarunt: Seneca epiſtolaꝝ ultĩo:Nihil cõſumebat niſi noctẽ:Itaq; credo dicẽtibus illũ quibuſdã auarũ & ſordidũ uos ĩquit & lychnobiũ dicetis:lychnuchi aũt lychnos ãplectun & ſane ita noĩatur apud græcos quicqd lucernas ſuſtinet.ut inter aſtra ophiucus.i.ut Columella uertit ãguifer:& Daduchus tedifer: Sceptruchi reges Homero Sceptriferi:ac cliduchus clauiger: Vtiliſſimi uero lucernaꝝ funiculis hñt̃ floculi quidã in pilulis roboreis naſcẽtes:Vnde Pli.in.xvi.de fructibus quos robur producit.Naſcũtur ĩ eo ĩquit pilulæ nucibus nõ abſimiles ĩtus habẽtes floculos molles lucernaꝝ luminibꝰ aptos: nã & ſine oleo flagrãt:ſicuti galla nigra . Quo loco a ueritate hiſtoriæ recedẽtes quidã floſculos lectitãt.Ipſi aũt lucernaꝝ candelarũq; funiculi cũ nimiũ exuſti flãmam lucidã non emittũt emungũtur quodã inſtrumẽ

Pẽſilia candelabra
Pẽſilis lychnus
Cauton
Eilychnium
Lucerna primo
Lychnia
Lychnobii
Lychnuchi
Daduchus
Funiculi

to:quod ab emungendo emunctorium appellabit̃:qua dictione in alio tamẽ ſignificatu utunt̃ medici. Emũgere quidem proprie eſt nares pituitaq̃ muco & ſordib⁹ ſuperfluis purgare. Vnde eſt in prouerbiis Solomonicis tritũ illud adagiũ:qui uehementer emungit ellicit ſanguinẽ:& quẽadmodũ qui nares hẽt emũctas acri⁹ olfacit & clarius loquitur:ita candelæ emunctæ ſuperfluitate funiculi conſumpti limpidius ſplendidiuſq; lumen emittũt Plau. lychnium emunge parumper ut uideat anus ubi pedes ponat. Emuncto rium

Abacus

ABacus menſa dicitur ſtructoria quã poculis ornare cõſueuimus:ut etiã e marmore Delphicã:quæ cortinã templi antiquitus notabat. Auſonius: fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea regẽ:atq; abacũ ſamio ſæpe oneraſſe luto. M. Cice. in tuſculanis qõnibus abacos inquit cõplures ornauit auro argẽtoq; cælato. Eſt & abacus res depingẽdis deſignandiſq; aptiſſima formis:ut ſcribit Martianus capella in geometria Perſius:Nec qui abaci numeros. Et Apuleius in apologia Magiæ prima. Abaco & puluiſculo te dediſſes :& abacus columnarum cubile ut Victruuius hoc eſt planicies ſtructa ad ſeſſum habilis: Delphica Cortina

Maluuium

MAluuium quo manus lauantur:ut ſcribit Põpei⁹ quẽadmodum peluuium uas:quo pedes ſunt loti & peluis :hic de ſeruatore legim⁹:Miſit aquã in peluĩ & cœpit lauare pedes. Nonius hanc uas aquariũ exiſtimauit in quo uaria perluuntur unde nomẽ. Idẽ maluuiũ trulleum appellat:cuius urceolum aquæ manalẽ inquit nuncupamus:φ eo aqua manans ĩ trulleum effundatur. At Seruius lebetem uaſculum interp̃tatus ẽ:ĩ quo aqua cadit cũ mãus lauãt̃: Sed lebetes quoq; legim⁹ coquinarios:ab aliis Pollubru ; ẽt noĩat̃ Peluuium Peluis Trulleum Manalis utceolus Lebes Polubrum

GVtturniũ aquiminariũ.i.uaſculum quo aqua guttatim ĩ mãus mittit̃ p colli anguſtias a guttis nomẽ accepit :autore Põ.:apud nos gutturniis p̃mi Guturniũ Aquimina rium

Epiſtomium

nẽs quoddã anguſtæ lingulæ ineſt ĩ frõte:quod aquã emittens Epiſtomion appellare poterimus:licet ꝓprie epiſtomium dicatur in fontibus manu fabrefactis: In quibus ſunt lĩgulæ plures aquã:ut ſupra diximus trãſ mittentes.M.Varro in tertio rei ruſticæ:in primis radi is eſſe epiſtomiĩs uerſis ad unũ queq; factũ ſic ut fluat in conuiuã.Et Seneca in xiii.ad Luciliũ:Niſi aquã ar/ gentea epiſtomia fuderint:& adhuc plebeias fiſtulas loquor: Deprauati codices habent epitoma:quod era di debet & ſubſtituendũ epiſtomia: id quod ab erudi/ tiſſimo Philippo Beroaldo præceptore meo haud pœ nitendo audiui:cuius penſiculatæ opinioni ſcriptiſq; oĩbus minime triuialibus fidẽ eam habeo indubitatã: quæ olim Delphici Apollinis oraculo habebat̃: cuiq; acceptũ quicquid in me eſt referens Thaletis quã Mã draitum is popoſcit mercedem ubiq; dependo.

Philippus Beroaldus

Candelabra

CAndelabra ſunt quibus candelæ dum ardent cõ tinentur:a quibus nomẽ mutuant̃:ut refert Ma/ crobius ex.M.Varronis reꝝ diuinarum autorita te.Pli.M.Varro:& Martialis de candelabro premiſſo lẽmate ſic ſcribẽs:Nomina candelæ nobis antiqua de derunt:Non norat parcos uncta lucerna patres.Ex ar gento auro etiam his utuntur.noſtra tempeſtate prin cipes & antiſtites cæteri ex orichalco:pauperiores e li gno:ut olim ex rei familiaris anguſtia.Hinc exiit diſti chon:Eſſe uides lignum ſeruas niſi lumina fiet :De cã delabro magna lucerna tibi.Candelæ ipſæ & ex cæra fiunt:quæ in primis ad rem diuinam flaminibus: po/ tentioribuſq; in ædibus ſeruiunt:& ex ſepo uulgares quæ ſepatiæ dici poſſunt.Vnde Apuleius:Tota domus completur tedis lucernis cæreis:ſepatiis.& cæteris no cturni luminis inſtrumentis:ubi ſepatium a ſepo dedu xit:quod etiã ſeuum:dicit̃ animalium utrinq; dentato rum & cornigeroꝝ.Candelæ quoq; laminis corneis ita compoſitis:ut uentus flãmam extinguere non poſ/

Candelabro

ſit includuntur:laternas appellant.Martialis : Dux laterna uiæ clauſis feror aurea flāmis.Plinius.xvi.Vrorum Inquit cornibus barbari ſeptemtrionales potant : & mox:apud nos ī laminas ſecta tranſlucent :atq; etiam lumen incluſum latius fundunt.Et Plautus in Amphytrione.Quo ambulas tu qui Vulcanum in cornu concluſū geris?Pauperiores inter nos loco cornu:& ueſica & papyro utuntur.Cæreus autem a cæra dictus eſt: ut nomē indicat.de quo epigrāmatarius poeta in apophoretis.Hic tibi nocturnos p̄ſtabit cæreus ignes:Subducta eſt puero nāq; lucerna meo.quo loco puerū pro ſeruo accipit Aduerſitore: ita enim dicitur ſeruulus q̄ it ad dominū foris cænantē ut illum domum reducat & comitetur:autor Donatus. Apuleius in decimo. At intus cærei præclara micātes luce nocturnas nobis tenebras inalbabāt.Cæreos ſaturnalibus muneri dabāt humiliores & tenuioris cenſus homines locupletioribus quod autore Pōpeio cæreis ditiores pauperes cādelis uterentur.Hos antiqui funalia a funibus dixere. Silius Italicus punicorum ſexto:cui nocturnus honos funalia clara:ſacerq; poſt epulas tibicē adeſt.ubi loquitur de.Cn. Duilio : Cui pœnis bello nauali ad mylam uictis:& quīquaginta nauibus captis cōceſſum eſt a ſenatu:ut reuertēti a cœna tibicen caneret & funale preferetur:ut ſcribit Florus & Plini.de uiris illuſtribus . a funalibus funera dicta:nam mortuos ſepelientes funebri pompatico honori illa maiores adhibuere.Funerū autem & ſepulchrorum uſum pluto qui ſūman⁹ Diſ. Orcuſ. Vedius: & Stygius Iupiter dicitur introduxit: ut eſt apud Diodorum:Hic uita functis dominari exiſtimatus.Funebris pōpæ lex eſt ut funus precedat:nos Sequamur tamquā poſt defunctum morituri.

Cæreus

Funalia

Funera

Plutonis nomina

CAlix uitreus uaſculum e uitro quo bibimus ideo nūcupat̄ q̄ eo calidā bibebāt antiq:ut refert.M. Varro ī libris līguæ latinæ:nā & calidam & frigi

Calix uitreu

dam conuiuis ueteres adhibebant.Iuuen.Calidæ geli/
dæq; miniſter.Vitreus autem a uitro quo cõſtat:id trã
ſlucidũ eſt:plura cõtinens genera:uaſcula ex eo apud
nos uitrearii producũt ad uſus in primis menſarum:
& quibus papyro uiminibuſue intectis uiatores utan/
tur ad uina portanda : unde uiatoria nominãtur : ſed
nõnunq̃ & lignea fictiliaq; ad hũc uſum habẽtur: Pli.
Vaſa uiatoria e taxo uinis ĩ gallia facta mortifera fuiſ
ſe cõpertũ eſt:uitreariis officinis nũc Venetiæ:ut olim
Sydon nobilitãtur.Calix item uas ad obſonia.Ouid.in
faſtis:Stãt calices minor ĩde fabas olus alter habebat:
& M. Várro: Calix inquit a caldo q̧ in eo puls calida
apponebat.Fuerunt & calices gemmati a gẽmis: ma/
iores namq; calicibus gemmas inſerebãt:& præcipue
ſmaragdos:unde Plini.xxxiii.Nec hoc fuit ſatis turba
gẽmarum potamus & ſmaragdis teximus calices : ac
temulẽtiæ cauſa tenere indiã iuuat. Et Silius . Iam ſi/
mul argento fulgentia pocula mixta Quis gẽma quæ
ſitus honos:quæ res uſq; adeo creuit: ut multi gẽmas
digitis detractas poculis adderent.Iuuenalis.Nam Vi
rro ut multi gemmas ad pocula trãsfert a digitis. Et
Martialis:Gemmatũ ſcythicis ut luceat ignibus aurũ:
Aſpice quot digitos exuat iſte calix . at calices fictiles
culullos appellamus.

Vitrum
Vitrearii
Gemmati calices
Cululli
Criſtallina
Criſtallus

CRiſtallina uaſa & pocula dicũtur ex criſtallo:qui
lapis eſt ex aqua cõgelatus:autores Diodorus.A.
Gellius ex Ariſtotelis libris:& Seneca naturaliũ
quæſtionũ tertio:Nanq; glaciem eſſe certum eſt: unde
& nomen græci dedere.Papinius in ſiluis:Raraq; lon/
gæuis niuibus criſtalla gelari.Et eccleſiaſtici.xliiii.dicit
Aquilo flauit & gelauit criſtallus ab aqua.quod criſtal
lina eſſent in precio apud ueteres Plinius oſtendit:qui
in.xxxvii.refert matrẽfamilias nec diuitem Trullã cri/
ſtallinã ſeſtertiis centũ quinquagita milibus p̃ſtinaſſe:
& Neronem in ſuprema ira calices duos criſtallinos

fregiſſe nuncio rerꝝ amiſſarũ accepto.Sue.Scyphos ꝗ dem noíat:ſed criſtallinos fuiſſe nõ ſcribit.quos a cæla tura carminis homerici Homericos Cæſar ipſe appel labat:Nã pocula quoq; & eſcaria ad uſus mẽſæ inſcul ptionibꝰ exaſperãť: hic toreumata:hic Anaglypha.& Tryglypha cũ ẽblematis uenuſtãtibus. Epigrã. poeta Artis phidiacæ Toreuma clarꝝ.Itẽ Et mẽſis anaglypha de paternis. Saluſtius. Cum tabulas toreumata ſigna emunt:noua dirruunt:alia ædificãt.Latini nunc cælata at ueteres Anceſa uocauere ꝙ circũcedendo fierent: autore Pompeio.primus Phidias cælandi ĩſculpẽdiq; artem:quæ eſt Toreutice:demonſtrauit.

Scyphi homerici

Toreumata

Anaglypha

Cælata

Anceſa

Murrhina

Murrha

MVrrhina pocula ex murrha humore quodã ſub terra calore cõcreto murrhinarii ꝑducunt Pli. ĩ.xxxiii.Murrhina & Criſtallina ex eadem terra effodimus qbus ꝑcium faceret ipſa fragilitas: oriens mittit:nitor ẽ his & uarietas colorꝝ circumagẽtibus ſe maculis ĩ purpurã cãdoreq;: ẽ & ĩ odore aliqua cõmẽ datio. Mar.ĩ Apopho.de murrhinis ꝑmiſſo lẽmate.Si calidum potas ardẽti murrha falerno Cõuenit & melior fit ſapor inde mero.Ea ĩ urbem primũ ĩuexit mithridatica uictoria Pompeius: quorꝝ mox ꝑciũ adeo ĩ dies creuit ut poculũ murrhinum ad ſextarios tres capax.lxxx.ſeſtertiis ẽptũ fuerit.Et.T.Petro.uir cõſularis moriturus inuidia Neronis principis murrhinã trullã trecentis ſeſtertiis ẽptã fregerit ut mẽſam eius exhæredaret.Horum meminit & iurecõſul.Diuus Aug.capta Alexãdria nihil ſibi præter calicẽ murrhinũ retinuit.

Poculum

Potorium

uas

POculũ & ipſa potio & uaſculũ potoriũ nũcupatur.Cicero:caret epulis extructiſq; menſis & frequẽtibus poculis: caret ergo uinolẽtia cruditate & inſõniis Verg. Pocula ſi quãdo ſæue ĩfecere nouercæ:Lucre.Et ſedare ſitim prius ẽ ꝗ̃ pocula natũ.Silius Italicus.At celtæ uacui capitis circũdare gaudẽt Oſſa nefas auro & menſis ea pocula ſeruant. Dicunť autẽ pocula a potatiõe: ut ſcribit.M.Varro:quorꝝ quidem

Scyphus
Calix
Luter
mixtarium
Phiala
Hyalos
Hyalina
Hyalurgos
Anſæ
Aræ
Eſcaria
Epitrapezia
Trapeza
Trapezitæ
menſarii
Cápſores
Argentarii
Colybiſtæ
Numularii

uaria ſunt noīa:ſicut diuerſæ formæ: ut ſcyphus:quo uſus eſt Hercules:Calix qui a græcis cylix ciathus: nimbus qui etiá ipſa effuſio:Cymbium:carcheſium: amula:bicos bicariú ue:trula:cratera:aliphanú:patera:luter quo uinú aqua miſcet:unde mixtariú:capides cupa:& phiala ex uitro nimis frigide:ut uolút:quod græce hyalos dicit:a quo hyalia uitrea & hyalurgos uitrearii: ná aureas & argenteas phialas legimus: horꝝ nonnulla:ut cantharus anſas habēt quibus apphédútur:Varro diuinarꝝ libro.v.aras tradit anſas primo dictas ꝙ erat neceſſariú ſacrificátes illas tenere.hīc peritiſſimꝰ Maro æneidos.vi.inquit.Talibus orabat dictis araſq; tenebat.Plautus in Perſa dixit Anſatū hoīem qui glorioſe ābulat brachiis inſtar Anſarú extantibus & ſubnixis:Cōpluria etiá naſú ī ſúmo:Iuuenalis ſiccabis calicē naſorꝝ quatuor:eſt.n:naſus ī poculis & uaſis cæteris quo fluit & egerit humor:Omnia autē mēſis apta quæ ſunt uaſcula & potoria & eſcaria epitrapezia uocant:úde Papinius in ſiluis:Vindicis poculum epitrapezion celebrat:de quo meminit & Martialis: dictio ē græca ab epi ꝑpoſitiōe & trapeza mēſa deducta:inde trapezitas menſarios cápſores argentarios colybiſtas & numularios uocitarunt quod mēſis utant.Suetonius ī galba:numulario nō ex fide uerſanti pecúias manus amputauit:menſæq; eius affixit.& Ioannis ſecundo de ſaluatore dictum eſt.Numulariorꝝ æs effudit & menſas ſubuertit.

Vrceoli

Figlinarum opera

VRceoli fictiles nunc ad uina dicuntur e terra facti:quibus etiá potentiores olim uſos credimus: náq; figlinarum opera apud antiquos in precio fuere:ut autor eſt Plini.in.xxxv.ſic ſcribēs:Figlīarꝝ opera imbricibus tubulis teguliſq; ad balneas mámatis: uel ad tecta coctilibus laterculis frontatiſq;: aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis & ad aquas propter quæ Numa rex ſeptimum collegiú

figulorum inſtituit:& mox:maior quoq; pars hominũ terrenis utitur uaſis:Samia etiãnum in eſculentis lau/dantur retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia. & calicum tantum ſurrentum. Auſonius: Fama eſt fi/ctilibus cœnaſſe Agathoclea regẽ:Martial. Aretina ni mis ne ſpernas uaſa monemus: Laut⁹ erat thuſcis por ſena fictilibus. Vrceolus autẽ pocula & id genus mul/ta in ſupellectile ex argilla:ita enĩ terra appellatur pri/mo Chorebum figulum athenienſem legimus formaſ ſe: Plaſticen uero quæ imagines ex argilla effingit om nium primos ĩ ſamo Ideochũ Rhectũ & theodorum ut alii Dibutadem Sicionium filiæ opera excogitaſſe. Lactantius ſcribit prometheum primo ſimulacrũ ho/minis de terra effigiaſſe:hinc locus fabulæ datus ipm igne cæleſti hominem e limo factũ animaſſe:licet Higi nius ad miram ingenii excellentiam Euſebius uero re ferat ad humanitatẽ & ſcientiam ad quas a feritate & nimia imperitia mortales traduxit & quodãmodo re formauit. Qui uero urceolis & lagœnis uina e cella ui naria fert ad Triclinium is eleganti uocabulo dicetur Oenophorus:niſi mauis eum Viniferum noĩare:Velu ti Dorophorus dona ferens:Melophorus poma:& id genus innumera.

Figlina primo

Plaſtice

Oenophorus Vinifer

MEnſas lectos triclinares diſcubitorios appellam⁹ quibus poſitis cibos capimus. Ouidi. Nunc dape nunc poſito menſæ nituere lyeo. Apule. de aſino aureo menſas dapibus largiter inſtructas accumbunt. Si mane diſcumbimus Ientaculum id ẽ prandiculũ is primus cibus uocatur:ueteres ſilatum:acratiſmõ græ/ci dixere:ſi tum poſtea prandium:ſi meridie merẽda: ut ſcribit Noni. quæ antecœuium:ſi ueſpere cœna:un de ab antiquis:autore Pompeio:ueſperna eſt nomina/ta:quod uero nunc eſt prãdium cœna dicebatur:ſicq; nulla fere pars diei comeſſationibus erit immunis. Dãnabat bis die ſaturum hominem fieri Plato diui

menſæ

Ientaculũ
Prãdiculum
Acratiſmõ
Prandium
merenda
Antecœ nium
Cœna quæ
Veſperna

Veſperna nus:ut creditur:philoſophus:At nunc quidam:ut porci ad aqualiculum ſorbitione:non ſolum bis:ſed ter & quater crapula ſeſe ingurgitant tanq̃ ad perdēda eſculenta geniti:unde Sueton. de Vitelii imperatoris luxuria Epulas inquit trifariam ſemper:interdum quadrifariam diſpartiebat in ientacula & prandia & cœnas comeſſationeſq; facile omnibus ſufficiens uomitandi cōſuetudine:comeſſatio ipſa cibus potuſq; dicitur qui poſt cœnam ſumitur:uel potius quacūq; hora extraordinarius:Sunt enim adeo multi gulæ uoraciſſimæ & ī explebilis Barathri ut ad comedendum natos ſe tantum exiſtiment:hinc Philoxenū Eryxidis & Gnathonem Siculum gulæ proceres immo uero perditos Gulones ac extremos cupediuoras infamant litteræ:q̄ cō uiuiis adhibiti emungere ſe in pultariis ſoliti eſſent:ut abſtinentibus cæteris ſoli epulis ampliter fruerentur: nulla conuictorum habita ratione:hic eſt ille Philoxenus qui Gruis collū a diis immortalibus ſibi dari optabat cū diceret non eandem ciboꝝ eſſe rationē :Sed partim linguam partim gulam ſua mouere ſuauitate : Socrates uero ſāctiſſime dicebat:multos homines propterea uelle uiuere ut ederent & biberent:ſe ſe bibere atq; eſſe ut uiueret.& A.Gel. quis īquit habēs aliquid humani pudoris uoluptatibus iſtis duabus comedendi atq; coeundi quæ ſunt homini cum ſue & aſino comunes gaudeat?A cœna autem fit domicœnium:quo uſus eſt Martilis Et cœnatoria quæ recidipna & tricliniaria ueſtim̄ta ad uſus cœnæ hic exiit diſtichō:Nec fora ſunt nobis nec ſūt uadimōia nota:his opus ē pictis accubuiſſe toris.Plautus Incœnē ſine cœna dixit. Eſt & cœnipeta q libēter petēs alienas cœnas Paraſiti ſæpicule pſonā induit:dū diuiti aſſentat̄:dū blandit̄ & ī terim non toleranda ſuffert cibi & uentris gratia.hic legimus Heliogabalum imperatorem Paraſitos ad ro

Margin notes: Comeſſatio — Domicœnium — cœnatoria — Recidipna — Tricliaria — Incœnis — Cœnipeta — Paraſitus

tam aquariam ligatos cum uertigine ſub aquis miſiſſe & rurſus ad ſũmũ reuoluiſſe : ita ut eos Ixionios amicos uocaret. Menſam ipſam quam Cato amicorum parentem ac procreatricem putauit uacuam tolli non ſinebát Romani ueteres: ſed omnino cũ aliquid ſupereſſet interpretantes ſemper de eo quod nunc adeſt aliquid in futurum relinqui oportere: ac per hodiernum craſtini meminiſſe: ut ſcribit Plutarchus in problematibus: At in proteruia ſacrificio mos fuerat epularum reliquias & fragmenta in ignem mittere: ut conſumerentur: hinc innotuit ſcoma ſiue dicterium illud Catonis: Nam cum Albidius bonis ſuis abliguritis nouiſſime domum quæ ſuperfuerat incendio perdidiſſet: proteruiam hominẽ feciſſe dicebat: quod enim comeſſe non potuerat id combuſſiſſe. In maximo autem pretio habitæ ſunt apud antiquos menſæ citreæ: quas ut Plinii uerbis ex xiii loquar: Fœminæ uiris contra margaritas regerunt. Extant hodie Marci Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirum eſt illo æuo emptæ libris undecim: Cum his memorantur: & Galli Aſinii: quæ libris undecim uenundatæ ſunt: & duæ a Iuba Rege uenditæ: quarum alteri pretium fuit libris quindecim: alteri paulo minus: honos præcipuus in uena criſpis oblongo diſcurſu uel intorto : illæ Tigrinæ : hæ Pantherinæ appellantur. Fiebant autem eo artificio ut dimidiatis orbibus non tantum rima ſed nec commiſſura uſquam appareret: ueluti abiegnæ a noſtris fiunt materiariis non ſine glutino compoſito ex Caſeo Sapro ideſt marcido Sed recente: & calce uiua faberrime: Vtebantur & acernis ex acere arbore factis unde nomen: Apud nos candore probantur Eboreæ: & cupreſſinæ propter odorem: fiunt & ex Abiete ut dictũ ẽ & iuglãde: quaꝝ pulchriores habẽt q̃ centra & ſpiras nõ habuerit: hæc conuolutas uenas

Ixionii amici

proteruia

Scoma qđ Dicterium

Citreæ mẽſæ

Tigrinæ

Pãterinæ

Acernæ

Eboreæ

Cupſſiuæ

Centra

oſtenduntːilla duritiem clauo ſimilem ſerris inimicã:
Segmentate menſæ — Sed illaꝝ pulcherrimæ lignoꝝ bracteis ſiue potius ꝑſegminibus & teſſelis diuerſicoloribus glutino cõpactis uermiculatim frabrefactæ:quas ſegmentatas quidam nominant:Vt ſint ſegmentata a ſegmento opera
Segmẽtum — e ligno teſſellatĩ depicta .Segmẽtum.n.dici põt quoddam quaſi ramẽtum & ſectio:Plin.de marmoribus in xxxyi .Craſſior harena laxioribus ſegmentis terit & plus erodit marmoris : Inde ueſtes ſegmẽtatæ ſegmẽtis hoc eſt punctulis & bracteolis aureis ſiue argẽteis minutim depictæ:Plautus quã pulchre ſegmentatam ueſtẽ:ſegmẽtum rectius dicit̃ monile ꝙ ſit ueluti qdã circulus: uel ut alii ꝙ quibuſdã bracteolis quaſi ꝑſegminibus cõſtet & diuidat̃:nam ſegmẽtum a ſeco naſci
Cilrculi Paralelli — tur c in g mutato : ueluti a fingo figmẽtum a ſtringo ſtrigmẽtum ut ſit quaſi ſecamẽtum.Vnde partes mundi ĩ quas uniuerſa terra digerit̃ & noſtri circulos græci Paralellos dixere ſegmẽta eleganter Pli.appellauit cum inquit Quĩto cõtinet̃ ſegmẽto ab introitu caſpii
Teſtudineum — maris.Bactria:hiberia:Armenia.Sunt & quĩ id opus e ligno Teſtudineum uocitẽt quoniam dum materiarii uoluere ueteres imitari qui teſtudinum ut diximus laminis mẽſas & lectos ueſtibãt hoc opus excogitauere.
Bracteæ — Bracteæ autẽ ſubtiliores ſunt:Laminæ craſſiores:inter Bracteas habent̃ quæ uocant Auri argentiq; folia:ad inaurandum & inargẽtandum idonea: Vnde Bractearii qui inauratores.

Cilibæ Diſcus — Cillibæ mẽſæ rotundæ q̃dratæ ẽt nuncupãt̃ auto. Pompeio:nam Diſcus tantũ menſa rotunda dicet̃.M.Var.Menſam eſcariã Cilibã appellabant ea erat quadrata ut nunc in caſtris ẽ:a cibo Ciliba dicta.Poſtea rotũda factæ:& qd̃ a nobis media & a græcis meſa mẽſa dici põt niſi ꝙ ponebant pleraq; ĩ cibo
menſa Cilibatum — mẽſa Vinaria uero cilibãtũ:ſed uide ne potius cibilæ a cibo ut Eſcariæ ab eſcis ſint noĩandæ.PrimusHeliogaba.ĩpator ro.argẽteas mẽſas ĩ ſupellectile habuit ut

lampridius teſtatur:Supellex autẽ eſt domeſticum pa/ tris familias inſtrumentũ ut exponit Vlpianus Iurecõ ſultus ueſtibus inter cætera ſubtractis Supellex

TRipodes menſae cum tribus pedibus ut nomẽ indicat fuere:quibus apud nos hodie mẽſæ ipſæ ſuſtentãt antiquitus erãt militares:Horatius Do narẽ tripodas p̃mia fortium graiorꝝ:Homerus quoqꝫ in odiſſea narrat Alcionum inter cætera Xenia Vlyxi tripodẽ magnum dediſſe:Menſæ uero unico tantum pede ſubnixæ monopodia dicunt:quæ inter inſtrumẽ ta luxuriæ a priſcis collocabãtur:Scribit Pli.in.xxxiiii. ex autoritate L.Piſonis Cn. mãliũ aſia deuicta primũ inuexiſſe ĩ urbẽ ſuo triumpho monopodia abacos & triclinia ærata Vrbis anno quingẽteſimo ſexageſimo ſeptimo:Vbi Tricliniũ ĩ ſupellectile fuiſſe oñdit.a quo locus ipſe de quo diximus denoĩatur & tris menſas ſi ue toros habebat ita cõiunctos ut transferri huc atqꝫ illuc poſſet:legimus & argentea triclinia romæ fuiſſe: adde quod triclinia uerſatilia celebrata ſunt:quæ diſ/ cũbentibus cõuiuis circum agerent.Iam dixerat Liuiꝰ Originẽ luxuriæ romanæ in urbẽ ab Aſiatico exerci/ tu inuectã fuiſſe ita ut uincendo uicta fuerit: cum ĩpri/ mis maiora q̃ credi poſſit detrimenta conuiuiorum luxu ſuſtinuerit:unde plurimæ leges ſumptuariæ quæ & cibariæ latæ ſunt:Orchia prius:mox Fannia ãno ur bis conditæ quingẽteſimo octuageſimo octauo :Didia Licinia:& Cornelia:ut Macrobius teſtatur.

Tripodes

monopodia

Triclinium

Sũptuariæ Cibariũ leges

SEdile a ſede ubi ſedemus macrobiꝰ:ait Cicero La berio p̃tereunti & ſedile quærẽti recepiſſem te ni ſi anguſte ſederẽ:Verg. Gramineoqꝫ uiros locat ipſe ſedili.maiores.n.noſtri ſedentes epulabant:quem morẽ habuerunt a Laconibus & cretẽſibus ut Varro docet in libris de gente populi romani:ĩ quibus notat quid a quacũqꝫ gẽte traxerint autor Seruius: In accu bitis aũt honoratior locus:non tã ſummus q̃ medius

Sedile

Sedentes epulabant

credit̄ :hinc Maro Aurea compoſuit ſponda mediáq̃ locauit:Refert Xenophon Cyrũ ſolitũ fuiſſe conuiuas honoris gratia a latere ſiniſtro iuxta ſe ponere:utpote fideliores carioreſq̃ illos declarans qui ĩ parte cordis leua diſcumberẽt. Nos uero a dextro latere tanq̃ honoratione collocamus quos digniores & maioris autoritatis cẽſemus ĩter coepulões:quorũ numerus a maioribus ſic deffinitus eſt: ut Gratiis tribus quas charites græcì minor nõ eſſet : nec Muſarũ numerũ excederet.Nõ omittẽdum ẽ hoc loco illud.A.Gel.ex.M.Var. ſatyris menippeis cõuiuiũ conſtare ex rebus quatuor: & tum deniq̃ oĩbus numeris ſuis abſolutũ eſſe:ſi belli homũculi p uocatores collecti ſunt:ſi electus locus : ſi tẽpus lectũ:ſi apparatus nõ neglectus:nec loquaces inquit nec mutos cõuiuas legere oportet quia eloquẽtia ĩ foro & apud ſubſellia:ſilentiũ uero nõ ĩ cõuiuio ſed ĩ cubiculo eſſe debet.Sermones igit̄ id tẽporis habendos cenſet nõ ſup rebus anxiis aut tortuoſis:ſed iocũdos atq̃ ĩuitabiles & cũ quadá illecebra & uoluptate utiles ex quibus ingeniũ noſtrũ amœnius fiat & uenuſtius:quod ꝑfecto eueniet ſi de id genus rebus ad cõmunẽ uitæ uſum ptinẽtibus cõfabulemur:de quibus ĩ foro atq̃ ĩ negotiis agẽdis loqui nõ eſt ociũ:Adhibent nõnulli Anagnoſtẽ qui legat faciles utileſq̃ ex philoſophia quæſtiones . uel Erotica quædá nõ nimis laſciua Plurimi uero fidiũ modulamina:nõ ſine puello caria uel rithmos dearticuláte.nã & Alcinoi apud Homerũ & Didonis apud Verg.Mẽſa habuit hæc Ioppam illa Pheniũ cithara canẽtes.Scribit Plato ĩ Gorgia cãtillena hác cõuiuiis cãtari ſolitá:optimũ eſſe bene ualere: ſecundo loco formoſum eſſe: tertio hr̄e diuitias nulla fraude partas:Valerius uero maximus Maiores ĩquit natu ĩ cõuiuiis ad tibias egregia ſuperiorũ opa carmĩe cõprehẽſa canebãt quo ad ea imitanda iuuenũ uirtutẽ alacriorẽ redderent : ubi plures ſedebant ſubſelliũ

Locus honoratior

Numerus cõuiuarum

Conuiuium conſtat

Vocatores

Nec muti nec loquaces

Sermones cõuiuales

Cantillena in conuiuio

ubi duo biſſelliū dicemus:ſicut Binominem a duobus nominibus Bigamū a duabus uxoribus:Bigas a duo/bus equis ut trigas a tribus & biferā arborē quæ fert bis fructū annuatim:Subſellia quoq; minorꝝ ſunt magiſtratuum ueluti Tribunorꝝ quæſtorꝝ & triumuirorꝝ qui nō ī ſellis currulibus nec ī tribunalibus cōſidebāt ut ſcribit Aſconius pedianꝰ: & ſubſellia ſedes theatrales appellanť:Sella itē qua ſedemus quaſi ſeda a ſedēdo:unde Laberii ſcōma ī Ciceronē recitās Symachus apud Macrobiū Mirꝝ inquit ſi anguſte ſedes qui ſoles duabꝰ ſellis ſedere:quaſi nec Cæſari nec Pōp.fidus ut refert Seneca: Eadē græco uocabulo Thronus diciť: ꝓuerbiorꝝ Solomonis .xx. Miſericordia & ueritas cuſtodiūt regē: & roborať clemētia thronus eius:Cathedra quoq; ad ſedendum poniť:& Scānum a ſcāno ut uolunt terra ellata īter duos ſulcos ꝓ ſedili accipitur: Mar.Sedere in equitum liceat an tibi ſcānis:Ouid.vi. Faſtorꝝ:Ante focos olim ſcannis conſidere lōgis mos erat.M.Var.aliter ſcānum interp̄tatus ē ut in cubiculo dicemus. Eſt & Hemicyclus cathedra ad ſedēdum in medii circuli formā ūde nomē.Nā & Sidonius hemicyclon dixit Solium ī balneis ſemirotundum ſed & cenatio diciť ueluti Sigma : Legimus apud Strabonem Luſitanos ſedentes cœnitare ædificatos in pariete Hemicyclos habētes.M.Cicero.ī Lælio:Cum ſæpe multa narraret tū memini domi ī hemicyclo ſedētē ut ſole/bat cum & ego eſſē una & pauci admodū familiares in eum ſermonem illum incidere qui tum multis fere erat ī ore.Nā ſoliti fuerant antiqui:id quod Poſthuma ætas recepit mutitare.i. mutua conuiuia domi agitare: quæ Sodalitia ut græci ſyſſitia appellauere. Namq; Syſſitos eſt apud illos Sodalis: Paſſim inter noſtros agitantur Symbola collatione a ſingulis facta un/de nomen .qui nihil contulerint Aſymboli dicentur:

Bigamus
Bigæ
Biſſellium
Trigæ
Sub ſellium
Bifera
Arbor
Tribunalia
Sella
Duabus ſellis ſedere
Thronus
Cathedra
Scannum
Scanna longa
Hemicyclus
Mutitatio

Acleti Mappæ

ut ſolét cænipetæ & hi qui accedunt īterdum ut ipro‑
uerbio dicitur & Cenát Acleti ideſt citra Vocationem

MAppæ dicuntur quæ ſuper menſam ſternuntur: Plinius in decimo nono de lino ſcribens quod uiuum appellát: Ardentes in focis conuiuiorum uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcentes igni magis q̃ poſſet aquis Viloſæ apud ueteres habitæ ſút ī precio: hic epigrammatarius poeta ī apophoretis de

Mantellium Mantille

mappis nimiꝝ intelligens: Nobilius uiloſa tegunt tibi lintea citrum: mátelium uero ꝙ mantile: linteolum eſt quo máus tergere ſolemus: quaſi manutergiú ut. M. Varro ī linguæ latinæ īterpretatur: frequés. n. ad ma

manticularia

nus tergēdas fuit uſus mantilloꝝ ut ſcribit feſtus Pō peius: Inde Máticularia dicunť ea quæ frequenter in uſu habētur & quaſi quotidie manibus tractanť: hæc latine loqui diſerereq; uolentes: non ſuo uocabulo de monſtrare non minus dedecet: quam hominem non

Salinum

ſuo nomine appellare: hinc impenſius elaboraui ut in hoc litterarum dilectoribus ac ſtudioſis pro uirili par te prodeſſem.

SAlinum uaſculum eſt in quo ut nomē īdicat ſalis elemētum cōtinetur: & mēſæ infertur ī qua ſigni ficatione accepit Horatius in carminibus cum ī quit: Viuitur paruo bene cui paternum ſplēdet ī mēſa tenui Salinum Fit ut plurimum e plumbo albo non nunq̃ e uitro aut criſtallo argento etiá ad uſus ditioꝝ pauperes ligneo uel figlino utuntur. Vas itē apud áti‑ quos dicebatur quo primitias diis offerebant ut ſcri

Decimæ Fana Cultus deoꝝ

bit Porphirio Horatianus īterpres: Conſueuerunt ná q; maiores noſtri cum alimēta ſe dono deoꝝ habere cognoſcerent ex omnibus aliquid illis offerre magis ut ſe gratos exiberent q̃ ꝙ deos aliquo arbitrarentur īdigere. Vnde cum agros quoq; urbes ac oppida deo rum munere ſeſe poſſidere intuerētur: ut eſt apud Cē ſorinum: partem quandam templis ſacelliſq; ubi eos

colerent dicauere hinc decimæ fana cultuſq; deo℞. Cultus deo℞

CVltellus a cultro per diminutionem autore Ser/uio nomen accepit:eo utimur in menſa ad panẽ carnes & id genus multa ſecanda & in fruſta di/uidenda. Iuuenalis Spectas & chironomonta uolanti cultello donec peragat dictata magiſtri omnia nec ſa/ne minimo diſcrimīe refert quo geſtu lepores & quo gallina ſecetur:cui aſtipulat̃ Seneca ad Luciliũ. Alius ꝓcioſas aues ſcindit & per pectus & clunes certis du/ctibus circumferens eruditam manum in fruſta excu/tit:Infœlix qui huic uni rei uiuit ut altilia decenter ſe/cet. ubi obiter notabis altilia dici quæ ad Saginam do/mi nutricantur : & chironomõta ſtructorem qui lege quadam manuũ eleganter diuidit aues & cætera eſcu/lenta:ſcribit Suetonius id quod eſt damnandum Clau/dium Cæſarem ex ferro quo duo gladiatores mutuis ictibus concidiſſent ſibi paruulos cultellos in uſum ſi/ne mora fieri iuſſiſſe. Cultellus Altilia Chironomõ

QVadræ ut plurimum ex Stanno interdum ex ar/gẽto ad uſus locupletiorum a forma dicunt̃ ſu/per quas conciſæ carnes & pulmentaria diſpo/nuntur:ueluti rotũda repoſitoria orbes dicimus: quæ & Diſci nomine ſignificari poſſe noſtri temporis qui/dam uoluere:a Diſco quo in gymnaſiis exercebantur: ſicuti & Abacos quadras notare:nam quot capita tot ſunt ſententiæ : ꝑterea ingens eſt rerum copia ſine no/mine quas cum propriis appellationibus ſignare non poſſumus alienis & cõmodatis utimur ut inquit Sene/ca in ſecundo de beneficiis. Triuiales elementarii q; ſu/per ea carnes & cætera obſonia cultello diuidimus ſci/ſoria appellare contendunt. Quadræ Orbes Diſci Abaci

STructores dicunt̃ qui mẽſas & cibaria curabãt ut ſcribit Seruius. & qui pulmẽtaria cultello ſcinde/bãt in fruſtula diuidẽtes. Nõ ſine Fuſcinula e fer/ro uel argẽto quã manu ſiniſtra tenere ut ſcĩderẽt ele- Structores Fuſcinula

Architri clinus — gantius receptum Mar. Et quæ non egeant ferro ſtru/
ctoris ofellæ. Iuue. Sed nec ſtructor erit cui cedere de/
Archipoſias — beat omnis pergula Tripheri doctoris. Qui uero prin/
Archipoſiarches — ceps eſt cōuiuii architriclinus dicit͛: archipoſias: & ſym
poſiarches tamq̃ prīceps cōpotationis: quā Sympoſiū
Symphoſiū — græci ut Sympotim cōpotorē noīant: quē coronis uti
Sympotis — unguēto delibutis hilaritatis gratia mos olim inualue
Pincernæ — rat: qui miniſtrant pocula mēſæ ingerētes & pincernæ
Pocilatores — & pocillatores. Diriuitores etiā. qui & ſtructores: quo
Diriuitores — uocabulo uſi ſunt Apuleius & Ammianus: ꝓpinatores
Propīator — quoq; ſi principi ſi diuiti ꝑguſtauerint: nam id genus
Præguſtator — uiri habēt præguſtatorē omnium ciboꝝ: cum uenena
Quam ucre — timentes faciant illum ꝑguſtando explorare an illata
mattea — ſint uenenata. ſed nihilominus uenenum ſæpius auro
Architriclini — quā argilla bibitur & pluries ſub Matteis latitat q̃ ſub
eſt — oleribus. Epulanti Claudio Cæſari uenenū datum per
Conuiue — Spadonē ꝑguſtatorem teſtat͛ Suetonius. Arhitriclini ē
Cœpulones — autē curare ut eduliū uarioꝝ fercula ſiue miſſus feria/
Conuictores — tim & ī tēpore cōuiuis quos coepulones cōmēſales &
Miniſtri — cōuictores dicimus exhibeāt: ut recte oīa oīa ſplēdide
miſſus — diſpoſita ſint: ad hoc præſto aderit miniſtrorum turba
linteis ſuccincta per quos ut inquit Seneca ſigno dato
ad inferendā cœnā diſcurrit͛: per miſſus a mittēdo &
Fercula — fercula a ferēdo ſingulaꝝ epulaꝝ ſingulas condituras
intellige: Apuleius De Aſino aureo libro quinto. Et
ilico uini nectarei eduliumq; uariorū fercula copioſa
nullo ſeruiēte: ſed tantū ſpiritu quodam impulſa ſub
miniſtrant͛: & Lampridius ſcribit Heliogabalum impe
ratorem celebraſſe tale cōuiuium: ut apud amicos ſin/
gulos ſinguli miſſus appararent͛: & aliquando omnes
miſſus ſola phaſianoꝝ carne ſtruxiſſe Suetoniꝰ quoq;
narrat Aug. Cæſarē cœnam ternis ferculis: aut cū abū
Cupedia — dantiſſime ſenis ꝑbuiſſe: ſed fercula ſimpliciter quoq;
Cupedulæ — dapes ſignificant: quæ ſi fuerint lautiores cupedia: ūde
Cupedinarii — cupedinarii: & cupedulæ dicentur. Cyrus rex ut refert

Xenophon in Pedia amicoꝝ chariſſimos honoratiſſimoſqꝫ quos uideri uolebat mittebat:ad eos partes ferculorum ex menſa:nã partes diſtribuere miſſitareqꝫ in cœnis mos inualuit qui adhuc permanet:inter amiciores beneuolos & amatrices : ut illa etiam conſuetudo mutandi uaſa cũ ferculis. Plinius .xxxiii. Ptolomeum Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudeã octona milia equitum ſua pecunia tolerauiſſe: Mille conuiuas totidẽ aureis potoriis ĩmutantẽ uaſa cum ferculis ſaginaſſe.Sed illud munificẽtius quod legimus: eadẽ uaſa apponi conuiuis ſolita fuiſſe ut ipſi ea ſecũ ferrent & dono haberent quæ ideo Apophoreta dixerunt.

Panis e tritico apud nos fit laudatiſſimus fermẽto addito : qui Zimitis nuncupatur : nam abſqꝫ illo azymi nomẽ adeptus improbatur:licet plus nutriat ut refert Theodorus Priſcianus.E ſiligine antiquiores panem cæteris præferebant : Seneca ad Lucilium:Malum panem inquis expecta: bonus fiet:etiam illum tene:tibi & ſiligineum fames reddet:cuius quidẽ ſententiam probat exemplum Ptolomei qui rex olim per ægipti deſerta nõ ſubſequutis comitibus pãe cibario in caſula oblato nihil illo pane iucũdius unq̃ ſe comediſſe affirmauit.Eſt enĩ meo iudicio eſca ſuauiſſima panis ſiccus cum famis obſonio:ſicut ĩ ſiti aqua nectareum eſt poculum : & in amoris tentigine uenus melitiſſima etiam informis ancillula exiſtimatur. Ipſius autem panis proprietatem ut ſcribit Nonius a paſcendo ueteres appellauere :ſiue ꝙ omnibus pulmentis ĩ cibis adhiberi poſſit & fere adhibeatur: cum nullum obſonium faciat inſipidius:nam πᾶν græce totum. Vnde Pantheon oĩum deoꝝ tẽplum:Pãphagus oĩa comedẽs Pantominus oĩa imitãs & Pãcarpiæ coronæ ex diuerſis & pene oĩbus florũ generibus cõpactæ:Vbi habet.

Panis

Azymus

Zymitis

Siligineus

Eſca ſuauiſſima

Nectarea potio

Mellitiſſima Venus

Pãtheõ

Pãphagus

Pãcarpiæ

Panariũ
Buccea
Buccella
Panis ge nera
Artolagãi
Speuſicii
Aquatici
Turrunda
Subcineri cii
Cibarií
Secũdarii
Aceroſus
Nauticus
Sitanius
Rubidus
Dulciarii panes
Truſtula melita

Panariũ dicimus:ſicut a penore penariũ. At eius fruſtulũ bucceã & hypocoriſticos buccellã:Hie. Solomonis ꝓuerbioꝝ.xyii.melior ē bucella ſicca cũ guadio:q̃ domus plena uictimis cum Iurgio:& Auguſtus Cæſar ad Tiberium.In balneo demum poſt horam primam noctis duas bucceas manducaui:priuſq̃ ungi inciperē Panis genera a Plinio in.xyiii.numerantur ab obſonis oſtrearii Artolagani a delitiis:a feſtinatiõe Speuſicii a ccquendi ratione furnacei:& artopteſii ſiue artopticii:Item aquatici quoniam aqua trahuntur a tenui & ſpongioſa inanitate ut Picentes:Addimus nos Turrundam de qua eſt apud Nonium & Catonem: Subcineritios ſub cinere coctos in foco:& inter cibarios ſiue ſecundarios Aceroſũ quaſi paleis mixtis au.Põp. & Pityrium furfureum: nam iterum coctus nauticus dicetur:parum rubidus:at ex nouo frumento Sitani⁹ Summa uero laus panis:ſiliginis uel tritici bonitate: & cribri farinarii excuſſoriiue tenuitate cõſtat.Caligula quartus Cæſarum panes & obſonia ex auro conuiuis appoſuit ut ſcribit Tranquillus.In cõuiuiis noſtra tempeſtate ſaliaribus olim cœnis lautioribus uidimus ipſi & panes:bellaria:offas iuſſulatas:carnes: & id genus cætera inaurata.Fiunt & panes dulciarii cum ſaccaro ſimplici:uel pineis nucib⁹ ſolidis agminati ĩgeſtis aut amygdalis cõtuſis & ĩ formã teſtuacii ĩ clybão coctis: q Martii pães uel Mazapanes dici poſſũt ut inqt Hermolaus ĩ quadã epiſtola ad cardinalem ſenẽſem: Nã Maza mõ panis offa :mõ libũ:placentaue:de qua Atheneus:Martios autẽ ab ĩuentore paſtillos ut Martianum unguentum in medicina legimus : hos initio prandii conuiuis apponunt potentiorum ſtructores cum cruſtulis ſæpicule mellitis:hamis iunculis lacertulis quæ forſitan Brachiola & id genus ſcitamentis:ut uerbis utar Apuleianis:quorum concinnatores piſtores dulciarii:Cruſtulariiq̧ dicentur:

Vinum

VInum humanis corporibus gratiſſimus liquor modice ſumptũ nõ officit ſtomacho.nõ cerebro: ſed digeſtionẽ adiuuat:uires alit:appetentiã ciborum ĩuitat:ſanguinẽ colorẽq; hoĩum iuuat:triſtitiæ curam hebetat:ũde Bacchũ teſte Seneca de uitæ trãquillitate liberũ dixerunt ꝙ animũ a ſeruitio curarũ liberet:algorẽ expellit:ſomnũq; cõciliat:Hinc Aſclepiades medicus utilitatẽ uini æquari uix potẽtiæ deoꝝ poſſe pronũtiare nõ dubitauit:At copioſius hauſtum caput turbat:& ſtomachũ lædit:ũde Plinius prorſus ĩquit ut iure dici poſſit neq; uiribus corporis utilius aliud neq; aliud uoluptatibus pnitioſius:ſi modus abſit:hĩc ſcatet ebrietatis libido portẽtoſa:pallor:genæ pẽdulæ:oculorum ulcera:tremulæ manus effundẽtes plena uaſa: & quæ ſi pœna præſẽs: furiales ſõni:& inqes nocturna: hinc ex ore halitus fetidi:hĩc rerũ oĩum obliuio:morſq; memoriæ:Nã uapore cerebrũ debilitat:membra remollit:ũde pueris & nutricibus nõ eſſe dandũ monet Ariſtoteles in libro de ſomno & uigila:Et Auicen. Vinum pueris inquit dare: eſt ignem igni addere lignis debilibus.Seneca ad Luciliũ:Epulæ cruditates afferũt ebrietates neruorum torporẽ: tremorẽq;:& libidines: pedum manuum articulorũq; omniũ deprauationes: Propertius elegiarum ſecundo:ut hæc quoq; tranſeũter referam.Vino forma perit: uino corrũpitur ætas: Vino ſæpe ſuum neſcit amica uirum: Apoſtolus quinto ad epheſios:Nolite ĩebriari uino in quo ẽ luxuria. Iam prius dictum fuerat a Solomone prouerbioꝝ.xx. luxurioſa res uinum & tumultuoſa ebrietas: & in decretis pontificalibus xxxv. diſtinctione.luxuriæ fomẽtum & incentiuum eſſe uinum legimus:inde Romæ & in latio fœminis uinum bibere longo tempore non licuit.Inueĩmus ĩ hiſtoriis Egnati Metelli uxorem ꝙ uinum bibiſſet e dolio:interfectam fuſte a marito:eumq; cedis a Romulo abſolutum:& Fabius Maximus in an

Liber Bacchus

Nec utilius Nec pernitioſius

Vinum pueris dare

Fomentum ueneris

Loculi cla uium

Temetum

Abſtemius

Temulentia

Vinum regi bus nõ dan dum

Dictum cele bre

Ebrietas

Incredibile

Dilutum ui num

nalibus ſcripſit matronam q̃ loculos in quibus erant claues cellæ uinariæ reſignauiſſet a ſuis inedia mori coactã:Ex hoc inſtitutum eſt propinquos fœminis oſculũ dare:ut ſcirent an temetum bibiſſent(hoc tũ uino nomẽ erat)Vnde abſtemius & temulẽtia deducta:quæcumq; eni mulier ut uere & catholice refert Valerius maximus ĩmoderate uinũ appetit uirtutibus ianuam claudit & uitiis aperit. Aegyptiis quoq; regibus certa erat ſtatuta uini potãdi menſura:qua neq; farciri uenter neq; inebriari poſſent: nã regibus ut eſt in prouerbiis Solomonis:Vinũ minime dandũ eſt.quia nihil ſecretum ubi regat ebrietas:ne forte bibãt obliuiſcãtur iudicioꝶ:& mutent cauſam filiorũ pauperis:Vnde dictictãt Romulũ ad cœnã uocatũ nõ multũ bibiſſe quia poſtridie negociũ habebat:monet Plato in tertio de re publica:a uini temulentia abſtinere debere ciuitatum gubernatores:ne cuſtode cuſtos indigeat: Sapiẽtis uiri ſuper menſam celebre dictum eſt:Prima cratera pertinet ad ſitim:ſecũda ad hilaritatem:tertia ad uoluptatẽ quarta ad inſaniam: hinc ebrietatem eſſe furoris uoluntariam ſpetiem Catoniana ſentẽtia diffiniuit:nam per eam & ſenſu & mẽte excedimus:ut eſt apud Dionyſium areopagitẽ:feſtiuiter dixit Plautus:Vinũ luctator eſt doloſus:pedes captat primum: Satis notum eſt Archeſilaum philoſophum cum uinum ĩmodice hauſiſſet obiiſſe ætatis anno ſeptuageſimo quĩto quia uini copia natalem uiuificãq; uirtutẽ caliditate ſuffocat: in his præcipue qui inſitum calorem exiguum atq; imbecillum poſſidẽt: Sed ĩcredibile quod ſequit̃ ab Ariſtotele tamẽ hiſtoriæ animalium ſexto traditum:Siracuſis potator quidã egregius ouis ſub Storia poſitis in terra tam diu potabat donec oua ederent fœtũ:Cũ autem purum in cœnis uinum dabatur omnes deum ſoſpitem optabat bibẽti:cum poſt cœnam dilutum id eſt aqua mixtum:quod Staphilus ſcyteni filius prim⁹

inſtituit ſumebant. Iouem uocarunt ſaluatorē: nā uini puri: quod merum eſt: potus ad inſaniā redigit: aqua iouis mixtus uoluptatē læticiamq́ꝫ affert & prohibet inſaniam ut autor eſt Diodorus ī quinto Bibliothecæ. Vinum ipſum græci Oenō appellāt: īde oenophorum Vt Gaſterium uel Gaſter & Baucalium: ex argilla li gno ſtanno uel argento uaſculum ad ferēda uina ido neum: Apuleius matamorph. viii. Oenophoro quod ī mixtum uino gerebat uenenum: & oenopola uēditor uini: qui ſolet Aduentoribus ſuis meratius uinum ex hibere: ac Oenopolium taberna uinaria: præter panē & uinum cætera ut edendi irritamenta quædā reper ta: non per uſum uitæ neceſſarium: ſed per luxum ani mi parata obſonia dicuntur: Iuuenalis. Nec tamen his ulla obſonia fiunt rancidula: hinc Thucydides hi ſto. primo narrat Artaxerxē Temiſtocli dono dediſſe magneſiam ob panē: Lampſacum ob uinum: Myuntē ad obſonium: Dicere ſolitus fuerat Alexander famem optimum fore obſonium: cum Vaſa a græcis quæ di cunt Baucalia latice implent ſonum inquit Aphrodi ſeus edunt ſibi proprium: a quo & Vaſis nomen eſt fa ctum: uelut alia apud græcos nomīa ſonorum factitia ut in aqua phloeſbos: & in aluo botborygmos:

Merum · Oenon · Oenophorum · Oenopola · Oenopoiium · Obſonia · Optimum obſonium

LAnces ſunt uaſa lata & rotunda qbus caro tā toſta q̄ elixa cæteraq́ꝫ edulia cōdiunt mēſæq́ꝫ infe runt: Horatius in ſatyricis ſermonibus: iligna nu tritus glāde rotundas curuat aper lāces: Apud Martia lem cōmendant Chryſendatæ ex auro cum fierent ut nunc etiā ex argento argyrendatæ: Et quoniam elixae toſtaeq́ꝫ carnis mētionem fecimus eduliorum rationē ex. M. Varronis ſententia aperire non idecens fore du ximus: Primum maiores noſtri aſſam carnem comede runt: elixā poſtea: mox e iure cōditā ac pinde iucundi orē: q̄ genus Cornelius Celſus Iurulētum appellat his uerbis. tū res eadē magis alit iurulēta q̄ aſſa magis aſſa

Lances · Chryſendate · Argyrendatæ · Eduliorum ratio · Iurulentum · Iuſſulentum

Aſſum
Elixum
Frixum
Caro
Omophagi
Ariſtophoræ
Mazonomũ
Diſcus
Magidæ
Diſcophorus
Catinus
Lagama
Paſtili
Circuli
Globuli
Lixulæ
Semiluxulæ
Lacanon
Lachanopolion

q̃ frixa.unde in libris linguæ latinæ. Vbi pultẽ aut iu-rulenti quid ponebant a capiẽdo Catinũ nomĩarunt: Apuleius autem iuſſulentum formauit ĩ Apologia magiæ ſic de Ennio ſcribens. Oſtendit qualiter aſſus aut iuſſulentus optime ſapiat:nec tamen ab eruditis reprehendit᷑: tribus itaq̨ noĩbus diſtinguebat᷑ aſſo elixo & iuruléto qb⁹ frixũ additũ. Caro autẽ eſt cibus p̃ cæteris corpus nutriens autore Celſo ut ꝓpinqoris cõuerſionis ad ſanguinẽ. Siccioris nutriméti ẽ frixa & toſta humidioris elixa: pinguis malæ alimoniæ & pauculæ cibum ſubleuans: ſalita quoq̨ corpus extenuans teſte Theodoro Priſciano nõ ꝓbat᷑:melior ẽ aũt oĩs oſſib⁹ ꝓxima & digeſtibilior:ut eſt apud Auic. Veſcũt᷑ & populi etholoꝝ carne cruda qui Omophagi inde dicunt᷑ ut refert Thucydides hiſt.tertio: Inter lances uero habent᷑ Tympana a forma: Clemateræ quaſi Papinatæ: ut Hederatæ Corymbiatæ ab hederis Pampinis Corymbis(ut uidemus)inſculptis: Ariſtophoꝝ Mazonomũ Diſcus & Magidæ de qbus meminerũt Pli. Acrõ Põp.Horat.M.Var.& Feneſtella.Apuleius cœnaꝝ reliqui is diſcus ornatus:Hiero. Abacuch Danieli portãtẽ ĩ Diſco prandiũ eleganter Diſcophoꝝ appellauit.Catinus quoq̨ inter lances numerat᷑: Perſius Poſitum eſt algente catino duꝝ olus:Hora.Inde domi me ad porri & ciceris refero laganiq̨ catinũ.Lagana autẽ ut ſentit Acrõ ſũt quædã quaſi mẽbranulæ ex farina & aqua quæ iure pingui coctæ & caſeo Pipere:Croco:Cinamomoq̨ cõditæ in cibis nõ iniocũdæ pãticoſo noſtro uident᷑:his fere ſimiles ſunt niſi ꝙ criſpuli & craſſiores ex aqua & farina paſtilli:globuli a qbuſdã:circuli etiã: & magis ĩcõdite facti Lixulæ & Semilixulæ nũcupati: qui elixi caſeo aromatis & butyro cõdiũt᷑.Sed uide ne apud Horat. Lachani legendũ ſit:cũ græci Lachanon olus:unde Lachanopoliõ locus ubi olera uẽdunt᷑:noĩa uerint. Eundẽ & Paropſidẽ dicere poſſumus.Hic ĩ cœ

na domini q̃ Mathei. xxvi. Paropſis Marci.xv. catin⁹ uocaẗ.Suetonius ĩ Galba : Ordinario quidẽ diſpẽſato ri breuiariũ rationũ offerẽti Paropſidẽ leguminis ꝓ ſedulitate ac diligẽtia porrexiſſe.Sunt & Gabatæ uaſa cõcaua eduliis pulmẽtariiſq; aptiſſima.Epigrãm.poeta in vii.Trãſcurrunt gabatæ uolãtq; lances:& in.xi.Sic ĩplet gabatas paropſideſq;. Eſt ꝓmulſidariũ a ꝓmulſi/de cõdimẽto. Eſt Boletaria ſeruiẽs boletis uoluptario ut inq̃t Seneca ueneno:ũde ẽ:Cũ mihi boleti dederĩt tã nobile nomen:Prothotomis pudet heu ſeruio co liculis:Sũt Pultaria a pulte illa ãtiquoꝝ nomẽ adepta.

Paropſis Gabatæ Promulſi darium Boletaria

SCutella a nobis id circinatæ rotunditatis uaſculũ diciẗ quo minutal ex carne uel oleribus:Lymõia/cæ ſcitiſſimi ſaporis pulmẽtum: iuſcula intinctus & cætera id genus cõdimẽta ĩ mẽſam p dapiferos ex/hibenẗ:eſt aũt iuſcũ ſiue iuſculum ius:q̃bus uocabulis utunẗ.M.Cato Apitius & Apul.hinc iuſcula cibaria li/quidiora uocĩtamus:q̃ cõſtãt uitellis ouoꝝ omphacio: iure pingui:Croco & cinamo:hæc crocea ſunt uiridia ſi uolueris croci loco betas & petroſelini modicum cõ tunde & p Setaceum trãſmitte:Scutella ipſa a ſcutulis ut quidã credidere nomen mutuaẗ.Sunt.n.ſcutulæ ro tundæ formæ q̃les aranea cõtexit.Plin .xi. de araneis. Quãta arte celãt pedicas ſcutulato rete ad capiendas muſcas circa graſſãtes:& ſcutulata ueſtis a Iuuenale a ſcutulis nuncupaẗ: q̃bus diuidere ueſtes gallia docuit. Scutulã itẽ ꝓ uaſe ponit Mart.in.xi. Sic ĩplet gabatas Paropſideſq;:& leues ſcutulas cauaſq; lances:hinc ſcu tella:Cicero in Tuſcu.queſt.Demus ſcutellã:dulciculæ potionis aliquid ꝓuideamus. Alii ſcutellã a ſcutra ua/ſis genere deducũt:ſicut a mitra mitellam:ad iuſcula autem & pulmenta liquidiora in menſa cochlearibus p̃ſertim orichalceis uel argenteis utimur : quæ a co/chleis nomen traxerunt:unde Epigrã.poeta ĩ Apoph. Sum cochleis habilis ſed nõ minus utilis ouis. Nũq̃d

Scutella minutal Dapiferi Iuſcum Iuſculum Scutulae Diuidere Veſtes Scutra cochlearea

Lingulae

ſcis potius cur cochleare uocer? Sed e ligno etiam ad uſus coquinarios & plurium officinaꝶ cauant. his nõ multum diſſimiles Lingulæ : de quibus idẽ Martialis: Quamuis me Ligulã dicant equiteſq; patreſq; Dicor ab ĩdoctis lingula grãmaticis:ſic dictæ ꝙ in linguæ ſpeciem factæ ſint:ueluti & lingulæ gladioli oblõgi ut ſcribit Gellius:

Epulae
Epulum
Viſceratio

EPulæ cibi miniſterio hoĩum ĩ noſtrũ uſum cõparati:Epulum uero publicũ cõuiuium dicit̃:quale ſæpius Impatores populo dediſſe legimus adiecta interdũ ex carne cruda uiſceratione:Epulæ ipſæ & cõdimenta tam multiiuga ex ſapidiſſimis ſuccuũ nutrimentis uapore ĩ unum ſaporẽ redacta de quibus multa ſunt apud Apitium & Platinã qui paulo ãte noſtrã ætatẽ ſcripſit : carnes & id genus reliqua priori mẽſæ cõueniũt cũ ĩ ſecũda ponãt̃ Caſeus pira nuces poma uuæ Ficus & mellita ſaccaroue intecta holoſaccareaq; cõpluria pro locoꝶ tẽpoꝶ & rei familiaris conditiõe.

Menſa ſecunda

Horatius in ſermonibus:Tũc penſilis uua ſecundas & nux ornabat mẽſas cum duplice ficu:Mart.Mẽſæ munera ſi uoles ſecundæ Marcentes tibi porrigent̃ uuæ & nomẽ pira quæ ferunt ſyroꝶ. De his igit̃ quia locus id exigere uidet̃ paucula dicemus:ſatis in hoc ut ĩ cæteris fere oĩbus ſit me tibi indicare ſcriptores cãdidiſſime lector:quos adire poſſis ſi qd copioſius noſce deſideraueris.Primi autẽ Iones ſecundæ menſæ ponẽdæ:unguẽti:coronaꝶ in cõuiuio dandaꝶ cõſuetudinẽ haud parua irritamẽta luxuriæ introduxerũt.Sed ꝑceptũ Epicteti ĩ Enchiridio ut optimũ cuſtodiẽdum eſt. Quod ĩquit ad corpus attinet ad puꝶ uſq; uſum ſume uelut cibum:potum:ueſtem:domum:quod autẽ ad gulam aut delitias pertinet penitus circumſcribe

Bellaria
Tragemata
Pemmata

BEllaria ſignificãt ſecundæ menſæ õne genus cibi: nã quæ tragemata græci aut pẽmata ea ueteres noſtri Bellaria appellauere ut refert Au.Gel.Vn

de Macrob.in Satur. Adhuc dicēte Furio ſecundæ mē ſæ illata bellaria nouo ſermoni principium dederunt Symmachus n.attractās manu nuces Vellē inqt ex te audire ſerui tāta nucib⁹ noīa quæ cauſa uel origo ua/riauerit:aut unde tot mala cū hac una appellatiōe uo:citent:Et.M.Var.ex ſatyris menippeis Bellaria ea ma/xime ſunt mellita q̄ mellita nō ſunt πεμμασιν .i.placē/tis & bellariis.n.cum πέψει.i.cum cōcoctiōe ſocietas infida:Vina quoq; dulciora hoc noīe ſignata ſunt:di/ctaq; ea liberi bellaria. Cur autē edenda ſint tragema ta & ſecundaꝝ menſaꝝ conſuetudo fuerit introducta quærēs Ariſt.in Problem. Vt ſatis inquit bibamus nō n.ſitis gratia ſolum quæ p menſam primā nos teneat bibendum. Sed etiam poſt hauſiſſe aliquid iuuat. Liberi Bellaria

NVces dñr quæ foris duro tegunt & intus habēt quod eſui ē. Nucleum uocāt: Plaut.ī Gurg. qui e nuce nucleum eſſe uolt frāgit nucē. Eſt nux iug lās a iuuādo & glāde uel potius quaſi Iouis glans: nā id genus arboris nuces habet ſuauioris ſaporis q̄ glās autor Macrob.in Saturn. De illa haec Pli. Solum hoc pomū natura cōpactili opimēto clauſit nāq; ſunt biffi dae putaminum carinae nucleoꝝq; illis quadripartita diſtinctio lignea intercurſante mēbrana baſilicā græci dixere: recens iucundior eſt ut ſcribit Auicēnas. Sicca ungninoſior: ſtomacho inutilis: difficilis cōcoctu: tuſſiē tib⁹ inimica: & capiti: cui dolorē ſuſcitat. Vñ graeci Ca ryō id pomū uocitāt a quo Carynū oleū de quo dixi mus: & Caryopos nucis ſuccus. eſt pontica nux quæ auellana ab oppido campaniae ubi copioſior: caeteris mīor eſt: hīc a poeta ſatyrog. minima nux uocata: Pon tica autē a pōto regiōe: Pli. In aſiā graeciāq; e pōto ue/nere & ideo pōticae nuces dñr: p̄neſtina eadem nux a loco: p̄neſtinos populos inqt Pōp. ātiqui nuculas noīa rūt q̄ ī eoꝝ regiōe plurima nux minuta naſceret: hāc corylus arbor ꝑducit de q̄ Verg. hic īter dēſas corilos

Nuces
Nucleus
Nux iuglans
Baſilica nux
Caryon
Cariynum
Pontica nux quae Auellana & minima
Preneſtina minuta
Nuculae
Corylus

Sperma

Graeca nux quae Amygdala & Thaſia

Pinea nux

Apinum

Spinae

Heracleotica nux Strobylus Balanus

Nuces ipſe Auellanæ dolorē capitis faciunt inflationē
q; ſtomachi:tardæ digeſtionis pinguedini corporis cō
ferunt pluſq̄ ſit uериſimile:Et ut teſtatur Auicēnas ī ſe/
cundo ex autoritate Hippocratis ī cerebro faciunt au
gumētum:hinc ipſe exiſtimauerim cōmēdari illas ad
uenerē cum ſperma.i.ſemē genitale e cerebro p ſpinā
deſcēdere uideat' ut Ariſt.in ꝓblematibus Alcinous &
Trimegiſtus tradidere:Eſt Græca nux q̄ & amygdala
& Thaſia:Pli.in xv.Tertia inqt ab his nat'a ē Amygda
lis Tenuiore ſed ſimili iuglādium ſummo opimento:
Item:ſecundo putaminis nucleus diſſimilis latitudīe &
acriore callo:Arbor ipſa an fuerit ī Italia Catōis ætate
dubitat':quoniā græcas nominat: quas quidā & in iu/
glādium genere ſeruāt:Boni ſunt nutrimēti ueꝝ pau/
culi:corpus piguiuſculum reddunt:aciē oculoꝝ acuūt:
ſplenis opilatiōibus & epatis tuſſiq; ātiq̄ cōferentes ut
eſt apud Aui.Eſt pinea nux nucleis refertiſſima: arbor
ipſa Cybeli dicata ut ſcribit Serui. ob copiam quæ in
ida eſt illi ſacra:Seneca in Troade:Secuitq; fretum pi/
nus matri ſacra Cybeli: Et apud Martialem in Xeniis
nuces pineæ poma Cybelis eſſe ſe fatent'. quarum ge/
nera quatuor a Plinio numerantur : horum eſt quod
apinum uocant nucleoꝝ cute ueriuſq̄ putamine:adeo
molli ut ſimul mandat' inde res tenues Apinæ dictæ:
Mart.ſunt apinæ tricæq; & ſi qd uilius iſtis:Nuclei aūt
Pinei amygdalæ auellanæ & nonnulla alia ueluti ſunt
Coriandri peponum aniſiq; ſemina & cinama ſaccaro
tecta in bellaria & meliora & menſis diuitum aptiora
redigūt':nucleum pineum Gal. & Iureconſulti & ōnis
ſchola eruditoꝝ uocat ſtrobylū: Eſt Heracleotica nux
q̄ caſtanea echiato tegmīe ſardibꝰ primū ꝓuenit:ideo
apud græcos ſardiāus balāus appellat'.Diuꝰ Tiberius
poſtea balāi nomē in poſuit excellētioribꝰ ſatu factis:
laudatiſſimæ caſtaneæ tarantinæ & in cāpania neapo
litanæ. Mart.& quas docta Neapolis creauit lēto caſta
neæ uapore toſtæ:boni ſūt alimēti ueꝝ īflationē īducūt

& tardiuſcule digeruntur:ut Auicēnas & Dioſcorides teſtantur: Sunt & Piſtacia quæ auellanis fere ſimilia Piſtacia inter nucum genera numerantur: Plinius in.xiii.ſyria preter hanc peculiares habet arbores in nuncum ge/nere piſtacia nota:L. Vitelius in Italia primus detulit ſimulq; in hiſpaniam Flaccus Pompeius eques ro.qui cum eo militabat. Thoraci conferentia pulmonem purgare credūtur.ferunt autē nuciferæ arbores quædam ut Corylus Iuglans & Caſtaneæ Iulos ſuos hoc Iuli eſt Lanugines ad nihil utiles: Sunt hi non flores pro/ Groſſuli prie ſed qui antecedant ut in Fico groſſuli.

MAla poma dicuntur quæ tenui cortice ut mandi Mala etiam poſſit obducta eſui ſunt:licet duriore ĩter ea ſint tantum granata:Nam cōpluria uidemus genera:apiana:rubiginoſa:Deciana :Septiana rotūda. Deciana Petiſia paruula:ſed odoris eximii: Roſea omnibus no Roſea ta:& Paradiſea ꝙ in omnibus paradiſis ideſt hortis in Paradiſea ſeri debeāt ſi nō primas ſaltē ſecundas partes ĩter ma Apiana la ſibi uendicantia & odoris & ſaporis ſuauitate. A Rubiginoſa Pomis Pomona dea. Poma autem ipſa ꝙ potu ĩdi/ Pomona geant: Nam inſitis aquam addiſiccitatibus oportet Poma ut interp̄tatur.M.Varro rei ruſt. primo: ſiue ꝙ uicem potus in cibis præbeant:ſeruantur per hyemem loco frigido & ſicco cōtabulato Plinius pomarium uocat. Pomarium cum ſit alias conſitus pomis locus.At ubi tam mala q̈ Pira & cæteri fructus autūnales habenť oporothecam græci dixerunt. Nā opora fructus autūnales & theca Oporotheca repoſitoriū nuncupať.M.Varro: In oporotheca mala Storiæ q̄ manere putant ſatis cōmode :ſubſternendæ ſunt raris Tegetes tamen cōpoſitis:paleæ:uel ſtoriæ quæ tegetes: aut ſtra Mala colli menta. Colligenda poſt equinoctium autūnale: neq; genda ante.xvi.lunam: neq; ante primā horam: & caducis a Citrea cæteris manu lectis ſeiugatis ſunt reponenda.

CItrea mala odoratiſſima:ut ſcribit Oppius in per fide omni tempore generantur: Alia enim p̄car

punť:alia interĩ matureſcũt:ũde Mar.ĩ xeniis: Aut cor cyræi ſunt hæc de frõdibus horti:Aut hæc maſſili po/ ma draconis erãt.Inter iecta ueſtibus tineas arcere cre Citroſa ueſtis dunť:ĩde ueſtis citroſa : Feſtus tamẽ aliter ueſtẽ citroſã expoſuit.Auic.quoq; citri corticẽ aduerſus tineas ue/ ſtibus interponẽdũ ꝓcipit.De citreis autẽ malis & me/ dicis:q̃ uulgo:ut quidã tradidere:narãcia uocãť: eadẽ Medica fere dici pñt:q̃tũ ad pomi naturã:& magis mẽſæ pri/ Narancia ori conueniunt:nã cum carnibus toſtis ut etiam oliuæ ponuntur:niſi fuerint melle condita.

Apyrina APyrina mala dicũtur punica ſiue granata quibus ligno ſus nucleus abeſt:ſed cãdidior his natura & blãdiores acini minuſq; amari & mẽbranis diſtĩ cti.Seneca ad Luci.ſic ĩperturbatus ſapiens dr:quomõ Punica mala apyrina dñr nõ qbus nulla duritia ẽ granoꝝ :ſed qui/ bus mĩor: punica aũt a regiõe nomen ſibi uendicant. Ruffus Feſtus:Lybica rate miſit agell⁹ punica mala ti/ bi tyrrhenũ uecta p æquor.Horũ mẽbrana tenuis gra na:a quibus granata:diuidẽs Cicus appellať: putamen Granata Malicoriũ quo perficiuntur coria ut ſcribit Plinius in Cicus xxiiii:at flos balauſtiũ & medicinæ idoneus & tingen/ Balauſtium dis ueſtibus:quarum color inde nomẽ accepit:e granis Rhoiton autẽ preſſis uinũ educiť q̃ græci rhoitõ nominarunt.

Cydonia CYdonia poma cotonea a cydone oppido cretæ Cotonea quod Samii:teſte Herodoto:cõdidere: nomẽ mu tuantur.Plin.his proxima amplitudĩe mala: quæ uocamus Cotonea:& græci cydonia ex creta ĩſula ad/ uecta.Serenus Aut quæ poma cydon creteis miſit ab Chryſomela oris.Tria eoꝝ ſunt genera:ut refert Columella: quoꝝ Strutea chryſomela inciſuris diſtĩcta colore ad auꝝ inclinato: unde & nomen adepta : Strutea quæ minora odora/ Muſtea quæ tius uibrãt ſerotino prouentu : Muſtea uero ꝓcocia q̃ mellimella nunc Mellimella: ut tradit Varro: a mellis: ut opinor Nani ſapore.Martialis: Dulcibus aut certãt quæ mellimela Pumiliões fauis.Neoterici nana mala ex arboris breuitate nũcu/ parũt:nam græci nanos breuis corporis homines uo

cãt:latini pumilios & pumiliones: qui nunc in delitiis principum:fiunt ſi habuerint Horoſcopum in quarto gradu ſcorpii:ut ĩquit Iulius firmicus in octauo.Poſui ipſe in hortis meis huius pomi frequẽtes arbuſculas admiratus naturã q̃ nõ ſolũ gallinulas:cabalullos:mulas pumilias: & homũciões:ſed etiã inter arbores nanorũ genera ꝓduxerit:hinc legimus Chameplatanos Chamedaphnes & quaſdã alias breuitate ſpectabiles. Sũt ꝑterea ſilueſtria e ſtruteis parua odoratiſſima ĩ ſepibus naſcẽtia:cydonia ſtiptica ſũt:hĩc dyſẽteriæ & cœliacis ut Auicẽ.& Dioſco.teſtant̃:impẽdio cõferunt:ad hoc cõdimentũ fit in ſaccaro decoctis: Nõ im,pbatur etiã in melle inter bellaria iucũdiſſimi ſaporis additis aromatibus & moſcho odorato ꝓcipue : quo ualidiores utũt̃.Antiqui cydonitẽ neoterici cotoneatũ appellãt:cuius cõfectionẽ docet Gallenus ĩ pharmaceuticis. moſchos Cydoĩtes Cotõeatum

PRunorũ multa uariaq̃ ſũt genera:quorũ ĩ primis laudãt̃ tria:damaſcena:amygdalina: & armeniaca de quibus hæc Pli.Necnõ ab externa gẽte armeniaca:quæ ſola & odore cõmendant̃.& paulopoſt: Nuꝑ ĩ betica malina appellari cœperũt malis ĩſita: & alia amygdalina amygdalis:his ĩtus in ligno nucleus amygdalæ nec aliud pomũ ingenioſius geniatum eſt : In peregrinis arboribus dicta ſunt damaſcena a ſyriæ damaſco cognominata iampridẽ ĩ Italia naſcẽtia .grãdiore q̃q̃ ligno & exiliore carne.De his Serenus:Prunaq̃ conueniunt quæ mittit clara damaſcus. Et Mar. ĩ Xe.Pruna pegrinæ carie rugoſa ſenectæ Sume : ſolẽt duri ſoluere uẽtris onus: nã ut ſcribit Auicẽ.ſoluũt uẽtrẽ ſecundũ Gallenũ improbantem Dioſcoridem qui pruna ex Damaſco ſyriæ ſicca euſtomacha eſſe dixit & uentrem cõtinere.Pruna tamen omnia:ut etiã uuæ: Ficus uirides:Mora: & Ceraſa uentrẽ lubricãtia initio prãdii ĩter pria potius eſſe comedẽda medici tradider̃. Pruna Armẽiaca malĩa amygdalĩa Damaſcena

PErſica dicta q̃ e pſide fuerit aduecta:duracina ꝑ cæteris in ꝓcio ſunt : his corpus l igno adhæret Perſica Duracĩa

Perſica Duracina

auelliq; nequit cum ĩ reliquis facile ſeparetur.Plinius in.xv.Sed Perſicoꝝ palma duracinis:nationum habẽt cognomẽ gallica:& Aſiatica poſt autũnũ matureſcũt: æſtate ꝑcocia intra.xxx.ãnos repta: & primo denariis ſingulis uenundata:& mox:pomum innocuum expeti tur ægris : ꝑciumq; ſingulis iam tricenni numi fuere

Nucipſicum Armeniaca

nullius maiore.eſt & nitidioris corticis quod nucipſi cum uocant:decipiuntur profecto medici noſtri tẽpo ris & quicumq; illis aſtipulant̃ exiſtimantes perſicoꝝ generi armeniaca adſcribenda: de quibus paulo ante ex autoritate Plinii ſubtiliſſimi naturæ reꝝ ĩdagatoris diximus.

Ceraſa

CEraſa a L.Lucullo primũ in Italiam aduecta ſunt e ponto.Plinius Ceraſi ante uictoriam Mithrida ticam L.Luculli nõ fuere in Italia.At urbis anno ſexcenteſimo octogeſimo is primum uexit e ponto:an niſq; centũ.xxx.trans oceanum in Britaniam uſq; per uenere.Diuus Hieronymus ad Marcellã :Accepimus & caniſtrum Ceraſis refertum talibus & tam uirgĩali uerecundia rubẽtibus:ut ea nunc a Lucullo delata exi ſtimarẽ:ſi quidẽ hoc genus pomi ponto & Armenia ſubiugatis de Ceraſunto primus Romam pertulit:un

Pliniana Ceraſa Duracina Aproniana Actia Iuliana Merena

de & de patria arbor nomen accepit : principatum obtinent Duracina:quæ Pliniana campani uocarunt Sunt & Aproniana quæ maxime rubent. Actia nigerrima : & Iuliana tenerrima adeo ut geſtatum non tolerent.Ceraſa omnia aluum molliũt ſtomacho inutilia:id autẽ magis ꝓſtare credunt̃ dulcia:Nam au ſtera:quæ Merena dicunt̃ triuialiter: uentrẽ aſtrĩgunt ſtomachum cõfirmãtia & ꝓertim ſole ſiccata quæ & ſitim tollunt & appetitum prouocant.

Zizipha Corna

ZIzipha baccis ueluti Corna ſimiliora q̃ malis cre at arbor Ziziphus.Plinius in .xv.Aeq; peregrina ſunt Zizipha & Tuberes:quæ & ipſa nõ pridem uenere ĩ Italiam hæc ex Africa:illa ex ſyria.Sex. Papi.

Quem conſulem uidimus primus utraq; attulit Diui Auguſti nouiſſimis temporibus in caſtro℞ aggeribus ſata:Zizipha recens lecta & guttis uini ueteris cōſper- ſa rugis nō deformant᷑:tuberes ex arbore leguntur:at tubera ex tellure ſues eruūt roſtro: ꝗ ſine radice terra undiq; circundata nec utiq; loco extuberante aut rimā agente inter ſicca & ſabuloſa fruticeta naſcunt᷑ nihil aliud q̄ terræ callus appellāda:optima per uer & toni- tribus frequētiora uenerem emortuā ſuſcitare dicunt᷑ — Tuberes / Tubera

MOra in arboribus & in rubis naſcunt᷑ poſt pran dium ſumpta per æſtatē ſanitati plurimum con ferre exiſtimauit Cacius Horat.ī ſermon.Illæ ſa- lubres æſtates peraget qui nigris prādia moris Finiet ante grauē quæ legerit arbore ſolem .Quæ in herbis humi naſcunt᷑ fraga uocant᷑.Pli.Aliud corpus & terre ſtribus fragis:aliud congeneri eo℞ unedoni quod ſolū pomum ſimile fructui terræ gignitur.& poeta : qui le- gitis flores & humi naſcētia fraga:herba ipſa a latinis quīquefoliū:a græcis pētaphillō dicit᷑ : ego tamē aliā exiſtimauerī:Moris trini colores cādidus primo: mox rubēs:maturis ſanguineus ex cruore amantū Pyrami & Tiſbes ut fabulant᷑:nā ſunt & mora etiā per matu- ritatem cādicātia.In nouiſſimis florēt mora celſi atq; ī ter prima matureſcūt:foliis cibant᷑ bōbices uermiculi quos ad ſtamīa ſericea nutricamus:at rubi mora ſapiē tiæ cōferre ātiqui crediderūt:ut Dioſ.ſcriptū reliquit. — More celſi / Mora rubi / Fraga / Vnedon / Candida mora

MEſpila.M.Catonis ætate nō fuere ī Italia:acerba dētib⁹ nocēt:matura aluū ſiſtūt aſtrīgūtq; ſtoma chū:Vnde eſt.Maturo nec me nec me ueſcaris a cerbo Ne illic ſed taceo dentibus hic noceam.Eſt eo- rum genus quod Anthedon minus eſt pomo:ſed odo re præſtantius & quod diu ſeruetur. — Meſpila / anthedon

SOrba genera habent quatuor:rotunda: turbinata ut pirum : ſpecie ouati ceu malo℞ aliquibus hæc obnoxia acri odore & ſuauitate iocunda: quartū — Sorba

genus torminale uocãt remedio tantũ probabile: ũde nomẽ: Aſſiduũ prouẽtu minimũq; pomo. Generoſiſſima uero omniũ quibus circa pediculos tenera folia: pediculi ipſi ſiue petioli in fũgis pomis & id genus cæteris dicũtur quibus e ramalibus pedẽt terræ adhærẽt & appendunť: ſorba recentia ſtomacho proſunt: ſicca aluũ ſiſtũt. Mart. ĩ xeniis: Sorba ſumus molles nimiũ durãtia uẽtres: Aptius hæc puero q̃ tibi poma dabis.

Pediculi
Petioli

PIra uirtutis ſtipticæ ſunt: & fungis cõcocta malitiam adimũt: eoꝝ plura ſunt genera: lolliana: orbiculana: ſupba quæ nũc muſcatella: ſignina quæ alii a colore teſtacea. uolema: fauonia: cruſtumina quæ nũc glatiola: myrrhapia: laurea: nardia ab odoř: coriolana: & tiberiana autũnalia acidulo ſapore iocũda: quæ grãdia & ſole colorata Tiberio principi maxĩe placuerũt: ac pleraq; alia: quoꝝ meminere Plin. & Macrobiꝰ. Inter hæc ẽ quoddã ſementinũ a ſemẽte cuius tẽpore matureſcit: fiũt e ſilueſtribus mitiora: ueluti poma quoq; per adoptionẽ ſurculi inſitione: cuius ſunt ĩoculatio & emplaſtratio. Pira autem & fructus omnes improbãtur ĩ oĩbus: niſi exercitatis labore cholera rubra abundãtibus: & tunc quoq; niſi in æſtate ante epulas comederĩt: aptiſſimos nãq; reddũt hoĩes ad febriũ ardores ſtomachũ prius calore priuãtes: ut eſt apud Auicẽnam

Pira
Superba
Signina
Cruſtumina
Tiberiana
Semẽtinum
Inſitio
Inoculatio
Emplaſtratio

CAryotæ ſiue caryotides quas Apitius dactylos: ut nũc appellat: e palmis naſcunť. Pli. de canaria e fortunatis ĩſulis loquẽs: hãc & palmetis ĩquit caryotas ferẽtibus & nuce pinea abundare. Papin. ĩ ſiluis Prægrãdes caryotides cadebãt: Celebranť p̃cipue cibo ſucco etiã: Ex his enĩ oriẽtales uina faciunt iniqua capiti ũnde pomo nomẽ: ut idẽ autor eſt ĩ. xviii. In iudæa palmis prima nobilitas nec ĩ tota quidem: ſed p̃ſertim hiericunte: põderi nõ cedunt: ſed quãto onuſtiores ſũt tanto magis nituntť cõtra pondus: ut referunt Ariſtoteles Strabo &. Au. Gellius: hic ꝓ uictoria ponitť palma.

Caryotæ
Caryotides
Palma

Theſcus quidẽ e Creta ſoluẽs in Delon cum ſe cõtuliſ ſet ibi certamẽ iſtituit:in quo tunc primũ palmæ p̃mi/ um ẽ p̃poſitum:autore Plutarcho:Auulſũ e palma cũ fructu termitẽ q̃dam ſpadica noĩant : Nã ſpao euello: unde ſpadones eunuchiquos prima Semiramis uim quodam modo iniectãs naturæ feciſſe dicit᷑ : Sed ſpa thaquoq; dicit᷑ unde Spathaliõ Caryotaꝝ apud Mar. ĩ xeniis Vbi nõnulli tamẽ Petalion lectitãt: æſtimãdũ reliquimus. Spadix Spadones Spatha

OLiuæ picenæ & ſidicinæ in Italia Plin.ĩquit cæte ris p̃ferunt᷑ in cibis:his Ro. ab initio cœnæ ad fi nẽ uſq; utebantur.hic eſt epigramat. poetæ diſti/ chon in Xeniis Hæc quæ picenis uenit ſubducta trape tis Incohat atq; eadem finit oliua dapes.Eaꝝ genera a Macrobio & Plinio numerant᷑:africana:liciniana:pau ſia radius:ſergiana:ſalẽtina:albigerus:orchis:& regia:e quibus bacca iocundiſſima eſt pauſia : ſpetioſiſſima re gia etiã uirga:eſcæq; potius q̃ oleo idonea:orchis quo q; & radius melius ad eſcam q̃ in liquorem ſtringitur Omnis deniq; olea & maior fere ad eſcã : minor oleo eſt aptior:ut ſcribit Columella libro rei ruſt.ſexto:Sali tæ ſtomacho iucundæ ſubleuãt appetitum : conditurã docẽt.M.Cato Palladius & Columella.Apud nos drup pæ integræ ſale aqua & fœniculo condiunt᷑:ex quibus utpote imaturis oliuu m etiam faciunt omphacinum. Oliuae Pauſia Orchis Oliuarum cõ ditura Druppae

VVarum plura ſunt genera:eſt apiana:quam græ/ ci ſticam ab apibus nomen adepta:Columella de apianis: pingui ſolo feraciſſimæ: mediocri quoq; fœcũdæ:p̃cocis fructus:ideoq; frigidis locis aptiſſimæ: uini dulcis:ſed capiti neruis ueniſq; nõ aptæ niſi matu ræ lectæ.pluuiis uentiſq; & afferunt apibus p̃dã:quaꝝ uocabulo ,ppter hãc ĩpopulationẽ cognominant᷑ :atq; hæ p̃tioſi guſtus celeberrimæ.Eſt bumamma q̃ græce bumaſtis tumẽtibus & magnis acinis:nã ueteres græci rebus magnis bu p̃poſuere.hic bulimon magnã famẽ grandes pueros bupœdas .mariſcã ficum buſycon. & Vuae Apiana Stica Bumaſte

buthyſiam magnũ ſacrificium appellauere. Contraria huic eſt quæ a minutis acinis leptorhaga dicitur: Eſt labruſca in marginibus terræ naſcẽs: inde nomẽ. Labrũ enim extremitas dicit̃: ut Seruius & Nonius teſtantur. Eſt duracina a duris acinis quã in cibis laudat Mart. Non habilis cyathis & inutilis una lyeo: Sed non potanti me tibi nectar ero. ubi Trozimos uuas ſcito dici quæ nõ uini cauſa habent̃: ſed cibi gratia tantum. Sũt dactyli longis acinis porrecti: ſunt heluolae quas nonnulli uarias nominant: neq3 purpureæ neq3 nigræ: ab heluo ni fallor colore: inquit Columella. Eſt aminea a regione: nam Aminei fuerunt ubi poſtea falernus. Eſt præcia quaſi præcox uel præcoqua: quæ a noſtris Iuliatica menſe Iulio inter primas matureſcit. Eſt græcula: eugenia: uariola: inerticula: uenucula: coruina: trebiana: & alia q̃plurima pro locorum diuerſitate nominata. Veluti quã noſtri ab acinis ſtipatim in racemo coherẽtibus Pineolã uocant a nucis pineæ quadã ſimilitudĩe: Racemus ipſe græce botrys ũde apud nos & Botryo plura continẽs acina. i. grana: Martialis eo loco nec dignam toto ſe botryone putat uuas ollares per botryonem & condititios in ollis ut ueteres ſolebãt racemos intellegit: quos etiam græci Botryonas nominant: Appenduntur & nunc tigillis ueluti etiam poma: Vnde penſiles uuas & mala penſilia dici ſciunt omnes: Commendatur autem menſis ſecundis uua paſſa: quæ aſtaphis dicit̃. Confectionẽ docent Palladius & Columella: Vuæ paſſæ acino ſenior poeta Anacreon dũ tenues & exiles uiriũ reliquias foueret abſumptus eſt: ut narrãt Pli. in vii. & Valerius max. memorabiliũ ultimo.

Labruſca. Labrum Duracina Dactyli Heluolæ q Variæ Aminea Præcia quæ Iuliatica Pineola Vua paſſa Aſtaphis Racemus Botrys acinũ Ollares uuæ. Pẽſiles uuæ Poma pẽſilia

Ficus

FIcus ſiue ficæ ſeu uirides e reliquis fructibus impendio laudantur in cibis. nam ut ſcribit Auicennas ex omnibus maxime nutriunt. Pli. Paniſq3 ſimul & obſonii uicem ſiccatæ implẽt: hæ uel ĩ orcis cõdiebant̃: uel in reſte componebant̃: ut nunc uitilibus:

Vnde reſticula ficoꝝ a Var.dicta.Genera cōpluria nu/merant̃ herculaneæ haꝝdineæ: lauianæ:albulæ: chiæ: mariſcæ:africanæ:lidiæ:chelidoniæ: calliſtrutiæ . Sunt & cauneæ:coctona & caricæ:quæ in Albenſe rus e Syria intulit.L.Vitelius qui poſtea cenſor fuit:cum in ea ꝓuincia legatus fuiſſet nouiſſimis Tiberii Cæſaris temporibus.Sūt & Groſſi ante q̄ matureſcāt loco fere florū:hinc canticoꝝ ſecūdo.Ficus ꝓtulit groſſos ſuos:uineæ florētes dederūt odorē:ſiccæ Ficus:uuæ & pira ſecundis p̄ſertim ruſticoꝝ menſis adhibent̃:antea athletæ ficis utebant̃ utpote īpenſius alentibus priuſq̄ eos exercitator Pythagoras ad carnis uſum quæ fortior ē tranſtuliſſet:athenis p̄coces ficus prodromos appellāt maiora autē p̄poſteris ſūt genera ficuū p̄cocia & ſemper bifera:nā ī meſſe matureſcunt·& p uindemiā ſerotina:quæ a duro cortice Duricoria dicta :uirides ficus & poma ex arboribus recētia ſemper Galienus imperator exhibuit . hic eſt Galienus qui uere cubicula de roſis fecit qui uina ſemper uariauit :& in poculis bibit aureis uitrum aſpernatus:ficus græce ſycos:unde ſycomorus arbor:ſycoſis morbus:& ſycelis auicula.

Reſticula
Cauneæ
Coctona
Caricæ
Groſſi
Præcoces
Prodromi
Biferae
Sycos
Sycoſis
Sycelis
Sycomorus

MVſcaria inſtrumenta ſunt abigendis e mēſa muſcis aptiſſima prætioſiora texunt̃ e cauda pauonis.Hinc epigrāt.poetæ de muſcario pauonino exiit diſtichon.Lambere quæ turpes ꝓhibet tua prandia muſcas Alitis eximiæ cauda ſupba fuit: Proptius: Et mihi pauonis caudæ flabella ſupbæ. Flabellū enim dicit̃ quo & muſcæ fugāt̃ & uentulus excitat̃ ī nimio calore p æſtatē his qui in cōuiuio aut alio quouis loco & tēpore ſudant.Teren.ī Eunucho.Venit una heus tu Dore :cape hoc flabellū & uētulum huic facito dū lauamur Ouid .in arte. Profuit & tenui uentos mouiſſe flabello.Hoc autem miniſterium eſt delicatorum ſeruorū:ut ſcribit Donatus: Sudor ipſe nihil aliud eſt q̄ excrementum uaporis humidi:ut exponit Ariſtoteles:

Muſcaria
Pauoninum
Muſcarium
Flabellum
Sudor

Muſcæ — Muſcæ autem inter inſecta animalia numerant̃ græci
Entoma uocant ab inciſuris quibus diſtincta ſunt eoꝝ
corpora tenui fiſtula coherentia: Caninam muſcam
Myagrus — Cynomyian dicemus:nam Myia muſca ẽ:unde Mya/
grus deus muſcaꝝ a ueteribus nominatus:nec mirum
cũ moleſtiſſimæ ſint ſi deũ qui illas abigeret coluerũt

Caniſtra — CAniſtra & caniſtella e uiminibus ſalicis amerinæ:
Caniſtella — uel ſãguinis ĩter frutices:ciſtulas & panariola di/
Panariola — cere poſſumus:ĩ qbus reponũt̃ p miniſtros: quæ
Ciſtulæ — cœnæ ſupfuerunt.Hora .Multaq; de magna ſupeſſent
fercula cœna.Quæ ꝓcul extructis inerãt heſterna cani
ſtris.Hiſdem etiã panis in mẽſam portabat̃ apud anti/
quos:nõ autẽ ut nunc argẽteis uaſculis: ut refert Do/
Cana — natus enarrans illud Vergilianũ:Cererẽq; caniſtris ex/
Caniferæ — pediunt:Græci cana appellant :hinc a latinis caniferæ
Ceſticillus — mulieres dictæ:quæ caniſtra capite geſtãt ſæpicule ſup
Arculus — ponentes id quod Ceſticillum & arculum nomiarunt.
[illegible] — at Ciſtophoros ciſtifer nuncupatur.

Scopæ — SCopæ raro enicos.i.ſingulariter ſcopa ĩſtrumenta
Analecta — ſunt e ruſco:tamarice.& id gẽus cæteris fruticibꝰ
ſcopãdis pauimẽtis:amouẽdis araneaꝝ tellis e pa/
rietibus laq̃aribuſq; idonea Plau.ĩ ſticho Mũditias uo
lo fieri hic:ferte huc ſcopas ſimulq; haꝝdinẽ ut ope
rã oẽm araneaꝝ perdã:& texturã ĩprobã:dehinc iãq;
Scoparii ſerui — eaꝝ oĩs tellas.Mart.ĩ Apoph.In ꝑcio ſcopas teſtat̃ pal
ma fuiſſe.Sed ꝑciũ ſcopis nũc analecta dabunt:Anale
cta ipſa quiſquiliæ ſunt ciboꝝ: quas ſub mẽſa cadẽtes
ut aſportare poſſint ſerui ſcoparii uerrẽtes pauimẽtũ
colligũt:Idẽ epigrãmatũ .vii. Colligere lõga turpe nec
putat dextra analecta: & qcquid canes reliquerũt: hĩc
loquẽs Seneca de Calphiſio Sabino in cõuiuiis ſeruos
litteratos ad pedes habẽte ut uerſus quos referret ſub
miniſtrarẽt:Suaſit illi Satellius inquit q̃dratus ſtultoꝝ
Pulices — diuitum adroſor:& quod ſequit̃ arriſor : & quod his
Muſcæ — duobus adiunctum eſt deriſor ut grãmaticos haberet

analectas:Seruiũt etiã ſcopæ cæteris ædiũ partibus : q̃
ſcopãdæ ſunt ad munditiem: p̃terea ne putreſcẽtibus
ſordibus humidis uel ſiccis pulices & muſcæ impẽdio
moleſtæ naſcãt̃:ex qbus ſolẽt ꝓuenire:ut ſentit Ariſto.
primo de aĩaliũ generatiõe:ũde pulices fortaſſe a pul
uere appellati.Scopæ ipſæ q̃ſi ſcobæ ꝗ his purgamẽta   Scobes
ueluti ſcobẽ educimus:eſt aũt ꝓprie ſcobes puluiſculus
qui e lignis decidit aut alia materia cũ ſcobĩa.i.lima te   Scobina.
nuat̃:uel ferra ſecat̃: antiqui quod ridiculũ quis meri   Deuerra dea
to dixerit Deuerrã deã uenerabant̃ ut bene ſcopis do
mũ uerrere poſſent autor Diuus Auguſtinus ĩ dei ciui
tate.Inter analecta ſunt q̃ Micæ dicunt̃:hoc ẽ minima
fruſtula.Vnde ĩ ſacris litteris:Et catelli edũt de micis q̃
cadunt e mẽſa dominoꝝ.Proprie tamẽ micã puluiſcu
lum illũ qui ĩ arena colore fulget argẽteo uocitamus:a
quo & panis & plurimaꝝ reꝝ partes minutiores Mi   Micæ
cæ nũcupatæ.Ouidius:Puri lucida mica ſalis.Sed quia
apud nos coquina a cœnaculo lõgius diſtare nõ debet
ab illo ĩ culinã tranſeamus. Si nõ pallato ſtomachoue
cõdimẽtis:ſaltẽ naribꝰ ĩuicto ẽt coquo nidore ſatisfact̃i

COQVINA CAPVT.IIII.

CVLina dicit̃ coquina ut ſcribit No   Culina
nius ex auct. Var.ꝗ ibi ignis colatur: Coquina
locus eſt in quo obſonia coquunt̃.Iu
uenalis : Captum te nidore ſuæ putat
ille culĩæ:At coquus q pulmẽta & edulia cõdire ſolet a   Coquus
coquẽdo p c tamẽ potius q̃ p q notãdus ſi Victorino
credimꝰ:Apuleius de Aſino aureo:alter coquus q ſapi
diſſimis nutrimẽtis ſuccuũ pulmẽta cõdita calore mol
libat:Aſiatica uictoria ut refert .T. Liuius li.nono belli   Origo luxu
macedonici pegrinæ luxuriæ origo ĩ urbẽ defluxit.tũc   riæ
.n.primũ epulæ cura & ſũptu maiore apparari cœptæ
tũc coquus uiliſſimũ ãtiqui mancipiũ & æſtimatione

& uſu in p̄cio eſſe & quod miniſterium fuerat ars ha/beri cœpta: Apud ueteres coqui in ſeruitiis domi non erāt ſed ex macello conducebant̕ utpote publici: quos nūc popinones a popina publica coquina nomīamus ſolitos lautius & melius Aduētores ſuos accipere: Sed eodē noīe ganeones ſignificamus: Qui uero emit ob/ſonia & coquo tradit is eſt obſonator: de quo Martia/lis: Dic quotus es quanti cupias cœnare: nec ullū addi deris uerbum cœna parata tibi eſt: habēt enim diuites in famulitio qui pecuniā expendant neceſſaria fami liæ præparātes: quos generaliter nomine Diſpēſatoꝝ ſignificamus: Sene. ad Luci: Adiice obſonatores quibus dominici palati notitia ſubtilis eſt: qui ſciunt cuius illū rei ſapor excitet: iuxta quā ſententiā de coquo p̄miſſo lemmate Epigrāmat. poeta ī apophoretis: Nō ſatis eſt ars ſola coquo ſeruire palato nāq; coquus dn̄i debet habere gulā: Qui coquīæ p̄eſt Archimagirus dicit̕: nā græci Magirion coquinā: magiron coquum uocitant.

Popinones
Popina
Aduētores
Obſonator
Dipenſa tores
Archima girus

Ignis

IGnis dictus eſt autore. M. Varrone a naſcendo q̄p inde omne naſcit̕: nam abſq; calore nihil gigni ni hil diurnare poteſt: ūde in nuptiis adhibitus teſte Plutarcho: apud Delon primo repertus: hīc īſula Pyr/polis dicta: Pyr enim græce eſt: a quo Pyramis meta: Pyra lignoꝝ. cōgeries ad cremanda olī corpora: Pyro mantia diuinatio per ignē. repertorē Vulcanū tradunt Diodorus uero Siculus libro. v. Vulcanū ſcribit ferri æris auri argenti omniūq; quæ igne fabricant̕ artē in/ueniſſe eamq; docuiſſe mortales: qua propter harum rerū opifices omnes ſacra uotaq; huic deo maxīe fa/ciētes ignē ad æternā memoriā ſucepti beneficii Vul/canū dixere: In ferula ſeruare docuit Prometheus: ūde in fabulis eſt ignē e cælo ſubtractum dediſſe mortali/bus: Placet Diodoro illa quibus ignis alitur ab eo re/perta: Eundē e Silice primus excuſſit Pyrodes: Tū po/ſtea quia Silicis non ſemper erat occaſio: inuenerunt

Pyr
Pyramis
pyra
pyromantia
Vulcanus
Ignis e ſilice

In caſtris exploratores paſtoreſq; atritu lignoꝝ ignem
eliccre nã terebant lignum ligno & ſic ignem cõcipie/
bant atritu:excipiẽte eum materia aridi fomitis fungi
uel foliorum:optima eſt autẽ hedera quæ terat̃ lauro
laurũq; terat:ut refert Sene.in primo quæſtionũ natu
ralium:quoniã nõ rara his ſpiramenta:neq; hiãtes ſũt
& leues:quod ſi eſſent haberẽt ue ut de lapidibus etiã
dicitur ignẽ attritu non emitterẽt ut ex Aphrodiſei ꝓ
blematis hauſimus: cõmendatur noſtra tempeſtate la/
pis ad ignẽ quem uiuum ignarium & Ignigenium ap Ignarius
pellamus:Incuſſus ferro ſcintillã emittit:quam excipit Lapis qui
uel fungus aridus uel bãbacina materia ſemiuſta:hæc uiuus
ſulphuratis trahitur ad largiorẽ ignem ſuſcitãdum :q
multo tẽpore ĩ ligno iuniperi cõſeruat̃:ita ut ſi prunæ
autore Diuo Hieronymo ex eius cinere fuerit opertæ Reſolutio
ad ãnum uſq; perueniãt: Validiſſimum eſt autẽ elemẽ uniuerſi
tum omnia cõuertens in ſui naturam : Vnde uniuerſi
futura eſt reſolutio per ignis cõflagrationẽ : corpora Salamandra
tamẽ ſunt aĩalium quæ igne nõ abſumunt̃ ut Salamã
dra illum ut uolunt inãbulando extĩguens.Et Ariſtote
les naturæ ſolertiſſimus ĩdagator ſcriptum reliquit:In
cypro ærariis officinis in quibus chalcites lapis inge/
ſtus pluribus diebus cremat̃ beſtiolas ĩ medio igne na
ſci pẽnatas paulo muſcis grãdibus maiores per ignẽq; pyralis
ſalire & ambulare:Pyrales quidã:alii & rectius ignige
nas & Pyrotos ab igne uocarunt a quo dimotæ proti pyrotus
nus emoriunt̃:Eundẽ oĩum rerum initium fuiſſe teſta
tus eſt Heraclitus:Thales uero aquã ut ſcribit Vitruui
us:unde Martianus.Ardebat Heraclitus.udus Thales:
circunfuſus Atomis Democritus.Samius pythagoras
cæleſtes quoſdam nnmeros replicabat.Ariſtoteles per Enthelechia
cæli quoq; culmina Enthelechian ſcrupuloſius requi/
rebat . Epicurus uero mixtas roſas uiolis & cæteras
apportabat ille cebras uoluptatum:ab igne fit ignita/ Ignitabulum
bulum ut Pompeius interpretat̃ ignis receptaculum.

Focus
Foculus
Teſtula
Lares
Alaria

FOcus a fouendo locus eſt in quo ignis fouet & cinere ſeruatur:Ouid.At focus a flãmis & ꝙ fouet omnia dictus.hic foculus diminutiue qui etiã circunfertur a teſta Teſtulæ triuialiter nomẽ adeptus A.Gel.Tum illa foculũ coram eo cũ igni apposuit: & tris libros ex nouẽ deurit.Laribus autem ſacer erat,focus:ture & floribus ibi ſacrificante rudi illa maiorum antiquitate:Vnde uernaculus ſermo focũ nunc focolare nominat quaſi laris focum.Ferramẽtaq; qbus ligna ſuſtẽtant dum ardẽt in foco nõ ineleganter meo iudicio quidam Alaria dixerunt.quaſi ad larem parata.

Caminus
Infumibulum
Fumarium
Tubi
Fornax
Ligna
Acapna
Capnos

CAminus dictione latina ſed triuiali ſtructura erit q̃ extra parietem porrecta uel in ipſo pariete producta fumum excipit:& acceptum emittit per ſpiramẽta:quæ ſupra tegulas elata meridiẽ uerſus & ſeptentrionẽ reliquenda ſunt:ita fumus facilius erumpẽs loca nõ denigrabit:a fumo infumibulũ:fumarium alii appellauere:unde in interpretatiõe Herodoti hiſt.octauo legimus:Immeabat autẽ in ædes p fumarium ſol: niſi potius(id quod eſt) notare uoluerit locũ ubi uina fumo cõdiebantur.Mart.Improba maſſiliæ quicquid fumaria cogunt.Accipit ætatẽ quiſquis ab igne cadus: nam uina fumo præcocem trahunt maturitatẽ & celerius uetuſteſcunt.ut ſcribit Columella : Adde ꝙ ſatis conſtat antiquiores huiuſcemodi ſtructuram non habuiſſe:ſed parietibus Tubos immiſſiſſe per quos circũ funderet calor: quo imma ſimul & ſumma fouerẽtur æqualiter:ut refert Seneca.xiiii. ad lucilium:quod ſua memoria cœpiſſe teſtatur:At caminum proprie fornacẽ latine interpretamur: Sedulius:de tribus pueris in fornace: Flammis ardentis fidei extincta eſt flamma camini: Ligna uero ipſa quæ ad ignem ſicca habẽtur amurca cõſperſa nullius fumi tedio ardere docent. M Cato & Plinius:hæc Acapna nuncupant : eſt enim fumus græce Capnos:hinc genus quoddã mellis quod

ad argentarias gignitur Acapniſtum ideſt a fumo pur gatum: & Capnos herba fumaria naſcēs ī ſegete hordeacea:quæ lachrymas ut fumus prouocat: De acapnis diſticho luſit Martialis in Xeniis:ligna a legēdo nomen acceperunt:ꝙ ea caduca legebantur in agro quibus ad focum uterent̃ teſte Varrone ī libris de ligua latina:ad ignem cōſeruandū nulla aptior materia :unde eſt Solomonis prouerbiorū:xxvi.ueriſſimum illud adagium:Cum defecerint ligna extinguetur ignis : & Suſurrone ſubtracto iurgia cōquieſcunt:Eorū ad culinam miniſtratorem calonē & ligniferū nomiabimus: At accēſum ſtipitē ligneum Torrē dicemus:Poeta ābuſtū torrem corineus ab ara corripit. Nonius Titionē: Apuleius Procurrit ad focum ardentēq; titionem gerens mediis inguinibus obtrudit:alii ita diſtingunt ut Torrem dicant ardentem. Titionem fumigantē & extinctum.legimus apud Vlpianum de legatis tertio:Cū lignis legatis quod comburendi cauſa paratum eſt cōtineatur ſiue ad balnei calefactionem ſiue Dietarum hypocauſtarum:ſiue ad calcem : ſulphurata tamen de ligno Titiones & alia ligna cocta non contineri: Fomites quidem hoc eſt aſſulæ & fruſtula ex arboribus cū ceduntur ſecuribus excuſſa continebuntur.

Acapniſtum | Suſurro | Calo | Lignifer. | Torris | Titio | Lignis legatis | Fomites

PRuna ignita eſt:Verg.ī moreto:Et cinis obductæ celabat lumina prunæ:dicta ut ſcribunt Pōpeius & Seruius quaſi perurēs:Pli.in xiii.E palmis prunæ uiuaces igniſq; lentus:carbo uero pruna fit extīcta & rurſus ex carbone pruna:cui tunc uim ineſſe maiorem legimus:hinc Solomonis prouerbioꝝ xxvi.dicit̃: Sicut carbones ad prunas & ligna ad ignē ſic homo iracūdus ſuſcitat rixas:Carbo item genus morbi & diminutiue carbūculus.Plinius ī.xxvi.L.Paulo.Qu.Martio Cenſoribus primum in Italia carbunculū ueniſſe annalibus cōſcriptum eſt:peculiare Narbonenſis prouiciæ malū: quo duo cōſulares obiere cōdētibus hæc

Pruna | Carbo | Carbūculus

nobis.Eodē āno Iulius Ruffus & Qu.Licanius Baſſus ille medicorum inſcitia : hic uero pollice leuæ manus euulſo acu a ſemet ipſo tam paruo uulnere ut uix cerni poſſet.Item in.xxxvi. Quin & carbunculum genus morbi quo duos cōſulares nuper abſumptos indicauimus querneus carbo tritus cum melle ſanat.Seren⁹ horrēdus magis eſt perimit qui corpora carbo. Eſt & carbunculus uitis morbus inde carbunculare dicitur quodam uredinis carbone exuſta . Prunam Ouidius in faſtis uiuentem fauillam appellat:Seruius fauillam igne deſertam interpretatur apud Vergilianum illud. Turbine fumantē piceo & candente fauilla:nam candens eo loco a candore eſt nō a calore ut notat Aulus Gellius hinc Petronius arbiter in ſatyris cauam dixit fauillam.Extulit ora buſtorum flammis & cana ſparſa fauilla:Scintilla uero ꝓprie eſt quæ e ſilice cum is cedit̃ exilire ſolet.Poeta primo Aeneidos.Ac primum ſilicis ſcintillam excuſſit achates .Ouidius quarto Faſtorum. Pars quoq; cum ſaxis paſtores ſaxa feribant ſcintillā ſubito proſiluiſſe ferunt:Lucretius Ex una ſcintilla incendia paſſim:cui adſtipulatur illud Eccleſiaſtici xi ab ſcintilla una augetur ignis: Erit igitur ſcintilla ignita: fauilla quodamodo cinis a fouēdo dicta quaſi fouilla ꝙ ignem foueat:ſiue potius quaſi flauilla a colore:nā & Pacuuius flauum dixit puluerem.ut Gellius teſtat̃. Cinis autem nihil aliud eſt quam puluis in quem materiæ uſtæ rediguntur:Is etiam Lix uocatur:Plinius in xxxvi.ad conuulſa uiſcera aut cōtuſa ut Varro autor eſt : ipſis enim uerbis eius utar lix cinis inquit eſt foci inde enim cinis luxatis potus medetur : & licet uidere gladiatores cum deluſerint hac iuuari potione : Illud mirum eſt quod idem refert libro.xi.& ipſe experiētia didici.Muſcis in humore exanimatis ſi cinere cōdant̃ reddire uitam: Significat & lix aquam cineri mixtam ut ſcribit Nonius.quod genus nūc lixiuium nominãt.

Carbūculus

Fauilla

Candens

Scintilla

Flauus

Cinis

Lix

Lixiuium

Columella libro rei ruſticæ .xiii. Sũt qui culmos fabæ exurant & ex eo quod cremauerint cinere lixiuiũ faciunt. Lixa uero aqua: Inde elixum aqua coctum: & Lixæ qui aquam miniſtrant autore Marcello. Lixa Elixum Lixæ

FOlles inſtrumẽta ſunt quibus ſpiritu interueniente ignis ſuſcitatur: Vergilius in .viii. Alii uentoſis follibus auras accipiunt redduntq;: his utuntur ferrariæ argẽtariæq; officinæ: utũtur & coqui ſed paruulis ne opus ſit ignem buccis inſufflare: quod qui faciunt ſuffitores dicunť: Primus Anacharſis ſcytha Philoſoph⁹ Folles ignis ſuſcitatores ĩuenit ut refert Strabo libro. vii. Follis item pila diciť luſoria ſpiritu tumefacta: de qua diſticho luſit: Mart. in Apophoretis. Ite ꝓcul iuuenes mitis mihi cõuenit ætas: Folle decet pueros ludere folle ſenes: hanc pyctus primo monſtrauit. Eſt a folle hypocoriſticos folliculus: hinc Tranquillus ſcribit Aug. Cæſarem omiſſis exercitationibus campeſtribus ad pilam primo folliculumq; tranſiſſe: nec te moueat quod pilam nominarit & folliculum: nã apud ueteres erat & pila paganica & trigonalis de quibus meminit epigrammatarius poeta in Apophoretis. Folles Suffitores Follis Folliculus

SVlphurata fomẽta ſunt ad ignẽ excipiẽdum ſulphure in ſummo oblita: unde nomen acceperunt Mart. Hoc quod tranſtyberinus ambulator qui pallentia ſulphurata fractis permutat uitreis. His eĩm permutanť uitrea uaſa fracta etiã noſtra ætate. Iuuenalis de calice paraſiti: & rupto poſcentẽ ſulphura uitro: uenduntť autẽ in faſciculos alligata: & gregatim ꝑmutanť: Papinius in Siluis. Quiq; comitis ꝑmutat uitreis gregale Sulphur: ipſum uero ſulphur cuius genera quatuor poſuit Plinius naſciť in inſulis æoliis inter Siciliam & Italiã. Sed nobiliſſimũ in Melo inſula ut idẽ ſcribit in. xxxv. In Italia quoq; inuenitur Neapolitano campanoq; agro & in collibus præſertim quod e cuniculis effoſum igni perficitur. Hoc unum ſcitu dignũ Sulphurata

eſt fumum ſulphureum cōducere ad panos bombicinos præſertim dealbandos id quod Apuleius in nono oſtendit.

Batillum

BAtillum e ferro dicitꝰ quo prunas & cinerē e foco tollere ſolemus ut alio transferamus: Hora. Prunæq; batillum:nam ut notat Porphir.Oībus qui poetam illū īterp̄tati ſunt fidelior:Aufidius luſcus e ſcribaꝝ genere ī oppido fundis magiſtratum gerés ridiculus fuit Mœcenati & comitibus Brūduſium petētibus q̄ de balneis publicis Prunas ſibi mediaſtinos

Mediaſtini

qui balneatores: domum afferre iubebat Apitius coquus de Petaſone: & armillam inquit illius candenti batillo uris & melle cōtegis:Plinius De ꝓbanda erugine.Experimentū eius in batillo ferreo:nam quæ ſincera eſt ſuum colorē retinet:quæ mixta atramento rubeſcit:ubi p batillū laminā ferreā nō eſſet fortaſſe abſurdum intelligere: Legimus in teſtamento ueteri:Inter ignis receptacula numerari ūcinos & batilla: Batillū item ruſtici noſtrates uocant ferreū ligneumue inſtrumētum:quo ad ſulcos elices foſſaſq; in agris faciēdas

Formucales
Vncini
Prunicipes

utuntꝰ:ad focum etiam in ſupellectile Formucales īterdum habentꝰ:& licet proprie fabroꝝ ſint:nō erit attamen abſonum prunicipes hoc uerbo ſignare.Habentꝰ & ſoliferreæ furcillæ.

Cocula

COcula uaſa ænea coctionibus apta:ut autor ē Pōpeius:alii exiſtimauerūt dici ligna minuta:quibꝰ facile carnes & pulmentaria coquuntꝰ:æreis autē uaſis ſtānum illinitꝰ:ſaporēq; eduliis gratiorem reddit: cōpeſcit eruginē:&(quod miꝝ eſt)pondus non auget. Plinius Albū plumbū incoquitꝰ æreis operibus galliarum inuēto:ita ut uix diſcerni queat ab argento: eaq;

Incoctilia
Stanea uaſa
Caſiterum

incoctilia uocant:ſed ex eo quoq; uaſcula ſtānea dicta producuntꝰ.Quibus ad cibaria plurifariā utimur. Eſt autē ſtānū plūbū albū: quod græce caſſiteꝝ:Vaſorum ad coctiones alia prunis pedibus ſuppoſitis uel circū aggeratis:ueluti apud barbaros fere omnes bulliunt:

alia catena ex anulis pluribus ferreis ad ignẽ pẽdẽtia cõtinent ut flamma feruẽtes cibaria percoquant. Pro prie autẽ catena uenatici canes uincti tenent: unde nomen: ſi Porphiriõi credimus: ſed largius ſumit a ſcriptoribus: Seneca ad Lucilium: una eſt catena quæ nos alligatos tenet amor uitæ. Pli. in Pangæyrico Traiani hoſtilibus armis captoꝝq; regum catenis triumphũ grauem: catenas ad cultum e collo anulis aureis pendentes torques appellamus: unde Torquati. Catena Torques

CVcuma uas ad coquinã. Petronius arbiter ĩ ſaty. Incincta quadrato pallio Cucumã ĩgentem foco appoſuit: & mox. Tum illa etiã carnis paululum delibat: & dum coæquale natalium ſuoꝝ ſinciput in carnarium furca reponit: fracta eſt putris ſella quæ ſtaturæ altitudinẽ adiecerat: anumq; põdere ſuo deiectã ſuper focum mittit: frangit ergo ceruix cucumæ: ignẽq; ualeſcentem reſtinguit: ſimilis (ut opinor) erat teſte quam Apitius & Martialis Cumanã noĩant ex terra rubra a figulis rota formatã. Inuẽtum autẽ fuit Dibutadis ex rubra terra uaſcula fingere: quæ teſtaꝝ noĩe ſignificamus. Vnde amphoræ ſiue cadi: & lucernæ ex argilla etiã antiquitus cum fierẽt teſtæ uocitatæ: græci teſtã modo ceramion: modo oſtracõ dixere: hinc oſtraciſmũ exilii genus: nos teſtularũ exiliũ interp̃tamur. Cucuma Cucuma teſta Amphorae Teſtae Ceramion Oſtracon Oſtraciſmus

CAcabus uas eſt teſte Var. Quo tuceta carnes & pulmẽtaria coquũt. Apiti⁹: capita porroꝝ ſimul elixabis ĩ Cacabo nouo: ita ut aqua ad tertiã deferueat: cõmẽdãt apud nos ut optimi e lapide cauato: q̇bus etiã uſos ueteres ſatis notum ẽ. Pli. xxxvi. In ſyphno lapis ẽ qui cauat tornatq; ĩ uaſa coquẽdis cibis utilia: quod ĩ Comenſi Italiæ lapide accidere ſcimus. Prim⁹ Heliogabalus Cacabos argẽteos habuit: ut ſcribit Lampridius. Antiochus quoq; uaſa ad uſum culĩæ argẽtea cõparauit: hic ẽ antiochus q̇ clauos aureos crepidis ſubiecit: q papiliones ſiue potius tabernacula & tentoria textilibus ſigillis adornata cõſtituit: Pulmẽta Cacabus Papiliones Pulmenta

ipſa a pulte antiquiſſima nomen acceperunt. Plinius
in.xviii.Pulte nõ pane longo tẽpore uixiſſe Romanos
manifeſtum:quoniam inde & pulmentaria hodieq; di
cunt᷑.M.Varro in libris de lingua latina:quod edebãt
cum pulte ab ea pulmentum:ut Plautus hinc pulmen
tarium dictum Horatius.Tu pulmẽtaria quære ſudan
do.Apuleius porcoꝝ pulloꝝ piſcium & eiuſmodi pul
Tuceta — mẽtoꝝ largiſſimas epulas.At Tuceta nõ ſine carne ci
baria:Fulgentius placiades cibos regios interpretatur.

Olla — OLla ſiue aula uas figlinum orificio patẽte quo a
Aula — pauperioribus maxime cibaria coquunt᷑. Vnde
Mart.Imbue plebeias cluſinis pultibꝰ ollas.Plau.
in Amphytrione:optimo iure infringat᷑ aula cineris ĩ
caput.M.Cato in aulam indat & aquã puram coquat
Aulicoctia — q;:hinc aulicoctia antiqui exta dicebãt:quæ in ollis co
querent᷑ ideſt elixa : & auxillam Ollam paruulam : ut
Auxilla — autor eſt Põpeius: Ollam pedes habentem ſiue potius
ferreum inſtrumẽtũ? Tripes ſuper quod Olla ad ignẽ
Tripes — ut ferueat habet᷑ græca dictione Chytropodẽ appella
ferreũ — uerunt.Aula itẽ principum domus . Seneca notiſſima
Chytropo — uox eſt eius qui in cultu regum conſenuerat cũ quidã
des — illum interrogaret quomodo rariſſimam rem in aula
cõſecutus eſſet ſenectutẽ iniurias inquit accipiendo &
gratias ſæpe agẽdo.At caulæ ouium ſunt receptacula
Martianus:Et matutina greges quatiunt ĩ paſcua cau
Caulæ — las.

Ahenum — AHenum ex ære uas proprie caldarium notat:quo
Caldarium — aquæ bulliũt.hinc poeta:Littore ahena locãt alii:
ubi exiſtimauitꝰ Seruius Ahenum locatũ ad aquã
calefactãdam qua lauarẽt᷑: Nam heroicis temporibus
carne nõ ueſcebant᷑ elixa:ſed toſta . Vnde paulopoſt:
Subiiciunt uerubus prunas & uiſcera torent. Paulus
iuriſcõ.de fundo inſtructo ſcribit paulum inter ahenũ
quod ſupra focum pendet & cacabum differre.Nam
Cacabus — hoc inquit pulmẽtarium coquit᷑:in illo aqua ad potã

dum caleſit. Caldam enim ut diximus & frigidam antiqui cœnis adhibuere.

VRnarium genus eſt menſæ quadratæ ſic dictum ut refert M. Var. ꝙ urnas ibi potiſſimum habebant in culina cũ aqua poſitas: id nõnulli e ligno faciunt: quidam marmoreum: apud nos plurimi lateritium extruũt foramine per quod aqua effluat relicto: ac ſuper id eſcaria uaſa epulis uncta per ancillas lixasue calida lauantur: non ſine manipulis e iunco aſpero uel ſcopulis e lobis milii indici concinnatis: unde lauatrinam (quod antiqui domeſticum balneum) rectiſſime appellabimus. Præterea aquarium & Hypocoriſticos aquariolum: quod & in cubiculis & in tricliniis cum dignitate & elegãtia fabrepolitum fieri poteſt ad uſus plurimos: uulgo noſtrates Situlariũ a ſitula nominãt: Eſt & urinarium balnei: ut iam dictum eſt: ab Vrna uaſe aquario: quo ut naſiterna: ut ſitula: per lixas ad culinam aqua miniſtratur. Hæc græce hydria cum hydor aquam latine notet. Vnde hydropiſis morbus: hydromel aqua mulſa: Hydropotes aquæ potor: ut tota uita Caſſius & Apollonius Tyaneus: Hydromantia diuinatio p aquas: & hydraulica organa machinæ ad aquã hauriendam a Cteſibio excogitatæ. Pelues uero quibus uaria perluunt: eas græci Lecanas uocant: Vnde Lecanomantia quæ peluibus fit diuinatio: ſicut quæ ſecuribus Axinomantia: quæ per ſpecula Catopromãtia: & ex unguium inſpectione Onycomãtia: quæ ludibria etiã noſtræ foemellæ & ruſticulæ ĩ primis obſeruant.

Vrnarium
Manipuli e iũco
Scopulæ e lobis
Lauatrina
Aquarium
Aquariolum
Sitularium
Vrna
Naſiterna
Situla
Hydria
Hydromel
Hydropotes
Peluis

PEniculi quibus uaſa tergere ſolent ſic dicti: ꝙ de ſpongiarum genere penicillo ſiue quod decaudarum extremitate fiebãt: nam penis cauda eſt a pendendo. Peniculis etiam calciamenta tergebantur autore Pompeio: ut nunc ſpongiis quæ ueteribus etiã ad menſas emaculandas ſeruiebãt. Martialis. Hæc tibi

Peniculi
Penis
Spongiæ

ſorte datur: tergendis ſpongia menſis Vtilis expreſſo cum leuis imbre tumet. Vnde ab Apitio ſpongiare di/ ctum ſpongia extergere: At nos panes ex melle & aro matis citreiſq; malis prius conditis in ſpetiem torti or bis concinnatos Spongiatos uocamus : & Piperatos quos modo ad guſtula modo ſecũdis mẽſis adhibem⁹

Conchæ

COnchæ uaſa ex ære ligno uel argilla ad culinam parãt̃:concauæ ſunt & patulæ:quemadmodũ pi/ ſcium quorundã cõchæ a quaꝝ ſimilitudine ap/ pellatæ credunt̃:Pli. rurſus tundit̃ deĩde lauat̃ in con/ chis:alio noĩe alueos & alueolos dicemus:& pſertim ĩ longũ porrectos ligno excauato:ut monoxyla:ad lotio nem etiã puerorũ cũ primũ nati ſunt adhibitos:unde apud Iulium Capitolinũ legimus. Cũ in cæſareana fa/ milia paruuli ĩ teſtitudĩcis alueis lauarent̃ nato albino Ceioniũ poſthumũ eius patrẽ munere teſtudinis a piſ catore cũ omine accepto illã ad excaldatiões pueriles dicaſſe:alueolus alias ẽ tabula luſoria:farinaria etiã in qua farinã prius cũ aq̃ ad maſſã reducẽtes panẽ faciũt

Aluei
Alueoli
Monoxyla
Excaldatio pucrilis

Guttus

GVttus uas olcariũ:Horatius:Vilis cum patera gut tus campana ſupellex:de eodem intellexit cum ĩ quit:Cornu ipſe bilibri caulibus inſtillat. Au. Gel/ lius:puerum iubet taurus oleum in ollam indere: erat is puer genere atticus feſtiuiſſimus ætatis & gentis ar gutiis ſcatẽs:guttum ſa mium oretenus ĩprudẽs inanẽ tanq̃ in eſſet oleum affert:conuertitq; eum:& ut ſoli/ tum eſt circumegit per omnem partem ollæ manum: nullum inde ibat oleum:dicitur & lechytus:qua dictio ne uſus eſt diuus Hiero. regum.iii. hydria farinæ non deficiet nec lechytus olei minuetur: eundẽ & capſacẽ appellauit ĩ epiſtola ad Euſtochium: quo uerbo utitur & Cyprianus lib.epiſtolarum.ii. Fidelia farris non defi ciet & capſaces olei non minuetur. de gutto balnearũ ſupra:Eſt & uas ſacrificiis aptum . Plinius xvi. Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe præter guttum fagi/ num quo ſacrificaret.

Lechytus
Capſaces

SArtago uaſculú patẽs:ĩquo adhibito oleo diſtillati one uel butyro:carnes:ofellæ:pulmẽta:frictæ:quæ & frictillæ:tomacula:& iecuſcula omento ſi e ſuis Iecore fuerint ĩ primis irretita frigunt:Pli. Therebintini ĩ ſartagine referuẽti.Hiero.ſi.tamẽ is ẽ ſexto machabeoꝝ: Iuſſit ignẽ admoueri & adhuc ſpirantẽ toreri ĩ ſartagine:nos ſermone uernaculo patellã dicim⁹ interueteꝝ ſupellectilẽ etiã cõnumeratã uerũ ad alios uſus: nec talis qualẽ habemus fuerat: ut cõpluria alia apud antiquos:Iuuen. Vrceoli pelues ſartago patellæ: græce Τηγαρον ſartago λοπας patina dicit᷑.Eſt autẽ a patina uaſis genere per diminutionẽ.Terẽtius:lãdudum animus eſt ĩ patinis: De patinaꝝ luxu multa Pli. Macrobius.& Suetonius proſequunt᷑.hinc eſt patinarius in patina cõditus:Plautus:uel patinariũ uel aſſum uerſes quo pacto lubet:Sycoton uero hoc eſt ficatum Iecur aprugnũ aut Suillũ uocãt e ſue ꝓſertĩ fico paſta quod mirati ſunt ueteres quemadmodũ & nõ ſine farre pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi Vnde ficato nomen. Sartago Frictæ Tomacula Patina Patinarius Ficatum

TEſtus ſub quo teſtuacia : Spiræ: Saluiata ex ouo lacte ſaluia polline ſaccaro:ſcriblitæ: muſtacea in nuptiis:& placẽtæ coquunt᷑.Eſt autẽ teſtuaciũ cõdimentũ ex uariis eſculẽtis a teſtu ſub quo calido coquitur:ut ſcribit.M.Varro in libris lĩguæ latinæ.id autem uas ex ære patẽs quod teſtuacia cõtinet & prunis ſuppoſitis pcoquit Solũ noſtri Parmẽſes appellãt. nã ſolũ quicqt ſuſtinet.Mar.de ſoleis calceoꝝ Intelligẽs Pictorũ ſola baſiate regũ.Verg.de pelago:Subtrahit᷑q; ſolũ qn & panicias mẽſas ſolũ uocauit ĩ.vii.æneı.Et cereale ſolũ pomis agreſtibus augẽt:eſt tñ ꝓprie terra: autore Põpeio:nonnuli teſtũ clybanũ dici poſſe a nobis exiſtimauerũt:cũ clybanus furnũ notet.citãt ĩ hoc Pliniũ de lino in.xix. ſic ſcribentẽ. corticeſq; decuſſi clybanis & furnis præbent uſum.unde panis qui a nobis teſtaceus a græcis clybanitis dicitur. Teſtus Saluiata Muſtacea Teſtuacium Solum Clybanus

Cratis
Craticula

CRatis cuius diminutiuum eſt craticula ad ofellas
porcinas carneſq; piſcium in primis apud nos aſ
ſandas e ferro cancellata paratur:& prunis ĩpo-
nitur..hinc Iuue.Sicci terga ſuis rara pendentia crate.
Mar.in apophoretis: Parua tibi curua craticula ſudet

Offa

ofella:Spumeus in longa cuſpide fumet aper.Offá nã
q; fruſtum eſt carnium:ũde eſt:Et patruo ſimiles effũ-
deret offas.Vergil.Melle ſoporatam & medicatis fru-
gibus offam:&.M.Cato ſæpe inquit audiui multa ĩter
os & offam ĩteruenire poſſe:quod uetus eſt adagium:
idem ſignificans quod græcus ille ϖαροιμιωδησ:
hoc eſt ꝓuerbio tritus uerſus: ϖολλα μεταξυ πελει
κυλικοσ καὶ χειλεοσ ακρου. ideſt multa cadũt in-
ter calicem ſupremaq; labra:monens de craſtino non

Offa iuſſu
lata
Caſeata
Ofella
porcina
Vitulina

eſſe ſperandum : Offam dicemus etiam cibarium ex
fruſtis panis in iure pingui:caſeo uetere:pipere.& cina
momo conditis:quam non ineleganter iuſſulatam &
caſeatam nuncupabimus:at offulá & ofellá per dimi-
nutionẽ fruſtulum : eritq; porcina a porco:quã in ſar
tagine craticula & prunis coquimus:uitulina a uitulo
quã præ cæteris ad ignem uerubus uerſantes ad eſcã
paramus.Pulpulas & pulpellas nũc Popine appellant.

Veru

VEru cuſpis eſt ferrea qua carnes ad ignem tore-
re ſolemus.Verg. Pĩguiaq; ĩ uerubus torebimus
exta colurnis:Seneca:graciliq; trãſiecto ueru mu
gire fibras uidi. Et Petronius : ueru extis ſtridentibus
plenum: hinc telum ad eius ſimilitudinem factum ue-
ru etiam nominarunt.Andinus uates:& tereti pugnãt
mucrone ueruq; ſabello:ũde ueruta haſtulæ ꝙ uerua

Veruta

habent præfixa: a uerſando autem nomen accepit:ut
notat.M.Varro:nam ad ignem iugiter uerſatur : Scri
bit Plutarchus thebanos publica impenſa tumulaſſe
Epaminundam ꝙ in mortui ædibus propter pauper-
tatem nihil præter ueru ferreum fuiſſet inuentum: id
quod etiam repetit Frontinus.

TVdicula a tondẽdo licẽt alias ſignificet ſtilũ quo uaſis ſigna ĩprimimus: cochleare maius dici poteſt:quo utuntur coqui & ancillulæ ad complura comdimenta paranda. De cochlearibus ad mẽſam ſupra dictum eſt:quæ & minora ſunt & ex orichalco argentoue ut plurimum cuduntur:e ligno quoq; cauantur ad menſas & uſus ruſticorum ac tenuioris cenſus hominum in oppida etiam degentium:Vtuntur & coqui cochlearibus maiuſculis e ligno uel ære aut ferro ad carnes iuſcula & pulmẽtaria e cacabo extrahenda & in lancibus uel ſcutellulis ponenda : ut ad menſam portentur : eccleſiaſtici ſcriptores ad id inſtrumenta nunc fuſcinulas nunc creagras appellare uidentur. — Tudicula. Cohleare. Maiora cochlearia. Fuſcinulæ. Creagræ

PYxis uaſculum in primis e buxo:nam erit etiam ex qualibet materia:ut Quintilianus oſtẽdit.Neoterici buſſolam uocitant:quia πυξοσ græce latine buxus:Apuleius de aſino aureo libro tertio:arcula quadam recluſa pyxides pluſculas inde depromit.Pyxis & hypocoriſticos pyxidula in domo pluribus ſeruiens culinæ danda eſt ad aromata:quibus ĩ pulmentariis utimur : ex argento quoq; cælata diuitum menſis cum pipere croco & cinamomo infertur. — Pyxis. Pyxos. Pyxidula

CVlter e ferro cuditur & cotibus paratur ad uſus coquinarios. Apuleius de coquo:deſtinatæ etiam lanienæ cultros acuebat.cultro popinario interemptus eſt in ſeditione pater Lycurgi legum latoris apud Lacedæmonios:ut ſcribit Plutarchus.Idem ſacrificiis adhibebat̃.Silius:Cẽtum cadat hoſtia cultris:Vnde cultrarii uictimarii qui & Popæ uictimarum imolatores:& cultro carnes lanii uendentes diuidunt.Præterea cultro uenatores utuntur hinc uenatorius dictus de quo Martialis:Si deiecta gemes lõgo uenabula roſtro:Hic breuis ĩn grandem cominus ibit aprũ.Et Suetonius ſcribit in Auguſto:In cubiculum eius lixam noctu inuentum fuiſſe cultro uenatorio cinctum:& ĩ cali — Culter popinarius. Culter ad ſacrificia. Lanii. Venatorius

Nouacula

gula.Reperti inquit & equeſtris ordinis duo ĩ publico cum dolone & uenatorio cultro præſtolantes:eſt & tõſorius culter qui nouacula.

Tyrocneſtis

Tyrocneſtis ferreum inſtrumentum ad coquinam quo aſperoſe foraminato caſeus minutim diſteriť:uſus eius ad alia permulta diſterenda: quibus coqui in pulmẽtariis & teſtuaciis utunť: Tyros græce latine caſeus appellatur.

Mortarium

Mortarium uas lapideum eſt ſiue æreum ex ære ĩ primis cyprio quod cuprium uulgo:in quo tundunt teruntue piſtillo: ut autor eſt Nonius: quæ

Moreta
Intincta
Embamma
Intrita
Piperatum
Sinapium
Alliatum
Omphacinũ
Piſtillum

reſoluenda ſunt Plinius in .xxxiii. Aereis mortariis piſtilloq; trito minio ex aceto.Plautus in aulularia : Cultrum ſecurim piſtillum mortarium quæ utenda uaſa ſemper uicini rogant. In mortario coquinario ex diuerſis rebus ſimul tritis moreta : quæ intinctus:embámata.nã ευ̃βαπτω intingo: intrita:intrimẽta & protrimẽta:uarii ſaporis:& coloris plurifariam condiunť ueluti a Pipere Piperatum album & ſubruffum.Sinapium a ſinapi : Alliatũ ab allio:& quo per æſtates utimur ab Omphacio omphacinũ :Piſtillum ipſum e ferro uel ligno erit : quo herbas Piper Allium iuglandes: & id genus plurima coqui & ancillæ terere ſolent ad condimẽta.Vergilius in moreto.

Dextera piſtillo primum fragrantia mollit
Allia tum pariter mixto terit omnia ſucco.

Pila item in qua aliquid cudiť Plinius de auro:quo d ad pilas cudunt apilaſcudẽ uocant item tondiť in pila deinde tenui cribro ſecerniť : poſtea molliť ac deinde tenuius ſic cribratur.

Molae
Moletrina
Piſtrinum
Aſinariae
Molae

Molæ dicunť ꝙ his ueluti quadam.molle res minutatim frangant:ꝓcipuus eſt eaꝝ uſus ĩ moletrina quod piſtrinũ antiqui:triuiales nunc molendinum : ab Aſinis aſinariæ a maioribus dictæ . Molis utunť & plurimæ officinæ coqui etiam ad intinctus

faciẽdos:hæ minores ſunt:quas a manu manuarias a trudẽdo truſatiles appellamus:Alii molam quod græce mylos:ũde a mylum ſine mola factum ex tritico in inſula Chio primo inuentum & chiromylos mola manualis:Myloecon quoq; blatte genus dicitur Pli. quia molarum fere ſit incola:Catillum ſuperiorem metam inferiorem poſtq̃ ſua cuiq; neceſſarium eſt dare.nomina uocitabimus:autore Paulo iureconſulto.Ego uero potius metam ſuperiorem catillum inferiorẽ dixerim Sed iam in coquina ſatis manſitauimus:in qua furnũ etiam faciendum eſſe multi uoluere:& ad panẽ coquẽdum & ad carnes ſæpicule aſſandas. Tutius tamẽ erit me architecto propter ignis periculũ extra ædes quæ magno ædificantur illum habere.In domuncula igit nec quidem cõtigua ſed uicina furnus ut fœnilia quoq; & lignilia commode ponendus ueniet. A furuo autem quod eſt atro:teſte Pompeio:nomen accepit:cuius os patens præfurnium quidam nominauere. Antiqui fornacem in piſtrinis habebant farinariis : & piſtores dixerunt qui frumenta pinſebant :& qui panem faciebant : nunc priſtinarii.Martialis de Cipero piſtore.

Manuariae
Truſatiles
Amylum
Catillus
Meta
Furnus
Fœnile
Lignile
Praefurniũ
Piſtores

Et panem facis & facis farinam.

Hi ut ſcribit Plinius in .xviii .Non fuerunt Romæ ad perſicum uſq; bellum annis ab urbe condita quingentis octuaginta.Ipſi quirites panem faciebant mulieręq; id opus erat : quæ inde panificæ dicuntur ut factura panificium:furnus ex græco Clybanus ut quidam:eſt tamen κρυβανὸσ Hieronymus. Omnes adulterantes quaſi Clybanus ſuccenſus a coquente: ad cuius uſum Infurnibulum ipſe pallam dixerim qua panes ĩ furno diſponunt.nam Rutabulum eſt aproruẽdo igne ut panes coquantur.ĩ quibus adſurgit interdum puſtula hectæ nomen adepta . aqua accipit res nullius præcii cũ dicimus non hectae te facio:autor Pompeius.

Panificae
Panificium
Clybanus
Rutabulum
Infurnibulũ
Hecta

GYNOECIVM CAPVT .V.

Gynœcium

Gynœcõitis

GYnœciũ locus eſt in ædibus ſolis mulieribus ad habitandũ datus. Plaut. in moſtellaria. Dare uolt uxorẽ filio: q̃tũ poteſt ad eã rẽ facere uolt nouũ Gynœciũ: dicit̃ & Gynœconitis: Aemilius Probus ĩ prohœmio operis Materfamilias apud romanos primũ locum tenet ædium atq; in celebritate uerſat̃: quod multo aliter fit in græcia: nã neq; in cõuiuiũ adhibet̃ niſi propinquorũ: nec ſedet niſi ĩ interiore parte ædiũ: quæ Gynœconitis appellat̃: fit autẽ ab Oeco quod ẽ habito. Vnde Oecos domus dicit̃: hinc Oeconomus adminiſtrator rei familiaris: Oeconomia adminiſtratio rei domeſticæ. Synœcus cohabitator: & Gyni gynœcos mulier eſt: Andronitis autẽ ẽ uirorũ. Vnde Alexander moloſſus dicere ut ferunt ſolitus ẽ ſe ĩ Androniti Alexãdrũ macedonẽ ĩ gynœconiti ꝓfectum: cum ille aduerſus Italos gentẽ bellicoſiſſimã: hic ĩ Perſas & barbaros ĩbelles exercitum duxiſſet. Vitruuius ĩ ſexto: Andronites dicunt̃ ꝙ ĩ his uiri ſine ĩterpellationibus mulierũ uerſant̃. Andros. n. græce uirũ notat. hĩc Androgynus qui Hermaphroditus ex uiro & fœmĩa ut ſcribit Plinius: de quo Pulex poeta eleganter.

Oeco
Oecos
Oeconomus
Oeconomi a
Gyni
Synœcus
Andronitis
Andros
Androgynus
Herma phrodit

Cum mea me genetrix grauida geſtaret in aluo
  Quid pareret fertur conſuluiſſe deos:
Mas eſt phœbus ait: Mars fœmina: Iunoq; neutrum
  Cumq; forem natus hermaphroditus eram.
Quærenti fatum Iuno ſic ait: occidet armis:
  Mars cruce: Phœbus aquis: ſors ſua quæq; tulit:
Arbor obumbrat aquas aſcendo: decidit enſis
  Quem tuleram: caſu labor & ipſe ſuper:
Pes hæſit ramis: caput incidit amne: tuliq;
  Fœmina uir: neutrum: flumina tela: crucem:

SPeculũ imagines reddit:eo p̄ſertim utunť fœmīæ plurimum tēporis cuius apud illas minima credi tur iactura cōterentes:dum purpuriſſo ruborē ge nage & labiog:ceruſſa candoré colli papillulag & oris mentientes:Dum tetanothris in facie cutem erugātes dum uolſellis Pſillothroq̃ pilos uellentes:dum crinem adulterinis coloribus ut inquit Cyprianus mutantes: dum reticula aurata comis illis quas etiã inſolare hoc eſt ad ſolem dealbare conſueuerunt implētes:dum ca put gēmis radiantibus ornantes:& margaritis tranſlu centibus uenuſtātes:dũ ueſtes componentes ne rugas indecēter emittant:& mũdo placere & laudari ſtudēt. Cũ non tantũ ueſtimentog nitor: concinnitas :& auri magnitudo:gemmoſaq̃ monilia ualeāt ad mulieris la udem quantum modeſtia in rebus & boni mores : ut Ariſtoteles Oeconimicog ſecundo ueriſſime & catho lice ſcriptũ reliquit.Facetiſſime dixit Plautus in moſtel laria formoſæ mulieri nil eſſe opus Speculo cũ ipſa ſpeculo ſpeculum ſit maximum:utunť & pectine den tato ad comam explicandã:& auriſcalpio dētiſcalpio q̃ de quibus infra dicemus:calamiſtro quoq̃ cuſpide ferrea:qua ĩ cinericiis prunis calefacta per ciniflones qui cinerarii:Antias in primis crines a fronte pēdulos Caproneaſue anteuentulos:criſpant ad decorē : & di ſcerniculo quo ante frontem capillus ad diſcrimen diuiditur:Acu etiam crinali ad comas tortas cincinos & reticula bombicina continenda in lege & ſtatione: & qua caput ſcalpunt cinaſona:ſapone gallorum ĩuen to:mattiaciſue pilis odoratis:& lixiuio ad rutilãdos ca pillos:Innumerabiles præterea reſculæ ſũt de quibus ſcribere diffuſius ſuperſedi.adde q̃ uelle omnia recen ſere quæ matronag mollis ornatus : quæ luxurioſus cultus expoſcit lōgum eſſet & ſuperuacuum.multa ad ornatum.plurima ad oris decorē ptinēt. huius gratia gumi.ceruſſa quã Strabone autore Troglodytarum

Speculum
Purpuriſſus
Ceruſſa
Tetanothra
Volſcilæ
Pſillothrum
Reticula
Inſolare
Nil opus ſpeculo
Calamiſtrum
Ciniflontes qui cinerarii
Antiæ diſcerniculum
crinalis acus
cincini
cinaſona
Sapo
Mattiacæ Pilæ
Ad oris decorem
ceruſſa

Ad oris decorem Ceruſſa

fœminæ ſibi diligenter inducunt:Melinum : Stibium: Purpuriſſus: Lomentum:fucus: alumen:lac aſininum: Smegmata:Dentifricia:pſillothrum:dropax:Volſellæ: callibl[e]pharum Coſmotica ad capillos uenuſtandos:& compluria alia parantur: Illius uero cauſa:Gemmæ in

Ad ornatum

terdum aureis umbilicis ad ornatum capitis pectoris & brachiorum compræhenſæ:Margaritæ quæ &bac cæ:unde monile baccatum:uniones:elenci:crotalia:co' ralium:eſopa:murenulæ:ſpirulæ:monilia.ſtrophia: ca'

Baccæ

ſtulæ q̃ Perizonia & pcinctoria:Inaures ſtalagmiū:reti cula:mitellæ:Capital.Calática .redimicula: faſciolæ:ga lericuli:frōtalia:dextrocheria:torques brachialis: anuli

Caſtulæ Perizonia

gemmoſi:Veſtes bombicinæ argento auro diuiſæ:peri ſcelis armillæ galbea,ſpinter:ſpathalia:ſemicinctia quæ & uétralia auro fimbriata.ſocculi.crepidulæ ſuberatæ gemmis interdum uariegatæ matronam dimidia ma

Semicinctia

iorem referentes.& id genus plurima coemūtur.Adeo ut quicquid mūdus muliebris uocabatur ſarcinæ uiri

Suberarae crepidulae

les ſint:minus dico: etiam ut īquit Seneca militares.& ita quid addát ad cultum non habent amplius nec ex cogitare poſſunt foeminæ:niſi ueſtiū crebras & prope

Mundus muliebris

quotidianas ex forma ſpetieq̨ mutationes:quales hó' die induunt etiam ī proſtibulis Diobolaribus damná' das quibus in ſummo patētibus fit ut ne adulteris qui dem plus ſui in cubiculo quam in publico oſtendant: hinc ad reliqua quibus utilius & ſibi & maritis operã

Lanificium

tur tranſeamus:dicturi primo de lanificio quod caſtas matronas impenſius decet:Vnde .T. Liuius pro ſigno probitatis & Ouidius ut pudicam oſtenderēt inuentã ſcripſere Lucretiam a uiro Collatino iuuenibuſq̨ Tar' quiniis inter lucubrantes ancillas lana operantem : & Diuus Hieronymus īſtituens Virginem Demetriadē: habeto inquit lanam ſemper in manibus uel ſtaminis pollice fila deducito.

Colus penſa continet e quibus fuſo fila ducunt̃ i cuius ima parte apponūt ut facilius & melius ne re poſſint id quod per ſimilitudinē Spondilum dicemus.Fuſum Cloſter aragne filius ipſa uero linum inuenit.hunc pollice infami & indice digitis uerſando nētes fila deducūt.Nent etiam ad tramā lanitium fœmellæ machinulā quandam uerſantes quā Rhumbū non ineleganter appellabimus: Vnde Propertius de Rhumbo magico: Staminea rhūbi ducitur ille rota: Sed meo periculo etiā Verticillum hoc nomine significabis a ſpetie Rhumbi militaris.Penſa a pendēdo ſignificāt lanæ liniue manipulos quos nōdum neuit manus ſuper colum corpulentā extenſos uel extendēdos: Ouidius Lumen ad exiguū famulæ data penſa trahebāt.Fila quoq; denotāt.Verg.de textrice:Excuſſi manibus radii reuolutaq; penſa.Per linū autē intellige & genus illud cādidiſſimū ex ægypto quo noſtræ mulieres Parmenſes præ cæteris ad colū impēdio delectant̃: & plurimum inde lucrifaciunt:Cottonū nonnulli & Carbaſum per coniecturā uocant.Bambaciū uulgares.Indocti bōbicem.litterati Xylon ſiue goſſipion.hic goſſipinæ & Xylinæ ueſtes olī ægypti ſacerdotibus gratiſſimæ.Pēſa ipſa quaſillis cōtinentur quæ a qualis per diminutionē Calathi etiā græce dicti ſunt .Romani ueteres quaſillū Thalaſionē appellarunt ut ſcribit Varro. Vnde Thalaſii nomen in nuptiis frequentabāt ad lanificium nouas nuptas inuitantes:ut referūt Pōpeius & Plutarchus i ꝓblematibus.huic accedit ꝙ nubētes uirgines comitabat̃ colus lana cōpta & fuſus cū ſtamine

Colus · Fuſus · Spondilus · Rhumbus · Penſa · Cottonum · Carbaſus · Bambacium · Bombix · Xylon · Goſſipion · Quaſilla · Quali · Calathi · Thalaſio · Thalaſius

Acus ad ſuēdum parant̃ & ornādum ut notat Pōpeius.hæ in ſūmo pilulā habent.illæ foramen quibus utunt̃ ſutrinæ officinæ & phrygiōes qui acu pigunt a phrygibus inuētoribus dicti.noſtri ex re acupictores uocitāt. Acum ipſam filum duplex trahētem ipellunt anulo punctato.quem medio addentes digito

Acus · phrygiones · Acupictores

Digitale
Forfex
Forficule
Forceps
Formum
Forpex
Forpicula
Glomera
Texendi
Ars

digitale nuncupant:alias digitoꝝ eſt tegmentū. Vtunt & forficibus ad panos ſecādos ut ī ueſtes cōponāt ſarcinatrices & domi ad plurima matrōæ ut uidemꝰ: ſed hæ uerius diminutiue forſiculæ dicent̃. Forcipe autē a Cynira primo inuēta forma ideſt calida fabri ferrari i uerſare cōſueuerunt :at Forpex quæ rectius forpicula: cum paruula ſit ad capillos tonſoribus dat̃: Texēdi uero artē ad quā pertinēt Radii.pectines. Glomera quæ īuolucra:Forago:ſtamē:Trama:Subtegmē:Verticilli:& cōplura alia cōſulto prætermittimus:Raræ imo nullæ diuites matronæ: Illuſtres reginæ quibus ſolis Gynœcia ponunt̃ textrices inuentæ:niſi interdum relaxandi animi gratia ad Zonulas:reticula & alia nugamēta.cū ī hoc ægyptioꝝ ſiue Palladis ut eſt apud Platonē īuento ſeſe exerceant pauperculæ mulieres: quæ in gurguſtiolis noctes dieſq; radio & pectine uictum quæritant. Mihi præterea animus eſt de artificibus eoꝝq; inſtrumentis opus incœptum ad Vmbilicum adducere in quo diligens lector & curioſus rimator & ſcrupuloſus indagator cōpluria inuenies quæ nunc forſitan hic:& alibi inter legēdum nō addita culpabis: Ipſorum autē artificum & eoꝝ pcipue qui fœmellis aut ſeruiūt aut pplacent uiſum eſt(ne quod diximus uaniſſimum crederes)hæc paucula noīa ſubnectere:Aurifices: Argētarii:Bractearii:Gēmarii.Cælatores .Scalptores. Fictores Lanarii . Sericarii. Linteones : Textores . Polymitarii Fullones.Infectores.Lani fici.Carminatores.Pannicularii. Pelliones.Sarcinatores.Patagiarii.Limbularii.Phrygiones.Reticularii.Zonarii.Sutores.Calceolarii.Crepidarii.Vitrearii.Tornatores.Cupedinarii.Inſtitores.Circitores.Nugiuendi. Preſtigiatores qui interiecto uelo ſupra id ipſum minutas quaſdam nobis oſtentant imagunculas:quaſi puppas loquaces ac omnimodas geſticulatrices rixantes inter ſe concurſanteſq; per ludicrū ut quotidie uidemus.

De artifici bus opus

CVnabula gynœcio iure danda ſunt ad infantiũ lactentium quietem & educationem:quam præſtare debent mulieres omnes etiam ſi reginæ fuerint lacte ſuo proprios filios nutriendo: ut ſint integræ matres:ut eo℞ magis dilectrices:Vt liberi quoq; ipſarum maiore deſiderio & pietate teneant:Infantis namq; aliorſum ex oculis illa amolitio uigorē maternæ flagrantiæ ſenſim atq; paulatim extinguit:ipſe uero affectione erga ſolám nutricē occupat: Ac ꝑpterea quicumq; ita nutritus matrē amare uidet: amore non naturali ſed ciuili & inopinabili diligere exiſtimatur. Adde quod non fruſtra creditum eſt ad fingēdas animi corporiſq; ſimilitudines lac quemadmodũ & ſemē plurimum conferre:Cauēdum igitur eſt ad lactādum ingenuum bene īgeniatis prīmordiis quæ adhibet ne ſerua ſit:aut ſeruilis:& ut plerumq; aſſolet externæ aut ruſticanæ nationis:ne informis:ne impudica:quod preſertim in fœmella obſeruandum eſt:ne deniq; temulēta ut refert. A. Gellius in noctibus atticis:S1 lacte ouiũ alti hæduli pilo teneriore:& ſi caprarũ agni lana duriore ueſtiuntur: quid boni uel mali exiſtimas lac nutricium puerperiis alatur:Quæ non poteſt igitur lactis inopia bonis moribus & ciuilibus præditam nutricem ad lactādum filium conducat:quē uagiētem flētemue cunarum motu:crepitaculis:puppis:cantu:& ſi ætas requiret munuſculis demulcebit : Quæ poteſt ipſa lac ꝑbeat:ipſa ubera diſtenta admoueat:nō enim fœminis natura quæ nihil unquā fruſtra mammas quaſi quoſdá uenuſtiores neuulos ornandi pectoris cauſa:Sed liberorum alendo℞ gratia hinc īde affixit:e quibus papilla per quam lac trāſmiſſum educitur : Admonendi obiter ſunt parētes:ut die Luſtrico liberis ſuis ī Baptiſmo nomen generoſum imponāt ad hōis dignitatē nō nihil adiiciens:qualia ſunt Valerius Saluius Fulgētius Cato :Prudētius : Chariſins gratioſus:Theodorus dei

Educatio

De nutrice digna

Lac nutriciũ

Mammæ fœminis

Papilla

domum:Athanaſius immortalis :Chryſoſtomus os au/
Euthicus reum:Polydorus multi numeris:Euthicus Fortunatus
& Fauſtus : Macarius beatus : Macrobius Longæuus:
Pamphilus totus amans: Ptolomeus pugnator:Theo/
phraſtus diuina eloquẽtia:Dorothea Dei munere da/
ta:Glycerium dulcis amor: Agatha bona:Camilla In/
genua : Polyxena multum admiranda uel hoſpitalis:
Adde ꝙ interdum diuinare eſt nomẽ imponere:quod
ſit morum atꝗ fortunæ indicium : Caueant preterea:
ne pueri cum trimatum exceſſerint immodice cibis &
quiete utant̃.Nam pueros impuberes cõpertumeſt ſi
plurimo ut ille inquit cibo nimioꝗ ſomno uterentur
Cunabula hebetiores fieri atꝗ hinc elici tarditatẽ:ac eorum cor/
Cunæ pora ĩprocera fieri:minuſꝗ adoleſcere: Cunabula au/
crepundia tẽ cunas & lectulos appellamus:ubi in crepundiis hoc
eſt linteolis ueſtibus bullis faſciolis & id genus cæteris
puellos nutricare cõſueuerunt: Plinius in.xi.Semeſtris
Puerperæ locutus eſt Crœſi filius in Crepundiis : quo prodigio
Puerperium totum id cõcidit regnum.Fœminas uero ipſas ex par/
tu recentes puerperas teſte proculo iurecõſulto nun
Obſtetrix cupamus: & quod enixæ fuerint puerperium:At mu/
Ancilla lier quæ in ſecundis deducendis:in cõuerſione uuluæ
coſmeta & reliquis :puerperæ operam auxiliatricẽ præſtat ob
Librariæ ſtetrix dicetur:nam ſeruiens domi ancillla: ad ornatũ
Gerulæ domĩæ Coſmeta noĩat̃.Vt librarias:Gerulas:nutrices:
Nutrices ueſtiſpicas. Internuntias q̃ mediatrices omittã :ſeruos
Veſtiſpicæ etiã paternos:alũnos:formoſos aſſeclas:ꝓcuratores ca
Internuntiæ lamiſtratos : & in lũgam ſecurãꝗ libidinẽ exectos ſpa/
dones ſub quibus nominibus ut inquit Hieronymus
adulteri deliteſcũt.Ita ut ſæpius maritoꝝ quãtula ſit
O nos fœli portio . hoc ſolum pro affectatæ breuitatis neceſſitate
ces ſufficiat.O nos fœlices ſi ſine uxoribus eſſe poſſemus.
Sed nõ niſi fœliciores quib⁹ cõtigit pudica dulcis pru
dẽſꝗ Tori genialis ſocia & cõiuga qualẽ.L. Amabiliã
me adeptũ Deo maximo optumoꝗ optumoꝝ opitu
latori gratas ago gratias:quã id horæ cubiculũ ĩtrãtẽ

nõ poſſũ nõ ſequi: & ipſũ mox cubiculum proſequi.

CVBICVLVM CAPVT. VI.

Cubiculum
Cumba
Cubilia

CVbiculum quod a cumba quã lecti/
cam ſabini uocabant deductũ uidet'
autore Põpeio: Antiqui a cubando
locum dixere: ut ſcribit Varro. Vbi
ſtratis cubilibus id eſt lectis cubabãt.
Seneca ad Luciliũ: Quid ꝓſunt mul/
ta cubicula? in uno iacetis: iuxta quã
ſententiam ipſe uno cõtentus ad excuſationẽ hæc adii
ciam qui multa uolt cubicula: qui plures coenationes:
qui culinas. & cætera: ponat ut lubet: ſingulorꝫ habet
archetypon. Neoterici dormitorium cubiculũ camerã
appellant: qua dictione etiã uſi ſunt ueteres. Sed ĩ alio
ſignificatu: nam cameræ tecta ſunt deuexa & incurua
ut teſtant' Seruius & Marcellus. Hinc cõcamerare. Pa
pinius ĩ Siluis. Effulgẽt cameræ uario faſtigia uitro in
ſpecies animoſqꝫ nitent: nam uitrũ cameris addi cœp/
tum ſcribit Plinius: & Seneca ad Luciliũ. xiii. Niſi uitro
inquit abſcõdit' camera. Fiunt autẽ per teſtudinẽ. quæ
in ædificiis dicit' ſolariũ deuexum a forma teſtudinis
aquaticæ: ut autor eſt Nonius: Verg. In foribus diuæ
media teſtudĩe tẽpli: nõnulli fornicẽ dixere a Demo/
crito ut uolũt excogitatũ. Hinc fornicari eſt aſſumere
ſpeciẽ fornicis. i. curuaturæ. Plin. in. xvi. Populus cõtra
oĩa inferiora pandat': palma e cõtrario fornicat': forni
cẽ alias lupanar uocamus a fornicibus & criptis ĩ qui
bus proſtabant meretrices. Hinc fornicariæ: & forni/
cari meretricari eſt ſoluto cũ ſoluta coeunte ut diſtin/
gũt Theologi. At uiri & uxoris ad dormitionẽ locus
græca dictione Thalamus nuncupatur. Inde Epithala
mium ſacer hymnus in nuptiis: quale Apollo primus
cecinit cũ Thetis Peleo nupſit: A cubiculo uero cubi/
cularis ueſtis: & cubicularii quos ad miniſteriũ cubicu
li habere ꝓſertim prĩcipes cõſueuere. Vitruuius coetẽ

Dormitoriũ
cubiculum
Camera
cõcamerare
Teſtudo
Fornices
Fornicariæ
Fornicari
Thalamus
Epithalamiũ
Cubiculari

Procoetion Antithala lamus Lectus Torus Fulcrum Spondæ Lora Clinopodia Clinopale Scannum Scabellum Hipopodion Suppedaneũ Culcitra Tomentum

thalamum uocat unde procoetion antithalamum di/cemus:ut apud Pliniũ ĩ epiſtolis:niſi legendum ſit pꝯ tius proceſtrium ut notauimus.

LEctus ĩ quo cubantes quietem capimus:uel a col/lectis herbis:ut antiqui factitarunt:unde & torus uel potius ꝙ fatigatos labore diurno mortales ad ſe aliciat:autore Pompeio.Fulcri quoqꝫ nomen ſor titur.Seruius Fulcra ſummas lectorum partes ĩterpre/tatus eſt apud Verg.illud:Fulgent genialibus altis Au/rea fulcra toris.Ipſe uero exiſtimauerim fulcra:uel ip/ſam ſtructuram:uel ſpondas toralis ſtructure ſignifica re:a quibus faſciæ quæ lora apud maiores ducebant: ueluti nunc apud nos aſſerculi ligna quadrata:tabellis ingeſtis culcitras lintea & reliqua lecti ſtragula ſuſtine re ſolẽt:cum fulcire ſit ſuſtinere.A. Gellius de flamine loquens:Neqꝫ apud eius lecti fulcrum capſam eſſe cõ ſtrue aut ferro oportet.Sueto.in Claudio:Adhibebant omni cœne & liberos ſuos cũ pueris puelliſqꝫ nobili bus qui more ueteri ad fulcra lectorum ſedentes ue/ſcerentur Non ĩprobandam. tamen cenſeo illorum opinionem qui fulcra lecti pedes dixerunt : hi græce Clinopodia:nã clini lectus & Clin idion lectulus:Clino palem Domitianus coitus frequentiam & aſſiduitatẽ uocabat:uelut lecti paleſtram.

SCãnum & ſcabellũ quid ſignificent dilucide oſtẽ dit.M.Varro in libris lĩguæ latinæ:ubi ait:qua ſim plici ſcanſione ſcandebant in lectum non altum ſcabellum ĩ altiorem ſcannum De ſcãno aliter ſupra: ſubiicitur & pedibus.Oui.in arte : Et caua ſub tenerũ ſcanna dediſſe pedem . unde quod græci hipopodi on.latini & ſuppedaneum & ſcabellum appellant.

CVlcitra ad quietem parata dicitur ꝙ in ea tomẽ tum raſura e panis lineis a fullone carduis detra cta inculcetur Macrob.in ſatur.de dicteriis augu ſti.Relata inquit ad ſe magnitudine æris alieni quam

quidam æques ro. dum uixit excedentem ducēties ceſ
lauerat culcitram emi cubicularem in eius auctione ſi
bi iuſſit & pceptum mirantibus hanc rationem reddi
dit. Habenda eſt ad ſomnū culcitra in qua ille cum tā
tum deberet dormire potuit. Per hyemen plumea cul
citra cōmodior: æſtate lanea uel goſſipio repleta. quæ
Matta utilior habetur: & talis qualem Senecæ Attalus Matta
preceptor laudare ſolebat: quæ corpori reſiſteret: & in
qua ueſtigium apparere nō poſſet: ad hoc nōnulli culſ
citrā e corio uentoſis follibus ſpiritu tumefactā ad cu Ventoſa
bitum ſubſternunt: & follis nomine appellāt: Tomētū culcitra
uero ipſum farcimē dicet culcitræ ex quacūq; re: ſiue
ex fœno & palea: ſiue ex coma harundinū: quod antiſ
qui Circenſe: ſiue ex pluma olorina gallinacea anſeriſ Circenſe
naue: ſeu ex Xylino uel lana fuerint refertæ: quales cōſ
mendarunt olim e lingonico tomento. hinc Martialis Lingonicum
Oppreſſæ nimium uicina eſt faſcia plumæ Accipe linſ
gonicis uellera raſa ſagis. Suetonius ī Tiberio. Druſo
autem adeo alimenta ſubducta: ut tomentū e culcitra
temptauerit mandere. Ferunt Heliogabalum imperaſ
torem non cubuiſſe facile in acubitis: niſi qui pilum le
porinum haberent: aut plumas perdicū ſubalares: ſæſ
piuſq; mutaſſe culcitras: Auguſtum Cæſarem cōtra nō
cubuiſſe quidem toro: niſi humili & modice inſtrato.

CEruical pluma refertum ſubiicitur capiti: unde a Ceruical
ceruice teſte Priſciano nomē accepit: nāq; eo deſ
litiæ proceſſere: ut ſine hoc inſtrumēto durare iā
ne uirorū ceruices poſſint. Martialis: Tige caput nardi
folio ceruical olebit: Perdidit unguentum cum coma
pluma tenet. Scribit Suetonius ī lecto Neronis adhuc
pueri circa ceruicalia dephenſas ſerpētis exuuias fuiſ
ſe: quos in armillis auro incluſas aliquādiu geſtauit.

PVluinus & hypocoriſma puluillus a pluma ut Puluinus
puluinar. Apuleius in aſino aureo: Quatuor euſ
nuchi confeſtim puluinis compluribus uentoſe

tumentibus pluma delicata terreſtrem nobis cubitum perſtruunt:ſed & ſtragula ueſte auro ac murice Tyrio depicta probe cõſternunt:ac deſuper breuibus admodũ:ſed ſatis copioſis puluillis:aliis nimis modicis quis maxillas & ceruices delicatæ mulieris ſuffulcire cõſueuerunt ſuperſtruunt: Plinius .in xxxiii. Summæ apud exterros licẽtiæ fuerat poculo aureo puluino ſubdito Philippum Regem dormire ſolitum: & Seneca ſcribit de beneficiis ſecundo Archeſilaum ſe teſte contentum amici pauperis & paupertatem diſſimulantis uerum ægroti ſacculum pecuniarum puluino ſubdidiſſe

Equeſtria Puluini Puluini ad ſedẽdum quoq; poſiti. Iuuen. Equeſtria notans de puluino ſurgat equeſtri. Præterea &

Areolæ Porcæ Areolas terram ellatam inter duos ſulcos in hortis hoc nomine ſignificamus. quæ porca a porrigendo in agris dicetur:alii porcas ſulcos uocant in ſegete rariores.

Toralia TOralia ad uſum tori ut nomen indicat: autore Marcelo fuere. Hora.in ſer. Et tyrias dare circũ illota toralia ueſtes: Super linteola namq; ponere ſolemus Stragulas ueſtes purpureas:quas tyrias appellat:uel candidulas ut per æſtatem decet: ſeu uirides pictas & uerſicolores.&

Plagæ Plagulæ Nonius Plagæ inquit grande lineum tegmen:quod nunc torale uel lecticariam ſyndonem dicimus: quarum diminutiuũ eſt plagulæ: ubi

Syndones per ſyndonem lecticariam pannum lineum ad uſus lecti accipere debemus.Hoc enim nomine ſignantur e lino panni albicantes:quos ad uſus tori

Lodices Lodices etiam nonnulli dici poſſe exiſtimarunt.Mart. Lodices mittet docti tibi terra catulli:Item ſuo diſticho.Nudo ſtragula ne toro paterent iunctæ nos tibi uenimus ſorores. ſed toralia etiã omnia lecti ſtragula uocamus. Primus

Stragula omnium priuatorũ Heliogabalus poſtea ro.imperator toros aureis toralibus texit ut ſcribit Lampri. Stragula ipſa a ſternendo notant quicquid culcitræ ſternitur. autor Varro.Plinius in Orchomeno tota ſubruũt ar

ua talpæ.quarum e pellibus cubicularia uidimus ſtra/ gula.& Tranquillus refert Claudium Cæſarem nemi/ nem uiſitaſſe ægrum.niſi prius explorato cubiculo cul citriſq; & ſtragulis pretẽtatis & excuſſis.Præterea ſtra gulas ueſtes aulea & tapetes uocitamus. Iuriſconſul tus inſtratum omnem ueſtem quæ ſternitur appellat. Veſtes ſtragulæ Inſtratum

GAuſape genus eſt ſtragulæ ueſtis groſſioris utrĩ q; uillos habentis.uel una tantum e parte.cui nõ diſſimiles ſunt Centones. Macrobius. Scrophæ cadauer ſub centonibus collocat. ſuper quos uxor cu babat.Mart.de Gauſape diſtichon eſt.Stragula purpu reis lucent uilloſa tapetis Quid prodeſt ſi te congelat uxor anus.Amphitapetes quoq; ueſtes utriq; uilloſæ. autore Marcello.qui Lucilium adducit.& Varronis te ſtimonio utitur in Mannio ſcribentis: Alterum bene acceptũ dormire ſuper Amphitapete bene molli.alii amphimalla etiam dixere.Pli.Patris mei memoria cœ pere amphimalla noſtra ſicut uilloſa uẽtralia: nam ex altera tantũ parte Villoſa heteromalla dicuntur.Gau ſapa optima & prætioſi Tapetes: ut ſcribit Strabo in quinto geographiæ uellere patauino texuntur:tapetes ipſi tegmina ſunt uariis picta coloribus:& figuris Vn de Bæluata legimus Tapetia a bæluis quæ in his texũ tur:Vergil.Inſtratos oſtro alipedes pictiſq; tapetis. Sili us Italicus:Sydonio fulgentem ardore tapeta:Vellera inquit Strabo mediocria habent patauini: e quibus prætioſi tapetes texuntur .ſordidi in his uilli Fratilli uocantur quod per terram ferantur.

Gauſape

Centones

Amphi tapetes

Amphimalla

Tapetes

Fratilli

Aulæa

AVlæa ſtragula uerſicoloria:ut ſcribit Seruius enar rans Vergilianum illud: Aulæis iam ſe regina ſu perbis aurea cõpoſuit ſponda:ſic ideo dicta ſunt q; in aula Attali regis pgamenoꝝ in Aſia prio inuẽta fuerĩt:Babylon quidẽ colores uarios picturæ pria ue ſtib⁹ dedit hic babylonica.Petroni.arbiter de pauone:

Babylonica
Attalica

plumato amictus aureo babylonico:at aurum intexere in Aſia Attalus Rex inuenit: unde nomen attalicis: Propertius Porticus aulæis nobilis attalicis. Silius:quæqꝫ attalicis uariata per artem Aulaeis ſcribunt̃ acu: Is poſtea decedens po.ro.reliquit haeredē.cuius ut īquit Pli. hæreditas romanoꝝ mores afflixit: ita enim opulentiā externam amare & non ſolum admirari didicerunt. Inter aulaea ſunt quas cortinas eccleſiaſtici ſcriptores & uernaculi appellauere:Sūt ſiparia ad ſcenas exornandas ſunt & quæ Periſtromata dicuntur. picta & uerſicoloria: Vnde apud Plutarchum legimus:Regi perſarum Themiſtoclē reſpōdiſſe. Sermones hominū periſtromatis uerſicoloribus perſimiles eſſe. Et.n.ut in illis cum extendunt̃ ita & in his formas figuraſqꝫ apparere: contractis uero abſcōdi eaſdem atqꝫ corrūpi: quare ſibi tempore opus eſſe:Cicero in philip.ii.cōchiliatis Cn. Pompei periſtromatis ſeruoꝝ in cellis lectos ſtratos uideres. Et Plaut.in pſeudolo:Ita ego ueſtra latera loris faciam :ut ualide uaria ſint:ut ne periſtromata æque picta ſint cāpanica:Sūt & quæ Peripetaſmata ad ornandū locum ſuſpēſa extēdunt̃: Intellexit de his Horatius ī ſatyris:Interea ſuſpēſa graues aulea ruinas in patinā fecere trahētia pulueris atri:M.Cicero ſexta in Verrē.Quid illa attalica tota ſicilia nominata ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus ē. Stragulis uero ad uſum tori nō tantū lineis laneiſue pictis.& bombicinis utunt̃.ſed eo deliciæ luxus ꝓceſſere. ut Drauci quidam Paticiue ꝑ cæteris Illiterati.e fece olim etiam triuiali cū fortuna nō caecutiret.nunc uero podice leui uel mētula ſeſquipedali inter patricios ꝑſides antiſtites adnumerati nō niſi argēto auroqꝫ intexta faſtidiant.ꝑterea quod peius quod deteſtabilius. Conopoea. periſtromata. terreſtriaqꝫ ſtragula . Nō ſatis fuerat inaurare parietes & lacunaria. uerſicoloria facere pauimēta:argētea aureaqꝫ ueſte cōtectū ſōnos cape uoluit & luxuria ut nihil deeſſet bōbicina ſtragula argētū &

Cortinæ
Periſtromata
Siparia

Peripetaſmata

In luxum

aurum calcare: quorum multi Ingenui litterati boniſq; moribus pauperes ad uictus neceſſaria fortuna nere cæca aduerſante ĩdigẽtiſſimi emergere nõ poſſũt & per Xenodochia ab Hircano primũ conſtituta: per cõpita etiam ſæpicule animas ponunt: hoc tamen unũ ad cõſolationẽ accedat:q; omnium fere iſtoꝝ quos in cedere ellatos uides bracteata fœlicitas eſt. Inſpice (bonos ſemper excipio) & ſcies ſub iſta tenui membrana dignitatis quantum mali iaceat: inſpice ac penitus con ſidera & uidebis totidẽ eſſe aurato uellere arietes: igit̃ quotidiana eoꝝ ora dicere inuenias: rationibus multa ꝓdige ꝓfuſa: & in ſemet nihil: plane quidẽ uillas opipare: ut inquit Apuleius extruunt & domos ditiſſime exornant: ſed in hac reꝝ affluentia nihil eſt indignum p̃terq̃ ipſe dominus ædiũ. Illas itaq; ædificioꝝ ſpecies in quæ tanta ꝓfunderunt amœniſſimas & extructiſſimas dep̃hendas: aulas æmulas urbium cõditas: domos uice tẽploꝝ exornatas: familias numeroſiſſimas calamiſtratas: opiparam ſupellectilem: omnia affluẽtia. oĩa ornata: p̃ter ipſum dominum: qui ſolus Tantali uice in ſuis diuitiis Inops egens pauper nõ quidem fluentum illum fugitiuum captat & fallacis undæ ſitim: ſed ueræ beatitudinis & ſincæræ uitæ: & prudentiæ fortunatiſſimæ eſurit & ſitit: Sed iam nos lare nõ ſine muſis paruulo contenti hos intra ſepta refertiſſima uere eſuriẽtes relinquamus: & interim ſub conopœo altiore iam nocte ſecuri dormitum concedamus.

Fœlicitas Bracteata

Arietes aurati

Inops ĩ diuitiis

COnopœũ genus ẽ tẽtorii linei lanei uel bõbicini: quod ad euitãdos culices & muſcas circa lectos explicare cõſueuimus. Horat. ĩ milites romanos ĩ nehẽs: ĩterq; ſigna turpe militaria ſol aſpicit conopœũ Proptius ĩ tertio de Cleopatra. Fœdaq; tarpeio conopœa tẽdere ſaxo: eo. n. p̃cipue utebãt̃ Alexãdrini: quia ibi ex nilo culices abũdãt: ut refert Herod. Nã conops græce latine culex: hinc a Strabone geographici opis

Conpocum

Conops Conopios

xiii.dictum eſt conopion Herculem œteos colere quo-
niam eos a culicibus quas conopas uocant liberauit.
Diſpoſito autẽ ornatoq; lectulo qua rõne cubãdũ
ſurgẽdũq; ſit:& quid poſtea ciuiliter faciẽdũbre
uiter ſcribere nõ idecẽs fore exiſtimaui.In faciẽ
igit̃ pnus dormiat qui ſtomacho ĩbecillis eſt:quo ĩ nu
mero magna pars urbanoꝝ:oẽſq; fere litteraꝝ dilecto
res inueniunt̃.Id.n.digeſtionẽ adiuuat:nec ſinit pituitã
excreſcere calorẽ naturalẽ augẽdo :Supinus ſõnos ne
capiat qui ſane mẽtis eſt.Is nãq; cubitus ſtomachũ læ-
dit.Apoplexiã grauioreſq; ſæpicule morbos ĩducit: cũ
cerebrũ neruos ac renes fluidus humor inficiat : fœti-
dũq; oris halitũ facit. Primo autẽ ſomno homini qui
ſanus eſt:qui bene ualet in latus dextrũ mox in ſiniſtrũ
quieſcere utiliſſimũ eſt:ueꝝ humeris ſemper & capite
ellatis.ſomnus ipſe qui ſopor & græcẽ υπνος ẽ animi
ĩ medium ſeſe receſſus.Qui bene cõcoxit mane tutiſſi-
me ſurgere poteſt:cui ſtomachus ex ĩdigeſtione crudũ
ructat is quieſcere ĩ lectulo atq; paululum redormire:
ut monet Cornelius celſus:& ſi cõcoquere ſomno cor
pulẽtiæ q̃ firmitati ſit utilius.Ideo athletas uolebãt ci-
bos ãbulatione pficere:& puigilio cibi pcipue uicunt̃.
Vbi autẽ quis ſurrexerit leuare ſi poteſt aluũ debet ex
creando cõtinue mucoſæ pituitæ ſaliuã:ſi quam noctu
cõceperit:capillũ ad uerticem uorſum pectere:auriſcal
pio ſordibus uerminãtibus aures purgare: nares emũ
gere.Os aqua pſertim æſtate fouere : lauare manus &
faciẽ:ſudarioq; lineo & extergere & puluiſculo ungui
ne laticeue odorato linire aut irrorare poterit : mox
ueſtibus forẽſibus corpori ad ignẽ ſi pruinoſa hyems
fuerit decenter aptatis ædibus exire : Rei diuinæ ut ſe
gratũ exhibeat intereſſe:pro ſalute deo pces fundere.
pro peccatis oblatiunculã elymoſinalẽ errogare :hinc
exercitationi ſe tradere debet:quæ teſte Fortunatiano:
ſi quid indigeſtum adhuc inſederat deducens corpus

Cubitus pronus

Cubitus ſupinus

Cubandi ratio

Somnus

Concoquere ſomno

Forenſia

Exercitatio

firmat:& longam adoleſcentiam reddit:ita tamen ne laſſitudinē inducat. Optimum igit̃ erit equitare quod coxis & ſtomacho ꝓdeſt.hortos irriguos & pomaria ſuburbana comitibus catellis ad uenationes inuiſere. Iactu miſſilium:folle pugillatorio ſpiritu tumente: pila trigonali ꝑdura:quam nūc Florentinam ac paruulā appellant:& curſu modice: ut eſt apud Auicēnam ſeſe exercere:Negocia ſua amicorum clientum reipublicæ ue curare:Domuitionē ut prandeat deinde capeſſere. Ipſe cibus ſimplex ſit:utpote homini utiliſſimus aduerſus plurimas ægritudines: coaceruatio namq; ſaporꝝ peſtifera:& tot condimenta ad edendum ſaturos cogētia pernicioſiora creduntur.unde Diodorus Ichthyophagos tradit uitam per omne fere tempus ſine morbis ducere ꝙ ſimplici piſciū cibo utant̃.hinc Socrates ſuadere ſolitus erat illos cibos potuſq; uitãdos qui ultra ſitim famemue ſedandam ꝓducant appetentiam. Cauere ꝑterea oportet ue nimia feſtinatione deliciat̃: ne deſideriū edendi:quæ eſt Peredia & Orexis modū excedat.Cōferret igitur ſanitati cōſeruandæ: & ciboꝝ minutatim illa diuiſio:quæ facit ut calor facilius cōficiendo expediat:ut Ariſtoteles autor eſt:& a cibo ſeſe ſubtrahere cuius exceſſus corpori putrefactionē inducunt. Auicēnas uæhemens inquit repletio in qualibet diſpoſitione uitanda:ſiue ex cibo:ſiue ex potu ꝓcedat. quæ crapulæ nomine ſignificatur. Sumpto autē cibo ab omni corporis cōmotione uæhemēti: & animi mētiſq; agitatione horis ad ſummū duabus ſupſedendū eſt:mox domeſtica tractare:& ſi altius ſol ꝓgreſſus longioribus diebus noctem terræ umbrā tardauerit meridiari ideſt meridie dormire:ꝑcipue ſomno quiete placidiſſima ſponte ſubrepente:Illoq; citule fugato ad animi relaxationem:non ut aleones ad auaritiam teſſeris & alueolo: ſiue latronibus inſidioſis: pictiſue tabellis ludere:uel cellã librariã intrans legere: ut plus ſciat &

Equitatio

Pugillatorius foliis

Pila trigonalis

Domuitio

Peredia

Orexis

Ciborum exceſſus

Crapula

Nox

Meridiari

Somnus

Aleones

melius poterit.hinc domo exire aduenationem:uel ad negocia reuertiq; postea & membra prius menſa dapibus frugaliter inſtructa:deinde lectulo ſplendide delicateq; ſtrato ſaltem poſt ſeſquihorã a cœna recreare: quod ciuile erit & proſperrimæ ualitudini conſeruandæ plurimum conducet. Sed in primis & ante omnia obſeruet qui diutius qui conſtantius ualere & uiuere cupit:ne paſſerculos ne gallos gallinaceos imitet̃: quibus coitus eſt frequentior:Hippocrates diuina uir ſciẽtia coitum uenereum morbi caduci ſpeciem exiſtimauit:Et Cantes mihi proauus paternus iuriſconſultiſſimus ac philoſophiæ non ignarus:interroganti per iocum quando coeundũ eſſet ſerio reſpondit:Cum te ipſo fieri uolueris ĩfirmior: poſſem multorũ ad id citare teſtimonia:unũ hoc Cornelii celſi:ut medoſtiæ propinquius nõ omittendũ cui adſtipulat̃ Petrus aponẽſis cõciliator : Concubitus neq; nimis concupiſcendus neq; nimis pertimeſcẽdus ẽ:rarus corpus excitat:frequẽs ſoluit.Idẽ ĩterdiu peior eſt noctu tutior: ita tamẽ ſi neq; illũ cibus:neq; hunc cũ uigilia labor ſtatim ſequit̃.

Coitus

Cantes grapaldus

Concubitus nocturnus Diurnus

PEcten quo capillus explicatur. Calphur.in bucolicis Nais & implicitas comebat pectine comas. Capilli enim a quibus capillitium & capillamentum pectendi ſunt:ꝑterea ſemel in hebdomade lixiuio ſaponeq; lauandi ad ĩmunditiã tollẽdã ex humiditate ꝓuenientẽ quæ pediculos in aliquibus generat:nã ſemper humidũ eſt caput ꝓpter cerebrum quod humiditate abundat.Vnde & capillos habet:ut ſcribit Ariſto. in problematis:& in ſecundo de partibus animalium: Sunt tamẽ qui uel ad ſanitatẽ:uel ad crines denigrandos caput non lauẽt:prima capillorũ tincturã Medea ut eſt apud Euſebium euangelicæ præparationis decimo excogitauit:Cõmendat̃ epapheresis a mollibus coma gradatim formata:oportet & illos tondere:barbã quoq; radere italico ritu.Ad hæc parandus eſt tonſor

Pecten

Capillitium Capillamẽtũ

Pediculi

Capilli

Denigratio capillorum

Epapheresis

Tondere

Radere

cũ nouacula & forpiculis:quibus etiam ungues ſecat: & uibriſſas pilos e naribus tollit.Tonſores ipſi ĩ Italiã e Sicilia uenere poſt Romam cõditam anno quadrin genteſimo quinquageſimo quarto adduxit.P.Licinius Mena:autor Varro:antea intonſi fuere.Ouid.in faſtis: Hoc apud intõſos nomẽ habebat auos. Primus oĩum radi quotidie inſtituit Affricanus: ſequens Diuus Au guſtus cultris uſus eſt:poſt annos autem ter ſeptennos flore genas ueſtit iuuenta:ut eſt apud Macro.& Cenſo rinum.Nos tamen ante uigeſimum barbatos uidimus Pubeſcere uero quarto decimo teſtis eſt Aphrodiſeus Chalcidius in Thimeum Platonis:& iureconſultus.Pe cten itẽ quo utuntur textrices: Ouidius:Illa etiam ſtan tes radio pcurrere tellas Erudit & rarum pectine den ſat opus:Pecten quoq; raſtellum:Idem: Hæc modo ue rebat cum raro pectine pratum : & cratem notat den tatam ſtilis ferreis. Pecten etiam plectrũ quo ĩ citharis pulſandis chordas tãgimus . Silius. dulcius Oeagrios pulſabat pectine neruos.Et pectines piſciũ genus ſunt qui ſaliunt & extra undas uolitant ſeq; ipſi carinant. Horatius.Pectinibus patulis iactat ſe molle tarentum. Pectines item e ferreis ſtilis.quibus ad linum enodan dum ad lanam canabem ac ſtupã explicandam utun tur reſtiarii in primis lanarii & domi fœmellæ.Plinius in xix.hamos appellat:nam de lino loquens Pectitur ĩ quit ferreis hamis.At ĩ homine pecten dicitur ſub um bilico pilis hirſutus. Iuuenalis Inguina traduntur me dicis iam pectine nigro.

Tonſores

Radi quotidie

Barbati

Puberes

Plectrum

SVdarium lĩteolum dicitur ad ſudorẽ tergendum unde nomen & diminutiue ſudariolũ quo nares emunctas purgamus · Catullus ad Marrucinum. Nam ſudaria ſethaba ex hiberis miſerunt mihi mu neri Fabullus & Veranius.hæc amem neceſſe eſt.Item Remitte palliũ mihi meum quod inuolaſti ſudariũq; ſethabum: Suetonius de Nerone fugiẽte ex urbe.Ad

Sudarium

Sudariolum

opertoq́ capite & ante faciem obtenſo ſudario equũ aſcẽdit quatuor ſolis comitantibus:& mox:ligato circa collum ſudario prodierit in publicum.Cõmendantẽ e Rhemenſi tella ſubtiliſſima ex lino a rhemis populis galliæ qui adhunc extant cõmunicata quoq́ aliis galliæ populis textrini gloria.

Speculum

SPeculum:q̄ in eo homines imaginem ſuam imo ſe ipſos aſpiciunt ex uerbo ãtiquo:Macrobius de Hortenſio:fuit eñi ueſtitu curioſo & ut bene amictus iret faciem in ſpeculo quærebat:ubi ſe intuens togam corpori ſic applicabat ut rugas non ſorte ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret .Tranquillus in caligula:Vultum ad ſpeculum componebat ĩ omnẽ terorem ac formidinem.Seneca in queſtionibus naturalibus inuentum fuiſſe ſcribit:ut homo ſe ipſum noſceret:de formis in ſpeculo intelligeret quicquid corpori deeſſet redimendum eſſe uirtutibus:formoſus ut infamiam uitaret: iuuenis ut flore ætatis admoneret: illud tempus eſſe diſcendi & fortia audendi : ſenex ut indecora carnis deponeret: & de morte aliquid cogitaret:ad hoc rerum natura facultatẽ nobis dedit noſmetipſos uidendi: fons cuiq́ perlucidus aut leue ſaxum imaginem reddit.hinc Socrates diſcipulos ſuos ſpeculis uti uoluit:autore Laertio: ut q̄ formoſus eſſet curaret impendio:ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret:qui turpis operã ſedulo daret: ut uirtutis laude turpitudinẽ tegeret.At Demoſthenes grææ princeps eloquentiæ ante ipſum ſpeculũ quaſi ãte magiſtrum cauſas meditabatur:& a ſpeculo(quod nos cum orandum eſt ſæpicule facimus)pronunciandi cõgruẽtiam petebat.Specula autem quæ primum ſydone inuenta ſunt:optima apud maiores fuere brũduſina ſtanno & ære mixtis: nam ſtannum uitro additum lucida reddit ut ſcribit Aphrodiſeus. Prælata mox ſũt argentea:primus fecit Paſiteles magni Pompei ætate

Inuentum ſpeculum

Tempus diſcendi

Naturale ſpeculum

Speculis uti Formoſus noret

Specula primo Brunduſina

Argentea primo

nuperq; credi cœptum eſt certiorem imaginem fieri auro appoſito auerſis:Caua ſpecula maiorẽ iuſto imagimem repræſentantia:ſi aduerſus ſolis radios teneantur appoſitum fomitem accendunt. Fiunt & paruula quodámodo ſpecula e uitro:quibus ſeniores præſertĩ utuntur:ut clarius uideant & melius:cum oculis adhibita res maiores oſtendant: ocularia triuiales: litterati conſpicilia dixere & Specilla.

Caua ſpecula
Ocularia
Conſpicilia

AVriſcalpium eſt ſcalpẽdis auribus & ſordibus extrahendis accomodatum:ueluti dentiſcalpiũ dentibus.Martialis in apophoretis de auriſcalpio ꝑmiſſo lemmate:Si tibi moroſa prurigine uerminat auris Arma damus tantis apta libidinibus. Item de dentiſcalpio:Lentiſcũ melius ſed ſi tibi frondea cuſpis Defuerit: dentes penna leuare poteſt. Dentifritium uero medicamen eſt ad dentes potiſſimũ dealbandos:quod fit ex pumice:cadmia:cinere cornu ceruini: & ſale armoniaco:ut ſcribit Galenus in pharmaceuticis.ſed nobilius ex margaritis in polinem reductis.

Auriſcalpiũ
Dentiſcalpiũ
Dentifritiũ

VNguenta e diuerſis unum odorem ſortita ſunt: autore incerto:cũ prius p ſe fragrarent ſingula. ueluti opobalſama:ſtacte:Moſchos qui uulgo muſcus.Ratio faciẽdi duplex ut dicit Plini.xiii.Succus & corpus:ille olei fere generibus.hoc odoribus conſtat: illa ſtymmata hæc hediſmata dicunt.at e ſiccis odoribus diapaſmata.nã feces magmata noĩant. iliacis temporibus nõ fuere.primum quidẽ ſe inueniſſe refert caſtris Darii expugnatis alexandrũ ĩ reliquo apparatu cepiſſe ſcrinium unguentoꝝ. nec conſtat quando primum romæ penetrauerint. Antiocho certe aſiaq; deuictis urbis anno quingẽteſimo ſexageſimo quinto.P. Licinius Craſſus Iulius Cæſar cẽſores edixerũt.nequis unguẽta uenderet exotica.quæ ſunt externa.At poſtea uoluptas ut honeſtiſſima eſt admiſſa. adeo ut lini non ſolum.ſed perfundi quidam uoluerint.L.Plotium proſcriptũ a triũuiris in Salernitana latebra odor unguẽ

Vnguenta
Muscus
Stymmata
Hediſmata
Magmata
Diapaſmata
Exotica

ti prodidit. Vidimus inquit & ueſtigia pedũ tingi quod M. Othonẽ monſtraſſe Neroni principi ferebãt. Primũ autẽ Parthi: ut aiunt cõmendandi halitus gratia odoramentis uſi ſunt. In alabaſtris optime ſeruant̃ ſuperuacui profecto luxus habenda: Ilico enim expirant & uoluptate aliena parant̃: nam qui odorẽ gerit ipſe fere nõ ſentit. hinc Socrates in balneis pedes unxit in aerẽ a capite unguẽtũ ſpirare dicẽs: a pedibus uero ĩ nares prouenire. Vtimur his & hac noſtra tẽpeſtate. ſed præſertim puluiſculis inter quos Cyprii cõmendantur: & liquoribus odoratis. Apud antiquos etiam mortuis adhibita ſunt. unde exiit illud Ennianũ Tarquinii corpus bona fœmina lauit & unxit: & Maronis muſa cecinit corpuſq; lauant frigẽtis & ungunt. Plinius de unguentis ſcribẽs: honos hic ad defunctos pertinere cœpit. Græci Myra dixere a quibus Myropola uẽditor: Myropolium taberna: & Myrothecium unguẽtorum repoſitorium: nomen acceperunt.

Cyprius puluis | Myra | Myropola | Myropoliũ | Myrotheciũ

ARcã & hypocoriſticos arculã ut Var. ſiue arcellã ut Põpeius: dictã exiſtimãt q ab ea clauſa arcent̃ fures: nã quæcũq; ĩ ea fuerit dũmodo recluſa nõ ſit tutiſſime habent̃. Arcas & menſas argẽteas primũ habuiſſe Heliogabalum ſcribit Lampridius: ex græco Capſas uocitamus: & diminutiue capſulas: & capſellas dicimuſq; capſas librarias: numarias: farinarias: ueſtiarias: in quibus libri: numi: farina: ueſtes: continentur.

Arca | Arcula | Arcella | Capſa | Capſula | Capſella

VEſtis a uelãdo uel potius ut M. Var. ſentit a uellere nomẽ mutuat̃: quod eſt uniuerſæ ouis lana ſic dictum q ante tonſuram lanam uellebant ut idẽ tradit in Re ruſtica: generale eſt uocabulum omnium quibus corpus tegit̃. Sed & ſtragulas ueſtes dicimus: ueſtimentum uero pars aliqua: ut placuit Pompeio: Veſtium nomina alia a forma: alia ex græco: multa a colore: nõnulla aliis a cauſis ſunt deducta. Vt Cyclas Diplois ametiſthyna: emdromis: multicia: Rhenones:

Veſtis | Vellus | Veſtimentũ | Veſtium nomina. | Rhenones

Pelliceæ:ſaraballa.purpurea.dibapha. cõchyliata quæ Oſtria ab oſtro.Tyrianthina.Iacynthina.Roſea.cocina Ianthina.uiolacea.Leucophea.Noegeum.crocota.chlamys.abolla.lena.ſagum.lacerna.epheſtris quæ ut plurimum diuiſa ſuperinducit armis.Paludamẽtum:ſintheſis.Scutulata ſcutulas Vndulata quæ Cymatilis undas exprimentes.Polymita.pexa:cui cõtraria Depexa trita amiculum.ſtrigia:laneæ e ſuccida lana:maſtrucæ:colobia.Ependyte.epitogium.palium.phrygia.attalica.galbanum.prætexta:clauus unde latus clauus ſenatorius. trabea.toga.Poderis. Recinium .peplum.ſtola Talaris & fœminea quã ãbit limbus uel inſtita.cucullus.penula ad iter & pluuiam quæ ſcortea.Mantellis.forẽſia.Dalmaticæ.ſuparum tunica camiſia.ſubuccula.interula.intuſium.caligæ.tibialia.ſuccinctoria perizoma cãpeſtre quod ſubligaculũ.Braccæ.Coturnus.ſoccus & diminutiue ſocculus.calopodia e ligno.Pãtophilae. Phæcaſea. Baxeæ.Patitii quaſi patentes:Calceus ſolea ſandalium & cõpluria alia.Inter quæ ſunt uerſicolores uarios colores referentes q̃libus nunc per æſtatẽ ſericis utimur. Quæ ſecundo bello punico mulieribus olim Oppia lege ut ſcribit Liuius & Valerius max.ĩterdictae ſunt:eſt Petaſus Tiara.galerus :ẽ pileũ:eſt capitiũ quibus caput tegit:eſt Thorax qui uel laneus ſiue argẽto auroq; ĩtextus aut bãbacin⁹ ſericuſue a nobis ſupponit Camyſiae & ligulis ex aluta tenui pelle concinnata æratis capitibus annectitur caligis:licet manicatus ſit.Iuue. Viridẽ thoraca iubebit afferri:& Sueto. ſcribit Aug.Caeſarẽ uſum laneo ſubucculæ Thorace:aliter fortaſſe interp̃tabunt id uerbũ nõnulli:& huic ueſti magis aptũ magis quadrans nomẽ excogitabũt.Diſcere meliora non pudet:melioribus cedere nõ erubeſcimus . nam iuxta illud Priapi. Nos nappæ ſumus & puſilla culti ruris numina.Parturiant ſi quid elegãtius cõceperint.Difficile equidem ſcio imo difficillimum eſſe nõ diffitebũt

Epheſtris
Scutulata
Vndulata
Lanerum
Latus clauus
Stola
Limbus
Inſtita
Penula
Scortea
Campeſtre

Calopodia
Sandalium
Verſicolores ueſtes

Galerus
Pileum
Capitium
Thorax
Aluta

ueſtibus dare noia: ꝑterea & rebus pluſculis qbus ho/
die utimur: cũ q̃dam ĩ totum ab antiquo ritu a ueteri
forma q̃dam ex parte ĩmutatæ ſint a nobis :& muta
tæ ĩdies mutent̃.Ita ut ĩ ueſtibus diuinandũ ſit:niſi uo/
luerimus noua formare uocabula quẽadmodũ & no/
ua induimus & mutamus genera ueſtiũ.Qui hodie eſt
cycladatus cũ fimbriis:ĩ craſtinũ erit ſine his cum ſca/
pulari tunicatus:mox lacernatus : interdũ togatus:ali/
quando ſemitogatus:nunc patagiatã ueſtẽ ſumet Ezo/
midam:nunc ſine patagio manicatã ſiue manuleatam.
Sunt enim ueſtiũ quædã manicatæ:aliæ ſine manicis:
Ezomidæ has Ezomidas:illas cheridotas græco noĩe appellam⁹
Cheridotæ nõnulli macrocheras:manicatis & maxime ultra bra/
chia & uſq; ĩ primores manus uti Romæ atq; in omni
latio indecoꝝ fuit:unde Affricanus Pauli filius .P.Sul/
pitio Gallo ĩter reliqua quæ illi obiectabat illud quoq;
ꝓbro dedit :ꝙ tunicis uteret̃ manus totas operiẽtibus
& apud Vergilium Romulus latinus uitio dat phrygi
bus ꝙ manicatas ueſtes haberent:nã inquit: & tunicæ
Scapularis manicas et habẽt redimicula mitræ.Scapularis uero a
Patagium ſcapulis quas tegit nomen accepit.At patagium ipſum
Fimbriæ dicet̃ quod ad ſummã tunicã aſſui ſolet.Fimbriæ circa
Bombicina extremitates.In uſu apud omnes fere magis ſũt lanea
quæ ueſtimẽta.Bõbicina etiã:olim nobilium nũc quoq; infi
Serica moꝝ ſine ulla diſcretione quæ ſerica a ſerico quod de
Sericum pectunt ſeres populi nominantur:Bõbicina uero a bõ/
Bombices bice.Sunt enim Bõbices uermiculi ex quibus Necyda
Necydalus lus aranearum more fila emittentes ad ueſtes luxuſq;
mortaliũ.Prima hæc retorquere rurſuſq; texere inue/
nit in Coo mulier Pamphile.In Ceo ut Varro nõ frau
dãda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminas
ueſtis bõbicina:apud nos ad prolẽ ſeruati in papiliões
Papiliones exeũt qui oua parturientes emoriunt̃.Hæc Aprili mẽ/
ſe inter mãmas a mulieribus habita per pauculos dies
uermiculos educunt : qui foliis celſi arboris in ſtoriis
papyraceis nutriti creſcunt ad minimi fere digiti ma

gnitudinē:clariq; & tranſlucidi facti cōportanť ī ramu
los geſtinos ubi penſa euomētes illa nidulo ouatæ for
mæ quo includunť circumdāt:poſtea ſole ſiccata arte
ad fila trahunť: e quibus uarie īfectis ueſtes plurifariā
& texunť & cōponuntur. Primus Heliogabalus impe/
rator Holoſerica ueſte uſus eſt: cuius cōtraria ē Subſe
rica nō in totum ſerica. In ueſtibus apud maiores luxu Holoſerica
riam percrebuiſſe inter cætera indicio eſt exemplum Subſerica
L. Luculli de quo apud Plutarchum & Horat. in epiſto Luxuria in
lis. Plinius quoq; aſſerit Agrippinam Claudii pricipis ueſtibus
uxorē edente eo certamen nauale īdutam fuiſſe palu
damento auro textili ſine ulla alia materie. Veſtimēta
Ipſa ad corpus fere omnia Zonis aſtrīgimus ī quibus
auꝶ & pecuniā portarunt antiqui ut oſtendit. C. Grac Zonæ
chus apud Au. Gellium in noctibus Atticis: hinc dice
bat Alex. Seuerus īperator. Miles nō timet niſi ueſtitus
calciatus & ſatur habens aliquid ī zonula. Suetonius
ī Vitellio zona ſe aureoꝶ plena circūdedit. Apul. ī. yii.
Pretioſiſſimis moniliū & auro monetali zonis refertis
īcīcta: & ī Euāgelio Nolite poſſidere auꝶ neq; argentū Auꝶ mon
neq; pecuniā in Zonis uřis inqt Ieſus Seruator: ad has tale
nři Marſipia folles & crumenas ſcorteas ſiue ſericas
argēto ue & auro ītertextas ad numiſmata portanda Marſipia
appēdūt: his fibulas ex ferro orichalcho auro & argē Crumenæ
to addimus ad ueſtē ſubligandā unde Fibulare cīgere
& diffibulare diſcingere & fibulā reſoluere Statius ī Fibulæ
Thebaide: torto chlamydē diffibulat auro: Bullas etiā Bullæ
ad ornatū: q̄ & dimīutiue Bullulæ dicunť: unde Zona Bullulæ
Bullata & balteus bullatus. Sūt attamē Cīgula q̄ nodo
tm̄ facto idē operenť. Veſtes aūt ipſæ æſtate ꝑſerti dili
gēter inſpiciēdæ ſūt: mouēdæ ex arculis & excutiēdæ
p ſeruos ueſtiſpicos quibus illaꝶ cura eſt credita: ne ti Veſtiſpici
neis pabulū præbeāt: nā ī lanis & quibuſuis lanitio cō
fectis puluerulētis maxime naſcunť tineae īpendio ro
dētes ut ſcribit Ariſtoteles. Inſtrumētū ad hoc habere
ſolēt uel e lobis milii indi. i uel ex ſetis ſuillis Scopinā Scopina

Muſcarium Bubulum

quam uocitant: uelut antiquiores muſcarium bubulũ ex bouis cauda:de quo Martialis.
Sordida ſi flauo fuerit tibi puluere ueſtis
Colligat hunc tenui uerbere cauda bouis.

Muſcarium Setaceum Mirum

Hinc muſcarium ſetaceum eleganter appellare poterimus a ſetis ſuillis:ut illi a cauda bouis bubulũ dixere: mirũ eſt quod refert Plinius. Veſtem quæ fuerit in funere a tineis non attingi.

Alueolus Teſſera Talus Latrones Schachi

ALueolus tabula luſoria qua hinc biſſeno puncto illic quadris diſcoloribus notata utimur ad luſũ Talorũ teſſerarum & latronum. Teſſera ipſa Cubus eſt græce ut Iul. Pollux & Gel. oſtẽdũt. Talus uero aſtragalus a quo aſtragalizontes apud Pli. talis ludẽtes Latrones uero calculi nominãtur: & ſcachi triuialiter: At ſcruppis nouem certamus: in tabula in qua uiciſſe eſt continuaſſe ſuos.

Loculi Locelli

LOculi & per diminutionẽ Locelli dicunt̃ capſulæ minores:in quibus numi ſeruãtur. Mar. i apopho. de loculis eboreis: Hos niſi de flaua loculos íplere moneta:Non decet argentũ uilia ligna ferant. Item de ligneis. Si quid adhuc ſupereſt in noſtri fece locelli Munus erit:nihil eſt:ipſe locellus erit. Apule. Iubet nobis protinus gaudii ſui gerulis decem aureos: ut ipſe habebat e ſuis loculis adnumerari:& Suetoniꝰ ſcribit Galbã e peculiaribus loculis Cano tibicini mire placenti dediſſe pecuniam.

Numus Nomiſma Aes ſignatũ primo Pecunia Rude aes Aerarium Aes alienum Argentum ſignatũ prio

Numus uero ſiue nomiſma a lege:quæ græce nomos:non natura quippe:ſed lege & principum inſtituto cudit̃. Primus Seruius Tullius rex Romanorũ æs ſignauit nota pecudis:unde pecunia:niſi potius a pecoribus:ut Varro:nam maiores quod habebant ex pecoribus habuerunt. Rudi ære hoc eſt nõ ſignato antea Romæ uſos perhibẽt:ſignatũ eſt poſtea. inde ærarium locus publicæ pecuniæ: & æs alienum quod debemus. Argento autem ſignato ante uictoriã de Pyrrho populus romanus minime uſus. Signatum

eſt primo. Qu. Fabio conſule annis quinq; ante primū bellum punicum: anno urbis conditæ quingenteſimo octuageſimo quinto. Nota bigarum & quadrigarum: hinc bigati & quadrigati. Liuius druſus in tribunatu tertia parte æris argento mixta numum percuſſit ſigno uictoriæ: inde uictoriatus: Aureus numus poſt annos duos & ſexaginta q̄ argenteus autore inceito ſignatus eſt: hunc præcipue Italia bilanciola: quam Simbellam dicemus an iuſti ſit ponderis examinat: ueluti aurum & argētum probant Coticula an primæ an ſecūdæ uenæ ſit: uel adulterinum: nam & monetam aliquando: quæ tam aurea q̄ ærea uel argentea ſic nominata uidetur: q̄ & precii & autoris nos ſigni impreſſione admoneat: Quicunq; inquit firmicus habuerit horoſcopum Sub cygno erunt monetarii id eſt monetæ cuſſores ſignatoreſq;: Plutus primum in uſus coeacer uare ſeruareq; pecunias monſtrauit. At balearici nec aureo nec argēteo numo utebantur: quos ad inſulam afferri etiam prohibebant cauſam reddentes: Gerionem Chryſauri filium auro atq; argento opulentiſſimum quondam ab Hercule bello expugnatum. Exiſtimabant enim id quod eſt ſeſe cum argēto & auro carerent facile omnes uitæ inſidias euaſuros: hinc Diogenes īterrogatus cur palleret aurum quia multos inquit habet inſidiatores. A numo auaritia in mortales īrrepſit quæ fons & origo īnumerabilium malorum ne dicam omnium fœnus quæſtuoſam ſegnitiam parturit: quo gentes: ut in dies uidemus exhauſtæ periclitantur: Vnde fœneratores harpyæ dici poſſunt elegāter & uere tanquam mortalium labores depaſcentes. Breui namq; omnia ad ſe trahunt: nec tamen unquā (quod illis pro ſupplitio datur) in tantis opibus cupiditates extingunt: ignari terram in quam brutorum more feruntur quantulam eſſe mundi portionem: ſiue potius punctum ut plurimi tradiderunt: terreniſq; omni

Bigati
Quadrigati
Victoriatus
Auræ ſignatum primo
Simbella
Moneta
Seruare numos primo
Auræ pallet
Auaritia
Fœnus
Fœneratores qui
Harpyie
Terra punctum
In Auaros

bus quis inhiant inſitam a natura mortalitatem: non contemplantes præterea q̃ exigua terrenorũ tellurisq; particula cadaueri detur poſt diſſolutionem: cæteris omnibus ad hæredes ſæpicule ridentes tranſeuntibus quibus ipſi nullo labore partis fruũtur ad uoluptates: dum illorũ animas ex ſentẽtia æquiſſimi iudicis perpetuo carceri ad centrum terræ demerſo mancipatas ſcelerum ultores Plutonii miniſtri pœnis meritis afficiunt: nam & Plato ut theologos taceam chriſtianos tyranni animam facit excruciari poſt mortẽ ab ultoribus: & Trimegiſtus Ergo inquit ne his inplicemur uerendum tantundem cauendumq; eſſe cognoſce: Incredibiles enim poſt delicta cogent credere: non uerbis: ſed exemplis: nec minis: ſed ipſa paſſione pœnarum: & mox: Omnia pro uitæ meritis aut delictis: tanto poſt mortem ſæuioribus ſubiiciuntur: quanto multa forſitan fuerunt celata dum uiueret. Præſcia enim rerum omnium diuinitate reddentur perinde. ut ſint pro delictorum qualitatibus pœnæ:

Vſurarie uorax Infernus

Quam chriſtiane

Lucerna

LVcerna dicta eſt a luce: uel a lychno. autores Ser. & Varro: oliuum illi infunditur ut ardeat & ſplẽdorem diutius ellychnium emitat unde apud Plutarchum legimus Anaxagoram a Pericle negotiis impedito deſtitutum & mori cupientem dixiſſe. cum ille eum oraret: ut ſui gratia uiuere uellet: O Pericles & q lucerna indigẽt infundũt oleum: At ro. Imperator Heliogabalus balſamũ infudit. Hic eſt Heliogabalus qui mulieres nunq̃ iterauit præter uxorẽ: qui nunq̃ minus centũ ſextertiis cœnauit: hoc eſt argẽti libris triginta: qui calciamentum nunq̃ bis induit: qui e ſolido argento lectos habuit & triclinares & cubiculares: q omni tunica aurea uſus gẽmas calciamẽtis addidit. Cubicularis dicitur quæ in cubiculo tota nocte ardens ſeruatur. De hac Mart. Dulcis cõſcia lectuli lucerna Quicquid uis facias licet tacebo. Item: O quæ prælia quas utrinq; pugnas fœlix lectulus & lucerna uidet. Apule

Heliogabaluſ

ius exiſtimauit inuentã ab aliquo amatore ut cupitis per noctem dulcius potiretur. Paruula eſt & ſæpe pen ſilis a Lampyride noctiluca cicidellæ nomẽ adepta & unico ellychnio contenta: nam habemus in ſupellecti le & dimyxon & trimyxon & polimyxon a duobus tribus pluribuſq; angulis & naribus ex græco omnia pendentia: cum fierent olim ex argilla a figulis teſtæ appellatæ. hinc poeta: teſta cum ardẽte uiderent Scin tillare oleum & putres concreſcere fungos.

Lampyris
Cicidella
Dimyxos
Trimyxos
Teſtæ

HOrologiũ eſt quo dies horis diuidunt: quarũ no men non minus annos. ccc. Romæ ignoratũ eſſe credibile eſt: nã duodecim tabulis nuſquã nomi natas inuenies: ut in aliis poſtea legimus: & quidẽ ante meridiẽ eo uidelicet q partes diei bifariã tum diuiſi meridies ab ortu ad occaſũ diſcernebat. Alii die qua dripartito noctẽ ſimiliter diuidebãt: idq; ſimilitudo te ſtat militaris: ubi dicit prima ſecunda tertia & quarta uigilia: autor Cẽſorinus. Sed a quo Romæ horologia ſint inuẽta incertũ eſt: hoc ſatis cõſtat ſolaria primum appellata: q ex ſolis ũbil ci qui gnomon uocat umbra horæ cognoſcerent. Id primus apud Lacedemonios Anaximenes Mileſius excogitauit: dictũq; eſt ab ũbra ſcioterícõ Pli. ita ſcribit: prĩceps Romanis horologiũ ſtatuiſſe ãte duodecim ãnos q̃ cum Pyrrho bellatũ eſt ad ædẽ Quirini. L. Papirius curſor cũ eam dedicaret a patre ſuo uotã a Fabio ueſtali ꝑditur: ſed neq; facti ho rologii rationẽ nec artificis nomẽ exprimit: nec apud quẽ ſcriptum inuenerit. M. Varro. primũ ſtatutũ in pu blico ſecũdum roſtra ĩ colũna tradit. bello punico pri mo a. M. Valerio Meſſalla conſule Catina capta ĩ Sici lia. deportatũ inde poſt annos triginta q̃ de papiriano horologio traditur. anno urbis quadrigẽteſimo ſeptu ageſimo ſeptimo: nec congruebãt ad horas eius lineæ paruerũt tamẽ ei ãnis undecentũ. donec. Qu. Martius Philippus q cũ. L. Paulo fuit cenſor diligẽtius ordina tũ iuxta poſuit. idq; munus iter cẽſoria opa gratiſſime

Horologium
Horæ
Vigilia pri ma ſecunda tertia quarta
Solaria
Gnomon'
Sciotericon

eſt acceptum: etiamnum tamẽ nubilo incertæ fuerunt horæ uſq; ad proximum luſtrum:tunc Scipio Naſſica collega Lanati primus aqua diuiſit horas æque noctiũ & dierum:idq; horologium ſub tecto dicauit anno ur bis quingenteſimo nonageſimo quinto : tam diu po. Ro. indiſcreta lux fuit:quod & ipſum ex conſuetudi ne noſcendi horas a ſole ſolarium cœptum eſt uocari ut ſcribit Cenſorinus. Huiuſcemodi tamen horologia

Clepſydra

proprie Clepſydræ nominantur quod aquam qua ho ræ notabantur incluſam & occultã habebant. Noſtra tempeſtate horologia & quidem publice ex ferro ro tulis dentaticulatis & ponderibus libratis miro arti

Automata
Tintinabulũ
æs campanũ

ficio producuntur:ad horas diſtinguẽdas & Campani æris.quod tintinabulum antiqui: ſonitu ſignificandas inter Automata quæ per ſe mouẽtur numerãda. Fiũt etiam ex ære paruula ſed priuata:& ad eũdem uſum

Horologia
cubicularia
excitatoria
Iſomerinæ
Cæricæ

& ad ſomnos arbitrio noſtro : ut excitemur rumpen dos:quæ cum in cubiculis habeantur cubicularia exci tatoriaue rectiſſime poſſũt appellari.Sũt & e uitro ho rologia quæ harenulam ſiue albicantem puluiſculum qũo horæ ſingilatim inuertendo notantur habent in cluſum:horarum autem comprimis ſunt æquinoctia les quæ iſomerinæ : & temporales quæ uulgares græ ci Cæricas appellant:

matula
matella
matellio
Lotium

MAtulam & matelllam ut alii etiam matellionem & laſanum uas ad lotium ideſt urinam uocitabi mus: Græci ſcaphium: Iuuenalis:& ride poſitis ſcaphium cum ſumitur armis:de matella Martialis in apophoretis:Cum poſcos crepitu digitorum & uerna

Laſanum
Scaphium
Aqualis

moratur: Ah quotiẽs pellex culcitra facta mea eſt:ſed laſanum & Scaphium ad excrementa uentris aliquan do:De matellione Cicero in paradoxis:Quid enim cẽ ſes inquit ſi .L. Mumius aliquem iſtorum uideret ma tellionem Corynthium cupidiſſime tractantem cum ipſe totam corynthum comtempſiſſet : Vbi de aquali

ideſt uaſe ad aquam intelligemus ĩ quo ſignificatu & Matula & matella ab autoribus ponuntur.

LAtrina locus priuataꝗ́ ſordium a latendo Lucius Columella : Immundis quæcunq́ʒ uomit latrina cloacis: Apuleius de Aſino aureo libro nono: Oĩa prorſus ut ĩ quandam cœnoſam latrinam in eius animum cõfluxerant uitia: Foricæ uero loca publica ſunt in quibus licet omnibus uentrẽ exonerare: nam foria ſtercora dicunt̃ & præcipue liquidiora ut eſt apud Põpeium: de Foricis Poeta ſatyr. Inde reuerſi conducunt foricas. Cloaca enim locus cauus nuncupat̃ quo publicæ ſordes eluuntur a cloacare quod eſt inquinare: ſiue a coluẽdo ut alii ſenſere: cuius appellatione & Tubi & fiſtulæ cõtinent̃ ut inquit Vlpianus: Cloacas publicas Romæ fecit manibus plebis Tarquinius ſuperbus ut autor eſt Liuius: Plinius tradit id opus factũ a Tarquinio priſco. Marcus quoq́ʒ Agrippa ĩ ædilitate poſt cõſulatum ſuffoſis montibus Cloacas fecit oĩum operum dictu maximum: namq́ʒ ſeptem amnes curſu præcipiti modo torentium per meatus ſubterraneos omnia auferebant: omnia rapiebant: ut refert Strabo Geographici operis quinto: Latrinæ ipſæ ſubdiales quas Andronas dicere poſſumus intra duos parietes ita ꝓduci debẽt ut in pariete altero foramen ſit quod Operculo obturatum fetidum fetorem cubiculo reddere nõ poſſit: uel magis cõducet locum facere cubiculo adiacentem quem dormitioni ſeruorum uel cubiculariorum aptiſſimum conclaue dicemus: in cuius pariete fiant latrinæ de qua diximus ſpiramina : nam & latrinas habent domus uel in cubiculis: uel in loco ab his ſequeſtrato ſæpius : quas cæcas nominabimus tubulis fictilibus per medios parietes excrementa ĩ cauam lacunam deducentibus: nõnulli e potentioribus præſertim ſellas in cubiculo ponunt familiares: in quibus uaſa condita oletum ideſt ſtercus excipiunt p unũ

Latrina

Foricæ

Foria

Cloaca

Andronæ

Conclaue

Cæcæ latrinæ

Oletum

Sella familia ris

e famulitio mox exportãdum:uaſculis ad id ex auro: ut eſt apud Martialem Baſſa utebatur:hinc eſt:
Ventris onus miſero nec te pudet excipis auro
Baſſa bibis uitro carius ergo cacas.
& Lampridius refert Heliogabalum Imperatorem onus uentris auro excepiſſe :& in murrhinis ac onychis minxiſſe. Plinius quoq; in xxxiii. ex autoritate Meſſallæ oratoris ſcribit.M.Antonium triumuirũ aureis uſum uaſis ĩ obſcœnis omnibns deſideriis pudendo etiam crimine Cleopatræ.Et quoniam huiuſcemodi ſellæ familiares ualitudinario in primis neceſſariæ ſunt:placuit de illo paucula ſtatim his ſubnectere.

VALITVDINARIVM CAPVT .VII.

Valitudinari um
Valitudina rius

VAlitudinarium locum dicimus quo ualitudinarii & infirmi curantur:ut ualitudinem malam bona permutẽt.Seneca ad Lucilium:tanq̃ in eodem ualitudĩario iaceam de cõmuni malo tecum colloquor remedia conuinco. Item in queſtionibus naturalibus:Non uideo quare ſibi placeat qui robuſtior eſt in ualitudinario:in eo autẽ quid ſupellectilis ponendum ſit referre ſuperuacuũ uidetur : cõportabuntur quæ per alias ædiũ partes erunt cum neceſſitas poſtulabit.Aduocabuntur medici uel Iatraleptæ qui perfrictione & unctionibus curant :uel clinici qui dieta & pharmacis medent͛ : uel chirurgici quos uulnerarios dicimus eũ ſpecillo forficulis ſcalpello quæ lãceola cucurbitulis uentoſis & id genus cæteris : Saccaꝝ catapotia antidota cathartica: pharmaca unde pharmacopolæ: Epithemata quæ a Cornelio celſo pitacia:clyſteria:pyriaſes:balani quæ ſuppoſitoria: cataplaſmata uelut fomenta:Eclegmata:quæ linctus:paſtilli qui tro

Iatraleptae
Clinici
Chirurgici
Pharmaco polae
Balani:
Catapſalma ta

chiſci:cauteria uel cauſtica:malagmata:emplaſtra quæ núc triuiales unguēta:Enchriſta:cærata:collyria Amuleta:Turunda e filis ad uulnus linamētum: & reliqua medicamina quorꝶ meminit Galenus in pharmaceuticis pro morborꝶ differentia parabunť :quos uarios īpenſius ac multiformes ut oſtenderem a capite more boni pictoris incœpi particulares ī calce finiturus:his adiunxi & generales ne quid deeſſet ad cognitionem humanæ miſeriæ:quæ a uitæ innitio ad exitú uſqꝫ tot tātiſqꝫ ægritudinum generibus:nam ſupra.ccc.autore Plinio creduntur:ut omittam neceſſariorum & amicorum funera prope quotidiana: exilia : proſcriptiones famem terrerimum genus mortis ut īquit Egeſippus. ueneficia.metus :deſideria.& erumnas . indies uel potius in horas affligitur. ut inuocata morte nullum ſit uotum frequētius. & fœliciſſimi exiſtimandi ſint. qui myſtica unda renati q̄ primum ad omniparentem deum a quo exierunt reuertuntur . Hinc pro miraculo receptum eſt Xenophilum muſicum centum quinqꝫ annos uixiſſe.ſine ullo corporis incomodo.

Emplaſtra
Linamētum
Morborum numerus
Fames
Votum frequens

CEphalea ægritudo ē capitis cú dolore īter maximos ānumerato.ſunt aūt ſtomachi & calculorú: uehemēs eſt etiā dentiú. Vnde Serenus haud facile ē acrē dētis tolerare dolorē cú baccho uiolas decoxeris ore teneto.caput īfeſtāt cephalalgia . porrigo. achoræ.ſycoſis.heterocraneæ.hemicraneae .hydrocephalea a capite in nares deſcendens.phrenitis.mania uertigo.uigiliae lethargus qnod ueternú ſubetia: Epilepſia:qui maior:herculeus.caducus . diuinus comitialis morbus dicitur.apoplexia ſubita q̄dam percuſſio. Deformant caluitium.Areae.Morphea:Ophis.Alopetia.At prurire faciunt lendes coitu pediculorum autore Ariſtotele hiſt.aīaliú quinto procreatae: pedicularē uero morbú ut hoc quoqꝫ tranſeúter enaremus totú fere corpus infeſtantem græci phthiriaſim appellant: nam phthira:pediculum dicunt : de illo : Serenus.

Cephalea
Hydrocephalia
Lethargus
Epilepſia
Apoplexia
Lendes

Noxia corporibus quædã de corpore noſtro:
Progenuit natura uolens abrumpere ſomnos
Senſibus: & monitis uigiles inducere curas:
Sed quis nõ p aueat Pherecidis fata tragedi:
Qui nimio ſudore fluens animalia tetra
Eduxit :turpi miſerum quæ morte tulerũt·
Sylla quoq; ĩfœlix tali langore pereſus Corruit:& fœdo ſe uidit ab agmine uinci :Plinius in xxyi:phthiriaſi quoq; ſylla dictator conſumptus eſt:& Ariſtoteles hiſt. animalium quinto de pediculis: Accidit morbus nonnullis præ nimio corporis humore:& quidem aliquos fœditate obiiſſe proditum eſt : ut Alcmanem poetã & Pherecidem Syrum: naſcuntur & intra cutem & carnem pedicilli pruritum haud mediocrem ſuſcitantes.

Pedicili

Crithe ab hordeo tuberculum eſt ĩ palbebris naſcẽs unde & hordeolũ latini:Oculorum autẽ e quorũ pupulis eſt homini uiſus ſenſuũ ſi non primus ſaltẽ ſecũdus ægritudĩes ſunt:Ophthalmia a qua ophthalmicus medicus Xerophthalmia Gramiæ:Epiphoræ quæ etiã teſticulos infeſtant:Lagophthalmos:Ectropiũ lipitudo argema quæ albugo leucoma:nubeculæ e quibus interdũ cæcitas Sors lœto durior omni ut ille inquit : Glaucoma: Scotoma uertigo Egylops Ancylops: & ſuffuſio quã a fluore ex græco uulgus cataractã nuncupat uel quia uiſum ut opinor impediat nõ aliter q̃ cataractæ in fluminibus & canalibus liberum decurſum trãſuerſæ poſitæ ĩpediũt:Ammianus cataractis auulſis ad diffundẽdas reprimẽdaſq; aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis:Item:ſublatis cataractis undas euagari fuſus pmiſerunt.In portis quoq; ciuitatis cataracta e ferro lignoue demiſſa obſtat ĩgredi uolentibus.Liuius porta cataracta deiecta erat clauſa : eſt & luſcitio morbus qui Nyctalopia :unde luſcitioſi & nyctalopæ per noctem melius q̃ per diem uidentes:ut eſt apud Theodorum Priſcianum:nam luſcus uitioſus eſt

Crithe
Hordeolum
Viſus
Epiphoræ
Argema
Suffuſio
Cataracta
Luſcitio
Luſcitioſi

unico tantum oculo: quem monoculum coclitem de ſiocul ū etiam: græci monophthalmon dixere. Myops uero niſi admota uidere non poteſt. Luſcus Cocles Monohpthalmus

OZena morbus eſt ulcus naribus inducens mali odoris unde a putore ex græco nomen accepit. Ozena Lædunt & naſum polypus: coryza grauedo: catarrhus pituita: mucus & rheumatiſmus e capitis diſtilationibus: multaq; aliūde cauſata: at auribus unde auditus procedit Parottides infeſtæ ſunt: tinnitus: & ſurditas. In facie uero & ore prouenire ſolēt oſcedo: Rhagades ī labris & ano ſciſſuræ: aphthæ: hæmoptoea a pectore ſtomacho iocinoreue deriuās: cinicoſpaſmos: diſodia: ephelis: lētigo: furfures qui etiam capitis ſunt: mētagra quæ lichena: & emproſthotonos cum mentū adhæret pectori: de quibus ſæpicule apud Plinium. Reumatiſmus Hæmoptoea Mentagra Lichena Emproſthotonos

PArulidæ tubercula ſunt iuxta dentes in gingiuis naſcētia: ut ſcribit Celſus: dētes ipſi ignibus indomiti tabe cauant: quæ nōnunq̄ dolorem acutiſſimū parit: Vua humore e palato depēdet interdū. non ſine periculo. nā ut eſt apud Ariſt. primo de hiſt. animalium ſæpius ſtrāgulat. hinc Serenus· Si uero afflictam langor deiecerit uuam Aut illā toſti puluis releuabit aneti aut cinis ex cochlea. Fauces tumor ocupat q tolles: autore Pōpeio: tonſilla etiā nominat: angina uero obturant ut plurimum: cuius ſunt teſte Cornelio celſo ſynanchis: cynanchis: & paraſynanchis. Serenus ad anginā. Verꝫ angina ſibi mixtū ſale poſcit acetum uoluē dum fauce ſonora. at branchus uocis quæ dicit Raucitas aliis licet ex cauſis accidit tamen etiam cum deſtillationes in Arteriam aſperam defluunt: Parulide Vua Toles Tonſillæ Angina Synanchis

OPiſthotonon dicimus ex græco quādo ceruix annectit ſcapulis: tetanon cum flecti non poteſt. de quo ut opinor Serenus. Opiſthotonos Tetanos

Et ſi ceruices durataq; colla rigebunt:
Anſeris aut pingui torpentia colla fouebit.

Gibbus

At gibbus ĩ ſcapulis p̃cipue tumet ĩter uitia corporis nõ morbos numerãdus: a quo gibberoſi:qui fiunt ſi ĩ ſeptima parte arietis habuerunt horoſcopũ ut ſentit Iulius Firmicus in.viii.Quid autẽ differat morbus a uitio docet Au .Gellius libro quarto noctium atticaꝝ.

Caper
Tragos

CAper ſiue Hircus & græca dictione qua utitur Mart.Tragos morbus eſt ſub alis propter fetorẽ Hircinum ſic appellatus.Hora.An grauis hirſutis cubet hircus in alis.Catullus Valle ſub alaꝝ trux habitare caper:Ab alis autẽ ad ungues naſcunť: Chiragra morbus articularis:Paronychia quæ rediuium:Panus pterygium:phygethlon:& uerrucæ quæ etiam in aliis partibus corporis intumeſcunt:Serenus.

Chiragra
Peronychia
Verrucæ

Interdum exiſtit turpi uerruca papilla
Hinc quondam Fabio uerum cognomen adhæſit
Qui ſolus patriæ cunctando reſtituit rem:
Id poterit uitium ſanguis curare lacertæ.

Stomachus

STomachus ĩ quo cibi cõcoquunť rex corporis & paterfamilias merito nominatur Serenus.
Qui ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt niti uera ratione uidenť:
Huius enim ualidus firmat tenor omnia mẽbra:
At contra eiuſdem franguntur cuncta dolore:

Anoneſia
Pneumatoſis
Elcoſis
Diſpepſia
Pepſis

Ipſius morbi apoſtema:ſingultus : anoneſia faſtidiũ ſiue nauſea:Pneumatoſis inflatio : elcoſis exulceratio ſi Theodoro Priſciano credimus: & Diſpeſia ideſt mala cõcoctio:quando cibi nõ perficiunť:Nam pepſis concoctio.Vnde Pepticæ medicamenta quæ foris adhibẽtur ad cõcoctionẽ:Stomachus ſubeſt pectori a quo ad anum uſq; interiores morbi homines torquẽt cruciãt affligunt:tuſſis : & pertuſſis inueterata :pneumonea: aſma:Dyſpnoea orthopnoea:phthiſis cardia:pleuretis lipothymia defectio mediocris ſpirituum: & ſyncopis maior ambæ ex corde:ſcintillatio:hæmoptoea ſanguinis excreatio Theodoro Priſciano . de qua diximus

Lipotymia
Sincopis
Hæmoptoea

Epaticus morbus:Hydropſis.ſclirosis.Bilis atra:cholerę.celiacus morbus diſenteria.tormina.liéteria. tenaſmos.ileos .ſcirron ſimile quoddã molæ qua laborant fœmīæ.lagonoponó.colú.telum.uermina.lombago.nephreſis.ſtráguria.ſubſtillũ. dyſuria.lithiaſis calculus in ueſica.ſatyriaſis cirſocelæ ẽterocelæ bubonocele porocelæ.ſarcocelæ hydrocelæ.epiplocelæ.herniæ uel ramices.At phimoſis erit cũ glans mẽbri uirilis quod faſcinũ:mentulã:& mutonẽ appellant:ita tegit ꝓputii pellicula ut nudari nõ poſſit. Rhagades uero ſycoſis:ficus & cõdilomata ſedẽ:hoc eſt podicẽ infeſtant: ut hæmorrhoides:de quibus Serenus. Excrutiant turpes anũ ſi forte papillæ. Agreſtis ꝓdeſt radix ſuper addita porri. Dulcia cũq́ nigra iunges fuligine mella: Apponiſq́ ſup pellit medicia dolorẽ. Intertrigo autẽ ex atritu fit mẽbroꝝ æſtate ꝑſertim ſudore ꝓueniẽs.Pli.l.xxiiii.uirgam populi in manu tenẽtibus intertrigo nõ metuat.

Sciron
Mola
Lithiaſis
Hernia
Phimoſis
Faſcinum
Muto
Sedes
Hæmorrhoides
Intertrigo

COxẽdix uertebra dicit q̃ fœmora trũco annectit hæc luxata ſi fuerit dolorẽ monet:hic ſæpiꝰ apđ Pli.remedia ponunt ad luxatas coxẽdices :īfeſtat & Iſchia quá qui patiunt nõ generãt:quod accidit in oibus aīalibus ut Ariſt.in ꝓble.teſtat.Loripedes quoq́ ideſt claudicãtes facit.Serenus. Sæpius occultus uicta coxẽdice morbus. Perfurit & greſſus diro lãgore moraт. A coxa uero quæ eadẽ eſt:ad calcẽ naſcunt phimata:hoc eſt tubercula:inguinariæ:uarices:chironium clauus:morticini:callus:flema gemurſa :acrocordona: tymon:myrmecia:quã latini formicationẽ alibi etiã ꝓuenientẽ uocitãt.Podagra:morbus ꝑegrinus :unde latinũ nomẽ nõ habet:& ꝑniones calcanea ꝑ hyemẽ exulcerãtes:a q̃bus ad morbos q̃ plurimas uel õnes corporis partes occupãt trãſeamus

Coxendix
Iſchia
Coxa
Phimata
Myrmitia
Podagra
Perniones

FEbris plura ſũt genera:quotidiana.q̃ ãphimerios tertiana:q̃rtana:ũde q̃rtanarii ꝑiodice hemitritæꝰ cõtinua cauſõ epialos ſtegna ſynochus hectica & ephimeris unius tãtũ diei & acceſſiõis:de q̃bus ẽ apud Pli:

Febris
Quartanarii
Ephemeris

Auicennã: Galenum & cæteros medicos. Eſt in eis
Horripilatio horripilatio leuis motus:frigus:horror:& calor ferui/
dus:a quo latine nomen accepit: Nã a feruore febris
Pyrettus dicitur:ſicut pyrettus græca dictione ab incendio hic
Lexypyrettos medicamen finiẽs febres. Ariſtoteles in
ꝓble.Totius ĩquit corporis excedẽs caliditas ẽ febris:
alii a morbi feritate deducunt:curant̃ omnes medica/
Cathartica minibus purgatiuis quæ cathartica appellãt phleboto
Scalpellum mia per ſcapellum uenæ adactũ:Nã altera cucurbitali
Dieta ſcabies ſuppurationes mẽbra liuida & alia quædã le/
Vomitus uant̃:Dieta quoq; hoc eſt uictus tenuis ꝓdeſt ĩpẽſius:
Reiectus cõfert etiam uomitus: quẽ & reiectum & reiectionem
Plinius & Celſus dixere:inde ægyptii omnis morbos
ieiunio & uomitu curabãt:& bragmanoꝝ Didymus
ad Alexandrũ ſcripſit:medicinæ remediũ nobis parſi
Parſimonia monia eſt:quæ nõ ſolum illapſos poteſt curare lango/
res:ſed etiam procurare ne ueniant.Legimus ĩ decre/
Abſtinentia tis Põtificalibus de conſe.diſtin.v. Abſtinẽtiam corpo/
rales morbos curare quos ciboꝝ ſuperfluitas cõtraxe
rat.Aſclepiades autem uomitum eiecit in libro de tuẽ
da ſanitate:ut ſcribit Cornelius celſus.Nam oculis ma
xime & dẽtibus officiẽs frigidiora reddit corpora:cõ
mendatur & frictio quæ fricatio in nonnullis ægri/
tudinibus : Non improbant̃ & carmina : quæ utpote
uana & magica nunc a ſanctiſſima ueriſſimaq; omniũ
chriſtiana religione ĩterdicta ſunt:Serenus quoq; ſcri/
Carmina ptum reliquit.

Nam febres uario depelli carmine poſſe
Vana ſuperſtitio credit tremulæq; parentes.

Operari autem uidentur ex infirmoꝝ affectione:quæ
& erga medicũ & res cæteras cum fuerit plurimũ cõ/
ferret ad tollẽdas ægritudines.Vexat̃ & plurifariã ge/
Affectio nus humanũ ĩnumerabilibus morbis:e qbus paucula
numerabo cõpluria relicturus:ne ſcriptus ĩtergo nec
dũ finit⁹ libell⁹ ẽchiridiõ excedat.Sũt igit̃ elephãtiaſis

quæ elephantia cachexia aurigo regius arquatus icte-
riuſq; morbus :paralyſis quæ hemiplexia .ſtupor.ſpa
ſmus.neruorum dolores:unde neruici:phlegmon:uigi
liæ:fiſtula:ſcabies:impetigo:puſtula:Herpete:lepra:boa
hoc eſt papula rubens:pſora:phagedena·uomica:apo-
ſtema quæ ſuppuratio:furunculus:grãdines:meliceria
cerion:gangilia : atheromata ſteatomata eiuſdem fere
generis tubercula:epinyctides:antrax ſiue carbũculus:
nomæ panus:papulæ:bubones :ſtrumæ quæ ſcrophu-
læ. Carcinoma cuius ſunt Cacoethes & Thymium
gangrena.cancer.alphos quæ uitiligo leuce.Melas.ſyn
ctexis defectio. Vnde ſynctetici:q defecti.Vari & ignis
ſacer:de quo Serenus:

Neruici

Boa

Apoſtema

Antrax

Synctexis

Syncteticus

Eſt etiam morbi ſpeties quæ dicitur ignis:
Languida quo multo torent mẽbra calore

Cum igitur tot ac tantis (ut cætera taceam) uexemur
morbo℞ egritudinibus profecto uita hæc noſtra q̃ ut
flos matutinus eſt:ſiue potius Bulla nec hili fœlicitatis
habere poteſt:nec plurimi quidem ſed nauci facienda:
terrena iſta & præcipue quæ ad gehenã trahunt om
nia aſpernanda : Cæleſtibus uero aſpirandum : in qui
bus quies tranquilliſſima . immẽſa lætitia:Vita nullius
indiga:& Athanaſia diuos ex hominibus transforma
tura poſſidetur:quæ bona bono℞ optima facillime(di
cant quicquid uelint irreligioſi) lucrifacere poteſt hu
mana fragilitas : cum unica tantum candidiſſima be
nigniſſimaq; caritate illa promereri ualeat:Hæc exigit
ut proximi dilectores deum amemus:Proximi dilectio
erit non facere illi quod ipſe pati dedignareris : Dei
uero amor cultus eſt : & ueneratio:quæ cum ubiq; tũ
in templis præſertim eſt exhibenda:& domi in ſacello
de quo haec paucula ideo ſubiungere cogimur:

Vita noſtra

Bulla

Athanaſia

Diui

Caritas

SACELLVM CAPVT VIII.

Sacellum
Sacrum

Res diuina

Ieſus
Chriſtus

SACEllum a ſacro locus dicit in quo res diuina fit: Eſt aut ſacrũ ut exponit Macrobius ex autoritate Trebatii quicquid ergo deoꝝ habetur: Res ipſa diuĩa ſacrificiũ apud nos ſignificat non ut olim ex uictimis Holocauſtum: ſed ex puriſſimo corpore & ſanguine Ieſu chriſti dei filii redẽptoris humaniſſimi: qui innocẽtiſſimus crucis: patibulũ ſubire: & pro peccatis noſtris ſe ipſum offerre imolandũ nõ recuſauit: Ad hanc principes (licet abſq; magna neceſſitate in locis ꝓfanis fieri nõ debeat (ſacellum in ædibus (ut antiqui larariũ) habere cõſueuerunt. Quod ſi fuerit ꝑ cæteris locis ornati⁹ eſſe debet: utpote iquo Deus trinitas indiuidua in qua p quam & a qua ſunt omnia diuerſat: Sit canibus ac reliquis brutis occluſũ abſint reꝝ omnium ſordes: Sit teſtudinatũ cũ pictura uernante: habeat aram marmoream ad orientẽ ſpectãtem: uel ſaltem teſſellam e marmore ĩ aræ medio ſi ea fuerit lignea uel lateritia: Altaria nãq; niſi marmorea ut in decretis Pontificalibus iubet cõſecrari nõ debẽt: & abſq; ſacrato lapide res diuina nõ eſt offerenda: Inſtrata ſit ara linteis mundiſſimis: Sint puræ ueſtes ſacerdotales noegeũ orarium ſtola manipulus & id genus cætera: Sed magis purus ipſe ſacerdos: hinc Tibullus

Lararium

Deus
Trinitas

Ara

Sacerdos
Notet

Diſcedat ab aris:
Cui tulit heſterna gaudia nocte uenus:
Caſta placent ſuperis: pura cum ueſte uenite:
Et manibus puris ſumite fontis aquas:

Sit Miſſale: ſint candelabra argẽtea uel orichalcea in quibus ponant Cãdelæ: uel cærei: ex punica cæra albi

cantes: & flámam cú opus fuerit nutricantes:ſine quæ
Miſſa nõ eſt celebranda: Sit Calix Patina aurata:& q̄
ad calicem ſpectant omĩa nitidiſſima: Nec ꝓ:ul amu
mulæ ad aquã & uinũ cryſtallinæ p Hierodulũ mini Hierodo'us
ſtrãdæ: Sit ad cõſpectũ ſacerdotis imago Ieſu crufixi: Tutelaris
ſiue tutelaris Diui : quẽ aduocatum dici:r us:uel Can Diuus
diſſimæ Virginis Mariæ effigies nõ Caretano ſed Tẽ Caretanus
perelli ducta penicillo :& talis qualem Iconiam Lucas Tempellus
Euangeliſta coloribus delinuit:ut ad Orandum intro Iconia
euntes alliciens cũ ueneratione detineat : Vnus enim Imago
quiſq; in larario domi colit ſimulacrum eius diui quẽ
peculiariter ueneraťː Vnde Lampridius ſcribit Alexã
drum Cæſarẽ: Si cum uxore non cubuiſſet matutinis
horis ĩ larario ſuo rem diuinam feciſſe In quo Diuos
principes:Sed optimos ellectos :& animas ſanctiores:
In quibus Apollonium & Chriſtum & Abraham &
orpheũ habuiſſe diciť:Oratio ipſa ſit breuis ex corde:
Nam ĩ multitudine uerboꝝ nõ flectiť deus ſed in cor
dis affectu:ut ex decretis Pontificalibus de cons .diſt. Oratio
quinta didicimus : & ĩ tertia diciť. Adoratio imaginũ Adoratio
nõ picturam ſed picturæ repreſentationem uenerať.
Sit acerra arca thuraria cũ Thuribulo :nec deſit uaſ
culum cum aqua benedicta & aſpergillo:cuius roratu Acerra
uenialia delicta remittunť & inſidiæ Dæmonum cum Aſpergillum
fantaſmatis fugantur.Sed iam falcẽ a meſſe aliena re
trahens ad magis noſtra tranſeo.

BIBLIOTHECA CAPVT VIIII.

BIbliotheca ut ĩquit Vlpianus de legatis Bibliotheca
tertio ac Põpeius & apud græcos apud
noſtros tã libroꝝ magnus per ſe nume
rus q̈ locus ipſe in quo libri collocati
ſunt appellatur:Auſonius Gallus poeta
Emptis q̈ libris tibi Bibliotheca referta eſt.

Congregati primo libri

Doctum & grammaticũ te Philomuſe putas: Plinius in xxxv: Aſinii Polionis hoc Romæ inuentum:qui primus Bibliothecam dicãdo ingenia hominum rempublicam fecit. An priores cœperint Alexandriæ & pergami reges qui bibliothecas magno certamine íſtituere nõ facile dixerim: Strabo coſmographici opis xiii. Ariſtoteles inqt prim⁹ oĩum quos ſcim⁹ libros cõgregauit: & ægyptios reges Bibliothecæ ordinẽ docuit. Primus equidẽ liberaliũ diſciplinaꝶ libros athenis publice legẽdos poſuiſſe dicit̃ Pyſiſtratus tyrannus. Nomen ex græco ſortit̃.nam biblos liber eſt:unde bibliopola uenditor libroꝶ:Theca repoſitorium :hinc cirotheca a manib⁹ Pinacotheca a tabulis deducta:a libris latini librariam uocant Aul. Gel. In libraria ego & .L. Paulus cõſederamus:qui illius curam habuerit Bibliothecarius dicet̃ :Bibliothecæ ipſæ ad orientẽ ſpectare debent ita libri nõ putreſcunt : ut autor eſt Vitruuius architectus in vi.nam quæcumq; ad meridiẽ & occidẽtem apertiones habent feneſtraꝶ tineis & humore libros uitiant:q᷒ uẽti humidi aduentantes ꝓcreant illas & alunt:infundẽteſq; humidos ſpiritus pallore uoluĩa corrumpunt: Vnde uel in parietibus quidam uel ex tabulis armaria extruunt ad libros cõtinendos:quæ foruloꝶ nomine ſignificari pleriq; omnes apud Iuuenalem exiſtimarunt cũ inquit hic libros dabit & forulos mediamq; mineruam: Fiunt & armaria in cubiculis culina & cœnationibus ueꝶ ad alios uſus ut uidemus. Sed caue ne ſine delectu quoſcumq; libros cõgreges: onerat diſcentem turba nõ inſtruit : multoq; ſatius eſt ut inquit Seneca paucis te autoribus tradere ꝙ errare ꝑ multos: caue etiã(quod peius eſſet)ne ſacroꝶ opera ingenioꝶ inſpetiem & cultum parietum cõparentur: Alexandriæ .xl. milia librorum pulcherrimum regiæ opulentiæ monimentum ſiue potius ſtudioſæ luxuriæ ſpectaculum arſerunt.

Biblos
Theca
Pinacotheca
Bibliopola
Libraria

Armaria

Foruli

Libri olim ex papyro nunc e charta :præferuntur ut optimi ex membranis: Apud antiquos binis umbilicis decorabant : Papinius quarto Siluaꝝ. — Libri
Noſter purpureus nouuſq; charta.
Et binis decoratus umbilicis:
Martialis.
Et frontes gemino decens honore:
Pictis luxurieris umbilicis:Porphirio Hora.interpres Vmbilici inquit in fine libri ex oſſe aut ligno ſolēt poni unde ad umbilicum adducere eſt finire : apud nos binis tabellis cōſtricti additis fibulis corio ueſtiuntur arte ſpecioſa inſculpto: Talis ornatus ſupra ducentos ſexaginta humanaꝝ litteraꝝ ī Bibliotheca ſua poſuit Georgius Anſelmus nepos : omnium horaꝝ amicus oculiſſimus Immo idem Marius : in quo ingenium cum doctrina : doctrina cū ingenio de principatu contendunt:Libri autem ipſi qui & codices unde codicilli inde nomen acceperunt:ꝙ ante uſum chartæ papyraceæ de libris arboꝝ uolumina fiebant: Nam liber arboris eſt cortex īterior:Verg. Vdoq; docēt inoleſcere libro : In libris paginæ ſunt dictæ ꝙ ſuam quæq; obtinent regioné ut Pagi:uel a pangendo:ꝙ ī illis uerſus pangunt ideſt figunt autore Pōpeio. Plinius Cecilius Ego non Paginas tantum ſed etiam uerſus ſyllabaſq; numerabo. Haꝝ extremitatē marginē licet ad alia tranſeat dixere. Vnde emargino extremitates recido A libro autē eſt per diminutionē libellus paruus liber ſiue epiſtola : Vnde libelliones uocabant antiqui quos nunc Tabelliones:ut a notis Notarios:& petitio in iudicio porrecta in quo ſignificatu legulei utunt. Eſt librarius qui græce Bibliographus libros tranſcribit: Hi fuerant ut diximus ex papyro naſcēte ī ægypti paluſtribus:aut nili aquis quieſcētibus:cum ex ea fierent chartæ diuiſæ acu in tenuiſſima folia: in quibus antiquiores ſcripſerunt.ſed prius quod a pleriſq; etiā nūc

Vmbilici
Georgius Anſelmus Nepos
Libri
Codices
Liber
Paginæ
Margo
Libellus
Libellio
Tabellio
Librarius
Bibliographus
Papyrus

Scabritia

obſeruatur concha marina expoliebantur ut curſus
eſſet calamo facilior. Martialis Leuis ab æquorea cor/
tex mareotica concha Fiat:in offenſa curret harundo
uia:& Plinius in.xiii.ſcribit papyraceam chartam ſca/
britiam leuigari dente conchaue:ubi mendoſe in plu/
ribus codicibus dente concauo legitur.

Charta

CHartā:ab urbe tyri charta:uictoria magni Alexā/
dri repertā:autor eſt.M.Varro:cōdita in ægypto
Alexandria antea chartarum uſus nō fuerat.Pal
maꝝ foliis primo ſcriptitatū eſt.unde ad hanc uſq; diē
folia chartæ dicimus: deinde quaꝝdam arboꝝ libris:

Folia chartæ

poſtea & plumbeis uoluminibus monumēta publica:
mox & priuata linteis confici cœpta aut cæris:apud
nos hodie charta e lineis canabiniſq; pānis ueteribus
& atritis producit̃. Secti in fruſtula aqua inſperſa per
dies .xi.macerāt̃: & in pila aquaria pilis ferratis minu
tim cōtuſi addita calce in alterā transferunt̃: exēptos

Charta apud nos

deinde ĩ aquaria tinia cū poſuerint formis aquā trāſ
mittētibus in ſingula extrahūt folia:quæ laneis pānis
alternatim cōmixtis prœlo calcant̃ : ædificioq; ad id
patulo prius ſiccata : mox glutino facto ex pelliū quiſ
quiliis ſiue ramentis :quæ coriarii & membranarii re
ponūt ad hūc uſum:feruefactis intincta: rurſus ſiccata
& uitro leuigata aptiſſima reddunt̃ ad tolerandos ca/
lamos:& atramētum nō tranſmittendū . In hoc Par/

Parmenſes chartæ
Fabrianæ chartæ
Bibula chartę
Epiſtolaris
Auguſta

menſes chartæ ſibi principatū uendicarunt:cū in can/
dore præ cæteris Fabrianæ cōmendent̃ . Prima enim
chartæ dat̃ adorea : ſi nō eſt bibula & atramentū nō
ſorbet:quod ſi fuerit ſiccandæ ſcripturæ:ne fiant litu/
ræ erit utilis.Fiunt autē plura chartaꝝ genera:cæteris
oĩbus tenuior eſt epiſtolis dicata noĩe inde adepto : q̃
& auguſta dicebat̃.Pli.i.xiii.Nimia quippe auguſtæ te/
nuitas tolerandis nō ſufficiebat calamis:& mox:augu
ſtæ ĩ epiſtolis auctoritas relicta : firmior eſt libraria ad
libros aptiſſima : regalis magnitudine reliquas apud

Regalis

nos antecellit:unde nomen ſortit̃ olim Claudiana ap- pellata. At Bononiæ regali maior eſt imperialis libris tẽplorũ ad muſicã idonea:quæ olim Hieratica: uilior ẽ emporetica:quæ inutilis ſcribẽdo inuolucra ſegeſtriũ uice mercibus pbet:& ideo a mercatoribus cognoĩa- ta:quaſi mercatoria :græce enim emporos mercator: & emporium locus mercatus & nũdinationis ad quẽ diſtrahẽdi præſtinandiq; cauſa cõueniunt mercatores: chartaceũ inuolucrum cucullum dicemus & uendi torem chartarũ chartularium nos:græci chartopolin. — Claudiana / Imperialis / Emporetica / Emporium / Cucullus / chartopolis

MEmbranarũ uſum pergami repertũ fuiſſe tradit M. Varro ſupprimẽte chartas Ptolomeo unde pergamenæ dictæ. Diuus Hiero. Chartã defuiſſe nõ puto ægypto miniſtrãte comertia:& ſi alicui Pto'o meus maria clauſiſſet tamẽ Rex attalus membranas e pgamo miſerat:ut penuria chartæ pellibus pẽſaret̃: unde pregamenarũ nomẽ ad hãc uſq; diẽ tradẽte ſibi inuicẽ poſteritate ſeruatũ eſt. Mẽbrana uero:ut uerbũ exprimamus ex uerbo iterũ abraſa palimpſeſtus dicit̃: quæ uiliſſima eſt. M. Cicero ad Trebatiũ:quod ĩ palim pſeſto laudo equidẽ parſimoniã : ſed miror quid ĩ illa chartula fuit quod delere malueris q̃ hæc ſcribere:ni ſi forte tuas formulas. Catullus ad Varrũ: Nec ſic ut fit in palimpſeſto relata. Iuriſcõſulti deleticiã ĩterp̃tan tur:nam abraſis prioribus litteris reſcribit̃. Vlpianus Chartæ appellatio ad nouã refert̃ & ad deletitiã ꝓide & hopiſtographo Si quis teſtatus ſit hinc peti poteſt bonorũ poſſeſſio. hopiſtographum uero dicimus ĩter go ſcriptum. Plinius iunior. Electorũq; commentarios clx. mihi reliquit hopiſtographos. — Membranæ / Pergamenæ / Palimpſeſtus / Deletitia / hopiſtographum

SChedæ & per diminutionẽ ſchedulæ dici poſſunt folia chartæ:ut Neoterici appellant: nõnulli phy luras. Quintil: Nã qui omnes etiã ĩdignas lectiõe ſche das excuſſit anilib⁹ quoq; fabulis accomodare opam põt : ubi paginas ĩtelligere etiam poſſumus ac littera rum monumenta. Et diuus Hieronymus ad Iulianum — Schedæ / Schedulæ / Phylurae

Ecce tibi noſter Auſonius cœpit ſchedulas flagitare urgere notarios. Itē ad uirgines Hemonenſes: Et uobiſ cum uolebā prolixius loqui: & anguſtia ſchedulæ cogebat tacere: Schedia uero apud græcos ſūt quæ nos extemporalia uocamus: unde Apuleius ī deo Socratis In iſto ait Schedico & incōdito experimini an idē ſim repentinus qui præparatus.

Pugillares
Cæræ

PVgillares tabellæ apud antiquos erant cæratæ ī quibus ſtilo ſcribebāt: unde cæræ ſimpliciter nominatæ. Plinius iunior ad Corneliū Tacitum: Ad retia ſedebam: erāt in ꝓximo non uenabulū ſed ſtilus & pugillares: meditabar aliquid & notabā: ut ſi māus uacuas plenas tamē cæras reportarē Apuleius: Dolebā me hercules ꝙ pugillares & ſtilū nō habebam: qui tā bellam fabellam pernotarē: eoꝝ uſum ante Troiana tēpora fuiſſe ſcribit Plinius ī. xiii. ex Homeri autoritate. Sunt autem pugillariū alii eburnei ex ebore candicantes uſibus ſenioꝝ deputati. Sūt triplices & quincuplices: ſūt citrei e citro: & a mēbrana mēbranei noīati

Eburnei
Membranei
Graphium
Graphiaria theca
Graphiariū

GRaphiū ſtilus eſt ferreus: a grapho ſcribo deductum: eo enim in pugillaribus ſcripſere. Suetoni⁹ in Claudio Graphium & libellos quos tenebat ī manu: & in Iulio Cæſare narrat illū arrepto graphio brachium caſcæ traieciſſe: a graphio theca fit graphiaria: cuius meminit in Claudio: & apud Martialē Graphiarium dicit̄ repoſitorium graphioꝝ. Hæc tibi erūt armata ſuo graphiaria ferro Mittit enim poeta thecā graphiis refertā: Hinc eſt ſuo ferro armatam ut infra de calamaria: Sortitus thecam calamis armare memēto. Stilus autem ſcribit in cæra: autore Diuo Hieronymo: unde Martianus: Stilos acuunt cæraſq; cōponūt: at calamus in charta.

Stilus
Calamus
Pluteus

PLuteum tabulā appellare poſſumus: cū ad plurima referat̄: qua utunt̄ qui litteris dant operam & ſcribunt: Perſius Nec pluteum cedit: Nec de

morſos ſapit ungues. Sidonius Grámaticales pluteos aut athenei cuneos aut armaria extructa bibliopolarũ: nam tabulæ quibus aliquid præſepit: autore Põpeio: Plutei dicunt:& crates crudo corio intextæ quæ militibus opus facientibus opponi ſolebant ſub hoc uocabulo ſignificant.

ATramẽtarium uaſculũ quo atramentũ continet. Hiero. Ezechielis .viii. Atramẽtariũ ſcriptoris ad renes eius. Atramentũ autẽ ab atro nigro colore deducunt. de quo Pli. in nono: Effuſo atramẽto quod pro ſanguine his eſt offuſcata aqua abſcõdunt. Item ĩ xi. ut ſepiæ in mari ſanguinis uices atramentum obtineat hinc Perſius. atramentarium atramentum Sepia

Tunc quæritur craſſus calamo ꝙ pendeat humor
Nigra ꝙ infuſa uaneſcat ſepia lympha.

Atramentũ quo ſcribimus ſcriptorium Celſus: Librarium Vitruuius nuncupat: cuius cõpoſitionem docet Dioſcorides: Eſt enim & atramẽtum ſutoriũ quo pelles tingunt Coriarii. Pli. xxxiiii. Græci cognationẽ æris fecerunt nomine & atramẽto ſutorio appellant enim chalcantũ: & paulopoſt ſubdit: diluendo fit atramentũ tingẽdis coriis. Demadem ſcribit Plutarchus ĩ ſolone in primis laudatũ quod draconẽ dixerit nõ atramẽto ſed ſanguine leges notaſſe: cum etiã minima delicta capite puniret. Minium quoq; græce Milton in librorũ ſcriptura uſurpabat a Challia Athenienſe primo ĩ argentariis metallis inuentũ: utimur & nos. hinc miniari codices dicunt: cum litteræ in eis maiores nõ tantum ex illo: ſed etiam ex alia materia diuerſicolores fiunt. Scriptorium Librarium Sutorium chalcantum minium miniari

CAlami ad ſcribendũ cæteris aptiores melioreſq; ſunt ægyptii. Plinius ĩ. xvi. Chartiſq; ſeruiunt calami ægyptii maxĩe cognatiõe quadã papyri. Mar. calami

Dat chartis habiles calamos memphytica tellus
Texantur reliqua tecta palude tibi. cõmẽdant & Gnidii. Calamis quoq; utuntur in ꝑlio orientis populi uice pili

Spicula

ſagittarum.His enim penna addita mortem accelerant: addúntq; ſpicula irreuocabili hamo noxia.Nullus autē aptior ſagittis calamus q̄ qui in rheno Bononiēſi amne reperit̄:cui plurima ineſt medula pōduſq; uolucre.

Calamaria Theca

A calamis theca calamaria ī qua reponūt̄. hic diſticō.
Sortitus thecam calamis armare memento:
Cætera nos dedimus tu leuiora para.
Suetonius in Claudio:Ne cuius comiti aut librario calamariæ & graphiariæ thecæ adimerēt̄. Sūt & calami ad Tibias unde Tibiales dicti & græce Auletici.

Penna Pennaria Theca

PEnna plures hoc tempore utunt̄ ad ſcribēdum qui ſunt librarii:unde Pennarium & thecam pēnariam dicemus ubi pennæ ipſæ condunt̄. Nuperrime cœpit utpote me puero i crepundiis ars olim ut aiunt a germanis inuenta ære litteras & ita libros formis ut uulgo dicitur excudendi:qua tantū una diecula notant:quantum librarius per annum uix poſſet exarare.

Chalcographus Graphia Ortographia Zographia Simgraphū Idiographus Autographus

Artifices ex re Chalcographos appellamus·qbus plurimum debent doctrinæ cupitores & litterarum dilectores : cum inde ſcriptorum ſcaturierint prius incogniti riuuli librorum cæterorum uero copia emanauerit. Scribere aut ēnō ſolum eſt litteras notare:ſed etiam pingere :ueluti apud græcos γραφειν :unde graphia ſcriptura & pictura:hinc orthographia recta ſcriptura Zographia animalium pictura:Singraphū quæ fit in rei alicuius teſtimonium ſcriptura : Idiographus liber propria alicuius manu ſcriptus : ſicut Autographus manu autoris.

Taem pocon

TAempocon græci dixerunt genus ſcribēdi deorſum uerſus ut nunc dextrorſum ſcribimus:autore Pompeio Aegyptii ſcribunt īquit Herodotus hiſt.ſecundo a dextro in ſiniſtrum manum referentes: quam conſuetudinē ſeruant hoc etiam tempore apud nos qui ſunt iudei. Eſt qui neceſſitate urgēte ſūmiſſo capite papyrum ſupra genu tenens ſcribat Grammatocyphon nuncupatus.

Grammato cyphon

ANulum ſignatorium quo teſtamẽta epiſtolæ quæ apoſtoli etiam a mittendo & epiſtolia : libelli di plomata & id genus cætera ſignanť dici nomíe ipſo apparet:Paulus iurecõſultus:anulus inquit ſigna torius ornanamenti appellatione nõ cõtineť. Valerius Maximus de Sylla: Vt anulo quo ſignatorio utebatur ſculptam illam traditionem haberet.Nam gemmæ in effigies uarias cælantur anuliſq; includuntur ſignan/ di gratia:quẽadmodum Diuus Auguſtus initio ĩperii Sphinge ſignauit:mox Alexãdri magni imagine nouiſ ſime ſua: ut referũt Plinins & Suetonius : Celebratur & rana Mœcenatis : Locri ozolæ phocidis in anulo ſi gnatorio ciuitatis ſtellam habebant inculptam heſpe rum :Põpei quoq; gẽma qua ſignabat erat enſifer leo. quidam tamen nullas admittunt gẽmas:ſed auro ipſo ſignãt:ut Claudii Cæſaris principatu repertũ eſt. apud Babylonios:teſte Herodoto:ſinguli anulũ geſtãt ſigna toriũ : & Policrati inquit Samioꝝ Regi gẽma erat ſi gnatoria ſmaragdus quã geſtabat opus Samii Theo dori : anulum græci Dactylion uocant:unde Dactylo theca. Priſci apud Romanos ungulũ poſtea græci & latini ſymbolũ. Dactylotheca autẽ ipſa & plures gem mas notat & repoſitoriũ.hinc Dactylotheca legata:ut tradit Põponius & Vlpianus de legatis tertio:& anuli & theca intelliguntť.Martialis Sæpe grauis digitis ela biť anulus unctis:Tuta mea fiet ſed tua gẽma fide.Pri mus Scaurus Syllae priuignus Dactylothecã excogi tauit:at Põpeius Dactylothecã mithridaticã in capito lio dicauit:Anulos uero ſingulis digitis primo gerere mos fuit qui ſunt minimis ꝓximi:ſic ĩ Numae & Ser uii Tulii ſtatuis:ut ſcribit Pli.uidemus: ꝙ ab his digitis & manus ꝑſertim ſiniſtrae neruũ quẽdã tenuiſſimũ ĩ ſectis corporibus humanis:quas anatomas .i.diſſectio nes graeci uocitãt ad cor tẽdere cõpertũ eſt. Legimus ĩ decretis Põtificalibus.xxx.queſtiõe quinta:Sponſum

Anulus ſigna torius
Epiſtolae apoſtoli
Epiſtolium
Gẽmae
auro ſignant
Dactylion
Vngulum
Symbolum
Dactylothe ca
Vſus anuloꝝ
anatomae

nouæ nuptae digito quarto anulum indere : ut ſicut ab eo uena cordi cõiungitur:ita eorum corda ſint unita.is Pronubus dicitur quo ueluti Arrabone noui ſpõſi oppignerãtur:nam pronubi & Pronubæ & a græcis paranymphi & Paranymphæ in obſequio ſunt nubẽtium:Poſtea pollici proximo:quem indicem latini græci lichanon:teſte Boetio in muſica nominant :induere deorum ſimulacris: dein iuuit & minimo dare . Galli britanniq; dicuntur in medio uſi: hic nunc ſolus excipitur:cæteri omnes onerantur:atq; etiam priuatim articuli aliis minoribus : hinc Seneca in ultimo naturalium queſtionum exclamat:Exornamus anulis digitos In omni articulo gẽma diſponitur. De anulorum origine & iure complura tradunt a Plinio in. xxxiii. quæ breuitatis gratia omiſimus: cui cordi eſt noſcere is ſatis habeat autorem eſſe mõſtratum: apud quem ſi qd copioſius uoluerit inueniet.

Index Lichanon

Cæra

CAera ex preſſis fauis in uarios colores pigmentis trahitur ad reddendas ſimilitudines Signandas epiſtolas & inumeros mortaliũ uſus:punica optima exiſtimatur. quæ candida eſt: Inſolatur cæra ideſt ad ſolem ſub dio ponitur. & poſt inſolationẽ decocta candeſcit. Nigreſcit autem addito chartarum cinere. ſicut ære uiridi admixto Vireſcit.& anchuſa rubeſcit.

Punica cæra

Srinium

SCrinium libris ſeruandis eſt idoneum .ne a tineis & blattis conſumantur. Martialis.ſcrinii lemmate præmiſſo.

Conſtrictos niſi das mihi libellos.
Admittam tineas truceſq; Blattas.

Horatius in primo ſermonum.

Ne me Criſpini ſcrinia lippi.
Compillaſſe putes uerbum non amplius addam.

Libris ĩquit Vlpian⁹ Jurecõſultus legatis ut caſſius & ſabinus referũt neq; armaria neq; ſcrinia neq; cætera in quibus libri conduntur contineri ſatis notum eſt.

ſcrinium græce chartophilaciũ: nã philaci cuſtodia eſt Chartophi
hinc Gazophilacium in ſacris litteris arca ad cuſtodiẽ lacium
das oblatiões apud Iudeos: Significat & capſam qua Gazophi
res prætioſiores & ſecrete imprimis ſcripturæ ſeruan/ lacium
tur:unde ſcriniarii ſecretarii quos etiam a ſacretis di/ Scriniarii
cimus:ut ſcribas:ab epiſtolis & Grammateos & cãcel/ Secretarii
larios: Archigrãmateos uero principes ſcribarum. In A ſecretis
ſcriniis Mithridates grauiores epiſtolas & Darius un Ab epiſtolis
guẽta habuerũt:Alexander poſtea captis Darii caſtris Archigram
eius ſcriniũ unguẽti libris Homeri ſeruãdis deſtinauit. matei

ARMAMENTAEIVM CAPVT.X.

ARmamentarium ab armis ut nomen Armamenta
indicat locus eſt inquo arma & tela rium
reponunt: Iuuenalis quicquid habẽt
telorum armamẽtaria cæli: Valerius
Max.Habebat inquit armamentariũ
omnis generis telorum copia refer/
tum :T. Liuius de bello macedonico
Conflagrarunt & Horea regia & armamentarium cũ
ingenti apparatu machinarum tormentorumq́ : Ar/
mamentarium alias ab armamẽtis eſt ubi naues habẽ
tur:Plinius Philon athenis armamẽtario mille nauiũ:
Arma autẽ ab arcendo nomen acceperunt ꝙ his ho/
ſtes arcemus ut autor eſt. M.Varro in libris linguæ la
tinæ. At Pomp.& Serui.Ab armis ideſt humeris: ꝙ ab
his pendeant dicta exiſtimarunt cum tela uſum præ Tela
beant iaculandi & procul præliandi: Siue potius ꝙ ar
mis oneri ſint.Arma & tela militaria a Sãnitibus Ro. Arma
ueteres ſumpſere.& inſignia magiſtratuum pleraq́ ab primo
Ethruſcis:ut ſcribit Saluſtius.Primus fabricatis armis
Mars qui Gradiuus milites armauit pugnandiq́ uſũ
induxit Vnde ab antiquis deus belli creditus. At pri mars

mi chalybes ferrum quo abundant erutũ domarunt:
Chalybs — Hinc calybs apud poetas : Romæ autẽ armorum tra/ ctandorũ meditatio a.P.Rutilio conſ. tradita eſt: Is eni accerſitis ex ludo.C.Aurelii Scauri gladiatoribus uitã/
Caput cucurbitae — di atq; inferẽdi ictus ſubtiliorem rationẽ legibus inge nerauit:quã tenent etiam qui apud nos ſunt gladiato/ res ita animarũ prodigi ac ſi cucurbitæ caput haberẽt Qui totus armis cõtectus equo inſidens ĩ pugnam ꝓ/
Cataphratus — cedit cataphratus dicit : Si tamen & equũ habeat un/
Hopla — diq; lorica munitũ : ut eſt penes Aelianũ de re milita/
Hoplomachus — ri ad Hadrianũ imperatorẽ:Arma ipſa græce Hopla. Inde hoplomachus qui armatus ĩ ſpetiẽ iuſtæ pugnæ
Sutorũ arma — dimicat:Verg.Arma & ruſticorũ & piſtorũ inſtrumen/ ta appellauit:Item fraudes:hĩc eſt:& quærere cõſcius arma:Erunt igitur omnium generũ inſtrumẽta: ueluti
Cementarii arma — Sutorum .acus.ſubulæ muſtricola forfices ſcalpra di/ gitalia:Fabri materiarii ſerra terebella cælum:dolabra aſcia:circinus. bipendis ſecuris ſecuricula lima rõcina linea quæ tingitur rubrica:Tornũ mimphur: amuſſis:
Trutina — Cementorũ trulla:Malleus:Norma libella perpendi/
Examen — culum quinquepeda Decẽpeda:penicilli tectorii:Picto ris Spongia penicilli Vriculum ad encauſticen : Fabri ferrarii:Folles : Tudites qui pyrobolæ : incus forceps: Verucula:ſcobilis ſiue ſcobina: Laniorũ bilances inqui bus trutina per quã examẽ :culter:ſtatera:cratis:cultel/
Lanionia mensa — luli:alueolus:mẽſa quæ lanionia:uenatorũ retia: plagæ uenabulũ calami uiſcati ad aues:Semiplotia:culter ue
Agricolarũ arma — natorius:amites:Agricolarũ aratra & cum rotulis pla/ naratra uomeres ſtimulus : & rulla ad purgandũ ara/
Planaratrũ — trũ illi addita:plauſtra traheæ pectines:raſtra: ligones:
Rulla — ſarcula:marræ:paſtinum:hirpices:falces lumariæ:Meſ ſorie fœnarie arborariæ:fiſcinæ:fiſcellæ:bidẽtes raſtel li.furcillæ:corbes rutrũ.uentilabrũ.chilindrus. uannus quali rõcones . Nautarũ rudẽtes uela artemones licet potius mẽbra nauis eſſe uideantur uel additamenta.
Tonſae — Anchoræ harpagones.bolis. tonſæ qui remi.manicæ.

aleatorum talli:teſſeræ calculi qui ſcruppi & latrones; Scrupi
alueolus tabula latroncularia tabellæ pictæ : fritillus:
Muſicorum fiſtula:monocordiū:tibiæ lyra cythara:ī qui/
bus neruiæ :plectrum monaulum mercurii inuentum Monaulū
decachordon heptachordon:& id genus cætera a nu/
mero chordarum ſambuca a troglodytis monſtrata:
organum barbiton arpæ:Gerulorum qui uaſtazontes
qui baiuli:& a Perſis gangabæ dicuntur:pertica reſtis Baiuli
ſaccus utres ad liquida portanda:multi mariani :erun Gangabe
nulæ:phalangæ quæ Sceycphoria. Tōſorū pecten no/ Vtres
uacula cotes loculus mattiacæ pilæ ſapo forpex: auri/
ſcalpium calamiſtrum ſpeculum muſcarium ſetaceū:
diſcernicula:Studioſorum libri:graphium calamus pu Studioſorum
gillares lucerna atramentarium cultellus forficulæ:Et arma
hæc e multis pauca ſufficiant:incœptum iam opus ali
quantulum euagati proſequamur.

GAlea quæ caſſis a galero:ut ſcribit.M.Varro:no/ Galea
men accepit:ea caput armatur:quam Lacedæmo Caſſis
nii primi inuenere. Diodorus inuentionem cure Conus
tibus aſſignat : huius ſumitatem conum appellant : in Criſtae
quo criſtæ e pennis auium quas cares mōſtrauere po
nuntur. Vergilius Terribilem criſtis galeam flāmaſq;
uomentem.Prudentius ī pſichomachia: Hirſutas qua
tiens galeato uertice criſtas .& Plinius in x.de ſtruthio
camelo alite : Conoſq; bellicos & galeas adornantes
pennæ:de caudis quoq; animalium antiqui fecere: hic
eſt.Criſtaq; hirſutus equina:a quo etiam Iubæ dicunt: Iubae
ut illic:graiarum errore iubarum:Galeæ pars e qua ſpiritus
educitur Bucculæ nomen eſt adepta:Iuuenalis: Lorica Baccula
& fracta de caſſide Buccula pendens . ſunt & galeae
fronte & ceruice tenus caput tegentes quibus utunt
pedites lancearii & Hippotoxotae addito torque ex Torquis
anulis ferreis uel laminis ad iuguli imprimis tutamen ferreus
tum:Galea ipſa & ſcutum a ſcythis ad egyptios tradu
cta ſunt ut refert Herodotus.

Lorica Thorax

LOrica:quam Thoracem nõ nulli:dicit̃ ꝙ antiquitus ut ſcribit Varro e loris de corio crudo pectoralia faciebant: poſtea ſuccuderuut galli ſub id uocabulũ ex anulis ferreis tunicã.Vnde Vergilius ĩ.y. Lenibus huic hamis cõſertam auroq; trilicem Loricã. Apuleius in libro de mundo.Cum tuba bellicum cecinit milites clangore accenſi:alius accingit̃ gladio:alius clypeum capit:ille lorica ſe induit:& Suetonius ſcribit Auguſtum Cæſarem ĩ reformatione ſenatus uſum lorica ſub ueſte ferroq; cinctum præſediſſe:hãc Mydias meſſenius primo monſtrauit.

Lorica ſub ueſte

Manicæ Brachialia Femoralia

MAnicæ a manibus dicũt̃ quibus milites e ferro in præliis pugnantes utunt̃ ad eaꝝ deffenſionẽ ueluti a brachiis brachialia & a fœmore fœmoralia.Sunt etiam manicæ & quibus noxiorum manus cohercent̃.Apuleius in Floridis:Quid ſi manus manicis reſtringant̃ quid ſi pedes pedicis cohartent̃?Prudentius in pſichomachiæ hemiſtichio manicıſq; tenacibus arctat: & qbus hyeme aduerſus frigora manus tegunt̃:Plinius Cecilius in epiſtolis:Ad latus notarius cũ libro & pugillaribus cuius manus hyeme manicis muniebant̃:ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet.Græci Chirothecas manuum dicunt operimenta:nam chira illi manũ nominant:unde chiromantia diuinatio per manuum liniamenta: Chirographum propria manu ſcriptura:& chironomia lex geſticulationis manuum deducuntur:Apud Lucanum eo loco:Aſt alias manicæq; ligant teretesq; catenæ.Machinulas notant ad capiẽdas naues excogitatas: quas etiam manus uocitatas Pericles athenienſis inuenit.

Chirothecæ Chiromãtia Chirographum Chironomia

Manus

Ocreæ

OCreæ quæ crura tuent̃ ideo dictæ:quod opponãtur ob crus:ut ſcribit Varro:at Põp.inde nomen deductũ exiſtimauit quod ſint inæqualiter tuberatæ:Ocrem montẽ confragoſum ueteres nomĩarunt

de his Vergilius:Tum tenuis ocreas auro electroq; re/
cocto.& Apuleius in coſmographia:hic galea caput il
le crura ocreis iuoluit:Ocreas primi cares inuenerũt:
utebantur illis equires: ſed & ſcutati pedites ferreas
ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere:ut eſt
apud Vegetium libro primo de re militari : nam cru
rifragio homo ſternitur:quo nomine crurum fractio
notatur:ueluti lumbifragio lumborũ: & ceruiciſragio
ceruicis: addidere nonnulli Coſtiſragium:

CAlcaria e ferro dicta quod calci adnectantur ad
equos concitandos. Ouidius : Nil nocet admiſ Calcaria
ſo ſubdere calcar equo. Calcar inde pro impetu
& ſtimulo interpretatus eſt Nonius Marcellus eo Var
ronis loco: Ventus ſuo caſus uæhementius ſufflare &
calcar admouere : calcaria etiamnum quibuſdam aui
bus data ut gallinaceis utilia tantum in pedeſtri certa
mine quod ſæpius cõmouent:ſi duo ſint i eodem gal
linario.autore Ariſtotele de partibus animaliũ ultimo.

CLypeus a glypho quod eſt ſculpo nomen mutua
tur.Pli. Scutis enim qualibus apud Troiam pu/ Clypeus
gnatum eſt continebantur imagines.unde & no
men habuerunt clypeorum non ut peruerſa grãmati/
corum ſubtilitas uoluit a cluendo deduci : Cluere au/
tem pugnare eſt. primi clypeos inuenerunt Prœtus & Cluere
achritus ĩter ſe bellãtes.ſiue chalcus athamãtis fili⁹.ut
idẽ refert in vii. apud antiquos ut cõtumacius ferrũ
tranſmiterẽt taurorum & bouũ coriis ueſtiebãtur.Pa/ Chryſoa
pinius in achilleide. Cirrha ſagittiferas certat ſtipare ſpidæ
pharetras Lerna graues clypeos ceſis ueſtire iuuẽcis. Aſpis
aurꝫ poſtea addidere.unde chryſoaſpidas Alexãdri ſe
ueri Imperatoris legimus. nã aſpis græce ſcutũ eſt &
chryſos aurꝫ.Ab argẽteis autẽ ſcutis argyroaſpidas di Chryſos
cemus.Scutũ ipſum a ſectura nomẽ accepit.quia fit ta Argyroa
bellis minutim deſectis.ut autor ẽ.M.Varro ĩ libris de ſpidæ
lĩgua latina.At Pompeius ꝗ non ſine pellibus fiat. nã Scutum

σκυτὸσ græce pellis eſt:unde & ſcorta & ſcuticæ.Sũt
Scytos autem ſcuta ut ĩquit Seruius equitum: clypei uero pe-
Scuticæ ditum:ſed a ſcriptoribus uſurpantur:inter quoꝝ gene
Scorta ra eſt pelta ſcutum paruum & leue a quo petalſtæ &
Pelta peltati pedites:qui inter leuem armaturam adnumera
Peltati ti macedonica armatura utuntur : uerũ leuiore : ut eſt
apud Aelianũ de re militari ad Hadrianũ Imperatorẽ
Eſt cetra e paruulis ſcutis:ut ſcribit Marcel.Eſt & Par-
ma & Parmula ſed rotunda dicta quod in omnes par
tes par ſit:quæ omnia ad corporis tutelam habentur.
unde Africanum Scipionem cũ ornatũ ſcutum elegã-
Cetra tius cuiuſdam uidiſſet non mirari ſe dixiſſe perhibent
Parma quod adeo illud ornaſſet ĩ quo plus præſidii q̃ in gla-
dio haberet:autor Frontinus libro quarto ſtrategema
ticon.Parma Itẽ ut coſmagraphi tradũt:Galliæ Ciſal-
pinæ:nunc Lombardiæ clariſſima eſt ciuitas: mihi pa-
tria & natale ſolum: quæ ut apud Liuium in nono de
bello macedonico curioſiſſime obſeruaui: conſulibus
Parma urbs Claudio Marcello & Fabio Labeone ciuiũ Romanoꝝ
colonia eſt deducta:celebrabatur lanaꝝ copia & boni
tate:unde epigrãmatarius poeta . Tõdet & ĩnumeros
Colonia ro gallica Parma greges. Item: Velleribus primis apulia
Parma ſecundis.Nunc uero caſeo ſciti ſaporis:omniũ
etiam rerum copia redundãs: ita ut merito dici poſſit:
Lac gallina Aurea fruges En Parmæ pleno diffũdit copia cornu.
ceum & hinc ſperare poſſis ueluti de Samo retulit Menan-
der lac gallinaceum. In hoc quod nimium eſt:& nollẽ
(dicam tamen)damnatur : ſuos pellit deuorat : Exter-
nos ſuſcipit alumnatur:& quod pene præterieram in
Suos pellit ſcitia inuida:lupa improba:ſtultitia inconſtante quorũ
Externos dam ſemipaganorum : nũc municipalium: muſas etiã
ſuſcipit duabus uel tribus quatuor ue ad ſummum ædibus
Ex ſtomacho apud eam diuerſantes temptat eliminare.Hinc nos ex
ſtomacho in ſatvra
Properate laniſtæ

Alea ſchoenobates ſcurræ damniſta nepotes:
Sunt decus hic merces hic honos Gymnaſia uobis.
Plena:fauor populi:dixit non eſſe capacem
Delphini Amphicrates peluim.fuge docte citelle:
Verres Autolico non diſplicet:& Cato magno:
Nan colit & ſimilem diligit ſibi quiſq;:Valete.

Ciues attamen ipſi qui ſunt ueri Parmenſes:nam pridem in tyberim ſyrus defluxit orontes : uiribus inſignes ac optimi milites ingenio fide integritate commendantur:Cimbris olim ad Vercellas ſuperatis Mario & Catulo ducibus: cum orta eſſet contentio inter milites de uictoria in hæc pacta uentū eſt ut legati Parmenſium qui tum aderant de hac re iudicarent : Nec minorem laudem litteris merentur multiiuga doctrina celeberrimi:hinc eſt Caſſius poeta ſub Auguſto Cæſare:Baſinius noſter Aratus: Blaſius pellicanus philoſophia magicaq; arte Illuſtris. Georgius Anſelmus alter Aeſculapius uir undecumq; eminentiſſimus:qui de Aſtrologia in primis pluribus uoluminibus editis Cæleſtia oculis ſubiecit.

Parmenſes. ueri

Parmenſiū ingenium

Georgius Anſelmus

HAſta q̧ ſtans feri ſoleat ut interp̄tatur.M.Var. in libris līguæ latinæ.apud antiquos præcipuū belli ſignū fuerat:unde Chartagineſes cum Romanis bellum inituri haſtā miſere:eadem uiri fortes donabātur:ab haſta fit Haſtile & equites haſtati qui ea cominus decertant: hoꝶ alii ſcutum gerunt:ut ſcribit Aelianus a quo ſcutati uocantur:alii ſine ſcuto haſta impugnant:qui nomine ſpetiali haſtati dicuntur & contanti a conto haſta lōgiore & robuſtiore:ut eſt apud Marcellum:Verg. duris detrudere cōtis. Et Iulius Capitolinus narrat Pertinacis imperatoris caput conto fixum milites qui eum occiderat per urbem in caſtris pertuliſſe.Haſtas autem primi lacædemonii inuenerūt:haſta etiā in auctione adhibita : hinc uenditionem auctionariam Tertulianus nō ineleganter haſtariū nominauit.

Haſta

Haſtile
Haſtati
Scutati
Contati
Contus
Haſtarium

Lancea

LAncea teli genus longiſſimum hiſpanica dictio eſt non latina ut tradit A. Gel.in noct atti.ex. M. Varronis teſtimonio:hanc olim a noie luculli lu culleam appellarunt:ſcribit Suetonius ſaluſtium lucul lum Britaniæ legatum ꝙ lanceas nouæ formæ dici lu culleas paſſus eſſet exilio a Domitiano Cæſare mulcta tum:Lanceam primos Aetholas inueniſſe Pliniano te/ ſtimonio receptum eſt:græci lonchem nominant: Vn/ de lonchophoros qui apud nos eſt lancearius : nam Dori eſt haſta a qua λορὶφοροσ ſatelles. Quicūꝗ ha/ buerit horoſcopū ī xvii.parte aquarii Lanceatus ideſt Lācea percuſſus morietur ut inqt firmicus Maternus.

Luculle a
Lonche
Lonchopho ros
Lancearii

Bipennis

BIpennis ſecuris ex utraꝗ parte acuta:autor Mar/ cellus ea & arbores procumbunt :.Vergilius cre/ briſꝗ bipennibus inſtant : & in bello hoſtes tru/ cidantur:Idem de camilla in undecimo.

Nunc ualidam dextra rapit indefeſſa bipennem.

Item de ſecuri:

Aeratam quatiens tarpeia ſecurim:

Et ſonat icta ſecuribus ilex:

Fraxineæꝗ trabes:

Securis
Curis
Curetis
Quirinus

Securim ad bella Panthaſilea amazonum regina in/ uenit:Dicta autem eſt a ſecando:uel quaſi ſemicuris ut notat Seruius:curis lingua ſabinorum haſta nuncupa tur:Inde curetis iuno & Quirinus. Secures ipſæ & id genus cætera arma bellica ad pugnam acuenda ſunt. aptiſſimæ ad id habentur Cotes : Vergilius acuunt in cote ſecures: Apuleius de aſino aureo. Gladium cotis attritu parabat:Horatius in ſatyricis ſermonibus:fun/ gar uice cotis acutum reddere quæ ferrū ualet exors ipſa ſecandi: plura earum ſunt genera : oleo quædam indigent tonſtrinarum officinis habiles:aliæ aqua tra hunt aciem accerimo effectu : nonnullæ ſaliua homi nis proficiunt:Italia cotes aquarias fœniſecis dedit li mæ uice falcibus imperantes·

Cotes
oleariæ
Saliuariæ
Aquariæ

GLadius enſis dicit̃ c in g:mutato a clade q̃ fit ad hoſtiū cladē ut refert M. Varro in libris linguæ latinæ:hunc primi Lacedemonii inuenerunt: alii curetes cretæ primo monſtraſſe exiſtimarunt ut Diodorus in ſexto:Præterea galeam & cum armis ſaltādi morē. Fiunt autem gladii unicam tantum aciem habentes & imprimis falcati.cudunt̃ & ex utraq; parte ſecantes quos ancipites dicimus.In enſe enim.& id genus cæteris quæ ſecat acies uocat̃:alias inſtructos exercitus ad dimicandum hoc nomine ſignificamus: eſt quadrata acies ea Perſæ & Siculi uſi ſunt: atq; etiam maior fere pars græcorũ: alia cuneata a cunei quo ligna & materiam omnē ſcindimus forma:qua ſcythas & Thraces uſos perhibent:quin & Macedones ſuadēte Philippo: Tertia ad Rhūbi ſpetiē a theſſalis primū facta eſt qui plurimum equitatu potenes fuere:Iaſone ut ferunt autore: Vertunt autē ſeſe equites ut in quēuis ꝓſpectum pateant:teſte Aeliano: Gladii ipſius manubrium Capulus a capiēdo: Tranquillus in caligula: Veniam inquit ueniam & hic mecum: Capulū gladii crebro uerberans quo cinctus erat: Et Spartianus in Adriano: Capulo uix eburneo ſpatham clauderet:Ita enim enſem uocitamus:& minorē Semiſpatham.Apuleius:Militaris etiā ſacramēti genium ob amiſſam Spathā uerebat̃:dictio eſt græca: nam illi σπαθη dicunt & macheram. Inde Macherophori & Spathiferi qui Enſiferi:& Macheropius faber gladiorũ: Mucronem quoq; nōnulli: qui proprie cuſpis & acumen eſt enſis ac telorũ:Apuleius Circulatorē aſpexi equeſtrē ſpathā præacutā infeſto mucrone deuoraſſe.Seneca ad Lucil. Gladiū bonū dices nō cui deauratꝰ eſt balteus:nec cui uagina gēmis diſtinguit̃ Sed cui ad ſecandū ſubtilis ē acies:& mucro munimentum omne rupturus:Plinius Capuli militū ebore etiā faſtidito cælent̃ argēto.Vaginæ batillis:baltei Laminis crepitent:At capulus ꝓprie

Gladius
Enſis
Anceps gladius
Acies
Cuneus
Capulus
Spatha
Machera
Macherophori
Spathiferi
Enſiferi
Mucro
Feretrum

quicquid capit aliquid autore Marcello. Vnde feretrũ
Sandapila ſiue Sandapilam loculum ue capulum nuncupát. Idẽ
Loculus Apuleius hac dictiõe Sepulcra ſignificauit in quarto Metamorphoſeos. Ibi capulos carie & uetuſtate ſemi tectos quibus inhabitabãt puluerei & iã cineroſi mortui paſſim ad futuræ p̄dæ receptacula reſeramus. nã
Capularis capulus q̧ corpora capiat: ut Nonius interp̄tat᷑. Hinc capularis ſenex morti uicinus ut ſcribit Fulgentius.

Pugio Pugiũculus PVgio q hyppocoriſticos ideſt diminutiue pugiũculus dicit᷑ q̧ eo punctim pugnamus. ut notat Põpeius alii a pugno cui ſubeſt dum infert᷑ uulnus. Narrat Suetonius in Claudio Iuxta eius cubiculũ cũ pugione hoiem e plebe media nocte dep̄hẽſum fuiſſe & Frõtinus libro ſecundo Strategematicon. Q. Sertorius inquit cum acie decertarẽt Barbarum qui ei nun
Punctim nõ ceſim ciauerat Hirtuleium periiſſe pugione traiecit: Romani nãq; orbis gloria punctim pugnauere ut teſtat᷑ Vege
Balteus tius: qui monet nõ ceſim ſed punctim ferire docẽdos
Parazonia eſſe Tyrões. Qui a zonis balteiſue militaribus depẽdẽtes portãt᷑ Parazõia dicũt᷑ de qbus diſticho luſit Mar.

Militiæ decus hoc gratiq; erit omen honoris
Arma tribunitium cingere digna latus.

Vagina VAgina theca ẽ qua gladii cõdunt᷑: Papi. i Thebaide Exuerat uagina turbidus enſem aptaratq; neci: Claudianus de nuptiis Honorii. Gladioſq; tegat uagina minaces: & Seneca ad Luciliũ: Nec bonũ nec malũ uagina gladiũ facit: ergo de corpore quoq; idem tibi reſpondeo: hinc euaginare eſt enſem nudare
Euaginare & ferrum ſtringere: Hieronymus ſiue is eſt alius Ezechielis duodecimo Gladium euaginabo poſt eos

Venabulum VEnabulum telũ uenatoribus aptum latiſſimum ẽ & aciei lõgiſſimæ ut autor eſt Marcellus: Apud nos cornibus hinc ĩde extantibus utiliora reddũtur ad feras excipiendas ne ĩ uenatorem irruãt etiam transfixæ; Mart. de uenabulo quod primum Piſeus in

uenit diſtichon eſt in apophoretis
Excipiēt apros expectabuntq; Leones
Intrabunt urſos ſit modo firma manus.

D Olones dicuntur intra quorum uirgam latet pugio aut ſecundum Var.ut refert Seruius Ingentes cōti cū ferro breuiſſimo:Verg.Pila manu ſæuoſq; geruut in bella Dolones:& Sueto.in claudio reperti inquit & equeſtris ordinis duo in pub.cū Dolōe ac uenatorio cultro pſtolātes: Dicti aūt ſunt a dolo q decipiant ferro cum ſpeciem pferant ligni. Dolones

I Aculum quod cum amēto mittiť a iaciēdo ut ſentit M.Varro:Fit enim ad iactū:Amētum ipſum lorum eſt quod medio telo religať ut habilius ut longius mittať autores Seruius & Feſtus Pōpeius:Sil. Italicus.xiiii.Haſta iuuatur amēto:Prudētius in Pſichomachia:Nec ſtridula lancea torto emicat amento.Iaculum cum amento primus ætholus Martis filius inuenit.Corrigias etiam teretes:quæ lora & ligamenta nomine amenti ſignificamus.Pli. Soleiſq; ſine amēto inſignis in Metelli publica porticu.Erāt & inter miſſilia quibus præcipue pedeſtris utebať exercitus:quæ pilla & a quibuſdā ſpicula dicebanť: ferro ſubtili trigono pfixa nouē unciaꝵ ſemipedali: quod in ſcuto fixū nō poterat abſcindi: & loricā fortiter dirrectum facile prumpebat:ut eſt apud Vegetiū libro primo de re militari. Generaliter tamē pilla a perimēdo quaſi perilla: autore Varrone: tela romana ſunt:ſicut geſſa Galloꝵ Sariſſæ macedonum. Iaculum Amentum Corrigiæ Lora Pilla Geſſa Sariſſæ

A Rcus qbus ſagittas emittimus: utraq; ſcythes iouis filius īuenit:ſagittas alii pſen Perſei filiū mōſtraſſe exiſtimāt.Cretēſes arcus & ſagittādi reptorē fuiſſe apollinē affirmāt:ut ſcribit Dio. arcus græce toxos:ide hippotoxotæ equeſtres ſagitarii:ut tradunt C.Cæſar ī tertio belli ciuilis cōmētario:ac Thucydides hiſto.ii.& argyrotoxos apollo argēteum arcum gerēs. Arcus Sagittæ Toxos Hippotoxote

Arquites
Spicula

Veteres etiam arquum dixere unde arquites qui nūc ſagittarii a ſagittis: qbus ſpicula proprie cuſpidulas e ferro addimus.Qu.Curtius:Alexander ſagitta ictus eſt quæ in medio crure reliquerat ſpiculum:ſed quod lacertis uibrant & quod arcu emittunt hoc nomine ſignificatur:hinc poeta:& ſpicula uibrant.Item: ſpicula cōuerſo fugientia dirrigit arcu.Sunt enim lanceæ breues a ſpicarum:ut uolunt ſpecie:talibus utuntur Scorpionarii.& ueruta appellant.quibus pēna additur ſceleſtiſſima fraude. ſi quidem ut ocius mors ad hominē perueniret pēnas ferro dedimus. hæc i ſūmo crenam habent quā intrat neruus chorda ſiue funiculus quo arcus tenditur. qui ſummis cornibus ſuas etiā crenas habet in quibus collocatur ſedetq; neruus: probat' ad pēnas ſagitarum glutinandas ichthyocolla:glutēq; ex tri i:o manducato ideſt maſticato ac Viſcum e cameleone herba candidum quod in Creta fœminæ etiam mandūt Lucubrationis gratia ne dormiant in opere.

Veruta
Crena
Neruus
Sagittarii utiles

Plurimæ autem utilitatis ad uictoriam in prœlio ſunt boni ſagittarii.ut Cato in libro de diſciplina militari dilucide oſtēdit·hinc Africanus Scipio cum aduerſus Numantinos qui exercitus populi Ro. ſub iugum miſerant eſſet acie decertaturus aliter ſe ſuperiorem futurum eſſe non credidit.niſi in omnibus centuriis electos ſagittarios & fonditores miſcuiſſet ut referūt Vegetius libro primo & frontinus quarto ſtrategemation. Saluſtius de Iugurta. Ipſe cum expeditis cohortibus dehinc fonditorum & ſagittariorum delecta manu apud primos erat.Perſæ & Parthi ſagittis impenſius uſi ſunt.unde cum Leonidæ diceretur Perſas ſagittis nubes facturos. pugnabimus in umbra melius reſpōdit.Parthi uero etiam fugientes ut nunc Turcæ iaculabantur.ut ſcribit Plutarchus in Craſſo & Appianus in Parthico.Vergilius Fidentemq; fuga parthum uerſiſq; ſagittis.

PHaretra græcum uocabulum theca eſt:qua recõ Pharetra
ditæ ſagittæ portant̃.Ouid.Dant illis animos ar
cus plenæq; pharetræ. & poeta: Alter amazoniã
pharetram plenamq; ſagittis. Choryti uero ꝓprie ſũt
arcuum thecæ:aliquando & ſagittaꝝ:ut autor eſt Ser Choryti
uius apud illud Maronis. Quis tela ſagittæ Chorytiq;
leues humeris & lætifer arcus. Silius Italicus.
Paruulus ex humero chorytos & aureus arcus
Pendenteſq; ſonant aurata lynce pharetræ.
Item:Cæleſtibus implet : Choryton telis:quorum ſine
ſanguine nullũ Effugit.Scrãteũ quoq; in quo ſagittas Scrãteum
recõdimus:ab eadem ratione dicit̃ qua ſcortũ : ſcytos Scuticæ
enim græce pellis eſt : unde ſcuticæ uerbera e corio & Scuta
ſcuta ꝙ non ſine pellibus fierent.

FVnda a fũdendo ꝙ fũdat lapides apud baleares Funda
primo inuenta eſt:ut ſcribunt Seruius & Vegetiꝰ
unde poeta. Stupea torquentẽ balearis uerbera
fũdæ.Claudianus.Nunc glandes baleari ſpargere fun
da ſunt enim glandes e plũbo pilulæ in glandis ſpetiẽ:
quæ fũdis per fũditores mittebant̃ in hoſtes.Saluſtius
in Iugurta:Pars eminus glande aut lapidibus pugnare
Verg.Pars maxima glãdes liuentis ſpargit plumbi. Et
Seneca in queſtionibus naturalibus. Liqueſcit excuſſa
glans funda:& attritu aeris uelut igne liqueſcit. Tales
nunc mittunt̃ machinulis quibuſdam quas & Spĩgar- Spingardæ
das & Scloppetos Neoterici appellãt.Pli.uero fũdam
nõ balearicos : ſed Phœnicas ſcribit inueniſſe.Baleari
ci quidẽ optimi fũditores iudicati:ut ẽ apud Diodoꝝ.
nã a teneris ad fundas exercebant̃:ita ne panis quidẽ Scopus
pueris exhiberet̃ niſi funda ſcopum prius attigiſſent: Scopulus
ut autores ſunt Strabo & Vegetius. Scopus enim a
σκοπεῖν quod ẽ ſpeculari & diminutiue ſcopulus no-
tam cõſtitutã ſignificat & locũ ad quẽ tela dirrigimus
Funda autem uel iaculis uſi ſunt in pugna pedites le-
uis armaturæ : quos & expeditos & uelites nuncupa- Velites

Rorarii

mus.Rorarios etiam : ut Pompeius teſtatur.Fonda itē genus eſt retis piſcatorii ut ſagena.Vergilius ī Georg. Atq; alius late fonda iam uerberat amnem.

Baliſtae

BAliſtæ tormenta ſunt quibus ſaxa maiora & grauiora mittunt᷑:ut notat Marcellus.Oui.ī triſtibus: q̄ graue baliſtæ Mœnia pulſat᷑on⁹:& ī metamor.
Nec leuius pulſata ſonat q̄ ferreus olim:
Cum laceras aries baliſtaq; concutit arces.
Aul.Hirtius de bello hiſpanēſi.C. Cæſaris:Simulq; baliſta miſſa a nobis turrim deiecit.Lucanus ꝑ machina haſtā iaciēte accepit:cū inquit. Neq; enim ſolis emiſſa lacertis Lancea ſed tenſo baliſtæ turbine rapta. Silius Italicus utramq; excuſſionem his uerſibus expreſſit:
Adductis ſtridula neruis.
Phocais effundit uaſtos baliſta molares.
Atq; eadem ingentis mutato pondere teli.
Ferratam excutiens ornum media agmina rūpit:emittebat & alia.unde Frontinus libro ſecūdo ſtrategematicon:Caputq; eius baliſta excuſſum intra munimenta hoſtium miſit:primi phœnices id genus tormēti inuenerunt.Nunc uero tormēta Aenea ſaxa rotunda īmēſi ponderis ui pulueris factitii & ignis emittentia cum ſonitu non ineleganter Bombardas appellamus . Ipſe tamen pro bombarda baliſta uſus ſum hoc carmine.

Bombardae

Fuderat aut uaſtos fumans baliſta molares.

Tormentum

TOrmentum generale uocabulum eſt omniū machinarum ſaxa tela & id genus uaria iaculantiū ueluti eſt baliſta:Bōbarda:Spingardæ:catapulta a Syris inuenta: ſcorpiones nunc arcubaliſtæ a Cretenſibus excogitati : quibus ſpicula & uerruta emittuntur per ſcorpionarios ſiue manis arcubaliſtarios equeſtres ac pedeſtres: & ſclopperi a ſcloppo qui eſt buccarum ſonus per ſimilitudinē nomē adepti:& nuper a germanis (ut uolunt) inuenti.Lucretius libro de reꝝ natura ultimo.Vt ualidis quæ de tormentis miſſa ferunt᷑: Di-

Catapulta
Scorpio
Arcubaliſtae
Scloperti
Spingardae

uus Hierony. Machabeoꝝ ſexto de Lyſia duce Antiochi cõtra Hieroſolymam. Et ſtatuit illic baliſtas inquit & machinas:& ignis iacula & tormenta ad lapides iactandos & ſpicula:& ſcorpios ad mittendas ſagittas:& fõdibula:ubi per ignis iacula Pyroboli ſignificãtur:Machinæ uero ſunt artificioſæ ſtructuræ: quæ magis cõueniunt teſtudini arieti & uineæ ad expugnãda oppida paratæ:& cæteris q̃ græco uocabulo poliorcetica uocan̄t:de q̄bus Vegetius & Ammianus meminerunt:Tormentorũ autem uibratores iaculatoreſq; ac magiſtri Tortores dicuntur. Machinae

GRANARIVM CAPVT XI.

GRANARIVM a grano locus eſt ubi fruges ſeruantur. Perſins in ſatyris: Iam nunc aſtringas iam nunc granaria laxes. Nonnulli horreum ab hordeo. Põpeius a farre farreum deducit. Ouidius Horrea formicæ ueniũt ad inania nunq̃: Nullus ad amiſſas ibit amicus opes. Frõtinus libro tertio ſtrategematicõ Quia deficere frumenta uidebantur. horrea tota nocte circumduxerunt. Et Plinius ĩ Panægyrico Traiani ſtupebant agricolæ plena horrea quæ ipſi non retuliſſent: granaria ſublimata & ad ſeptemtrionem: aut aquilonem ſpectantia diſponi debent: ut monuerunt Vitruuius Plinius M. Varro & Columella: ita enim frumenta non poterunt cito concaleſcere ſed a flatu refrigerata diu ſeruabuntur incorrupta. Cæteræ nam q; regiones procreant curgulionem & reliquas id genus beſtiolas: quæ frugibus ſolent nocere. ſeruantur etiam utiliſſime in ſcrobibus quos Syros uocant ut in quibuſdam Italiæ locis uidemus Marcus Varro

Granarium
Horrenm
Farreum

Curgulio
Syii

Syri autor eſt. Sic cõditum frumẽtum durare annis q̃nqua ginta: Milium uero plus annos cẽtum. Idẽ tradit Fabã a Pyrrhi regis ætate in quodã Ambraciæ ſpecu uſq; ad pirraticum magni Põpei bellum duraſſe ãnis circiter cẽtum uiginti. Quo enim ſpiritus nõ peruenit ibi nõ orit̃ tinea nõ curgulio. In granariis muſipulæ diſponant̃ ad mures capiẽdos. & per foramina oſtii fellibus introeundi poteſtas relinquat̃: ad mures frumẽta rodẽtes fugãdos: hi nãq; occulto ſpeculatu inſidiantes exiliunt ĩ eos & interimunt: obrepunt & ĩ aues ſæpicule: oculos per noctem radiantes & acute cernentes propter tenuiſſimum uidendi ut inquit Aphrodiſeus ſpiritum ſortiti excrementa ſua contegũt: Græca dictiõe quidã Aeluros Neoterici Catos ab aſtutia noĩarunt.

Faba

Felles

Aeluri

Cati

Fruges

FRugum appellatiõe cadit quicquid ex fructu terræ in alimoniã uertimus: eaꝝ prima duo ſunt genera frumẽta & legumina. Frumẽta a fruẽdo autore M. Var. & Donato Terentiano interprete dici poſſunt omnia: quæ ſpicas habent cũ ariſta aut ſpicã muticam: legumĩa uero a legẽdo quæ ſiliquis includũtur. Sunt enim ſiliquæ eoꝝ thecæ mõ rotundæ ut Ciceri: modo chylindraciæ ut piſo: cæteris longiſſimæ & pro mẽſura ſeminum late. Plinius in xyiii. Oĩum ſatoꝝ aut ſpicis cõtinet̃ ut triticum: & mox aut includit̃ ſiliquis ut leguminum: Calphurnius in Bucolicis. Tãdẽq; legumina plenis uix reſonãt ſiliqs: ſiliquæ itẽ arboris cerãniæ fructus ĩterdũ falcati: quos dulcellos pueri noſtrates thecas maris nũcuparunt. Frumẽta autẽ Iſis in ægypto: Triptolemus apud atticos docuere: ut ſcribit. Martian⁹ capel. de nup. Philologiæ & Mercurii. cõminuẽdæ uero frugis farriſq; fragmẽta pilũno ſignat Italia. at Pli. c. reri cũ ãtea ueſcerẽt̃ glãde frumẽta & molere & cõficere mõſtraſſe in Attica Italia & Sicilia ob idq; deã habitã atteſtat̃: Lucre. quoq; lib. v. de reꝝ natura: Cereri frugũ ĩuẽtionẽ & uini libero patri aſſignat.

Frumenta

Legumina

Siliquæ

Frumenta primo

TRiticum quod ſpicis tritum ſit.ut ſcribit.M. Varro in libris linguæ latinæ.de illo hæc Pli. Itaqꝫ ſapientes agricolæ triticum tantum cibariis ſerunt & alibi. Tritici ſemīe nullū auidius eſt nec quod plus alimenti trahat: tritico nihil fertilius eſt hoc enim natura ei tribuit quoniā eo maxime alit hominē.nam ex uno modio ſi ſit aptum ſolum: ut in bizancio africæ campo centeni quīquageni modii reduntur: miſit ex eo loco diuo Auguſto ꝓcurator eius ex uno grano mirum dictu:difficile creditu quadringēta paucis minus germīa:miſit & Neroni ſimiliter ccclx. ſtipulas ex uno grano.Ariſto.in proble.& Auice. in ſecundo triticum nutritiuum eſſe impenſius affirmant: inter cuius genera eſt trimeſtre: quia poſt ſationem tertio menſe maturescit metiturqꝫ totis alpibus. hyemaliabus prouīnciis notiſſimum.triticum ſimulac eſt in horreis conditum frequētius debet moueri.ne mucoris odorē contrahat Caleſcunt enim ī granariis frumenta.& papiliones generāt.hi uero tineas illa rodentes ita feruens triticum podagris remedio eſt.ut ſcribit Pli. Sexti Pompei prætorii uiri patris referens exēplum.qui hiſpaniæ citerioris princeps cum horreis præſideret correptus dolore podagrico merſit ſeſe in triticum ſuper genua.leuatuſqꝫ ſiccatis pedibus mirabili modo hoc poſtea remedio uſus eſt. Vis præterea tanta eſt ferueſcentis tritici in horreis ut cados plenos exſiccare dicatur. — *Triticum* — *Mirum dictu* — *Trimeſtre triticum* — *Papilio* — *Tinea* — *Ad podagrā*

SIliginem:ut Plin.uerbis loquat: dixerim ꝓprie tritici delitias:candor eſt & ſine uirtute & ſine pōdere cōueniens humidis tractibus quales italiæ ſūt & Galliæ comatæ:ſed & trās alpes in alobrogū tantū aruernorūqꝫ agro pertinax:in cæteris ibi partibus bienio ī triticum degenerat: remedium eſt ut grauiſſima quæqꝫ grana eius ſerant:ſine ariſta eſt excepta ea quæ laconica dicit:rectam autē habet ſpicā :nec unq̄ maturescit pariter:exterit in græcia difficulter ob id iumē- — *Siligo* — *Laconica ſiligo*

Olyra

tis dari ab Homero dicta.Hæc enim eſt quã ille uocat
olyrã:e ſiligine laudatiſſimus panis fiebat de quo iam
ſatis in Cœnaculo.

Far
Adorea

FAr adoreum ueteres hinc adoriã laudẽ dixerũt:
ꝙ glorioſum eum putarent qui farris copia abũ-
daret:Farre enim populus romanus uſus eſt ãnis
ccc.cũ in latio primus ãtiquioribus cibus fuerit.Vnde

Farina
Sandala

a Farre farina:Eſt farris genus ĩ Gallia maxime quod
Brancem nũcupãt:noſtri Sandalam grani nitidiſſimi.
In cibis nõ ſolum bene habẽtiũ ſed ualitudinariorum
& ægrotantium febricitantiũqꝫ probat̃ lacte amygda-
lino quandoqꝫ conditum.

Spelta
Zea

SPeltam græci Zeam dixere:frumenti genus eſt ut
refert Strabo quod in quibuſdam cãpaniæ aruis
bis anno ſerit̃ : Ex ea apud maiores fiebat Alica

Alica

potio ſic dicta ꝙ aleret corpus ut Põpeius interp̃tatur
hæc Põpei magni ætate nõ fuit in uſu.Qui Zea utunt̃
inquit Plinius nõ habent far:eſt tamẽ & in Italia agro

Semen
Oriza

præcipue campano Semenqꝫ appellatur.
ORiza ſpeties eſt frumenti folio carnoſo altitudĩe
cubitali flore purpureo:ex qua Italici Ptiſanam
potionem faciũt:Horatius in ſermonibus: Sume
hoc Ptiſanarium orizæ.Candore grani in cibariis cõ-
mendat̃ ad Iuſcula teſtuacia & frictillas : Strabo libro
xv.de India loquẽs ex autoritate Ariſtobuli dicit Ori-
zam in aquis clauſis ſtare factis areolis quibuſdam :
eãqꝫ eſſe ibi altitudine cubitoꝝ quatuor:multi fructus
multaꝝqꝫ ſpicaꝝ: meti circiter pleiados occaſum emũ-
dari ut ſpeltã.naſci & in Babylonio agro :ĩ Bactriano:
in Suſio:& ĩ Inferiore Syria :Apud nos nuper ſeri cœ-
pta.Seritur autẽ mẽſe Martio & aquis clauſis irrigat̃.

Hordeum
Polenta
Ptiſana

HORdeũ in cibis antiquiſſimũ fuit:Polentã græci
ex eo cõficiunt.Panẽ uero ex hordeo maioribus
uſitatum uita damnauit datumqꝫ eſt teſte Plinio
quadrupedibus Ptiſanæ inde uſus laudatiſſimus Mar-

tialis de hordeo.
Mulio ꝙ nō det taciturꝭs accipe mulis.
Hæc ego caupom nōn tibi dona dedi:
Hordeū inter primas fruges demetiť:In chalcia Rho diorꝫ inſula locus quidā eſt in tantū fertilis ut ſuo tem pore ſatum demerant hordeū:ſublatūq; ꝓtinus ſerāt: hordei genus eſt quod alii diſtichū:galaticum nōnulli uocant ut ſcribit Columella in ſecundo: Ponderis & candoris eximii adeo ut tritico mixtum egregia ciba/ria familiæ præſtet. Diſtichum hordeum

SEcale nigritia triſte gracili ſtipula ꝓuenit uerꝫ fœ/cunda ad arcendū famē tantum utile: nā ꝑcipuū eſt pondere: panis ex eo nō ꝓbatur ſola tenaci amari/tudine quā mitigat Far admixtum & tamen ſic quoq; ingratiſſimus uentri eſt. Apud inſubres miliū illi miſce tur panēq; meliorē præſtat. Secale autē licet amarꝫ ad mittit uermiculum rodentē frumenta qui Cis diciť:ut Ips uites:Sis ueſtes: Trips ligna:& midas fabā de quo Theophraſtus & Plautinum illud ĩ Aulularia:repperi non quod in faba reppeꝛiſſe pueri clamitant. Secale Midas

MIlium miliariæ auiculæ nomē dedit ex eo panis fit multifariā & quidē perdulcis: qui priuſq̄ re/frigeſcat ſine faſtidio poteſt abſumi ut teſtať Co/lumella ĩ ſecūdo. Eſt & Miliū quod Indicum nomĩabi mus ex India aduectū: Indoctuli milicā:colore nigrum ſiue rubrū & ut Pli.inquit āplum grano: harūdineum culmo adoleſcit ad pedes altitudine ſeptē ꝑgrandibus culmis:Lobas uocāt:oĩum fragū fertiliſſimum: Milio Panicū haud granis diſſimile ꝑdenſis tantū aceruatur granis:ex eo panis raro fit:at coquēdo omni frumēto magis creſcit: Diocles a frugis dulcedine mel frugum appellauit. Inter frumēta æſtiua eſt & Siſama numerā/da ex indis ueniēs. Eſt & Auena quæ ad cibaria iumē/torꝫ feriť: Eſt Git quoq; nigellū :& Lolium peſſimum uertiginem & uomitum inducens. Milium Indicum milium milica Lobæ Panicum mel frugum Siſama Auena Git Lolium

Faba

Faba paren talibus

Fabæ genera

Albus dies

Hilum

Faba freſſa
Conchis

Vicia

FAba hebetat ſenſus inſomnia facit ob id Pitha/ gorica ſententia in cibis damnata:ſiue q animæ mortuoꝝ ſunt in ea:qua de cauſa & parētalibus adhibet̃:Flamen quoq; dialis ut ſcribūt Feſtus & Var/ ro apud Romanos Faba nō ueſcebat̃:nec illam quidē tangere noīare ue poterat ut refert Au.Gel.quoniam in eius flore litteræ reperiunt̃ quæ luctum & lamenta/ tionem indicāt ut tradit Plinius. Quin etiam Herodo/ tus autor eſt Aegyptios fabam ī ſua terra neq; admo/ dum ſerere : neque natas aut crudas aut coctas co/ meſſe: Sacerdotes uero nec aſpicere ſuſtinere haud mundum id legumen eſſe arbitrantes:unde facile cre/ diderim Pythagoram philoſophum qui in ægyptum diſcēdi gratia profectus ſacerdotum arcana myſteria cognouerat fabas damnaſſe:quid autem ſuper hac re ſenſerit Aulus Gelius in noctibus atticis nō me p̄terit. Fabæ genera ſunt albicans & nigra hic fabis uſus eſt Pericles ad ſortem :cū athenienſes milites in obſidiōe Samioꝝ tedio afficerent̃:nam quibus alba faba obue uerat epulari:atq; in ocio eſſe permiſit cæteris pugnā/ tibus:iccirco poſteri dū uoluptatibus indulgebant illū diem ab alba faba nuncupare erāt ſoliti:ut ſcribit Plu tarchus:Aliter more thraciæ gentis albus lapillus fau ſtos dies:niger infœlices notabat.Quod in ſummo fa/ bæ nigrum adhæret hilum appellant:id quia minimū nullius eſt p̄cii ꝓ nihilo ponit̃. Cicero Syſiphus uerſat ſaxū ſudans nitēdo nec ꝓficit hilum : apud nos freſſa in cibis nō īprobat̃ oleo & aromatis condita: cōchen quidā credidere:unde Martialis.

Si ſpumet rubra conchis tibi pallida teſta.

Lautorum cœnas ſæpe negare potes: Quo diſticho fa baceam uiridem alii interpretant̃ : nōnulli genus legu minis apud Iuuenalem.

VIcia arua pingueſcunt ſiccitatem ex omībus quæ ferunt̃ maxime deſiderat:ut refert Plinius.ad tri

plicem uix prouenit fructum cum cætera legumina ꝑ uentum habeant uberiorem:unde Maro tenuē fructū uiciæ dixit in georgicis. Eſt autem a uinciendo quod item capreolos habet ut uitis::quibus ſurſum uorſum ſerpit:& ſcapū lupini aliumue calamū ad quē hæreat ſolet uincire:ut ſcribit M.Varro in re ruſtica: Scapus

CIcer apud nos tria habet genera: albū: ſubrubēs & nigrū:de qb⁹ Auic.i ſecundo.Eſt & Cicercula i æqualis angulos habēs ueluti piſum:& cicera hominibus nō inutilis neq; iniocunda ſapore:quæ a cicercula colore tātum diſcernitᷣ: nā & obſoletior eſt & nigro ꝓpior:ut tradit Columella diſciplinæ ruſticæ.ii.a ciceris ſatione:ſi Plinio credimus Cicerones nomē acceperunt:ſicut a lente Lentuli:a faba Fabii: a piſo Piſōes cognomina traxerunt. Cicer Cicercula Cicera Cicerones Lentuli Fabii Piſones

PIſum folia habet longiora qualia Eruiliæ: caules ſparguntᷣ per terrā qui ſi adminiculum non habuerint,deterius ꝓducunt: ſeri debet terra facili & ſoluta locis apricis:eſt enim frigoꝶ īpatiētiſſimum: eruilia ipſa eruo minor eſt.De illo hæc Plin. Nec erui operoſa cura eſt:hoc āplius q̃ uicia runcatur & ipſum uim medicaminis obtinēs: quippe per eruum diuum Auguſtum curatū epiſtolis ipſius memoria extat.Ariſt in tertio hiſto.animalium ſcribit eruum lactis copiam ruminantibus præſertim augere. Piſum Eruilia Eruum

LEns duo genera habet in ægypto nigra altera rotunda:ut notat Pli.cōſtat æquanimitatem fieri ne ſcētibus ea:optia naſcitᷣ circa Peluſium oppidū: a quo Nili oſtium Peluſiaci nomē accepit. Verg.Nec peluſiacæ curā aſpernabere lētis. Auſonius de monoſyllabis:Et peluſiaco de ſemine plana teres lés. At lendes capitis animalia dicentur. Lens

FAſiolus quē poeta in georgicis faſellum uocauit uelocis eſt digeſtiōis & egreſſionis: mala inducēs ſomnia:ut eſt apud Auic.lib.ii.Faſelus item nau Faſiolus Faſellus

cula. Porpertius. Sedarit placida uela faſellus aqua. & Papinius ſiluaꝝ tertio: Quæq; ſecuturam religet poſt terga faſellum. Eſt aũt faſiolus cũctis leguminibus can didius unde i ſenatu noſtro Parmẽſe eo refragamur: cum faba nigra ſuffragemur:

Lupinus

LVpinoꝝ & homini & quadrupedũ generi ungu las habenti uſus cõis: nã bouẽ unũ modii ſinguli ut ſcribit Pli. ſatiãt ualidũq; præſtãt: homini autẽ in aqua maceratus poſt coctionẽ pro cibario eſt: aliter amaritudine genuina ĩprobaẽ. Vnde nõ inurbane Ni colaus Rauacaldus mihi auunculus ſapiẽtiæ uir cõpo ſitiſſimæ dicere ſolebat: litteras homini p̄ſtare quod aqua lupinis.

Nicolaus Rauacaldus

Litteræ hoĩ

VAnnum interp̄tatur Nonius quo fruges uẽtilanẽ. At M. Varro per diminutionẽ uallum: q̄ cum in ipſum iactant uolãt leuia. Adiecit idem uẽtilabrũ eſſe quo uentilaẽ in aere frumẽtum: Feſtus Pompeius Velabꝝ: ea rõe qua euelatũ euẽtilatũ dicitur: Vnde M. Varro rei ruſticæ primo: His inquit tritis oportet e terra ſubiactari uallis aut uẽtilabris cum uẽtus ſpirat lenis: Ita fit ut quod leuiſſimum eſt in eo atq; appellaẽ acus euãnatur foras extra aream: ac frumẽtum quod eſt põderoſum purum ueniat: Et Diuus Hieronymus Mathei ac Lucæ tertio: Cuius uẽtilabrũ in manu ſua: & permundabit aream & cõgrebabit triticum in hor reum ſuum: Vbi Nicolaus interpres uentilabro dixit in Paleſtina cõtra uentum purgari frumẽta ueluti nũc pala. Columella quoq; libro diſciplinæ ruſticæ ſecun do in eadẽ ſignificatione accepit: qui & uentilatorẽ uo cat eum qui per longiuſculũ ſpatium iactando in area contra uentum fruges purgare conſueuit.

Vannum
Vallum
Vẽtilabrum
Velabrum
Acus
Pala
Ventilator

CRibra e pellibus fiũt ut plurimum ſuillis crebris pertuſa foraminibus ad frumẽta purgãda: unde frumentaria dicunẽ: Apuleius aſpernati latrones clamorẽ abſonũ meum cedẽtes hinc ĩde miſeꝝ coriũ

Cribra Frumentaria

nec cribris iã idoneum relinquunt: Hinc in adagio eſt aquam cribro haurire qui fruſtra operant̃ mercedes in ptuſum mittẽtes ſaculũ:quoniã aquam & id genus cætera liqda uel minuta trãſmittit:Plautus ĩ Pſeudolo: Non pluris refert quã ſi ĩbrem in cribrũ geras:Vnde Demonactes cũ e duobus philoſophis imperitis uidiſſet alteꝝ quædam abſurda percunctãtẽ:alteꝝ nihil reſpõdentẽ:ad amicos cõuerſus Nõ ne hoꝝ inqt uobis uidet̃ alter hircũ mulgere alter cribrũ ſupponere: ut eſt apud Lucianũ:& Pli.libro.xxviii.miraculũ referẽs: Extat Tuciæ Veſtalis ĩceſtæ ꝑcatio qua uſa aquã tulit ĩ cribro anno urbis Sexcẽteſimo nono:Inde cribrare ẽ frumenta cribro purgare: ex cuius pertuſura purgamenta decidunt: Sunt & cribra quæ e ſetis equorum a galliis farinæ a furfuribus ſeperandæ gratia excogitata Farinaria ſetacea & ſubcernicula dicũt̃: hiſpaniæ uero e lino excuſſoria & polinaria inuenerunt:a Poline polinaria appellata. Nõnulli ab incernẽdo incernicula dixerunt quibus frumenta emundamus:Plinius ĩ octauo:Decretum fecerũt ne frumẽtarii negotiatores eum ab incerniculis arcerent. Cribrum autem græce Coſcinon: unde Coſcinonantia diuinatio per cribra fœmellis & ruſticis peculiaris:

Aquã cribro
Tuciæ miraculum
Cribrare
Farinaria
Setacea
Subcernicula
Excuſſoria
Incernicula
Coſcinomantia

SExtarius menſuræ genus apud nos triuialiter appellatur quo ut metiri poſſint frumenta & complura alia utuntur:antiquitus tam arridis q̃ liquidis ſeruiebat:ueluti chorus in Iudæa ex modiis: Modius ipſe capit duo & uiginti ſeſtertia:modiolus quartã partem ipſius modii at Medimnus ſex modios:alii medimnũ modium interpretantur: uariæ ſunt enim ſuper huiuſmodi menſuris ſententiæ pro locorum conſuetudine prolatæ: ut hodie quoque uidemus: Hemina quoque dimidium ſextarii in arridis & liquidis quæ & Mina: Marcus Cicero officiorum ſecundo:Si emere inquit ſextarium aquæ Mina coge

Sextarius
Chorus
Modius
Medĩnus
Hemina
Mina

retur Aulus Gellius noctium atticarum tertio. Si e ſextario hemina fuſa eſt non dimidiatum ſextarium fuſumdicendum eſt: ſed dimidium. Et Plinius i xviii. Quartarii faris aut heminæ conferente populo: Vbi quartarium nominauit qui ſextarii quartam partem continet. Verum a maioribus urna dicebaẗ quatuor capiens ſextarios: ſicut congius ſex: a quo Nouellius Tricongius Mediolanēſis potator egregius cognomē traxit tribus Congiis uno impetu ſiccatis.

Quartatius

Vrna

Congius

Radius

RAdium a radēdo ut nomē indicat dicemus quo menſuras radimus & deiecto cumulo coæquamus Plautus Dii deæq; omēs tantam nobis lætitiam tot gaudia ſine radio cumuletis. nō nulli Hoſtorium: quo præcipue utimur ad frumenta cum ueneunt & legumina corradenda.

Hoſtorium

Culeus

Saccus

CVleus ſaccus e corio linea tella uel canabina quē ad frumēta portāda & īnumeros uſus habemus. Plinius in ſeptimo Iunius ualens meruit in prætorio Diui Auguſti centurio uehicula cum culeis donec exinanirenẗ ſuſtinere ſolitus: ſaccus ipſe per ſimilitudinem ut uolunt a ſago ueſte militari æqualiter lata nomen mutuatur: Culeus item genus menſuræ xl. capiens urnas: Vnde Dolium ſeſquiculeare legimus: & Culeus parricidarum pœna: Eculeum autem in ſuppliciis & aculeum ī ueſpis crabronibus ac apibus ſciunt omnes: A frumento ſaccum frumentarium dicemus quemadmodum apud ueteres a uino uinarium quo Vina ſpiſſiora colabantur: & a niue niuarium: de quo Martialis.

Eculeus

Aculeus

Attenuare niues norunt & lintea noſtra
Frigidior colo non ſalit unda tuo.

Sed iam tempus eſt ut per Turrim ad faſtigium aſcendamus:

TVRRIS ET TECTVM CAPVT :XII.

TVrres Cyclopas primos inſtituiſſe placuit Ariſtoteli: at Theophraſto phœnices. Ouidius Cybeli magnæ deorũ matri inuentionem tribuit: quod ideo fingitur quia tellus eſt in qua ſunt urbes turritæ: ut Lucretius & diuꝰ Auguſtinus teſtantur: Dicuntur autem a toruis ſecundũ Varronem ſiue a terendis hoſtibus queadmodum arces ab arcẽdis: nã ad deffenſionẽ & tutelam in altum turres erectæ ſunt: Eſt & in eis colũboꝝ ſedes Mar. ĩ tertio: Sonãtq́ turres plauſibus colũbaꝝ: Plinius de colũbis: Eaꝝ amore iſaniunt multi: ac ſuper tecta exædificant turres his nobilitatem & ſingularum origines narrãt: Vetere iã exẽplo L. axius eques romanus ante bellũ ciuile Põpeianum denariis quadringentis ſingula paria uenditauit: ut M. Varro tradit: Et Palladius Columbarium inquit accipere poteſt una ſublimis turricula in prætorio cõſtituta leuigatis ac dealbatis parietibus: nã colore albicante præſertim delectantur columbi. ut refert Columella: Ouidius

Aſpicis ut ueniant ad candida tecta columbæ
Accipiat nullas ſordida turris aues:

Hinc loca eaꝝ tectorio & albario incruſtanda dealbandaq́ eſſe tradiderunt ſiue ne muſculi ita facile introrepãt: qui ouis pulliſq́ columbinis ſolẽt obeſſe: Proprie autẽ locus ĩ quo columbæ habentᷣ Periſterotrophium græce eſt latine colũbarium: nã periſteris colũba: Inde periſtereos herba, columbis admodũ familiaris: A culminibus dictas exiſtimat Varro q́ propter timiditatẽ turres & ſũma loca petant. nõnulli a uoce primis Syllabis correſpõdẽte. Miꝝ ẽ quod legimus Colũbas ueneri dicatas cõ

Turres

Arces

Columbi

Columbariũ

Periſterotrophia

Periſteris

Loculamēta

Saxatiles
Liuiæ
Miſcellae
Palumbes

Turris tota domus

Tranſtra

iugii fidē nō uiolare cōemq; ſeruare domū niſi cælibē aut uiduā relinquere & īperioſos mares ſubinde etiā iniquos ferre:ſuſpitionē tn̄ eſſe īter eos adulterii q̄uis natura nō ſit:uiuūt ānis octonis quēadmodū turtures Nidificāt uel ī foraminibus parietū uel ī locis diſtictis lateribus tabelliſue:q̄ loculamēta & columbaria dice/mus:Sed & fictilia & e uiminibus nō īprobant̄.In magnis rebus īternūtiæ fuere qđ inuiſſe uidet̄ Iuue.Tāq̄ a diuerſis ptibus orbis āxia p̄cipiti ueniſſet epiſtola pēna:nā epiſtolas ānexas pedibus obſidione Mutinēſi in caſtra cōſulū ptulere Dec.Bruto mittēte autore.Pli.& Frōtinus ſcribit Hirtiū lr̄as collo colūbe ſeta religatas ad Deciū Brutū Mutinæ obſeſſum ab Antonio miſiſſe.Eſt colūboꝝ genus uilaticū q ſaxatiles & liuiæ:ſunt Miſcellæ:ſunt Palumbes:in arborib⁹ nidificātes & cā/pos habitātes:hīc dixit Ariſt. ī primo hiſt.aīalium campos palūbes:mōtes Vpupæ:cū hoībus columbi habi/tāt:per quos domeſticos ſiue Cellares ītelligit:cibo domeſtico contētos:& intra ædes mēſtrua fœtura paſſim nobiſcum diuerſātes:quoꝝ pulli p̄cæteris cōmēdant̄ ī cibis Pipiones uocāt:Palūbes ipſi torquē collo p̄ferūt: Inde torquati:Mart. Inguina torquati tardāt hebe/tātq; palūbes. Nō edat hāc uolucrē q cupit eſſe ſalax. Turris aūt ita cōtignationib⁹ īnumeris creſcere ita in altum tolli pōt:ut ipſa ſola ſit tota ferre dom⁹: In imo cellulæ penuaria uel uinaria mox per grad⁹ cœnatio cubicula coquina bibliotheca armamētarium(reliqua taceo) haberi poſſunt ſatis cōmode:Ex hui⁹ igit̄ tecti q̄ ſequitur diſpoſitiōe:quoruncumq; tectoꝝ concate/nationi neceſſaria notabis:ſiue pectenata ſiue teſtudi/nata magis placuerint.

TRāſtra tigna q̄ trāſuerſa a pariete ī parietē porrigūt̄ autor̄.Pōp.dicer̄ cōſueuim⁹:Vitr. architect⁹ in.v.Trabes ēt ſupra colūnas & paraſtatas & antas ponunt̄ in cōtignationib⁹ tigna & axes ſub tectis ſi maiora ſpatia ſunt & trāſtra & capreoli ſi cōmoda

columen & căterii:ſed & ſedilia ĩ nauib⁹ hoc nomine ſignificam⁹ ſi tigna extra columnas & parietes exten dant̃ Menianum faciunt:quo genere ſtructuræ ſupio ra ãpliant̃.Menius ĩuẽtor illi nomen ĩpoſuit. Tectum uero ipſum eã ꝓprie partẽ notat q̃ domum tegit: ſed pro uniuerſa domo ſæpicule ponitur:& pro omni lo co uſurpat̃ in quo tecti habitare poſſumus'cuiuſcunq; cæleſtis iniuriæ ſecuri:dummodo nec fulmẽ erumpat nec ruãt molares: Diuus Hiero. Domata tecta & ſola ria ĩterp̃tat̃: a tecto architectos dicimus:q ꝓbe norunt ædificia diſponere:hi ſmt pluribus diſciplinis ornati: litteras habeãt nec qdẽ nĩmis triuiales:caleãt geome tricas dimẽſiones:arithmetricẽ prius edocti : teneant aſtrologicas rões a muſica medicina pictura nõ alieni: Architectus .n. nõ debet nec põt eſſe grammaticus ut Ariſtarcus:ſed nõ agrãmaticus:nec muſicus ut Ariſto xemus:ſed teſte Vitr.nõ Amuſos:nec pictor ut apelles ſed graphidos nõ ĩperitus:nec plaſtes ut myrõ ſeu po lycletus:ſed rõis plaſticæ nõ ignarus:nec denuo medi cus queadmodũ Hippocrates: Sed nõ Amatrologic⁹: nec cæteris doctrinis ſingulariter excellens:ſed in his non imperitus.

Menianum
Tectum
Domata
Solaria
Architectus
A grammati cus
A muſos

TIbicines ĩ ædificiis tigilla ſunt ueluti Pilæ & pa raſtatæ tecta iuuãtia:dicti a ſimilitudĩe tibiis canẽ tiũ ut Põp.teſtat̃:qa ſicut iſti ſuſtinẽt atq; iuuãt cã tãtes ita illi ſuſtẽtãt ædificia: Iuue. Nos colimus urbem tenui tibicene fultã: At capoli a ſimilitudĩe capolorũ qbus uites & cucurbite adhærẽt ramuſculis erunt ti gna tectũ cõcatenãtia.Paraſtatæ uero ꝓprie ut qdã uo ſunt lapides pilarũ fere modo appoſiti colũnis: A pila oppilare ẽ pilis uel ligneis uel lateritiis tectũ firmare.

Tibicines
Pilae
Paraſtatae
Capreoli

DElicia tignum eſt quod a culmine ad tegulas an gularss infimas uerſus faſtigiatum collocat̃:un de tectum deliciatum & tegulæ deliciares.

Delicia

TEmplum tigillũ notat qd' ĩ ædificio trãſuerſum ponit̃ ſupra căterios. Vit.archi.li.v.Et căterii pro

Templum

Canterii
Fanum
Lituus
Ambrices
Imbrices
Tegulæ
Tabernæ
Scandulæ
Plancæ
Tectum ſcandulare
Diuerſitas tecti

minentes ad extremã ſuggrundationem:ſupra canterios tẽpla. Sunt enim cãterii & tigna in tectis adhuc nomen priſtinũ retinẽtia. Tẽplum itẽ ædificium deo ſacratũ: qđ fanum a fãdo dixerunt: & locus manu auguris baculo incuruo q̄ eſt lituus ad captãda auguria deſignatus: unde extẽplo & cõtẽplari deducta. Põpe. Ambrices ĩquit regulæ ſunt quæ trãſuerſæ aſſeribus & tegulis ĩterponũt᷑: ubi p aſſeres cãterios ẽt ĩtelligemus.

IMbrices quas tegulas a tegendo paſſim appellamus dicunt᷑ ꝓprie q̄bus ĩcuruis domus ac ædificia tegunt᷑ ut a pluuia ſole & reliquis huiuſmodi defendant᷑ aquã receptã deducẽdo hĩc Stra. li. xvi. ſcribit ſeleuciã ĩbricibus nõ uti cũ ĩbribus careat. Ouidius Tunc quoq; cũ ſolẽ nondũ prohibebat & ĩbrẽ tegula: Primus cyniras Agriope filius tegulas quæ planæ ſũt inuenit: tabulis pro maiori parte apud ueteres domos tectas fuiſſe ĩdicium eſt ꝙ inde tabernæ appellatæ: & Pli. ſcribit ex Cornelii nepotis autoritate romã ſcãdulis opertam uſq; ad Regis Pyrrhi bellum ãnis quadrĩgentis ſeptuaginta: nam ſcandulæ quaſi ſcidulæ tabellæ ſunt: non ſerra: ſed bipẽnibus ꝓductæ tronco deſecto ueluti plancæ: quibus ad plurima utimur: unde tectum ſcandulare Apuleio: niſi potius a ſcandendo. Alii cruſtis marmoreis tecta contegunt: ut omnes ferre mõtium accolæ: plombeis quoq; laminis nõnulli: ſeptentrionales populi harundine. hinc Pli. xvi. Principatum in his tenebunt harundines belli paciſq; experimẽtis neceſſariæ: atq; etiam delitiis gratæ. Tegulo enim eaꝝ domus ſuas ſeptemtrionales populi operiunt: durãtq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuiſſime ſuſpendunt quæ inde cãnitiæ nominant᷑: Diximus & apud Indoꝝ populos e ſuperficie teſtudinum habitabiles caſas contegi: & apud Ichthiophagos oſtreaꝝ & cœtaꝝ conchis cooperiri. Græci ſubdialia pauimẽta excogitauere quibus domos tegerent locis maxime

tepētibus qualibus nūc utit' cāpania:mauri ſcirpis pa/
luſtribus ſua mapalia:quæ nos tuguria & gurguſtiola: Mapalia
germani materia informi citra ſpetiē aut delectationē
domos cōtegūt:nā penes illos:ut ſcribit Cornelius Ta/
citus:tegula℞ uſus nō habet'.Culmis uero antiquiores
tecta cōcinaſſe etiā ſcripto℞ monumētis apparet:unde
& culmina nomē traxere. Seneca ad Luciliū:Culmus
liberos texit:ſub marmore atq; auro ſeruitus habitat.

PEctenatū tectū dicemus ī duas partes deuexū a Pectenatum
ſimilitudīe pectinis:queādmodū teſtudinatū ī q̄/ tectum
tuor:de quo Vitru.architectus ī.ii.tecta recidētes Teſtudiatum
ad extremos trāſtra traiiciunt gradatim cōtrahētes &
ita ex quatuor partibus ad altitudinē educunt medio
metas quas luto & frōde tegētes efficiunt barbarico
ritu teſtudinata turrium tecta.Columella re℞ ruſtica℞
xiii.Inter ſe acclıues teſtudīato tecto tugurio℞ uireſcē
tem ficum a rore & interdum pluuia defendunt.

STillicidiū quid ſignificet oſtēdit Vitru.architectus Stillicidium
lib.ii.ſic ſcribēs:Faſtigia facietes luto inducto ꝓcli/
natis tectis ſtillicidia deducebāt:nomē a ſtilla mu Stilla
tuat':ut docet Seruius honoratus. Per id.n.ſtillæ deci/ Stiria
dunt ī īpluuium:ſtilla ipſa p diminutionē eſt a ſtiria q̄
guttā pēdētē notat.Pli. diſtillātes hyberno gelu ſtirias.
Rhemius palæmon grāmaticus Vincētinus interroga
tus quid ſtilla a gutta differet. Gutta inquit ſtat : ſtilla Gutta
cadit:autor Euſebius ī cronicis.Quæcūq; aūt ſub ſtilli Antefixa
cidio tectis affigunt' ex ope figulino antefixa dicunt'.

SVggrūdia partes tecti ꝓminentes appellamus: q̄ Suggrundia
græce γεσσα: hīc hypogeſſon aizoi genus ī ſug Geſſa
grundiis fere naſcēs nomen accepit:ut Pli ī.xxv. inter Hypogeſſon
ꝓtat':Suggrundaria uero ātiq̄ores dicebāt ſepulchra Suggrunda
infātium q nec dum.xl.dies īpleſſent: autore Fulgētio. ria

TVbuli p diminutionē a tubis dici poſſunt canali Tubuli
culæ ſiue maius ligna canaliculata:quæ ſub ſtilli/
cidiis ponunt' imbrium gratia ad ciſternas colli/

Tub
Canales

gendorum ſiue in una tantũ impluuii.parte :aut extra impluuium deriuandorum :ne ſtillæ cadentes lateritiũ marmoreumue cauedii pauimentum corrumpát.Proprie tamen tubi teretes ſunt : canales uero a cannæ ſimilitudine:quas nauicellas triuialiter appellant ſemirotũdi : uel potius ſemiteretes aptiores ad aquas pluuiales colligẽdas:ut tubi ad meatus ſubterraneos.Plinius Pinus piceæ & alni ad aquarum ductus in tubos cauãtur : Verum diuturniores ut eſſent e plumbo ueteres factitarunt.

Culmina

CVlmina faſtigia & ſummitates ædiũ inde nomen traxerunt ꝙ ante uſum tegularum tecta culmis tegebant ueluti etiam hac noſtra ætate pagani in tuguriolis cõſueuere. Faſtigia ipſa ſummitates ædium ſunt & murorum.Suetonius ĩ Auguſto:ut ſupergreſſa faſtigium templi ad cælum uſqꝫ ferret: ſed etiam ſcrobium faſtigia dixit uates Andinus.Proprie tamẽ faſtigium eſt quod erigiť a tota parietum latitudĩe ſenſim in acumen:non aliter ꝗ forma pyramidalis in quo columen tignum culminarium ponitur : hinc M.Cicero Officioꝝ tertio: Operi incohato prope tamẽ abſoluto tanꝗ faſtigiũ ĩponimus:ꝑ quod finẽ uoluit ſignificare. A FASTIGIO igitur huiuſcæ domus meæ a fundamentis incœptæ impoſito: libellam:normam : perpendiculum: marculum: trullam :dolabram:aſciam:terrebellum:ſerram:circinum:roncinnam:ſecurim:& id genus cætera arma fabrilia opere peracto colligens deſcendo ſtructuram miraturus : an ad amuſſim erecta ſymetriæ correſpõdeat:Sed quoniã de ædificio cemẽtarius redemptor non iudicat: ſi qui ociantes uidendi gratia intrauerint(modo liuor abſit) iudicẽt meo periculo an ſit elegãti ſpecie frequẽtanda:an cacodæmonibus penitus ĩcurſantibus deſerenda. Ipſe equidẽ cum aurea illa Neroniana (quod ſine arrogantia dictũ ſit)

Faſtigium

Columen

¶Hanc GRAPALDINAM,qualiſcumq; ſit non per mutauerim cui te imprimis iudicem patronum(ſi meretur)& aſſertorem nūcupo. Neq; enim me fallit fore aliquos ex his qui meliores damnare malunt q̄ imitari : qui ex genuin i ſophiſteia hæc noſtra acutis naribus contracto ſupercilio caperata fronte cōdemnent: non cogitantes quamlibet domum : omni etiam(ut uidetur)parte : perfectam quandoq; perſtillare. Grapaldina

Georgi Anſelmi Nepotis.

Priſca fides ſileat radiantia tecta Neronis:
Luculli nitidas marmora ſecta domos:
Maius opus ſtruxit Marius cui liuor & ignis
Ipſaq; non poterit longa nocere dies.

Impreſſores notarunt.

Cōſtruunt pro cōſtruunť iii. Vrinā pro urināt x. Percipit p̄cipit.xvi.Habēť habeť xviiii.Copioſus copioſius xxvi. Autore autoritate xxvi.Mittebāt mittebat. xxvi. Habet habent.xxvii.Similes ſi uales.xxvii. q; q̄ xxviii. Vliginis uliginoſis.xxix.Extimať exiſtimať.xxxii.Aliaꝝ alioꝝ.xxxiiii.Calore colore.34.Reperit repetit xxxv. Aut ara aurata.xxxv.& cepto excepto.xxxv.Accipēſer acipēſere .xxxvi.ae ac. xxxvi. Ollizontes ololyzontes xxxvi.Perles pedes.xxxvi.E.de.xxxviii.Simplicita ſimplicia.xli.Sūt.ſunt quos.xlii.Virgulataꝝ.uirgultoꝝ xlii. Videbanť uidebūť.xliii.Quia qua.xliii.Rege regē.xliiii. .Quod quo ad.47.Cumules cumulos.xlvii.Splendoꝝ ſplēdorē.xlix.Tractariū tractoriū.xlix. Noſtro nemo .l. Nuncupať,nuncupāt.l.Matricis matrices. liiii. Vitibus uitilibus.liiii.Opæ opas.lvi.Poſt opacū:deeſt: Infrigidaria aūt cella.lix.Geneas ganeas.lix.91.61..71.p 69.Hæc hæ.lxx.Quos quas.lxxxxvii.Ae ac.100.eum. cum 107. Cementoꝝ.Cementarioꝝ 117.Multi.muli 117.
Aliis(ſi quæ ſunt)ipſe adde:tolle:uel muta litteram.

a.b.c.d.e.f.g.h.i.k.l.m.n.o.p.q.r.Omnes ſunt Quaterni
Exceptis.q.r.Qui ſunt Terni. 1501.Mai. Kal.

RARE 86-B
2836

GETTY CENTER LIBRARY

0
OREGON
RULE
CO.
1
U.S.A.
2
3
4
5